20

BEŞ PARALIK ROMAN / Bertolt BRECHT

BEŞ PARALIK ROMAN

bertolt BRECHT

Türkçesi
SEVGİ SOYSAL

BİRİNCİ BASILIŞ
KASIM 1972

KİTAP No : 20
ROMAN DİZİSİ : 4

DİZGİ - BASKI - KAPAK
SÜMER MATBAASI

CİLT : FONO TESİSLERİ

KAPAK DÜZENİ
ERKAL YAVİ

YÖNETEN
HAYATİ ASILYAZICI

ANKARA CADDESİ
GÜNER HAN 45/15
P.K. 740 - İSTANBUL
TELEFON 27 40 60

Bertolt Brecht

BEŞ PARALIK ROMAN

ROMAN

BERTOLT BRECHT

T ü r k ç e s i
SEVGİ SOYSAL

BARINAK

Ne verirlerse aldı; yoksulluk zordur çünkü,
Ama sordu yine de- aslında budala değildi,
«Niçin barındırıp niçin besliyorsunuz beni?
Bilmeliyim hakkımdaki niyetinizi.»
(«Bay Aigihns'in Düşüşü». Eski bir İrlanda şarkısı)

George Fewkoombey adlı bir asker, Güney Afrika'daki İngiliz sömürge savaşında bacağından vuruldu ve Capetown hastahanesinde bacağından oldu. Londra'ya dönünce; «devletten hiçbir talepte bulunmıyacağım» gibi cümlelerle dolu bir kâğıda attığı imza karşılığı 75 pound para aldı. Bu parayı, Newgate'deki küçük bir meyhaneye yatırdı. Meyhaneyi işletmeğe başlamadan önce, hesap defterlerini dikkatle incelemiş, meyhanenin ayda 40 şiling kadar bir gelir getireceğine aklı yatmıştı.

Meyhanenin arkasındaki küçük odaya yerleşip yaşlı bir kadınla birlikte içki satmağa başladıktan birkaç hafta sonra, hesaplarında yanıldığı ve bacağını hiç de iyi bir işe yatırmadığı kanısına vardır. Eski bir asker olarak,

müşterilerine gerekli saygıyı göstermeği becerdiği hâlde kazancı 40 şilinin oldukça altındaydı. Sonraları, başkalarından, incelemiş olduğu defterlerde görünen kazancın, meyhanenin bulunduğu semtte yapılan bir inşaat sâyesinde olduğunu öğrendi. Şimdi inşaat bitmiş, işçiler de gitmişti. İşten anlayanlar, meyhane kazancının, böyle yerlerde alışıldığı gibi, hafta sonları yerine iş günlerinde kabarık görünmesine dikkat etmemiş olmasına şaştıklarını söylediler. Ama şimdiye kadar böyle yerlerin sadece müşterisi olmuştu o. Bu durumda meyhaneyi dört ay daha işletebildi; meyhanenin eski sahibinin adresini bulana kadar da dört ay daha kaybetti — işin sonunda beş parasız sokakta kaldı.

Bir süre, bir askerin genç karısının evinde, kadın dükkânda çalışırken çocuklarına savaş hikâyeleri anlatarak barındı. Ufak bir evde başka türlü olamıyacağı için kendisiyle yatmış olan kadın, kocasının izne geleceği haberi üstüne, onu bir an önce evinden atmak istedi. Birkaç gün daha kadının evinde kalmayı başaran «harp malûlu» sonunda orayı terketmek zorunda kaldı. Kadının kocası kıtasına döndükten sonra, bir iki kez daha uğradı kadının evine. Kadın karnını doyurdu ama, adamakıllı düşmekten kurtulamadı ve sonunda o da dünya başkentinin sokaklarında gece gündüz açlığı sürükleyen sefiller kervanına katıldı.

Bir sabah, Taymis köprülerinin birinde durdu. İki gündür doğru dürüst birşey yememişti. Eski üniforması sâyesinde yanlarına yaklaşabildiği kişiler, arada sırada bir iki kadeh ısmarlıyorlardı ona, ama yemek ısmarlayan yoktu. Üniforması olmasa içki de ısmarlayan olmıyacağını bildiğinden giyiyordu üniformayı.

Şimdi yine sivil giyinmişti; meyhanecilik yaptığı zamanlarda olduğu gibi. Çünkü dilenmek istiyor ve utanıyordu bundan. Bacağından yaralandığı, iflâs ettiği için

utanmıyordu. Kendi görüşüne göre kimsenin kimseden bir şey istemeğe hakkı yoktu.

Dilenmek zor geliyordu ona. Bu meslek, hiçbir şey öğrenmemiş olanlara göreydi, ama öğrenilmek isteyen bir meslekti. Ardı ardına birçoklarının yolunu kesti, ama yüzünde gururlu bir ifadeyle ve onları rahatsız etmekten çekinerek. Ayrıca öyle uzun cümleler kullanıyordu ki, noktayı koyduğunda derdini anlatmaya çalıştığı adam geçip gitmiş oluyordu çoktan— sonra avucunu da açmıyordu. Sonunda, en az beş kez kendini alçalttığı hâlde, kimse onun dilendiğini anlamadı.

Ama başka biri çakmıştı durumu. Çünkü ansızın ardından, kısık bir sesin şunları söylediğini duydu: «Buradan basıp gidecek misin eşek arabası!» Duyduğu suçluluk duygusuyla arkasına bakmadı bile. Süklüm püklüm uzaklaştı oradan. Yüz adım uzaklaştıktan sonra arkasına bakmağa cesaret edebildi. Yırtık pırtık, en âdisinden iki dilencinin kendisine baktıklarını gördü. Ancak birkaç sokak sonra peşinden ayrıldılar. Ertesi günü, limanın oralarda dolanıp, aşağı sınıftan insanları garip dilenme tarzıyla şaşırtan, ansızın biri vurdu sırtına. Sırtına vuran cebine de bir şey sokuşturmuştu. Çevresine bakınınca kimseleri göremedi, ama elini cebine atınca iyice katlanmış, kirlenmiş bir kartvizit buldu: J. J. Peachum, Old Oak Sokağı, 7. Ayrıca karta kurşunkalemle şunlar karalanmıştı: «Kemiklerinin kırılmasını istemiyorsan bu adrese gitmeğe bak!» Bu cümlenin altı iki kez çizilmişti.

Bu saldırının, dilenmesiyle ilişkili olabileceğini yavaş da olsa anladı Fewkoombey. Ama Old Oak Sokağına gitmeğe de niyeti yoktu pek. Öğleden sonra, bir koltuk meyhanesinin önünde, birkaç gün önce gördüğü dilencilerden biriyle tanıştı. Bugün daha dostçaydı. Genç bir adamdı bu; hiç de kötü görünmüyordu. Fewkoombey'i kolundan çekti, birlikte yürüdüler. «Seni pis köpek seni» diye başla-

dı söze. Ama dostça ve sâkin konuşuyordu: «Numaranı göster!»

«Ne numarası?» diye sordu asker.

Genç adam kendisini bırakmıyarak, ama yine dostça ona şunları anlattı; bu dilencilik işinin de kendine göre bazı kuralları vardır, hattâ bazı kuralları birçok işinkinden iyidir, çünkü hiç olmazsa bu iş, uygar insanlar tarafından terkedilmiş, yabanî yerlerde değil, büyük ve düzenli bir şehirde, dünyanın başkentinde yapılabilir ancak. Yalnız bu işte çalışabilmek için bir numara gereklidir. Bir de izin belgesi; bu belge ve numarayı da, tabiî ücretli olarak, ancak bir yerden temin edebilir: Old Oak Sokağında bir dernek vardır ve bu derneğe üye olmak zorundadır.

Fewkoombey hiç soru sormadan dinledi onu. Sonra dostça cevaplar verdi. Boş bir sokaktan geçiyorlardı. Tıpkı duvarcılarda ve berberlerde olduğu gibi dilencilerin de bir derneği olduğuna sevindiğini, ama canı ne isterse onu yapmayı tercih ettiğini, çünkü tahta bacağının da ispat ettiği gibi kendisine şimdiye kadar yeterince emredildiğini söyledi. Sözlerinin sonunda, düşüncelerine pek katılmadan, ilginç ve tecrübeli bir adamı dinlercesine kendisini dinleyen yol arkadaşına elini uzatıp iyi günler diledi. Dilenci eski bir dost gibi gülerek sırtına vurdu askerin ve karşı kaldırıma geçti. Fewkoombey gülüşünden hiç hoşlanmadı onun.

Ertesi gün iyice kötüleşti durumu.

Kesintisiz olarak beş on para kazanabilmek için, belirli bir köşede oturmak gerektiğini anladı. Bu ise mümkün değildi; çünkü sürekli olarak yerleştiği her köşeden sürülmekteydi. Ötekilerin ne yaptığını bir türlü çakamıyordu. Şöyle ya da böyle, hepsi, ondan daha zavallı gözükmekteydiler. Yırtıklarından kemikleri görünen giysileri vardı. (Sonraları, belirli çevrelerde, çıplak et göster-

meyen elbiselerin, kötü vitrin sayıldığını öğrendi.) Ayrıca, görünüşleri de daha kötüydü bunların; mutlaka bir yerleri sakattı. Çoğu doğrudan doğruya çıplak beton üstüne oturuyorlardı; yanlarından geçenler, hasta olmalarından korksunlar diye. Fewkoombey seve seve oturacaktı çıplak betona ya, buraları orta malı değildi anlaşılan; ya polis, ya dilenciler durmadan rahatsız ediyorlardı onu. Bütün bu sıkıntılar sonucunda üşüttü, soğukalgınlığı göğsüne indi, ciğerini dağlayan sancılarla ve yüksek ateşle dolaşmağa başladı.

Bir akşam, o genç dilenciye yeniden rastladı. Dilenci arkasına takıldı.

İki sokak ötede dilenciler ikileşti. Koşmağa başladı, onlar da ardından. Dilencilerden kurtulmak için dar sokaklara saptı, kurtulduğunu sanarken, bir sokak köşesinde, ansızın karşısında buldu onları. Ne olduğunu anlamağa kalmadan ellerindeki sopalarla vurdular ona. Biri kendisini yere atıp tahta bacağından çekince sırtüstü düştü, sonra onu yerde bırakıp kaçtılar; köşeden bir polis görünmüştü çünkü.

Fewkoombey, polis tarafından yerden kaldırılacağını umuyordu ki, hemen yanındaki bir avludan, ufak bir tekerlekli iskemleyle ortaya çıkan üçüncü bir dilenci, sinirli hareketlerle kaçanları göstererek polise birşeyler anlattı. Fewkoombey polis tarafından ayağa kaldırıldı ve kıçına yediği bir tekmeyle yoluna devam etmesi sağlandı. Dilenci ardından ayrılmadı, iki koluyla sürüyordu demir tekerlekli iskemlesini.

Bacakları yoktu herhalde.

Bir üst sokağın köşesinde, bacaksız dilenci Fewkoombey'in pantalonunu çekti. Şehrin en pis semtindeydiler şimdi. Sokaklar bir adam boyu genişliğindeydi ancak.

Tam yanında bir avlunun alçak girişi belirdi. «Buradan gir.» diye emretti sakat. Koltuğun tekerleklerini döndüren çelik kolla bacağından dürtüldüğü zaman, açlıktan da iyice halsizleşmiş olan Fewkoombey kendisini avlunun ortasında buldu. Çevresine şaşkınlıkla bakmağa kalmadan, kocaman gerdanlı yaşlıca bir adam olan sakat, bir maymun çevikliğiyle ve yeniden kazandığı sağlam bacaklarla arabasından atlayıp üstüne saldırdı. Fewkoombey'den en azından bir baş büyüktü ve bir orangutan gibi güçlü kolları vardı.

«Ceketini çıkar!» diye emretti. «Kazanç getiren bir iş sahibi olmağa benden hakkın olup olmadığını ispat etmek için erkekçe dövüş bakalım benimle. 'İş bilenin, kılıç kuşananın' ve 'Altta kalanın canı çıksın!' İşte benim sloganlarım! Böyle yardım edilir insanlığa, çünkü sadece becerikliler yükselip bu dünyanın nimetlerinden yararlanırlar. Dövüşürken hile yapmağa kalkma, belden aşağısına vurma ve dizini işe karıştırma. Dövüşümüzün geçerli olması için, İngiliz Boks Federasyonu kurallarına uymamız gerekir.»

Dövüş kısa sürdü. Fewkoombey ruhça ve bedenen yıkılmış olarak yaşlı adamın ardından sürüklendi.

Old Oak Sokağından kimse söz etmiyordu artık.

Bir hafta boyunca yaşlı adamın boyunduruğunda yaşadı. Yaşlı adam Fewkoombey'i eski asker üniformasıyla bir sokak köşesinde bırakıyor; akşamları hesaptan sonra karnını doyuruyordu.

Hep çok düşüktü kazancı. Kazandıklarını da moruğa veriyordu; ama kazancının, yaşlı dilencinin verdiği âdinin âdisi bir bardak konyakla ucuz balığı karşılayıp karşılamadığını bile bilmiyordu. Kendisinden daha sakat görünüp aslında sapasağlam olan yaşlı adamın kazancı çok değişikti ondan.

Zamanla şefinin köprüde hep onun tam karşısındaki yeri seçtiğini farketti.

Başlıca gelir kaynakları, bu yerden düzenli olarak her sabah, (işe gidiyorlarsa, her sabah ve akşam) geçen kişilerdi. Bunlar sadece bir kez para verirlerdi ve genellikle aynı kaldırımı kullanırlardı; ama bazan, uzun aralıklarla kaldırım değiştirtikleri olurdu. Yine de tam anlamıyla güvenilmezdi bunlara.

Fewkoombey çalıştıkları yerin, oldukça iyi bir buluş olmakla birlikte, yerlerin en iyisi olmadığının farkındaydı.

Haftanın sonunda, yaşlı ortağının, galiba kendisi yüzünden, Old Oak Sokağındaki esrarlı dernekle başı derde girdi. Bir sabah, barınaklarından işe gidecekleri sırada, üç ya da dört dilenci üstlerine atılıp onları sokaklardan sürükleyerek camekanında «âletler» yazılı bir tabelâ asılmış pis bir dükâna getirdiler. Orası burası tahta kurtlarınca yenmiş bir tezgâhın ardında iki adam duruyordu. Ufak, kısa, kötü yüzlü olanı siyah bir pantalon ve yelekle, kolları sıvalı, başında arkaya kaykılmış bir şapka ve elleri camekânın yanında, puslu sabahı seyrediyordu. Onlara doğru dönmedi ve ilgisiz davrandı. Öteki, şişman ve kırmızı suratlıydı. Daha da kötüydü suratı.

«Günaydın Smithy» diye selâmladı yaşlı adamı, alaylı. Sonra onun önünden, tenekeyle kaplı bir kapıdan yan odaya geçti. Yaşlı adam çevresine güvensiz bakışlarla bakarak, onu buraya sürüklemiş olan adamlarla birlikte ardından gitti. Suratı yemyeşildi. Fewkoombey orada kaldı. Küçük dükkânda unutulmuştu sanki. Duvarda bir kaç müzik âleti asılıydı. Eski, yamru yumru trompetler, telsiz kemanlar, paramparça lâternalar, orglar. Dükkân pek iyi işlemiyor olmalıydı; âletler toz içindeydi çünkü.

Fewkoombey, dükândaki yedi ya da sekiz müzik âletinin, işin aslıyla pek ilgisi olmadığını sonraları öğrene-

cekti. Evin dar, iki pencereli ön yüzü asıl yapı hakkında pek az fikir veriyordu. Kasa çekmecesi ve sallanan tezgâhtan da bir şey anlamak mümkün değildi.

İki avlu ile çevresinde üç ev olan eski iş hanında, içinde yarım düzine kız çalışan bir terzihaneyle bir ayakkabı imalâthanesi vardı. Ama hepsinden önemli olan, içinde 6000 ad bulunan fiş kutusuydu. Bu kartotekse, bu ev için çalışma şerefini taşıyan erkek ve kadınların adları yazılıydı.

Asker, bu garip ve kuşku verici işletmenin nasıl çalıştığını anlamamıştı henüz. Bunu anlaması için haftalar gerekecekti. Ama buraya, bu büyük, esrarlı, güçlü kuruma gelmiş olmasının kendisi için büyük bir şans olduğunu anlayacak durumdaydı.

Bay Smithy, Fewkoombey'in ilk iş vereni, o sabah bir daha görünmedi; Fewkoombey onu, iki ya da en çok üç kez, uzaktan gördü sâdece.

Şişman, bir süre sonra teneke kapıyı az açarak içeri çağırdı Fewkoombey'i :

«Hakikî tahta bacağı var.»

Şef olduğu anlaşılan kısa boylusu Fewkoombey'e yaklaşıp çabuk bir hareketle paçasını kaldırıp tahta bacağına baktı.

«Elinizden ne iş gelir»

«Hiç» diye cevap verdi asker, hafif bir sesle. «Dilenirim».

«Bunu herkes yapmak ister» dedi kısa boylu adam alayla, yüzüne bile bakmayarak. «Tahta bir bacağınız var. Ve sadece tahta bir bacağınız olduğu için dilenmek istiyorsunuz. Ah, siz bacağınızı vatan için kaybettiniz ama! Bu daha beter! Herkesin başına gelebilir bu. Elbette! (Millî Savunma Bakanı hariç). Bacağını kaybeden biri başkalarına muhtaç olur. elbette, ama kimse de kimseye

isteyerek bir şey vermez. Savaş sık olan bir şey değildir. Bir zelzele oluverirse, kimse bir şey yapamaz. Vatanseverlerin vatanseverliğiyle ne numaralar döndürüldüğünü bilmeyen var mı? Önce hepsi gönüllü olarak askere yazılırlar, sonra bacaklarını kaybedince pişman olurlar! Hele, aslında ekmek parasını kazanırken, meselâ bira taşırken bacağını kaybedip de bilmem ne savaşında bacağından vurulduğu palavrasını yutturmağa kalkışan sayısız örnekleri hiç açmayalım. Vatan için savaşmak bu yüzden şerefli bir şey zaten. Savaşa giden usluları şerefe, şana, alkışa niçin boğuyorlar? Sonunda bacak gittiği için! Bu ufak riziko olmasa, hadi büyük riziko diyelim, bütün milletin minneti, alkışı niye? Aslında siz bir savaş aleyhtarlığı mitingi yapıyorsunuz, inkâr etmeyin. Böyle, tahta bacağınızı gizlemeğe hiç gerek görmeden ortalıkta durarak şunu söylemek istiyorsunuz: Savaşlar ne kötü şeyler, insan bacağını kaybediyor! Utanın beyim! Bizden herşeyimizi alsınlar mı? Britanya adalarında yabancı adamlar mı yaşasın; düşmanlar? Siz yoksa düşmanlar ortasında mı yaşamak istiyorsunuz? Gördünüz mü, istemiyorsunuz. Kısa keselim; siz düşkünlüğünüzle para kazanmağa çalışmayın, buna yeteneğiniz yok!»

Boşaldıktan sonra; askerle konuşmadan, yanından geçti ve teneke kapının ardına gitti. Ama şişko onu, söylediğine bakılırsa bacağına acıdığı için, avludan geçirip ikinci bir avluya götürdü ve eline bir kırbaç verdi. Bundan sonra asker, günün her saatinde avluda körlerin köpeklerine baktı. Çok köpek vardı. Bunlar, aslında körlere yol gösterecek cinsten değillerdi (böylelerinden beş tane bile yoktu), daha çok zavallı görüntülü köpeklerdi bunlar, âdi, ucuz, acındırıcı. Tabiî îbu görünüşlerinin bir nedeni de yedikleri şeylerdi. Sokak köpekleriydi bunlar.

Bir sayım memuru Fewkoombey'e ne iş yaptığını

sorsaydı ne diyeceğini şaşırırdı; polise düşmek korkusu da caba. Asla kendisine dilenci diyemezdi. Sokak dilenciliği için araç-gereç satan bir işletmede çalışıyordu.

Onu işe yarar bir dilenci yapmağa da kimse kalkmadı. Bu işten anlayanlar, o işin üstesinden gelemiyeceğini sezmişlerdi hemen. Şansı vardı. bir dilenci için gerekli hiçbir niteliğe sahip değildi ama, herkeste olmayan bir şey vardı, tahta bir bacak ve o nedenle vermişlerdi bu işi ona.

Arada sırada dükkâna çağrılıp en yakın karakolda çalışan bir polis memuruna bacağını göstermesi gerekiyoryordu. Bu iş için, ne yazık ki olduğu kadar sahici olması gerekmiyordu tahta bacağının. Adam bakmıyordu bile. Dükkânda, memurla nasıl igilenileceğini çok iyi bilen, şefin kızı Polly Peachum bulunuyordu çünkü. Sonuç olarak, eski asker altı ay bu köpekler arasında yaşadı. Sonra bu hayattan ayrılmak zorunda bırakıldı; garip bir biçimde, boynunda bir iple ve bir kalabalılığın ortasında.

Bu ilginç eve gelişinin ilk günü dükkânda karşılaştığı ufak adamın adı Jonathan Jeremiah Peachum'du.

BİRİNCİ KİTAP

POLLY PEACHUM'UN AŞKI ve EVLİLİĞİ

Derdim ki henüz bâkireyken,
—Yalnız kendinizi bâkire sanmayın hemen—
Bir gün bana da olursa gelen,
Tavırlardan tavır beğen.
Paralı da olsa,
Hattâ kibar bile olsa,
Yakası da hep kolalıysa,
Kadınlardan da iyi anlasa,
Yine «hayır» derim ona.
O zaman başım havada,
Kimse değil umurumda,
Hattâ gökte ay ışısa da,
Kayık iskeleye bağlanmış da olsa
Bizimki alır hava.
O zaman ne uzanmakla
Ne de soğuk kalmakla
Yetinmem yalnızca
«Hayır» derim ona.

Kentli bir adamdı ilk gelen
Her adama benzeyen
İkincisi gelmiş gemiylen
Üçüncü koştu peşimden
Hem paralarına,
Hem kibarlıklarına
Hem tertemiz yakalarına
Ve kadınları anlamalarına
Rağmen «hayır» dedim onlara.
O zaman başım havada
Kimse değil umurumda,
Hattâ gökte ay ışığı olsa da,
Kayık iskeleye bağlanmış da olsa,
Bizimki alır hava.
O zaman ne uzanmakla
Ne de soğuk kalmakla
Yetinmem yalnızca
«Hayır» derim ona.

Ama bir gün, en güzelinden
Biri geldi, istemeden

Şapkasını kapıma astı, bana bir şey demeden
Napıcamı şaşırdım ben
Ve parası da yoksa
Kaba da olsa,
Pazarları bile pasaklıysa
Kadınlara kötü de davransa
«Hayır» demem ona.
Ah o zaman eğdim başımı,
Ve bıraktım utanmayı,
İşte o zaman sadece yatılır
İşte o an nasıl soğuk kalınır
Ah ne mümkünse olmalıdır
Ah o an yoktur «hayır»

(Polly Peachum'un Şarkısı)

1

DİLENCİLERİN DOSTU

Gittikçe duygusuzlaşan insanların gittikçe katılaşan kalpleri, iş adamı J. J. Peachum'u, zavallı yoksulların daha da zavallı görünmelerine yardımcı olacak bir dükkân açmak zorunda bıraktı.

Önce dilenciler ve sokak şarkıcıları tarafından satın alman ya da kiralanan müzik âletlerinin satışıyla uğraştı, ama gelirini yeterli bulmadığından yoksulların bakıcısı ve yetiştiricisi olarak onlar hakında yeterli bilgi edindi. Müzik âletlerinin dilencilerce kullanılışına bakarak ilk bilgilerini geliştirdi.

Bu âletlerin insanların ruhlarını etkilemek gibi hiç de kolay olmayan bir amaç için kullanıldığı bilinir. İnsanların mevkileri yükseldikçe yüreklerini etkilemek bir o kadar zorlaşır.

Onlar, çok özlemini çektikleri duyguları duyabilmek için konserlere avuç dolusu para dökmeğe râzıdırlar. Ama daha az iyi durumda olanların da hayat kavgasından ka-

tılaşmış yüreklerini yumuşatacak bir müzik için harcıyacak bir kaç kuruşları vardır.

J. J. Peachum eski orgları kiralayan müştelerinin gitgide daha kötü duruma düştüklerini gördü, Bilindiği gibi, zamanımızın insanlarını etkileyen çok az şey var; bunlar da sık kullanılırsa etkilerini yitiriyorlar. Çünkü insanlarda, duygulanmanın zararlı sonuçlarını görünce kendilerini duygusuzlaştırabilme yeteneği sonsuzdur. Örneğin, diyelim ki adamın biri, bir sokak köşesinde kesik kollu bir adam gördü; ilk ürküntüsü sonucunda ona bir lira verir, ikinci görüşünde sadece on kuruş verir, ama aynı adamı üçüncü kez görürse, gider polise teslim eder.

Peachum işe ufaktan başladı.

Önce, tek kollu, kör, çok yaşlı bir kaç dilenciyi, onlara akıl vererek destekledi. Onlar için çalışma yerleri buldu; her zaman her yerde para veren olmuyordu çünkü. Müzik en çok haziran ayında işe yarıyordu: park banklarındaki çiftlere musallat olunarak; bunlar seve seve para veriyorlardı.

Peachum'a danışan dilencilerin durumu giderek düzeliyordu. Bunlar, çabası karşılığında Bay Peachum'a kazançlarından belirli bir yüzde vermeğe râzı oldular.

Peachum çok kısa bir zaman içinde doğal sefaletin yapma sefaletten daha etkili olduğunu anladı.

Tek kolu olanların sakatlıkları yanısıra mutsuz görünebilme gibi bir yetenekleri de olmuyordu çoğu kez. Daha yetenekliler de çoğulukla iki kola sahiptiler. İşe burada elatmak gerekiyordu.

Peachum, bazı sahte sakatlıklar yarattı; fena halde ezilmiş kollar-bacaklar gibi. Bu sakat uzuvlar başarı kazandı.

Kısa bir süre sonra böyle uzuvlar üreten küçük bir atölye açtı. Bazı belirli dükkân sahipleri, örneğin şarküteriler, temizleyiciler ya da âdi kasaplar, böyle mide bulan-

dırıcı uzuvları olan dilencilere, çekip gitmeleri karşılığında ufak bir haraç vermeğe râzıydılar. Daha iyi kazançlar için ufak bir adımdı bu yol, çünkü dilenciye rakip dükkânının önünde dilenmesi için daha çok ödemeğe hazır olanlar vardı. Küçük esnaf varlığını sürdürebilmek için çetin bir savaş vermek zorundaydı.

Kendisini dilenclierin dostu diye tanıtan Peachum'un fiş kartonları çoğaldıkça belirli dilenciler için belirli bölgeler saptamak mümkün olmaya başladı. Yabancılar, gerekirse zor kullanılarak buralardan uzak tutuldu. Peachum'un girişimi bundan sonra iyice başarı kazandı.

Yine de bu ilk başarılarla yetinmedi. Adamlarını yetiştirmek ve uzmanlaştırmak konusunda sonsuz çaba harcıyordu. Gittikçe büyüyen ticarethanede gitgide işçi durumuna geçen dilenciler, sıkı yeterlilik sınavlarının ardından, titreme, körlük gibi konularda uzmanlaştırılıyorlardı. Peachum'un yerinde sayma konusunda hoşgörüsü yoktu hiç.

İnsan sefaletinin belirli örnekleri yetiştiriliyordu: gelişme kurbanları, savaş kurbanları, sanayi gelişiminin kurbanları. Yürekleri yumuşatmayı, can sıkmayı, akıl karıştırmayı öğreniyorlardı. İnsanları kazanç getirici girişimlerden alıkoymak mümkün değildi Peachum, 25 yıllık sıkı çalışmadan sonra, üç eve ve çok kârlı bir işletmeye sahip oldu.

ŞEFTÂLİ

Bay Jonathan Jeremiah Peachum'a ait eşsiz fabrikanın bulunduğu evlerde çok oda vardı. Bunlar arasında pembe badanalı küçük bir oda evin genç kızı Polly Peac-

hum'a aitti. Dört ufak odadan ikisi sokağa, ikisi avlulardan birine bakıyordu, iki odanın önünde kârgir bir koridor uzanıyordu; bu yüzden, içerisi görünmesin diye bu odaların pencerlerinde keten perdeler asılıydı. Perdeler sadece en sıcak havalarda aralanırdı, havalandırmak, için; yoksa oda bunaltıcı olurdu. Polly Peachum'un odası ikinci katta, tavan arasındaydı.

Polly'ye mahallede «Şeftâli» adı takılmıştı. Çok güzel bir teni vardı. Ondört yaşındayken, ona ikinci kattaki odayı hazırladılar; içkiden fazlasıyla hoşlanan anasıyla çokça karşılaşmaması için. Ondördünü bitirdikten sonra ona küçük hanım dendi. Polly belirli zamanlarda, özellikle mıntıka polisi Mitchings geldiğinde ön dükkânda bulunurdu. Başlarda bu iş için belki fazlaca gençti ama, dendiği gibi çok güzeldi. Terzihâne ve saraçhanede görünmezdi pek. Babası onu iş yerlerinden çok kilisede göstermek istiyordu. Polly babasının yaptığı işin niteliğini biliyor ve bunda birşey görmüyordu.

Müzik âletleri dükkânı çok iyi çalışıyordu; Polly olmasa şişko Mitchings'in bu dükkânla daha fazla ilgileneceği söyleniyordu. Bir iki müzik âleti için gereğinden fazla insan girip çıkıyordu dükkâna. Jonathan Jeremiah Peachum yoksulları koruyan üç derneğin başkanıydı, ama yoksullar ona gitmekten hoşlanmazlardı; bunun için fazlasıyla meteliksizdiler. Peachum dilencilerden hoşlanmazdı, onun yönetiminde, mesleğe uygun olanlar dışında.

Şeftâlinin şişko Mitchings'e iyi davranması çok doğaldı ayrıca, çünkü herşey onun içindi. Babasının sık sık şöyle söylediğini duymuştu:

«Şu çocuk olmasa bütün bunlara dünyada katlanamazdım, hele senin için hiç Emma. Yerin altında kafayı çekebilmen için kılımı kıpırdatmam Emma.

Emma, Bayan Peachum'du; kocası önemsiz alışkanlığı hakkında böyle aşağılayıcı konuşmalar yapınca şöyle

cevap verirdi: «Evliliğimizin başkaca hoş yönleri olsaydı, tek damla içki koymazdım ağzıma, bugün bile bırakırdım içmeği».

Çocuklar böyle cümleleri sık sık duyarlar ve bunlar onların üstünde belirli etkiler bırakır.

Bu arada «Şeftâli» nin, Mitching gibilerini az da olsa hoşnut edebilecek biçimde yetiştirildiği gelmesin akla. Tam aksi! Kendini bildiği sürece (pencereleri sıkı sıkıya örtülül) banyoda gömleğini çıkararak yıkandığını hatırldığı tek bir gün yoktur. Bay Peachum, kızının hoş cildini görmekten hoşlanmaz hiç.

Bay Peachum, kızının beş dakika için de olsa evinden dışarı çıkmasına da razı değildi. O da öteki çocuklar gibi okula gitti, ama onu okula Sam götürüp getirirdi hep.

Kızını, bir gazeteden kestiği bir artist resmini odasının duvarına asarken yakalayan Bay Peachum, «kızının aklı fikri sekste» demişti karısına. Yıllar yılı da bu görüşünü değiştirmedi.

Bayan Peachum'un seks hakkında değişik ve oldukça acılaşmış görüşleri vardı. Kızı onsekiz yaşını aşar aşmaz, pazar günleri öğleden sonra, onu «Mürekkep Balığı»na birlikte götürmeğe başladı. Kibar bir lokaldi bu. Arka bahçesinde üç güdük kestane ağacı vardı. Pazar günleri öğleden sonra ve akşam teneke bir caz çalardı. Çok saygılı bir biçimle dans edilirdi. Analar, ellerinde örgüyle, bahçe duvarı boyunca otururlardı.

Böyle bir yerde Peachum gibi bir kızın uzun bir süre göze çarpmaması mümkün değildi. Bir yığın tâlip çıktı piyasaya; aralarından ikisi dişe dokunurdu. Bunlardan Bay Beckett önce göründü ortada. Bay Smiles ise daha yakışıklıydı. Bay Beckett'in ilgisi de Bay Smiles'in ortaya çıkışıyla çoğaldı.

Bay Beckett, tıknaz, turp başlı, kırklık bir adamdı.

Ayaklarına düğmeli tozluklar giyiyordu, çok kalın bir bastonu vardı ve bu bastonu bırakmıyordu elinden hiç. Sağlıksız bir teni vardı, kendisinden çok daha genç ve Taymis'te kürek çeken gençler gibi sağlıklı bir teni olan Bay Smiles'la kıyaslanamazdı hiç. Beckett tüccardı, Smiles ise bir avukat yazıhanesinde kâtip. Bu bakımdan Bay Beckett Bayan Peachum'un güvenini kazanmıştı. Smiles gibi gençler sorumsuz olurlar, günü gününe yaşarlar genellikle, arzularını gemleyemezler. Böyle serdengeçtiler geleceklerini garantiye almazlar, geleceği takmazlar ki zaten.

Şeftâli'yi, o ilkbaharda Akşam Sanat Kurslarına gönderdiler. Dönüşte hep Bay Smiles çıkıyordu karşısına. Kızı kapı içlerine çekip, kollarını kızın başının iki yanından duvara dayayıp konuşuyordu onunla. İyi kokular sürmekle yetiniyor, kokuların çekiciliğine fazla bir şey katmıyordu.

Bayan Peachum durumu anladıktan sonra, ayda bir kızının çamaşırlarını dikkatle kontrola başladı. Her hâliyle Bay Beckett'i tercih ettiğini belli ediyordu.

Bay Beckett, kereste tüccarıydı, doğru dürüst bir işi vardı yâni. Bayan Peachum'un ısrarla belirttiği gibi, her bakımdan önde savaşıyordu. Yakışıklı olan gencin câzibesinin karşısına hâli vakti yerinde bir erkeğin hiç de az olmayan çekiciliğini koyuyordu. Dans ederken kalçaya çimdik atışı bir kereste tüccarı için hiç de fena değildi. Ana tarafından da tadı çıkarılan bu marifet eğlenceli boyutlar kazanabilirdi ama, Bay Beckett böylesi yakınlıkları aşmadı bir türlü.

Bay Smiles'dan geri kalan bir yönü de, işinin çokluğu yüzünden onun kadar boş zamanı olmamasıydı. Ama çok kısa bir zamanda, Peachum ailesinin işi ciddiye aldığını anladı. Evliliğe karşı çoklarından daha az düşmanlığı

vardı. Bayan Peachum'la kızını Taymis kıyısında pazar sabahı pikniğe davet etti.

Bay Peachum, cumartesi öğleden sonra, kendisini çok fena hissederek eve geldiği, acındıracak bir sesle ihlâmur istediği, hemen yatağına girip karnına nemli, sıcak bezlere sarılmış tuğla koydurduğu için piknik suya düşecekti nerdeyse.

Peachum yeni bir işe bulaşmıştı; nakliye gemileriyle ilgili bir işti bu. İş pek iyiye gitmiyordu ve bu durum midesine vuruyordu. Yine de pazar sabahı, henüz tam iyileşmemiş olduğu hâlde, karısıyla kızını peşine takarak kiliseye gitti. Ardından da bir toplantıya. Kadınlar, işlerinin sıkışıklığından yararlanarak pikniğe gittiler.

Beyaz bir elbiseyle gelen Bay Beckett, gezinti için bir araba kiralamıştı. İki yüksek tekerleği olan, iki kişilik havadar bir faytondu bu. Sürücü arkada oturuyordu.

Yol boyunca Bayan Peachum, Beckett'le Polly arasına sıkıştı. Kıra vardıklarında, yol boyunca üçünün ayakları arasında duran sepetten yumurta, jambonlu sandoviç ve tavuktan başka üç şişe içki çıktı. Böylece dönüşte Bay Beckett, dilediği gibi, Polly'nin yanına oturabildi.

Biraz yağmur çiseliyordu. Altına sığındıkları yün battaniye yetmiyordu. Bayan Peachum kalın sesiyle arabacıya çabuk olmasını tenbihliyordu durmadan. İkiye gelmişti saat. «Mürekkep Balığı» lokali önündeki ayrılık kısa sürdü. Bay Beckett ayrılık sahnesi boyunca gezinti öncesinde olduğu gibi, yassı kafasına damlayan yağmura aldırmadan duruyordu, ama ayni adam değildi artık. Bundan sonraki hafta boyunca, onun gibi her dakikası para eden biri, perşembe akşamları dışında her akşam «Mürekkep Balığı» lokaline gelmeğe başladı. Bir akşam iki kez geldi.

Bayan Peachum, onu günün değişik saatlerinde, Old Oak Sokağında, ağır bastonunu iki eliyle arkasında sü-

rükleyerek yürürken gördü. Aslında, üstünde «âletler» yazılı olan tabelâya bakıyordu sık sık.

Evi gözlüyordu.

Şeftâliyi beklerken, bu garip «müzik âleti» dükkânında olup bitenlere dikkât ediyordu. Normal insanların içeri girdiklerini, tekerlekli iskemlelerde zavallı sakatların çıktıklarını görüyordu. Çok kısa bir süre sonra girenlerle çıkanların aynı adamlar olduklarını anladı. Ayni adamlar sakatlara dönüşmüşlerdi. Dükkânın özelliği hakkında bilgi edinmeğe başlıyordu yavaş yavaş. Bu işin bir altın mâdeni olduğunu anladı.

Birinci kattaki pencereden onu seyreden Bayan Peachum, bu inatçı âşık için üzülüyordu. Beckett Şeftâli'den bir şeyler bekliyordu. Gezintide başlamış olduğunu sandığı bir şeyin devamı gelmiyordu bir türlü. Akşam Sanat Kurslarından dönen Şeftâli evin başka bir sokaktaki girişini kullanıyordu.

Sık sık da Smiles'la buluşuyordu. Bankları çiftlerle dolu parklarda onunla dolaşmak hoşuna gidiyordu. Smiles ona hoş şeyler söylüyor ve görünüşü ile ilgileniyordu. Eğer boynunun belirli bir yeri görünmüyorsa elbisesini kötü buluyordu. Kendisini deli ettiğini söylüyordu.

Polly randevularına hep zamanında geliyor, ama hemen gitmesi gerekiyordu. Bu da onun çok işi olduğunu gösteriyordu.

Şeftâli bu günlerde iyice güzelleşti. Bahardı. Polly, ince, benekli bir elbiseyle, lekeli görünsün diye elbisenin mumla ütülendiği terzihâneden geçiyordu. Tepede sadece iki penceresi olan dar uzun bir odadaki kambur kızlar ona lâf atınca eteğini kaldırıp küçük beyaz arkasını gösteriyordu.

Avludaki köpeklerle, kahkahalar atarak, onlara gülünç adlar takarak boğuştu. Bir buldok köpeğine Smiles adım taktı. Bahçedeki kuru erik ağacını ansızın güzel

buldu. Sabahları yıkanırken şarkı söylemeğe başladı. Kime olduğunu bilmeden âşıktı. Akşamları, ay biçimi yüzünü kollarına dayayıp uzanarak roman okuyordu.

«Ah» diye iç çekiyordu. «Şu saf, güzel Elvira'nın günahkâr düşünceleriyle savaşması ne dokunaklı!» Uzun boylu, sportmen sevgilisini seviyor; bütün kalbiyle seviyor; bütün kalbiyle seviyor onu. En soylu ve yüksek duygularla; yine de içinde, yüreğinin derinliklerinde, karanlık, hayvansı, bulanık, günahkâr tutkulardan ayırdedilemiyecek duygular var. Böyle bir aşk karşısında ben ne yapardım? diye iç çekiyordu sık sık. Ben neden böyleyim? Benim durumum, Elvira'nınkiyle kıyaslanırsa çok daha beter. Çünkü ben sevmediğim hâlde ayni istekleri duyuyorum. Bunları sevgilimin bende uyandırdığını iddia edebilir miyim? Edemem. Bay Beckett'in güzelliği söz konusu bile olamaz, Bay Smiles'in soyluluğu da yok. Yine de sabahın köründe yatağımdan kalkıp yüzümü yıkarken, bu mâsum iş sırasında bile, öyle istekler duyuyorum ki! Aslında herkese yönelik istekler bunlar; nerdeyse her erkeğe. İşte bu istekler Bay Beckett'le Smiles'i gözümde güzelleştiriyorlar. Hakkımda ne düşünmeliyim? Bu böyle giderse, bu dünyadan kopup odada, duvarları masûm pembeyle boyanmış genç kız odasında yorganımı boğazıma kadar çekerek hep böyle şeyler düşünürsem. Hele düşlerimin sözünü hiç etmeyelim. Bu bedensel istekler, sonunda, bazılarının sözünü ettiği geneleve götürür mü beni? Böyle bir kaç gece daha geçirirsem, avludaki tek bacaklı George'la bile yatarım. İyi bir tâlip olduğu anlaşılan Bay Beckett'e, evlenmek istiyebileceği bir kızdan beklediği gibi davranabilmek için ne yapmalıyım? Ona açık, tertemiz bakışlarla bakabilmek, (apaçık, güven verici bekâretimle) evlenmeden asla yerine getirilmemesi gereken aşağılık isteklerini yerine getirmemek için ne yapmalıyım?»

Şeftâli Kereste tüccarıyla evlenmeği koymuştu kafasına. Gerçekçi bir kız olan Polly elbette oturaklı ve güvenilir olanı seçecekti.

Yine de, neşeli Smiles Polly'yle sık sık buluşmayı beceriyordu. Hattâ sonunda onu möbleli odasına getirmeği bile başardı. Bu ziyâret, Polly'nin bu adamın evlenilemiyecek bir durumda olduğu kanısını güçlendirdi sâdece. İkinci kez onun evinden çıkarken Bay Beckett tarafından görüldü.

Bayan Peachum Beckett'den ilginç bir mektup aldı. Polly'den bir randevu istiyor ve bu arada piknikte aralarında geçen şeyleri hatırlıyordu. Çok tatsız bir mektuptu bu.

Bayan Peachum Polly'yle Beckett'in sonraki pazar günü «Mürekkep Balığı» lokalinde buluşmalarını ayarladı. Smiles hakkında bir bildiği yoktu. Bu konuda gerçeği söyleyecek olan birine de inanmazdı. Damat olarak gördüğü Beckett'le zamanından önce ileriye gitmemesi konusunda, kızını usturuplu bir biçimde nasıl uyaracağını düşünüyordu. Geceleri ve özellikle sabahları, ufak tefek kocasının yanında yatarken, Jimmy adını taktığı kereste tüccarıyla kızının evlilik sevişmelerini kuruyordu.

Boşuna düşünüyordu.

Kestâne ağaçları altındaki yuvarlak demir masalara yerleşmiş olan müşteriler, dans durunca sıkışık oturmak zorunda kalırlardı. Bay Beckett'le Polly de dans ediyorlardı. Bu yüzden konuşma zorlaşıyordu. Yine de Bay Beckett iki bayanı elde etmeği başardı. Kereste tüccarı kendisine bir porsiyon koyun ciğeri ve sirkeyle zeytinyağ ısmarladı. Bunları usta ellerle hazırlarken konuyu da usturuplu bir biçimde Stanford Sills'in soygun cinâyetine getirdi. Gazeteler son günlerde onu, doklarda işlenen bir kaç cinâyetten sorumlu tutuyordu. İki hanım da ko-

nudan haberdardılar ve Bay Beckett'le bu yıllardır aranan kaatilin kim olabileceğini konuştular.

Bayan Beckett, polisin cinâyetleri hakkında hiç bir zaman doğru dürüst delilller bulunmadığı bu bay konusunda çok şey duymuştu. Bu adamdan kentin yeraltı dünyasında hayli korkulmaktaydı. Scotland Yard'ça aranan hırsızların, doklara «Ustura» diye tanınan Stanford'ur. peşlerine düştüğünü duyunca, korkudan kendi ayaklarıyla teslim olduklarını anlattı.

Polly onun nasıl bir görünüşü olduğunu çok iyi biliyordu ve bildiklerini kereste tüccârına ayrıntılarıyla hikâye etti.

Sarışın ve bir örümcek gibi sıska bir adamdı. Dok işçisi elbiseleri içinde bile bir beyefendiye benzeyecek kadar şıktı. Yeşil gözleri vardı. Kadınlara karşı iyiydi.

Polly çok eğleniyordu. Bay Beckett'ten hoşlanmıştı anlaşılan.

İkisi sık sık dansediyorlardı. Bayan Peachum çiftin konuşmalarının sadece bir bölümünü duyabiliyordu. Kızının Bay Smiles'den sözettiğini ve onu eğlenceli bulduğunu duydu şaşarak. Jimmy'nin bu arada ter damlıyordu yakasına. Polly iyice avucuna almış görünüyordu adamı.

Bay Beckett, salonda kırmızı kadife kaplı koltuğun kenarına oturmuş, karı - kız peşinde koşan, çapkın ve karanlık biri olan Smiles'dan kızını kollamasını söylüyordu Bayan Peachum'a. Smiles'in Polly'yi mektuplarla rahatsız edip etmediğini sordu. Nerdeyse çini sobada mektup artıkları arayacaktı.

Giderken merdivende Polly ile karşılaştı ve onu Akşam Sanat Kursuna götürdü. Polly ona baba evinden söz etti, içeri girip çıkan sayısız kişilerden, giyinme odalarındaki genç adamlardan. Onlara karşı kötü davranmadığı için sevildiğini anlattı.

Keresteci onun gözlerinin altında mor halkalar gördü ve bu onu çok üzdü.

Gerçekten bu büyük evde yaşayan kızı bir kuş kapanındaymış gibi görüyordu; içeri girip çıkan sayısız genç erkekle, bir kız için hiç de uygun olmayan bir kapan. Piknikte, daha doğrusu piknik dönüşünde aralarında geçenler hiç çıkmıyordu aklından. Bunlardan ne şimdi, ne de gelecekte sözetmiyecekti. Bu onda, Polly'nin saflığı konusunda kuşku yarattığı kadar, ona duyduğu ilgiyi de artırıyordu. Kadın cinsinden kimseye böylesine kaptırmamıştı kendisini şimdiye kadar. Ayrıca Polly'de bir çok parlak yönler bir aradaydı. Duyguları üstüne düşünürken şunlar geliyordu aklına.

«Bir kızla parası için mi, yoksa kızın kendisi için mi evlendiğini uzun uzun düşünmek çok yanlış bir şey. Çoğu kez ikisi bir aradadır. Bir kızın sahip olabileceği hiç bir câzibe para kadar çekmez çoğu erkeği. Ondan, böyle, olduğu gibi de hoşlanırdım muhakkak, ama bu derece değil.»

Kereste tüccarı kadın konusunda acemi değildi. Birkaç (hattâ bazıları aynı zamana rastlıyan) evlilik geçmişti başından. Maceraya ayıracak zamanı yoktu. Çünkü oldukça tehlikeli işlere girmişti ve korkuyordu. Ama yeni bir evlilik yapmak zorundaydı; çünkü işleri iyi gitmiyordu hiç. Ayrıca göğüs cebinde Polis Müdürlüğünün câni - hırsız namıyla maruf Stanford Sills hakkında gazetecilere verdiği beyanatla ilgili kupürler duruyordu. Bu kupürler ona bilinmeyen biri tarafından gönderilmişti ve bu durum çok tedirgin ediyordu onu. Bu nedenle, ağzının ucuna kadar gelen bazı cümleleri söyleyemedi.

Bundan bir hafta kadar sonra baba Peachum Bay Coax adlı biriyle yaptığı bir görüşmeden çok düşünceli döndü ve yetişmiş kızına baktı.

Savaşmaya onlar gittiler,
Ve bazı iyi kişiler,
Size cephâne gerek dediler,
Onlara silâhlar verdiler,
«Sür kurşunu silâha
Onsuz gitme savaşa»
«Siz gidin cepheye
Silâh yapalım sizlere»
Böyle deyip silâh ürettiler;
Sonra savaş ilân ettiler,
Sonra da bu çok iyi niyetliler,
«Haydin savaşa» dediler.
«Marş silâh başına
Vatan gitti düşmana
Analar, bacılar adına,
Din ve kral hayrına»

(Savaş Şarkısı)

2

KRALİÇELERİ HÜKÛMETİNİN BİR DİLEĞİ

William Coax'un mesleği komisyonculuktu. Kartvizitine bakılırsa şehrin bir yerlerinde bir bürosu vardı; ama oraya kimsenin gittiği görülmemişti, kendi bile gitmiyordu oraya. Çünkü hiç bir nedeni yoktu oraya gitmek için. Orada, eski, harfleri bozulmuş, ama hiç kullanılmadığı için bunun önemi kalmamış bir yazı makinesinin başında oturan solgun, içi geçmiş bir kızdan başka bir şey yoktu. Bu kız gelen mektuplar için tutulmuştu sâdece ve Bay

Coax adresini kimselere vermediği için, mektupları buraya geliyordu. Evine kimseyi kabul etmiyordu çünkü, bütün işlerini de lokantada hallediyordu.

Şöyle derdi hep: «Benim araca - gerece ihtiyacım yok, büyük iş yapıyorum ben.» Pis şeyleri ellemezdi hiç. Hep eldiven giyerdi. Ayrıca, göze batıcı, açık gri, hazır elbiseler giyiyordu; mor çorapla kırmızı kravat. Uzun ve zayıf olduğu hâlde, hazır elbise giyebilecek bir yapısı olduğuna inanıyordu. Genellikle herkesin onu sivil gezen bir asker sandığına inanıyor, bu yüzden dimdik dolaşıyordu.

Yanında çok para alan adamlar çalıştırmıyordu ama, yardımcısız sayılmazdı. Belirli bakanlıklarda çalışan öyle adamlar vardı ki, nice utanmaz, tembel muhasebeciden daha çok işine yarıyordu.

Böylesi adamlarından biri Bahriye Bakanlığındaydı örneğin.

Bu adamdan Majesteleri Hükûmetinin bir dileği olduğunu öğrendi. Güney Afrikaya giden askerleri taşıyacak gemiye ihtiyaç vardı. Coax, Majestelerinin bu dileklerini yerine getirmeğe karar verdi.

Deniz Kuvvetlerini ilgilendiren bir konu olduğu için, «ayak takımı» denizcilerin devam ettiği bir meyhanede «mümkün olduğu kadar eski» gemiler bulup bulamıyacağını soruşturdu. Böylece sıradan bir gemi nakliyat şirketi olan Brookley - Brookley'in elinde bu cins birkaç gemi olduğunu öğrendi. Bu sıralarda Londra'da, Güney Afrika'daki savaşla ilgili alışverişler konusunda pek titiz olmıyan hükûmet görevlileri vardı.

İş adamları, kendilerinin yemeğe pek yanaşmıyacakları reçelleri hükûmete satmağa meraklıydılar çok. Coax bunlardan biri değildi. O ülkesinin bahtsızlığından yararlanarak zengin olmak istiyenlerden sayılamazdı. Böylelerinin başına gelen, önemsiz, ama uzun süren, büro ve

yazı makinası isteyen soruşturmalara konu olmak istemiyordu. Ondan başka herkes hükûmete, varlığını meyhanede öğrendiği gemileri satardı. Bunlar istenirse eli yüzü düzgün bulunabilecek ve, Brookley - Brookley firmasında yapılmış sıkı bir soruşturmanın da belirdiği gibi, çok ucuz gemilerdi.

Brookley - Brookley firmasıyla yaptığı kısa görüşmede satılık gemilerin tonajı ve fiyatları dışında bir şey konuşulmadı. Ne Bay Coax başka bir şey sordu, ne de armatör gemilerin durumuna değindi. Her üç adam da, mahkeme karşısında, her an, bu konuda her türlü yemini edebilirlerdi.

Bay Coax için Brookley'lerin gemileri, tonajlarının ve ucuzluklarının uygunluğuna rağmen, söz konusu olamazdı. Londra'da bir yığın adamın nakliye gemisi almağa hazır olduklarına emindi komisyoncu. Navlun ücretleri savaş dolayısıyla çok yüksekti. Satılık çok az gemi vardı; satılık olanlar da çok pahalıydı. Ama yine de, doğru dürüst gemi almak isteyen hiç kimse Brookley - Brookley firmasına başvurmayı düşünmezdi. Bay Coax hükûmet için olmasa da, bazı özel firmalar adına doğru dürüst gemi arıyordu. Hükûmetin ambar ihtiyacı, onun için sadece, özel ticarî amaçları çerçevesi içine giren bir ayrıntıydı. Bütün bir hafta, araştırmalarını sürdürdü.

Daha yeni daha güvenilir durumda olan üç gemi daha aradı. Bunun için çeşitli ve bir tanesi Southampton'a kadar uzanan yolculuklar yaptı. Gemileri bulduğunda ortaya çeşitli sahiler çıktı; ayrıca hiç de ucuz değillerdi. Ama yine de az buçuk gemiye benziyorlardı.

Bay Coax bu gemileri bir yana peyleyip Londra'ya geri döndü.

Orada hükûmetten dileklerini karşılamak konusunu yeniden ele aldı.

Ama görüleceği üzere bu arada kendi çıkarlarını da

unutmadı. Onun çıkarı Southamton'da gördüklerine benzeyen az-buçuk eli yüzü düzgün ve oldukça ucuz gemiler edinmekteydi.

Bay Coax, hükûmetin bu dileği konusunda o amaçla toplanmış bazı iş adamlarıyla konuştu. Böylelerini bulmak zor değildi. Londra bir şeyler yapmak isteyenlerle doluydu. Güney Afrika'daki çiftçilerle yürütülen savaşta, vatanlarına yardım etmek isteyenlerle kaynıyordu şehir. Hükümet ideal bir müşteriydi bu konuda. Bay Peachum hükûmetin dileğinin farkına varan dört - beş beyden biriydi ve o da, onlar gibi, hükûmetin bu arzusunu emir sayıyordu.

Hepsi Kensington'daki iyi bir lokantada buluştular. Gerçek bir baron, bir at yarışçısı, Güney Walles'teki bir tekstil fabrikasının müdürü, bir lokantacı ve kullanılmış müzik âletleri satan büyük bir dükkânın sahibi. Herbiri kendi yemeklerini ısmarladı. Bay William Coax kısa bir konuşma yaptı:

«Vatanımızın durumu» diye başladı, «ciddîdir. Güney Afrikadaki savaş, barışsever İngiliz halkına durup dururken saldırılarak başlamıştır. Onları korumak için ilerleyen ordumuza her yerde saldırılmaktadır. İngiliz mülkiyetini koruyanlar kanlı saldırılara uğramışlardır. Bu saldırıları hepiniz okumuşsunuzdur. Hükûmetimiz aşırı kibri ve artık anlaşılmayan barışseverliğiyle nerdeyse bizlerin sabrını taşıracaktır. Bugün savaşın başlamasından birkaç ay sonra, İngiltere kudurmuş birkaç çiftçiyle savaşmaktadır ve bu savaş onun denizaşırı mülkiyetiyle yakından ilgilidir. Mafeking şehrinde, ingiliz kıtaları, güçlü bir çiftçi ordusu tarafından sarılmış durumdadır. Bu askerler hayatları için savaşmaktadırlar. Borsayla ilişkisi olan herkes böyle bir durumun sonuçlarından haberdardır. Baylar konumuz Mafeking şehrinin kurtarılışıdır. (Alkış sesleri). Baylar, İngiliz ticaret dünyasının soğuk-

gençliğimizin kahramanca cesareti meyve vermemiş olacaktır. Çünkü; savaşı kim yürütür? Asker ve tüccar. Her kesin bir bildiği şey vardır. Hükûmet ticaretten anlamıyor. Bu bizim işimiz. Hükûmet diyor ki: Bizim nakliye gemisine ihtiyacımız var. Biz diyoruz ki: Buyurun işte nakliye gemileri! Hükûmet bize soruyor: Siz işi bilen kişilersiniz; nakliye gemileri kaçadır? -Bunu öğrenebiliriz, deriz biz de; sonra cevap veririz, nakliye gemileri şu kadardır. Hükûmet pazarlık etmez. O paranın ülkede kaldığını bilir. Dostlar arasında pazarlık olmaz. Para ha birinde olmuş, ha ötekinde. Hükûmetle onun iş adamları ayni ailenin üyesidirler. Birbirlerine güvenleri ve ihtiyaçları vardır. Biri ötekine; bunu sen yapamazsın, bunu ben yapayım der. Benim de yapamadığım bir şey olursa, onu da sen yaparsın. Böyle oluşur güven; benzer çıkarlar böyle oluşur. 'Bak Billy' der bana bir sıgara içimi arasında Bay Müsteşar bilmem ne, karım 12 odalı eviyle başa çıkamıyor, ne yapmalı? Sen böyle ufaktefek şeylere kafanı yorma, derim. İşini düşün! Ben durumu ayarlarım. Sonra gazetede müsteşarın hükûmet menfaatı adına bir demeç verdiğini okursunuz. Afrik'da ya da Hindistan'da bizi dünyada bir adım daha ilerleten ya da bilmem nerede hükûmetimizi ve onun çıkarlarını ilgilendiren bir olay olur. O zaman, 'başını serin tut Charles' derim, bizim çıkarlarımız için. Öyle ıvır - zıvırla uğraşma, para - mara düşünme. Ben basit, düpedüz bir iş adamıyım. Gazetelere geçmeğe meraklı değilim. Şan şöhret ilgilendirmez beni, ben sessiz ve isimsiz biri olarak, vatan menfaatlerine ilişkin büyük çabanda yardımcı olurum sana. Sayısız iş adamı böyle, aynen benim gibi davranır. Sessiz ve ünsüz. İş adamı gemiyi bulur, asker biner. Tüccar buluşludur - asker cesurdur. Sayın baylar, büyük laflar etmeden, nakliye gemilerini değerlendiren bir şirket kuralım.»

Bay Coax'un söylevi büyük başarı kazandı. Lokan-

tacı ona dinleyiciler ve İngiltere adına teşekkür etti. Bazı açıklamalardan sonra bir sözleşme örneği hazırlandı. Garson mürekkep getirdi. At yarışçısı sözleşmeyi kaleme aldı. Bay Coax'un sözünü ettiği üç gemi, Brookley - Brookley firmasından mümkün olduğu kadar çabuk alınıp işe yarar duruma getirilmelidir. Alış ücreti sekiz ortak tarafından peşin ödenmelidir.

Bu noktaya gelindiğinde sessizlik oldu. Konu kazancın paylaşılmasına gelmişti; özellikle buluşu yapan Coax'un payına. Sonra yeniden içki ve puro ısmarlandı.

Tekstil fabrikatörü, dedi ki:

«Kazancın paylaşılması konusunu şöyle düşünüyorum; sekize bölünmeli, sekiz kişiyiz öyle değil mi? Dostumuz Coax'a da aracılık yaptığı için hükûmetten alınacak paradan % 10 ödenir.

Baylar Coax'a baktılar Coax iskemlesiyle birlikte arkaya yaslandı ve gülerek konuştu:

«Şaka bu!»

İstekleri bayları şaşırttı. Açıklaması iki saatten fazla sürdü. Bu uzun pazarlıktan sonra bile istekleri azalmadı. Sonunda toplantıdakiler iki yıl da geçse bu isteklerin azalmıyacağı duygusuna kapıldılar. % 25 istiyordu.

Baylar, en sevgili yakınlarının idam hükmünü imzalarcasına, oflayarak ve yüzlerini buruşturarak mukaveleyi imzalayıp çabucak dağıldılar.

Bu olay, özellikle Bay Coax'un kazancın paylaşılması konusundaki inatçı ısrarı Peachum'u çok etkilemişti. Sıkı basan böyle pazarlık derdi.

SIRADAN İNSANLARIN AKLININ UCUNDAN GEÇMİYECEK DERTLER

Sisli bir sabah, şehrin sayısız küçük, çıplak, âdi döşenmiş bürolarından birinde beş adam arasında bir konuşma geçiyordu. Büronun buzlu cam kapısının üstünde, altın yaldızlı harflerle «Brookley - Brookley» yazılıydı.

Brookley kardeşler, renksiz, göze çarpmayan tavırlı, kararsız kişilerdi. İkisini ilgilendiren bir karar vermenin sorumluluğundan korkuyormuş gibi davranıyorlardı. Bu sorumluluğu taşıyacak güçleri yoktu sözde.

Tanıyanlar, bu iki kardeşin aslında çetin ceviz olduğunu bilirlerdi. Bay Coax onları tanıyordu. «Güzel Anna». «Genç Bahriyeli» ve «İyimser» adlı yük gemileri için, toplam olarak 8200 (sekizbin ikiyüz) pound üstünde anlaşıldı. Perşembe günü gemiler gezilecek, ondan sonra da sözleşme imzalanıp para ödenecekti.

«Sizleri görmek beni sevindirecek» dedi Brookley'lerden biri «ama bunun için hepinizin gelmesi gerekli değil.»

Her konuda anlaşıldı.

Brookley - Brookley yöneticileri, ertesi gün, Bay Coax'un onlara, aralarında kalmak şartıyla, bir gün önceki anlaşmayla ilgili bir teklif yaptı. Bu teklif kardeşleri biraz heyecanlandırdı.

Çarşamba öğleden sonra, Brookley'lerden biri, adresini bildiği için, evlerinin kirası ile geçinen Eastman'a gidip işin sağlam olup olmadığını sordu.

Yeni bir teklif almışlardı; Brookley'lerin büyüğü karkardeşine karşı sorumluluğunu ileri sürerek anlaştıkları eski fiatı kabul edemiyeceğini söyledi.

Eastman, şirket adına üzüntülerini belirtti. Buna karşılık, Brookley perşembe öğleden sonra, saat altıda para ödenmezse diğer teklifi kabul edeceği gibi sözler geveledi. Eastman hemen ortaklarına haber iletti. Çabuk karar vermeliydiler.

Bu arada perşembe sabahı Bay Coax, Eastman'ı bir lokantaya çağırdı ve parayı en erken cuma sabahı getirebileceğini söyledi.

Yemekten sonra saat ikide, gemilerin tetkik edilmesinden önce lokantada heyecanlı bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda, at yarışçısı, Coax'a, kendisine düşen parayı ödemesini, yoksa yepyeni bir anlaşma yapılacağını söyledi. Kendisi Coax'ın payını ödemeğe hazırdı, tabiî onun kazancını da üstüne alacaktı.

Eastman bu teklifi iki açıdan inceledi, teklifin birinci bölümü, yâni Coax'un payına düşeni derhal ödemesi akla yakındı ama, at yarışçısının kendi açısından yaptığı teklif kabul edilemezdi. Coax'un kendisi alabilirdi komisyonunu.

Öbür yedi kişi de hazırladılar buna. Kendi payına düşeni ödemediği takdirde Coax'un hakkını derhal kaybetmesi konusunda anlaşıyorlardı; Coax hariç. Bazı kuşkuları vardı, önemsiz kuşkuları. Sonuç olarak ortaklık sekiz kişi arasında değil, yedi kişi arasında paylaşılmalıydı.

Coax buna öylesine üzülmüş göründü ki hastalanıp eve gitti. Gemileri görmeğe gelemiyecekti.

Gemilerin incelenmesi işi için Eastman, bir zamanlar gemi inşaat mühendisliği yapmış olan, Bile adında uzun, zayıf bir adam getirdi beraberinde. Bütün işlerinden içki yüzünden atılmıştı. Dokların yakınında buluşuldu. Büyük, iç karartıcı, Nelson zamanından kalma gemilerdi bunlar. Eski eşyaları saklayan insanlar vardır, şapkaları, sigara paketlerini, çocuk beşiklerini, kıyamamaktan ya da inattan. Böyleleri, bu gemileri, gözden çıkara-

mıyacak kadar sevmiş olmalıydılar. Gemiler, herşeyin geçici olduğu inancını yıkmak için su üstünde yüzüyorlardı.

Herhalde yıllardır, yüzyıllardır rahat bırakılmışlardı. Ama, Transvaal'deki kıtalarına katılmağı bekleyen birkaç bin Tommy'yi taşımak için bu gemileri yeniden yoracaklardı. Onların umurunda değildi bu.

«Genç Bahriyeli» gemisi en yakında olduğu için onu gezdiler. Gezinti güvertesi tahtaydı. Ana güverte de tahtaydı, gerçek bir gemide olduğu gibi.

Ziyaretçiler arasında denizci yoktu; olsaydı merdivenlerden aşağı inmezdi. Boynunun kırılmasında korkardı çünkü.

Geminin güvertesinde fareler cirit atıyordu. Wales çimenlerinde dolaşan koyunlar gibi. Şişman hayvanlar. Yaşlı oldukları hâlde insan görmemiş hayvanlar. Bu nedenle insanlardan korkmuyorlardı.

Mühendis Bile, yüzer durumdaki tabutları çeşitli numaralarla lüks birer «yat» mışcasına yutturmağı beceren sorumsuz armatörlerin foyalarını ortaya çıkarmak niyetindeydi. «Peki bu ne baylar?» diye şu ya da bu hatayı yüzlerine vuruverecekti. Ama şimdi, ne yapacağını bilmez bir hâlde duruyor ve ağzını bıçak açmıyordu. Ne yapılırsa yapılsın, «Genç Bahriyeli» gemisinin durumu, öyle düzelebilecek gibi değildi.

Ziyaretçilerden hiçbiri cesaret edip içine dalamadı. Hiçbiri çürümüş gemi bordasına dayanmağa kalkışmadı. Elleri bordayı delip geçebilirdi çünkü. Eastman ansızın yüksek ve neşeli bir sesle «evet, evet» dedi. Sesi çok eski bir kilerdeymişcesine çınladı.

O sırada, Brookley'lerden biri, sâkin bir tavırla şunları şöyledi :

«Sonuç olarak, gösteriş önemli değildir. Önemli olan, geminin fırtınaya dayanıklı oluşu ve yüzmesidir.» Gerçek-

ler karşısında tamamen ilgisiz ve umursamaz davranmak yeteneğinde olan, düşüncelerini kimseden çekinmeden, kimseyi takmadan, zamanın uygun olup olmadığını önemsemeden söyleyen insanlar vardır. Böyleleri yönetici olarak doğmuşlardır.

Nakliye gemilerini tetkik için gelenler, kötü bir düş görmüşcesine döndüler. «Güzel Anna» ile, belki de üç geminin en kötü durumda bulunanı olan «İyimser» gemilerine bakmadılar bile.

Brookley-Brookley bürosunda birlikte otururlarken Brookley kardeşlerden biri ufak bir konuşma yaptı.

«Baylar» dedi, bu arada pencereden dışarı bakarak. «Gemilerin fiatı bildiğiniz halde hayâl kırıklığına uğramış olduğunuzu görüyorum; aramızdaki ticârî anlaşmadan pek memnun değilsiniz.»

Çevredekilere şöylece bir göz attı, kimse karşılık vermeyince devam etti. «Eğer durum öyleyse, her ne olursa olsun bu işten çık! diyen vicdanınızın sesine karşı gelmenizi hiçbirinize tavsiye etmem. Eğer aceleniz varsa, şu sırada, fiatların bu durumunda, İngiltere'de başka gemi bulmanız zor olacaktır. Ama aramak için zamanınız varsa ve birkaç ay sizin için önemli değilse, daha uygun birşey bulacağınız muhakkaktır. Eastman'a dün de söylediğim gibi, bir teklif almış durumdayız hattâ bu işten caymanız bizi sevindirecektir. Hattâ ufak bir uzaklaşma tazminatı üstünde bile anlaşabiliriz. Saat beş buçuk; altıyı çeyrek geçe bir randevumuz var. Bu nedenle çabuk karar vermeliyiz.»

«Gemiler fazla fazla 200 Pound eder ve denize açılamazlar» dedi Bile, sâkin.

Bay Brookley saatine baktı.

«Bilirkişinizin söylediğini işittiniz. Onun sözüne inanmamanız için hiçbir sebep yok. Bu gemileri zorla satmak istemiyoruz size. Üstümüze herhangi bir sorumluluk alacak

değiliz. Ticarî açıdan belki de bunları odun olarak satmak daha iyi olacak. Bu durumda bilirkişinizin ileri sürdüğü 200 pound uygun bir fiat. İyi düşünün baylar.» Ve kardeşiyle birlikte odayı terketti.

Onlar çıkınca Eastman yavaş sesle şunu söyledi:

«Bu gemiler elaltındaki yegâne gemiler; bunu unutmamalıyız. Aslında ben öteki teklifin Bay Coax'dan geldiğini bilmesem bu işten cayardım. Biz onu fazla sıktık; o da başkalarıyla ticaret yapmak istiyor; daha aptallarla.

Bu sözler odada bulunanlardan bazılarınını gözlerini açtı. Beş dakika sonra sözleşmeyi imzaladılar.

Dönüşte Eastman mühendise şunları söyledi:

«Bu işten anlamayan biri olarak, böyle bir gemiyle denize açılmabileceğini aklıma bile getirmem. İnsan çürümüş bir geminin denizde kâğıt gibi dağılıvereceğini sanıyor. Ama modern teknik öyle ilerledi ki. Hiçten bile yararlanıyor. Sizinle iddiaya girerim ki, bu gemiler biraz tamir görsünler, en az öbür gemiler kadar işe yararlar. Bu işlerde tecrübesi olmıyan biri, tekniğin neler yapabileceğini bilmez tabiî.

Birkaç adım sonra, üzgün bir tavırla şunları söyledi:

«Rekabet hiç peşini bırakmıyor insanın. Hiçbir iş yoktur ki bırakıldığında başkası talip olmasın. İnsanın çok hazımlı olması gerekiyor. Bir dakika olsun insanca duygulanmağa kalkanı temzileyiveriyorlar. Sert bir disiplin ve kişisel kontrol gerekli bu yüzden. Kendisini ortaya koymayan, kimseden bir şey bekleyemez. Halkın namus târifine uymaya kalkan pislik içinde yuvarlanır, ya da amele olur. Belirli bir düzeyi aşanlar mülkiyet sahibi olmayan sıradan insanların aklının ucundan bile geçmeyen dertlere sahip olurlar.

HERŞEY ÇOCUK İÇİN

Bay Coax'un gemilerin gezilmesine katılmamış olması Peachum'ı düşündürüyordu. Bu yüzden uyuyamadı ve kötü bir gece geçirdi.

İşte yaramaz üç geminin alımına ortak olmuştu; payına yarım gemi düşüyordu ve parasının sokağa atılıp atılmamış olduğu bilmecesi Coax'da çözümleniyordu. Oysa Peachum'ın kişiliğindeki biri için kaderini bir adama bağlamak, bir sihirbazın şapkasındaki tavşan olmak gibi bir şeydi. Soru şuydu: Bay Coax gemileri satabilecek miydi? Gemilerin incelenmesine, sözleşmenin imzalanmasına niçin katılmamıştı? Onu işten dışarı çıkarmışlardı, artık gemilerin sahiplerinden biri değildi, sadece komisyon alacaktı.

Bay Peachum, bir ara kalkıp, evdeki bütün ışıkların sönük olup olmadıklarına baktı. Asıl neden huzursuzluğuydu. En ufak bir para kaybına bile tahammülü yoktu. En ufak bir para kaybı kendisine duyduğu güveni yitirmesine yolaçardı. Kimseye güvenmiyordu; kendisine niçin güvensindi?

Işıklar kapalıydı, yalnız Poll'nin verandaya bakan penceresi açıktı. Onu yatarken gördü ve kızgınlıkla kapıyı kapadı. Yeniden yatağına yatarken, «bütün bu işleri niçin yapıyorum?» diye düşündü. «Sadece bu çocuk için. Dikiş atölyesindeki karılardan ikisini daha işten atmalıyım. Orası tembellikten nerdeyse kokuşacak. Bütün bu insanları besleyemem. Diktikleri paçavraların gerekli olup olmadıklarını hiç düşünmeden, durmaksızın dikiyorlar sadece, hiç bir rizikoları yok. Polly de biraz çalışabilir. Ne

sanıyor? Bu Coax'a asla güven olmaz. Ona böylesine önem vermemek gerekirdi. Kötü bir patron o. Herhangibir mazeret ileri sürerek adamı astırıverir. O zaman ben de onun boynunu koparırım. Ama ne işe yarar bu?»

Birden ter içinde fırladı yatağından:

«Ah ne aptalım ben! Ne işler açıyorum başıma! Boynunu koparamıyacağım biriyle nasıl iş yaparım?»

Ertesi gün, Peachum Eastman'a gitti, onunla Coax'un bürosuna gittiler. Orada oturan solgun kız Coax'un seyahatte olduğunu söyledi. İlk kez gördüğü büro Peachum'un üzerinde hiç de iç açıcı bir etki bırakmadı. Bir dolandırıcının bürosuydu bu.

Sabahın bundan sonraki bölümü Peachum için feci oldu. Bu işe hükûmetin dolandırılması gerektiği için girmişti. Bu inancı ona kör bir güven vermişti. Böyle işler genellikle güven verici olurlar. Başkalarını aldatmak, her tüccarın hakkı sayılabiliyordu artık, Dünya, insan aklının alamıyacağı kadar kötüleşmekteydi. Bu kötüleşme hiç bir sınır tanımıyordu. Peachum'un tek ve en derin inancıydı bu.

Yemekten sonra, Eastman, herşeyin yolunda olduğu haberiyle geldi. Bay Coax, geri gelmişti, belki de hiç seyahate gitmemişti, öğleden sonra Bahriye Bakanlığındaki dostuyla gemileri gezecekti. Bir lokantada onunla buluşulacaktı.

Gemileri gezmek! Bir felâket haberiydi bu! Lokantada bekleyen yedi adam, «İyimser» gemisiyle yolculuğa çıkmak zorundaymış gibi hissediyorlardı kendilerini.

Bay Coax beş buçukta yepyeni, göze batan bir kravatla geldi. Sahtekâr ve serseri görünüşü vardı. Göğüs cebinden yeni imzalanmış bir sözleşmeyle 5.000 pound çıkardı, «Gemi Nakliyat Şirketi» ne dehal ödenmek üzere.

Müsteşarın gemileri gezecek zamanı yoktu.

«Aramızdaki güven ilişkisine göre, bu gibi formalite-

lerin hiçbir önemi olmaz» dedi Coax.» Sizin adınıza Hale'nin orta halli memur dullarını ve öksüzleri koruma fonuna 2.000 pound yatırdım. O 1.000 pound'u yeterli buldu, ama ben, iyi bağlanmış bir makinenin daha iyi çalışacağına inanıyorum.»

Çok neşeli görünüyordu. O arada Southampton'a yeniden gitti. Oradaki nakliye gemileri için bir teklif hazırlatmıştı. Herşey bir zincirin halkaları gibi bağlanıyordu birbirine. Bay Coax «Gemi Nakliyat Şirketi» ne bir ahlâk dersi vermek niyetindeydi. Southampton gemilerini, yelken açmış olarak kendisine doğru yüzerlerken görüyordu.

İşin gelişimini şöyle düşünüyordu Coax: Gemiler en kısa zamanda hükûmet teslim edilmeliydiler; gemilerin tâmiratı teslim işleminden sonra da sürmeliydi, hükûmet paranın tamamını, tamiratın bitiminden sonra ödeyecekti.

Herkes bu konuda seve seve anlaştı.

«Güzel Anna», «Genç Bahriyeli», «İyimser» adlı gemilerin tâmiratına derhal başlnılmaması kararlaştırıldı. Ufak bir elden geçme, boyama falan mutlâk gerekeliydi.

«Sonuç olarak bu gemiler binlerce mil yol gidecekler», dedi Coax, ciddî ciddî.

Bu iş Eastman'a bırakıldı. Onarım birkaç yüz olsa olsa birkaç bin pound'a patlayacaktı. Hepsi biraz telâşlı olduklarından belirli bir cömertlik gösteriyorlardı; Peachum bile.

İşler iyi gidiyordu; öyle iyi gidiyordu ki, koyun yeteştiricisi, orduya yapacağı mal teslimi için paraya ihtiyacı olduğundan bu işe girişemiyeceğini itiraf edince Peachum şaşırdı. Bir sürü pazarlıktan sonra da, onun payını satın aldı, artık işin iki hissesi ona aitti.

Ama, kısa bir süre sonra Bahriye Bakanlığından tatsız haberler gelmeğe başladı. Bu haberleri getiren Coax'la Eastman bir lokantada buluştular. Müsteşara sözleşme konusunda yeni zorluklar çıkarılmıştır. Bazıları bir

mühendisler komisyonunun satın alınmış gemileri incelemesi gereği üstünde ısrar etmekteydi. Müsteşar bu isteğe şimdiye kadar karşı durmuştu. Ama şimdi, gemileri hiç olmazsa kendi gözleriyle görmek istiyordu. Bütün mesele bu incelemenin, tamirâtın hiç olmazsa biraz ilerlemisinden sonra yapılmasıydı. Peachum'un piknik günü canı son derece sıkkın olarak ve gelişinin nedeni bu haberdi.

Bir hafta soluk kesici görüşmelerle geçti. Coax belirli bir adres vermediği için çok zorlaşıyordu işler. Ne zaman adresi sorulsa, taşınmak üzere olduğunu söylüyordu.

Şirketin üyeleri evleriyle doklar arasında koşuşup duruyorlardı. Tamirat çalışmaları çok yavaş ilerliyordu. «Güzel Anna» nın gövdesinde ustaların saçlarını dimdik eden hasar tesbit edildi. «Genç Bahriyeli» nin içi tüyleri diken diken edecek durumdaydı. «İyimser» in durumu öyle kötüydü ki işçiler geminin bordasına merdiven dayamanı tehlikesini göze alıp almamağı düşünüyorlardı. Bu arada doklarda yayılan bazı dedikodular geliyordu kulaklarına. Tamirat ustaları yemek yerlerken gemilerin durumunu anlatmakta bir sakınca görmüyorlardı. Böyle yapmakla vatana ihanet ettiklerini söyleyen Eastman'ın sözleri ise sâdace kahkahalara yol açıyordu. Bu işçilerin hepsinin beyinleri sosyalist düşüncelerle iyice yıkanmıştı. Tamirat masraflarının beş ya da altı bin pound'a patlıyacağı belli olmuştu. Bu haftalar içinde Peachum Eastman'da Coax'a rastladı. Onu evine yemeğe davet etti. Artık herşey Coax'a bağlıydı. Bu sıralarda Coax güven verici bir suratla dolaşmaktaydı.

Mahkeme kapılarından teğet geçen en âdisinden maceraları Peachum'ın kulağına geç gelmişti. Daha önce duymuş olsaydı, bunlar Peachum'un Coax'la iş yapmasına engel olabilirdi. Aklı işinde olmayan tüccar mahvolmuş sayılır. Yine de işin gelişimi konusunda, Coax'la konuşmalıydı.

Polly kendisini en hoş yönleriyle göstermeğe çabalıyordu. Coax'la bir hanımefendi gibi konuştu. Kahveden sonra, piyanoya oturup, hoş, ama azbuçuk teneke sesiyle vatansever bir şarkı bile söyledi.

Yemeğin sonunda Coax eve gitmek istemedi ve Eastman'la Peachum'ı birlikte bazı lokallere gitmeğe kandırdı. Gri şapkasını yan oturttu, zayıf ve gri yanaklarına sağlıksız bir kırmızılık yayıldı. Peachum onun yanında cenazeye gider gibi yürüyordu. Bir yığın fazla mesai karşılığında işçilerin çalıştığı doklara gitmeği tercih ederdi. Gece lokallerinde Coax bir tüccar gibi değil, âdi bir çapkın gibi davranıyor ve bütün hesapları ödüyordu.

Ertesi gün, Bahriye Bakanlığından Hale'in «Güzel Anna», «Genç Bahriyeli», «İyimser» adlı gemileri resmen, önceden gezmekten vaz geçerek, 3000 pound karşılığında teslim aldığı haberi geldi.

Nasıl yaşar insan? Hiç yılmadan;
Ezmekten, saldırmaktan, soymaktan bıkmadan,
Böyle yaşar insan insanlıktan
Çıkmaktan hiç usanmadan.
Boşuna kasılmayınız baylar!
Kötülüğünüze bakmadan.

3

U — DÜKKÂNLARI

Londra'da, eşyaları başka yerlerden daha ucuza satan, birbirine benzer bazı dükkânlar vardı. Bunlara U-dükkânları denirdi. Buradaki (U) harfinin anlamı ucuzluk demekti.. Bazıları, özellikle bu dükkânların sahipleri, bu dükkânların karanlık günlerini bilirlerdi. Bu dükkânlarda jiletten ev eşyasına dek herşey bulunurdu. Aslında, görünürde akıllıca bir yönetimi vardı bu dükkânların. Fukara halk buralardan ahşveriş etmeği severdi; ama öbür dükkânların sahipleriyle küçük el sanatçıları bu dükkânlar hakkında iyi şeyler düşünmüyorlardı. Bu dükkânlar Bay Macheath'e aittiler. Daha bir çok adı vardı onun. Ama (U) dükkânlarının sahibi olarak Macheath adıyla tanınıyordu.

Önceleri Waterloo Köprüsü yöresinde iki ya da üç dükkândı bunlar. Şehrin öbür kesiminde de yarım düzine kadar. Rekabetsiz ve ucuz oldukları için çok iyi çalışıyorlardı. Bu dükkânların mallarını elde etmek çok kolay de-

ğildi. Bu nedenle dükkânlarını çoğaltmak için Bay Macheat'ın zor ve tehlikeli çalışmalar yapması gerekiyordu.

Bu çalışmalar ayrıca çok gizli yürütülmeliydiler. Bay Macheat'ın mallarını nasıl temin ettiği ve bunları nerden bu kadar ucuza satın aldığı bilinmiyordu. Bunu merak edenlere Londra'da hergün bir yığın küçük dükkânın iflâs ettiğini, normal fiata almış oldukları iyi malları, iflâs edince yok pahasına satmaktan memnun olduklarını anlatıyordu. «Hayat zor» diyordu Bay Macheath ardından, «yumuşak olmamak zorundayız.»

İri lâflara özel bir merakı vardı. Ama malları için fatura bulması zor oluyordu. Böyle tesadüfî alışverişler nerdeyse düzineyi bulan dükkânların şaşırtıcı ucuzluktaki mallarla doldurması için yetersizdi. Şehirde başka dükkânlarda bu dükkânlardan vardı. Yüksek fiata mücevher, antika kitap, antika eşya almak mümkündü; yine de ucuzdular bunlar. Bunların da Bay Macheath'a ait oldukları ve U-dükkânlarının gelirini bunların karşıladığı söyleniyordu. Pek inanılır gibi değildi bu; inanılsa da bu dükkânlardaki malın nereden geldiği sorusu cevapsız kalıyordu. Macheath 19... yazında, öteki dükkân sahiplerini sevindirecek biçimde sıkıntıya düştü ve Millî Kredi Bankasının yardımına ihtiyacı oldu. Bankanın yaptığı inceleme, Macheath firmasının sağlam olduğunu ortaya koydu. Firmanın en sağlam yönü, küçük dükkânların kendi ayakları üstünde durmaları ve yalnız çok gerekli durumlarda Bay Macheath'ın patronluğunun söz konusu olmasıydı. Macheath küçük insanlarınm çoğunun kendi başlarına hareket etmeğe meraklı oldukları gerçeğini kabul etmişti. Bunlar birçok işçi ya da memur gibi güçlerini kölece kiralamak niyetinde değillerdi. Can sıkıcı aynılaşmadan hoşlanmıyorlardı. Başkalarından çok çalışmağa, ama buna karşılık başkalarından çok kazanmağa hazırdırlar.

Bay Macheath, gazetelere verdiği bazı demeçlerde,

insanlığın «kendi başına buyrukluk» güdüsüyle ilgili buluşu hakkındaki düşüncelerini açıklamıştı.

Bu güdüyü, «insan tabiatındaki en eski güdülerden biri» olarak nitelendiriyordu. Özellikle, teknik çağın modern insanınının, doğaya karşı kazanmış olduğu eşi benzeri olmayan göz kamaştırıcı zaferin verdiği güçle kendisine ve öbür insanlara, sportmence bir ruhla, çalışkanlığını ispatlamak istediğini ileri sürüyordu. Macheath bu sırrı son derece ahlâkî buluyordu. Herşeyi hoş gören rekabet dünyası kurallarına da uygundu bu. Büyüklerin rekabet savaşma küçükler de katılmalıydılar. Ticaret dünyasına, bu gidişe ayak uydurmak ve bundan yararlanmak düşüyordu. «İnsan tabiatına aykırı davranışlar içinde bulunmamalıyız, onunla birlik olmalıyız.» diye haykırıyordu Bay Macheath heyecan yaratan makalelerinde.

U- dükkânları bu bilincin meyvesiydiler. Memurlar ve satıcılar yerine, Macheath firmasının satış yerlerinde başlarına uyruk dükkân sahipleri vardı; bu özel olarak seçilmiş tüccara, firma, birer U - dükkânı açma olanağı veriyordu. Dükkânı onlar için döşeyip borca mal teslim ediyordu her hafta, bir posta mal geliyordu dükkânlara. Tamamen özgür olarak alıp satıyorlardı. Malların karşılığını ve kira taksitlerini ödedikleri sürece kimse onların muhasebe defterlerine karışmıyordu. Yalnız, fiatlarını ucuz tutmak zorundaydılar. Bütün sistem, küçük adamın yararına işlemeliydi.

Dükkân sahipleri genellikle pahalı işgücü kullanmaktan kaçınıyorlardı. Bütün aile dükkânda çalışırdı. Bu gibileri ne çalışma saatlerini ziyan ederler, ne de asıl kazançla ilgisiz işçilerin tipik umursamazlığına kapılırlar. Kendi çıkarları için çalışırlar çünkü.

«Böylelikle» **diye yazıyordu Bay Macheath başka bir makalesinde, «bütün insanseverlerin başlıca korkusu olan, kutsal ailenin yıkılması engellenmiş oluyordu. Bütün aile,**

çalışma süresinde yerini alıyordu. Çıkarları ortak olduğu için bir gönül ve ruh birliği halinde kenetleniyorlardı. İşle özel hayat arasında bazı açılardan tehlikeli sonuçlar doğuran, işteyken aileyi, aile arasındayken işi unutturan ayrılık ortadan kalkıyordu. Bütün bu açılardan da U- dükkânları örnektir.»

Bay Macheath açısından içinde bulunduğu sıkışık durumun aslında hiç de çözümlenemiyen bir durum olmadığını bankaya inandırmak kolay oldu. İşini büyütebilmek için gerek duyuyordu yalnızca. Banka, yine de, Bay Macheath'in kişiliği konusunda tam bir fikre sahip olmadığı için bir süre daha tereddüt geçirdi.

Gerçeği söylemek gerekirse, şehirde, bu bay hakkında, dâva açmağa yetmeyen, ama yine de dikkate alınması gereken bazı tatsız söylentiler dolaşmaktaydı. Bu söylentiler, mallarını alış tarzı dışında, yaptığı bazı işlerle ilgiliydi. Başarısının bu söylentilerin çıkarılmasında pay vardı mutlaka.

İki üç kez bazı skandallara bulaşmış, ama hepsinde suçsuzluğunu ispat etmişti. Hiçbiri de dâva konusu olmamıştı. Yine de şehirde, ne dükkân sahibi, ne de dükkân sahipleriyle akraba oldukları hâlde, Bay Macheath'in bir centilmen olmadığını iddia eden birçok insan vardı. Bazıları Macheath'in mahkemeye çıkması gerektiğine inanıyorlardı, bazıları da mahkemeye çıkmamasının nedenini avukatlarının çok iyi olmasına bağlıyorlardı.

Millî Kredi Bankasıyla görüşmeler Macheat'in sandığından daha uzun sürdü. Bankadan kredi alamazsa hakkında çıkmış olan dedikoduların yeni bir kaynak bulacağını düşünerek, bankaya başvurduğuna nerdeyse pişman olacaktı Macheath. Ona kalsa bankayla olan görüşmeleri kesecekti.

Bazı nedenlerle bir çok avukat kullanıyordu. Bu avukatlardan birinden, Millî Banka'nın en itibarlı müşterile-
du.

rinden birinin evlenmemiş bir kızı olan Jeremiah Peachum olduğunu öğrendi. Macheath onunla ilişki kurmağı başardı. Olanaklarını ve, nice zaman ve sinir gerektirirse gerektirsin, bütün çabasını Polly Peachum'ı baştan çıkarmağa harcıyordu. İki kadının karşısına Jimmy Beckett adıyla çıkmasının nedeni dikkatli oluşuydu.

Bay Peachum'ın malî durumu konusunda da yeterli incelemeyi yapmıştı önceden. Peachum'ın dükkânı dilenlerden kurulu geniş bir örgüttü. Kullanılan metotlar kurnazca düşünülmüştü ve büyük bir titizlikle uygulanmaktaydı. Peachum'ı tanıyan biri, örnek olarak Peachum'ın dilencilerinin niçin yanlarında getirdikleri resimleri sergilemeyip tebeşirle kaldırımlara manzara, ya da insan resimleri çizdiklerinin nedenini anlattı. Resimlerin yapılışını görmeyince seyirciler ressamın kendisiyle karşı karşıya olup olmadıkları konusunda kuşkuya düşerler daima. Ayrıca kaldırım resimleri geçicidirler, gelip geçenlerin pabuçları ya da yağmurla silinirler ki, yağmur da her gün yağar. Böylece resimlerin her gün yeniden yapılması gerekmekte, yeni resimlere her gün yeniden ödeme yapılabilmektedir. Bu kurallar büyük bir hayat tecrübesi sonucu konmuştur. Böyle yönetilen bir dilencilik işletmesi büyük bir gelir getirmeliydi.

Haziran ortalarında, Macheath, kılı kırk yaran tabiatını aşıp kıza tâlip olmağa karar verdi,. Akıllı uslu bir biçimde evlenmeğe niyetlenmeli ve burjuva yaşantısı içinde olduğunu ispat etmeliydi.

Bayan Peachum'a mektupla, kendisini ne zaman kabul edebileceğini sordu. Bu ilk ziyareti sırasında Bayan Peachum'un duyduğu sinirliliğin nedenini iyi teşhis etmişti. «Ona içini dökebilmek için» Macheath'ı «Mürekkep Balığı» lokantasına çağırıyordu. Orada, gençliğin hesapsızlığı konusunda Macheat'e yaptığı imâlar, çok sinirine dokundu.

«Bugünkü gençler» diye şikâyet ediyordu Bayan Peachum, birasının köpüğünü ağzından silerek, «ne istediklerini asla bilmiyorlar, çocuk gibiler; ben Polly'mi dikiş kutum kadar tanırım, ama gönlünün kimde olduğu hakkında hiçbir bilgim yok. Belki de sadece çok genç. Erkeklerle hiç deneyi yok. En çok köpeklerle bir araya geldiği için belki de sadece bir köpeğin erkeğiyle dişisini ayırdedebilir, ama bunu da tam anlamıyla bilemez. Böyle konuları düşünmez bile. Düşünün, ömrü boyunca gömleğini çıkararak yıkanmamıştır bile. Biri elinde bastonuyla biraz çevresinde dolansa, onun için duyduklarını göklere çıkarır. Bunlar öyle romantik oluyorlar ki! Bu kızın yutarcasına okuduğu romanların sayısını bilemezsiniz. Şimdi aklı fikri Bay Smiles'de. Ama buna rağmen aslında size bağlı olduğunu gözüm gibi biliyorum. Bir ana bilir bunu. Ah Bay Beckett!»

Bira bardağının boşalmış olduğunu ve lokalin bahçesinde kimselerin kalmadığını anladıktan sonra gözlerinin içine derin derin baktı.

Bay Beckett, ona adının Beckett değil tanınmış U-dükkânlarının sahibi olan Macheath olduğunu ve kızı hakkında ciddî niyetler taşıdığını söyleyince, bütün bunların üstünde hiç durmayıp ondan başka şeyler bekliyormuşçasına düşünceli bir bakış fırlattı ona.

«Ah evet» dedi dalgın dalgın. «Aman kocam bir şey duymasın. Onun kızım hakkında başka plânları var. Siz de tahmin edebilirsiniz bunu. Her zaman, «herşey bu çocuk için» der ve bunda samimidir. Geçen gün Bay Coax adlı birini getirdi beraberinde. Çok iyi durumda biri olmalı. Bay Coax'u tanır mısınız?»

Macheath Coax'u tanıyordu. Şehrin sahtekârlarından biriydi. Şahsen Bay Macheath, Bay Coax hakkında pek parlak şeyler duymamıştı.

Berbat bir etek düşkünüydü o. Aklı fikri ticaret iş-

lerinde olan Macheath, bu evlenme işine materyalist açıdan eğilmekle birlikte, Coax adını duyunca yüreği bir bıçak saplanmasına engel olamadı. Şeftâli'ye sandığından da fazla abayı yakmıştı.

«Bu durumda ne yapılabilir?» diye sordu.

«Bunu ben de bilmek isterim» dedi Bayan Peachum, düşünceli düşünceli ve Macheath'i iliklerine kadar donduran soğuk bir bakışla. «Bugünkü kızların sağı solu belli olmuyor. Kafaları romantik düşüncelerle dolu.»

Bunun ardından ufak, etli elini onunkinin üstüne koyup hesabı ödemek için garsonu çağırdı.

Demir masalar arasından geçerlerken Bay Macheath, aralarında kalmak şartiyle ve Bay Peachum'un bilgisi dışında ne yapılabileceği hakkında biraz bilgi edinebildi. Ayni akşam Şeftâli'yle buluşup onunla biraz yürüyebilmek izni aldı. Aslında Akşam Sanat Kursuna gitmesi gerektiği hâlde, Old Oak Sokağından parka doğru yürüdü Polly.

Macheath kızın orada bir randevusu olabileceğini düşündü, herhâlde kendisini de orada atlatacaktı. Kız soldaki patikalara biraz baktı, ama onu atlatmak için bir şey yapmadı. Onunla çalılıklar arasındaki bir banka oturdu hattâ. İnce elbisesi içinde çok hoş ve sâkindi. Ayrıca bir bebek değil, iyi gelişmiş bir kızdı. Yarım değil tam porsiyondu.

Smiles ile Coax hakkında konuşmak istemiyordu. Bunun için «gece fazlasıyla güzel» dedi. Macheath'in Coax'u tanıması onu neşelendirdi ve güldü. Geri döndüklerinde hiçbir şey öğrenmemişti, ama çok şey olmuştu. Yine mutlu değildi. Asıl şeye izin vermemişti ve elbisesinin altında neredeyse çırılçıplaktı. Bu Bay Macheath'in hoşuna gitmemişti. Akşam Sanat Kursunu da böyle umursamadan boşlayışı aklına karanlık düşünceler getirmişti. Demek ki bu kurs ta öğrencilerin gelip gelmemeleri konusu sıkı tutulmuyordu. Piknik dönüşünde de olduğu gibi, bir adım iler-

leyip ilerlemediğine tam emin değildi ve bu güvensizlik onu alabildiğine rahatsız ediyordu. Bu durum onun için bir şeyler ifade etmeliydi. Polly'nin bekâreti hakkında kuşkulanamazdı.

O akşam Bay Peachum kızını sınayan bir bakışla süzdü.

Gemi Nakliyat Şirketinin durumu tasalandırıyordu onu. Bomba bir gün önce patlamıştı.

BOMBA

Avluda Fevkoombey'e kızdı Peachum. Asker, başlangıçta, sığınacak bir yer bulmaktan memnun, görevini dakikası dakikasına yerine getiriyor ve körlerin köpeklerine gerekli bakımı gösteriyordu. Onların beslenmesi çok kolay değildi, mükmün olduğu kadar sefil görünmeli, ama ölmemeliydiler. Besili bir köpekle dolaşan bir körün kendisini acındırması oldukça zordu. Halk, tamamen içgüdüyle davranır. Böyle bir köpeğe genellikle kimse bakmaz, ama köpek iyice besliyse, para vermeğe niyetlenen kişinin içiden gelen bir ses, parasını sokağa atmamasını öğütler ona. İnsanların bilinç altında, paralarını boş yere harcamamak için bir neden aradıklarmı unutmamak gerekir. İyi bir köpek, ayakları üstünde duramıyacak kadar zayıf olmalıydı.

Bu nedenle köpeklerin kilosu sürekli olarak kontrol altında tutulmaktaydı. Kiloları tutmayında Fewkoombey bundan sorumlu tutulurdu.

Peachum köpekleri kontrol ediyordu ve tek bacaklının köpeklerin kilolarını kaydederken ekmeğini yitirmemek için sahtekârlık yapıp yapmadığını anlamak istiyordu.

Yanısıra da Eastman'ı dinliyordu; ondan Coax'un durup dururken «Güzel Anna» nın güvertesine geldiğini ve bağırıp çağırmakta olduğunu öğrendi.

İkisi derhal doklara gittiler. Gerçekten de Coax merdivenler ve boyacılar arasındaydı. Gemi içinin karanlık, koca boşluğuna kaçamak ve donuk bakışlarla bakan Eastman soluk bir yüzle yanında duruyordu. Yeni gelenin yüzüne bakmağa cesareti yoktu anlaşılan.

Coax'un ona fırlattığı bakışın soğukluğu Peachum'ın içine işledi.

«Britanya hükûmetine sattığınız gemilerden biri bu mu?»

Peachum bir anda yaşlandığını hissetti. Aslmda bulutlardan düşmüş gibi hissetmiyordu kendisini, bu işin bir yerde fiyasko vereceğini önceden hissetmişti. Coax konusunda ise kendisini aldatmıyordu hiç. Böylesine çarçabuk da beklemiyordu tatsızlığı.

Coax «Güzel Anna» yı iyi durumda bulmuyordu. Peachum, burada uzun nutuklar atmanın anlamsız olduğunu hissediyordu. Örneğin, bu gemileri tavsiye edenin Coax'un kendisi olduğu hakkında. Uzun lâf etmeden Coax'un, gemileri bizzat görmediği cevabını vereceğini biliyordu. Ötekilerin hepsi gemileri görmüşlerdi. Hattâ tanıklar önünde!

Coax'un işinin niteliği hakkında yavaş yavaş aydınlanıyordu kafası. Böyle ayrı bir işi olduğunu hep tahmin etmişti zaten. Onun işi devleti kazıklamak değil, «Gemi Nakliyat Şirketi» nin sırtından para vurmaktı.

Yaklaşmakta olan felâketin ayrıntıları belirlenmemişti henüz. Bay Coax kartlarını açmak için zaman bırakıyordu. Konuşulmadı bile.

Bay Coax topukları üstünde dönüp tek kelime bile söylemeden, ona aşağılayıcı bir bakış fırlatarak gitti. Ar-

kadan bakılınca elbisesinin uzunluğu büsbütün belli oluyordu.

Bay Peachum'in canı, kader ortağıyla bundan sonra olabilecekler üstüne konuşmak bile istemiyordu. Eastman'in Güney Wales'deki fakrikatörü ve koyun yetiştiricisini mektupla durumdan haberdar etmek gerektiği yolunda bir şeyler söylediğini şöylece duydu. Tek kelime bile konuşmadan oradan uzaklaştı Peachum. Akşam ateşi çıktı ve ıslak bezlere sarınarak yatağa yattı. Geceleyin kalkmadı. Işık açık kalırsa kalsındı, elektrik-havagazı hesabı hiç ödemeyecekti nasıl olsa!

Ertesi sabah, ağır bir hasta gibi gitti doklara, işçilerden hiçbirini bulamadı. Eastman'ın emri üzerine «Güzel Anna» daki çalışma durdurulmuştu. Onun durumu nasıl değerlendirdiği anlaşılıyordu.

Öğlen eve dönerken (yemek için değil), iki adamın kendisini sorduğunu duyunca polis tarafından arandığı duygusuna kapıldı. Şirket, yine de hükûmetten ilk taksidi almıştı.

Ama soruşturunca, arayanların Eastman'la, işini bırakıp gelen fabrikatör oldukları çıktı ortaya.

Coax'un bürosuna gitmenin âlemi yoktu artık. Oradaki solgun kız, sıra Coax'un adresine gelince bir balık gibi susuyordu.

Eastman'la yine de konuşmak için yaptığı beceriksiz bir girişimden dönen Peachum, Old Oak Sokağında, Bay Coax'la kızına birlikte rastladı

Coax Polly'i yolda görmüş ve onunla yürümüştü. Polly kendisine fazla cesaret vermediği hâlde. Ona göstermek istediği ilginç resimlerden sözetti. İyi anlamadı Polly.

Bu adam hoşuna gitmiyordu.

Peachum'la karşılaştıklarında Coax, Peachum'la aralarında hiçbir şey geçmemişcesine davrandı. Ona eldivenli

elini uzattı, öbür eliyle dostça omuzuna vurdu ve çarçabuk vedâlaşıp ayrıldı.

Akşam yemeği boyunca Peachum'un kafasında bir değirmendir dönmeğe başladı.

Yemekten sonra karısını dışarı çıkarıp kızını sorguya çekti.

Coax'ın kızına ne söylediğini kolaylıkla öğrendi. İş arkadaşlarından sakladığı şeyi: adresini.

Kızına adamın adresi niçin verdiğini sormaktan kaçındı. Ufak, daracık bürosuna gidip bir süre kör camekândan dışarı baktı. Aceleyle bir mektup yazdıktan sonra, oturma odasına dönüp Polly'ye mektubu derhal Coax'a vermesini söyledi.

Polly çok şaşırdı. On buçuktu saat. Şapkasını giyip Bay Coax'a gitti.

Bay Coax evindeydi. Sayısız odalardan birinde, genç bir kızın elinde babasının hemen cevaplandırılmasını istediği bir mektupla kendisini beklediği Coax'a söylendiği zaman, peçetesini sıkıntıyla masaya bırakıp odadan çıktı. Ufak tefek, heyecanlı, ağabeyisine onun isteği kadar değer vermeden bir kızkardeşiyle birlikte yaşıyordu. Kızkardeşi ahlâkî vasıflarına pek güvenmezdi ağabeyisinin. Kızkardeşinden çok çekiyordu. Maddî olanakları çoktu. Böyle durumdaki herkes temiz bir özel hayata sahip olmak hevesindeydi. O da birçokları gibi, iş hayatıyla özel hayat arasında ayırım yapmak taraflısıydı. İş hayatında her türlü kazancın üstüne kimsenin gözünün yaşına bakmadan gitmekten yanaydı, tanrı vergisi olduğu için ekmeğin atılmaması gerektiği gibi. Ama özel hayatta kimsenin üstüne varmağa hakkı yoktu kimsenin. Bu alanda düşünceleri çok dürüsttü.

Ama ne yazık ki ilkelerine uygun bir hayat yaşamağa gücü yetmiyordu çoğu kez.

Bir centilmenin kadınlara karşı nasıl davranması ge-

rektiği konusundaki görüşleri kızkardeşinin görüşlerini tutmaktaydı. Tıpkı kızkardeşi gibi, bu konudaki hatâlarını sık sık eleştiriyordu. Sık sık şöyle düşünüyordu: «ben kendime hâkim olamıyorum». Gerçek şuydu ki, yalnız kaldığı zaman yapacaklarına ne kızkardeşinin güveni vardı, ne de kendisinin. Bu konudaki alışkanlıkları oldukça aşağılıktı. En âdi karılar, onu en çok çekenlerdi. Hizmetçilere de dayanamamaktaydı. Giyim konusunda da öyleydi. Zevki çok kötüydü. Giyinme tarzı kızkardeşinin midesini bulandırıyordu. Ama hizmetçilerin peşini bırakmadığı gibi, bu giyim tarzından da vazgeçmiyordu. Kızkardeşi ona zevkli, pahalı kravatlar hediye ediyordu. O da bunları takıyordu. Sonra dışarı çıkarken, daha koridorda, kravatı çıkarıp cebine koyuyor ve alışılmış cırtlak kırmızı kravatlarından birini takıyordu.

Bütün bunlar onun hastalıklı yönleriydi. O bunun nedenini bağırsaklarının çalışmamasında buluyordu. Bunlar hâkim olunamıyan cinsel arzularının açığa çıkmasıydı. Ve kabızlığa yol açıyorlardı.

Kızkardeşi, kendi kendisiyle yürüttüğü bu trajik savaşta ona yardımcı olmağa çalışıyordu. Ama bazan kendisini öylesine kaybediyordu ki, kızkardeşinin yardımını işine karışmak sayıp onu tersliyordu.

Bu nedenle Polly geldiğinde kızkardeşi yan odaya geçip elinden gediğince yüksek sesle öksürmekten başka yapacak bir şey bulamadı. Bu durumda elinden Şeftâli'ye çıplak fotoğraf kolleksiyonunu göstermekten başka bir şey gelmedi. Kıza, yeni gelmiş fotoğraflarını göstermek bahanesiyle gösterdi resimleri.

Şeftâli bunlara doğru dürüst bakmadı bile. Kıpkırmızı olmuştu, rezil şeylerdi hepsi.

O arada Coax mektubu okudu. Mektupta Polly'nin babası yalnız görüşme isteğinde bulunuyordu.

Cam kaplı yazı masasının üstünde, büyük, altın bir

broş duruyordu. Çok altın vardı bu iğnede, üstünde de üç tane açık mavi, değeri düşük taş. Coax'un ölmüş anasından kalmaydı bu iğne ve Coax zevkini anasından almışa benzerdi.

Mektubu bitirdiğinde daha doğrusu Polly'nin fotoğraflara yeteri kadar baktığına emin olduğunda broşu eline aldı ve Polly'ye göstererek hoşuna gidip gitmediğini sordu.

«Çok hoşuma gitti» diye cevap verdi Polly, boğuk bir sesle.

«Bir gün gelip bunu alabilirsiniz» dedi Coax ve odanın köşesine baktı.

Polly ona cevap vermedi tabiî Sâkin sâkin oturuyor ve Coax bir şaka yapmışmış gibi kibar kibar gülüyordu. Coax kendisine hâkim olmak için çok çaba harcıyordu. Polly'i evine götürmeği düşünürken kızkardeşi odaya girdi ve Polly ile konuşmağa başladı. Coax masanın üstündeki fotoğraflardan sıkıldı ama, Polly onları sanki başka şey düşünüyormuşcasına tersine çevirdi. Erkeklerle başa çıkmasını çok iyi biliyordu ve bu davranışı Coax'un üstünde çok iyi bir etki bıraktı.

Polly hemen gidip babasına Coax'un kendisiyle ertesi gün görüşeceğini haberini verdi.

Bu adamdan hoşlanmıyordu. Broşu da unutamıyordu ama. Ertesi gün, tahtabacak Georoge'a sütünü verirken, yaşlıca bir baydan hediye aldığı bir broşun sözünü etti ve bu broşu ona ertesi gün göstereceğini söyledi. Broşu düşünmekte devam etti, en çok da yatmadan önce.

Coax ertesi sabah geldi. Yarı karanlık dükkândan büroya girmeği reddetti. Çiğ sarı bir pardesü vardı üstünde, çok ciddî, hafif bir sesle konuşuyordu. «Güzel Anna» adlı gemiyi gördüğünde sinirlerine hâkim olamadığını kabul ediyordu. Gemi olacak gibi değildi. Brookley-Brookley firmasını kendisinin tavsiye ettiğini kabul ediyordu.

Ama gemileri görmeden yapmıştı bunu. Müsteşar arkadaşına bu yüzen taburları gösteremezdi asla. İşin kötü yanının ilk taksit ödendiği için Bahriye Bakanlığının gemileri beklediği olduğun usöyledi. Çok şükür ortak olmadığı şirketin dolandırıcılıkla suçlandırılabileceğini de ekledi sözlerine. Çünkü şirket sahiplerinin gemileri gezdiği ve Bile adlı bir uzmanın da gemileri reddettiği bilinmekteydi.

Coax durumu düzeltmek için, tek yolun, başka, doğru-dürüst gemiler bulmak olduğuna işaret etti. «Güzel Anna», «İyimser» ve «Genç Bahriyeli» adlarının silinip yerlerine başkalarının yazılması konusunda yardımcı olabileceğini belirtti. Arkadaşının aldığı gemilerin asla bu gemiler olmaması herşeyden önemliydi. Peachum o gün, birgün önceden daha az kötü hissediyordu kendisini. Bu adamın karşısında, onunla rekabet edecek güçte olmadığını görüyordu. Onun büyük, korkunç olduğu alan başkaydı. Arkasını bıraktı bu işin. Ülkede esen vatanseverlik havasını değerlendirmek gerekiyordu. Şimdi Trafalgar Meydanında kalakalmış bir timsah gibi zararsızdı. Sonuç olarak, insanlığın kötülüğüyle karşı karşıya olduğu gerçeği ve inancı ona biraz güven ve umut verdi yeniden. Yine de insanlar arasındaydı.

Coax'a sâkin sâkin baktı.. Hattâ soğuk gözlerle. Yalnız, bildiği kadarıyla ortada başka gemi olmadığını söyledi.

«Yok» dedi Coax yavaşça, ona. Southampton'da birkaç tane vardı örneğin.

Peachum başını eğdi.

«Fiatı öğrenebilir miyim?» diye sordu, kuru bir sesle.

Coax onu anlamamış gibi davrandı. Peachum da sorusunu tekrarlamadı. Bu işin Coax'un işi olduğunu anlamıştı artık.

Dükkânda sürünen tozlu müzik âletlerini inceleyen Coax, kısa bir sessizlikten sonra, doklardaki tâmirat iş-

lerinin aynı hızla sürdürülmesi gerektiğini söyledi. Resmî inceleme, yüzeyde bir inceleme olacaktı ve hiç olmazsa görünüşün kurtarılması gerekiyordu.

Kapıdan çıkarken gelecek hafta çarşamba günü, tesadüfen Southampton'da işi olduğunu sözlerine ekledi.

Ah keşke herkes iyi insan olsa,
Ama şartlar imkân vermiyor buna.

(Beş Paralık Operanın finali İnsan İlişkilerinin Güvensizliği Üstüne)

4

CİDDÎ GÖRÜŞMELER

Belki herkes bilmez ama, savaşlar duyguları kamçıladıkları kadar, ticareti de canlandırırlar. Savaşlar ardlarında bir yığın zarar ziyân bırakırlar, ama tüccarın bundan şikâyeti yoktur pek.

Peachum, «Gemi Nakliyat Şirketi» ne girmekle bu kazançtan yararlanabileceğini ummuştu. Kızının evlenecek yaşa gelmiş oluşu, onun daha çok kazanma isteğine yol açmış olabilir.

Alışmadığı bir alanda giriştiği ticaretin başarısız gelişimi Peachum'un ticarî danışmanı Beery ile uzun görüşmeler yapmasını gerektirdi.

Dükkândan teneke bir kapıyla geçilen büroda oturuyorlardı hep. Peachum, başında vazgeçilmez şapkası, tepeden ufak bir penceresi olan duvara dayalı yazı masasının başında oturuyordu. Dört köşe Beery ise köşede, salıncaklı demir iskemlede.

Kirli gömlekli kollarını masaya dayayarak oturan Peachum Beery'e bakmıyordu; Beery ise bir zamanlar ucuza düşürdüğü sigaralığı çiğneyip duruyordu.

«Beery», diyordu Peachum durmadan, «sizden memnun değilim.» Bir yandan çok sertsiniz, öbür yandan insanlardan gerekli biçimde yararlanmıyorsunuz. Bir yandan kendilerine kötü davranıldığı şikâyetini duyuyorum adamlarımdan, öbür yandan yeterince kazanç sağlamadığını görmekteyim. Terzihânedeki kızlar fazla mesai yapmak zorunda kaldıklarını iddia ediyorlar, öte yandan asker üniformalarından başlarını kaldıramıyorlar ve 9 yerine 14 kişiler! Bende fazla mesai yapılmayacağını biliyorsunuz; ayrıca fazla sayıda pahalı personel de istemiyorum. Durumlar cidddî, İngiltere zor bir savaş içinde, işin en ufak bir yük fazlalığına tahammülü yok ve siz işleri rastgele yönetiyorsunuz. Bu araba devrilirse, bu iş sayesinde ekmeğini kazanan herkes sokağa dökülür. Hergün olabilir bu. Açıklamalarınızı bekliyorum.»

«Tutumlu davrandığım zamanlar personeli ezdiğimi iddia ediyorsunuz.» dedi Beery tıkanarak.

«Evet bunu yapıyorsunuz. Yeni işe aldığımız adamın çığlığı üç ev öteden duyuluyordu, böyle olmaz bu.»

«Ağzını yastıkla kapatırsak boğulur, o zaman da tam çıngar çıkarırsınız! Onlara bir cigara tutup nasıl gidiyor işler aslanım, dersek yüzdelerini vermeyiverdiklerini biliyorsunuz. Onu ötekilere ders olsun diye silkeledik azcık. O genç hıyar, parasını hiç zamanında ödemiyor. Ona bunu ötekilere ders olsun diye yaptığımızı söyledik ve ötekiler çaktığında da iyi davrandık ona.»

«Yine de sizi sık sık uyarmak zorunda kalıyorum Beery. Böyle şeyleri hoş göremem. «Askerlerden» topladığımız parada da azalma var. İşler kötü gidiyor Beery, sonunda iflâs edeceğiz.»

«Evet askerler ilgi çekmiyorlar artık, doğru Bay Pe-

achum, halk bu işten hoşlanmıyor, bunu iyice tetkik ettim, ben size, politika yapmıyalım, demiştim.»

Peachum düşündü. Tozlanmış yazı masasının köşesine baktı, düzinelik yüzü bütün belirsizliğini yitirmişti.

«Sebep şu. Adamlarınız iş bilmiyorlar. Zeytin Dalı gazetesine bir kaç iyi yazılmış makale oturtun, asker yaşamı ve Güney Afrika üstüne; askerleriniz az buçuk bilgi sahibi olurlar.»

Bodrumdaki odalardan birinde, «Zeytin Dalı» adlı bir gazete basmaktaydı Peachum; haftalık bir gazeteydi bu ve bütün personele ait haberler veriyordu: Ölüm ilânları, evlenmeler, vaftizler. Bunlar dilenciler için önemliydi. Gazetede bir yığın acıklı hikâye, İncilden parçalar, atasözleri, bilmeceler falan da basılıyordu.

«Ayrıca» diye sözüne devam etti Peachum, «biz de bir yığın aptallık yapıyoruz. Uzun bir süre cepheden haber alınmayınca asker dilencileri ortaya salmamalıyız. Çok yanlış bu. Şimdi Mafekin sarıldı ve savaş ayni noktada hapsedildi; asker dilenciler açısından bu durum iyi değil; o zaman haklı olarak, bir sonuç almadıktan sonra niçin kollarını ve bacaklarını yitirdiklerini soruyorlar. Başarısızlık hiçbir zaman desteklenemez. Ayrıca başarısızlık dönemlerinde kimse savaşı hatırlamak istemez. Sadece şu düşünülür o zaman: Burada kalan askerler hallerine şükretsinler, ötekiler çok daha kötü durumda. Elimizdeki genç elemanlardan bir kısmına üniforma giydirmek iyi akıldı; ama cephede başarısızlık olduğu zamanlar onları sokağa göndermek doğru değil. Onları içeri alın.»

Beery, o anda orada olanları içeri aldı. Eskimiş üniformalar giymişlerdi ve canları sıkkındı, para kazanamıyorlardı.

Peachum onlara sessizce baktı O anda bakışları dalgındı ve hiçbir ayrıntı üstünde durmuyordu. Yılların deneyi ona bu bakışı öğretmişti.

«Olacak iş değil bu!» dedi ansızın kabaca. O sırada, Beery sadık bir köpek gibi ağzına bakıyordu, sahibinin gerekli olduğunu biliyordu çünkü. «Ne yapıyorsunuz siz? Bunlar İngiliz askerleri değil, maden işçisi bunlar! Şuna bakın hele!» Böyle söyleyerek acınacak görünüşlü, uzun yaşlıca birini gösteriyordu: «Bu bir ortalık karıştırıcı, bir komünist! Böyle biri İngiltere için canım vermez! Verse bile binbir dırıltıyla, kazancı üstüne bir yığın zırıltı çıkardıktan sonra. Askerler genç ve hoş insanlardır. Faica sırasında bile dipdiri ve neşeli. Hele şu iç karartıcı sakatlıklara bakın! Böyle bir şey görmek ister misiniz? Bu işte boyuna bağlanmış bir kol yeterlidir. Üniformalar tertemiz olmalı. Şöyle görünmeliler: Evet gerçi üniformadan başka bir şeyi yok, ama, onu şerefle taşımayı biliyor. Bu çeker insanları, bu bağlayıcıdır! Benim centilmenlere ihtiyacım var. Kibar, mesafeli ama aşağıdan almayan bir tavıra. Sonuç olarak böyle bir yara onur vericidir. Oradaki gidebilir, ötekiler üniformalarını teslim etsinler.»

«Askerler» dışarı çıktılar. Ne uzunu, ne de öteki gözlerini kırpmıştı, iş konuşuluyordu.

«Bak Beery, öncelikle genç, hoş, sağlam yapılı gençleri, cepheye gönderilmelerinin bir anlamı olanları ve başlarına bir şey gelince acınacakları seçmelisin. Sonra da iç karartıcı, mide bulandırıcı sakatlıklar istemez. Üçüncü ricam: üniformaları temiz olmalı. Bu hoş askercikleri de sadece resmî bültenlerle savaş hakkında yeni haberler verildiği zaman ortaya sal; Ya ilerleme, ya da gerileme, ama değişme! Gazete okumalısınız! Ben adamlarımdan dünya olayları hakkında bilgili olmalarını beklerim; İş saatlerinden sonra görev bitmez; İhmalcileşiyorsunuz Beery, size yeniden söylüyorum!»

Beery kıpkırmızı bir yüzle bürodan çıktı. Bundan sonraki günlerde, atölyelerde bir yığın adam işten çıkarıldı ve bir çoğu sopa yedi. Ama Peachum, işinde yapılacak fazla

bir şey olmadığını biliyordu. Yeterince akıllıca yönetiyordu işi. Nakliye gemileri işinden kaybettiğini bu işten çıkaramazdı.

Peachum, Coax'un kızına bakışını ve ona biçtiği değeri hatırlamağa çalıştı.

15 POUND

Polly'nin durumu iyi gitmiyordu. Çamaşırlarını çamaşırhaneye kendisi getirmek zorunda kalıyordu, anasının, Peachum'ın son zamanlarda artan huzursuzluğu yüzünden çamaşırlarını kontrol etmeyişinden memnundu. Son günlerde sık sık, derdini açmak için Bay Smiles'i aramıştı ama, oğlanı evde bulamamıştı.

Sonunda ona rastladığı bir gün, şu cevabı aldı:

«Bir çaresini buluruz herhâlde. Ama sonra, daha çok dikkatli olmamız gerekecek. Kullanılmıyacaksa gebelikten korunma araçlarının faydası ne?» Bundan sonra Bay Beckett'ten, çok aşağılaycı bir biçimde söz etmeğe başladı. Oysa bu durumla Beckett'in ilgisi yoktu.

Evde yaşlı bir hizmetçi vardı. Başı sıkışan Polly ona başvurdu. İkisi, eski, bakır bir banyo küvetini odasını taşıdılar ve Polly saatlerce ibrikler dolusu kaynar suyu karnı üstüne döktü durdu.

Ayrıca yaşlı kızın ardı ardına getirdiği yeşilimsi kahverengi sayısız çayı içmek zorunda kaldı. Yaşlı kız arada sırada bir tavuğa benzeyen suratını kapıdan uzatıp bir etkisi olup olmadığını soruyordu. Polly'ye. Ama bir belirti yoktu henüz.

Tekbacaklı George, köpeklerle geçen hayatına az çok alışmıştı. Boş zamanlarında, çöp tenekeleri ve çeşitli âlet-

lerin durduğu çinko bir kulübede, portatif bir kışla yatağında yatıyordu. Vakit geçirmek için, çöplükte bulduğu, eski, yıpranmış bir Britanya Ansiklopedisi cildini okuyordu. Bu başlangıç cildi değildi, ortalardan bir ciltti, ama yine de öğrenecek çok şey buluyordu içinde. Kimin eğitimi tamdı ki?

Bir gün «Şeftâli onu, ansiklopedi okurken yakaladı, ama Bay Peachum'a bunu söylemiyeceğine yemin etti. Askerin anlayışına göre Peachum insanları, kendilerini eğitmeleri için besleyenlerden değildi.

Bir gün, odasında yokken Polly kitabı alıp içinden bir şeyler öğrenmek için kendi odasına götürdü. Ama kendisi için gerekli olan sözcüklerin karşılığını bulamadı ansiklopedide. Bu konudaki bilgiler belki de başka bir cildindeydi ansiklopedinin; sözün kısası Polly istediğini bulamadı ansiklopedide.

George, kitabını yerinde göremeyince çok bozuldu. Günlerce yatağında bozuk bir suratla yattı ve köpeklere kötü davrandı. İşi bittikten sonra ansiklopediyi yerine koymakla «Şeftali» büyük bir hata yapmıştı. Üzüntülü olan insanlar, başkalarına karşı her zamankinden daha umursamaz olurlar.

Birkaç gün sonra, bir köpeğin ayağını tedavi etmekte George'a yardım ederken, ansızın, müşkül durumda kalan bir kızın ne yapması gerektiğini sordu. Akşam Sanat Kursuna devam eden kızlardan biri için soruyordu bunu.

George hayvanın ayağını sararken, gerçeği kapsamakla birlikte, herkesin bildiği genel şeyler söyledi kıza.

Ama geceleyin, sivil elbiselerini giyip bir yürüyüş yaptı. Ertesi sabah da Polly'ye işaret edip avluya çağırdı. İsterse, öğleden sonra, Kessington'da büyük bir doğum kliniği olan, aptal sayılmıyacak bir doktora gitmesini salık verdi ona. Dün akşam ziyaretine gittiği ve kocası askerdeyken yanında kalmış olduğu kadın arkadaşı-

nın ona bu adresi verdiğini söyledi. Kadın aslında iki adres vermişti ona, biri bir ebenin, öbürü doktorun. Ebeninki daha çok yoksul kızlar içindi. Fewkoobey, Şeftâli yalnız gitmek istemiyordu, sonunda asker onunla birlikte gitti. Doktor pis ve yoksul görünüşlü blok apartmanlardan birinde oturuyordu. Dar bir merdivenden, iki kat çıkılıyordu doktorun mayenehanesine. Merdiven boyunca, karşılıklı katların kapıları yoksulluğu içlerine sığdıramıyorlarmışçasına açık duruyordu. Bunları gördükten sonra doktorun evinin oldukça konforlu oluşu şaşırtıyordu insanı. Hol bile son derece lüks döşenmişti. Köşelerde, büyük kaktüs saksıları dizilmişti. Duvarlara, yabancı ülkelerden gelmiş pahalı halılar asılıydı. Bunların yanında, demir portmantoya asılı duran, hastalara ait şemsiye ve giysiler son derece pırtıl görünüyordu.

Bekleme odasında yedi - sekiz kadın beklemekteydi. Hepsi orta tabakadan. Doktor, sonraki hastayı çağırmak için ara kapıyı açtığında, hepsinden daha iyi giyimli olduğu için «Şeftâli» yi içeri çağırdı. Şeftâli, sıkıntılı sıkıntılı doktoru izledi, asker bekleme odasında kaldı.

Doktor, kadınların güzel buldukları cinsten yumuşak, bakımlı sakallı, geniş alınlı biriydi. Ellerini ovuşturuşundan, onlara ne derece önem verdiği belli oluyordu. Gözleri oldukça sefihti ve bakışlarında hoş olmayan çok şey vardı. Sesi oldukça yumuşaktı.

Adam, Polly'nin gizlemeğe çalıştığı korkusunu görmeden, adını ve adresini deftere kaydederken, Polly çevresine bakıyordu. Duvarlarda çeşitli silâhlar asılıydı. Bir köşedeki cam dolapta bazı ameliyat aletleri duruyordu. Silâhlardan çok daha korkunç görünüşleri vardı. Yazı masasının üstü oldukça tozluydu.

«Evet» diye söze başladı doktor, arkaya dayanıp, beyaz ellerini ovuşturarak; oysa Polly sadece adını söylemişti henüz. **«Benden istediğiniz, olmıyacak bir şey sev-**

gili küçük kız! Benden ne istediğinizin farkında mısınız? Hayat kutsaldır, hele polis de bu işin peşindeyse! Sizin benden beklediğinizi yapan bir doktor kliniğini kaybedeceği gibi hapishaneyi de boylar. Siz diyeceksiniz ki - biz muayenehanemizde bu lâfları çok duyarız- bu kanunlar ortaçağdan kalmadır. Ama bu kanunları ben yapmadım kızım. Hadi tıpış tıpış eve gidip ananıza itiraf edin. O da sizin gibi kadındır ve durumunuzu anlayacaktır. Sizde böylesi bir ameliyat için gerekli olan para da yoktur. Ayrıca, vicdanım böyle bir şey yapmağa asla elvermeyecektir. Hiç bir doktor, pis bir 15 ya da 20 pound için geleceğini tehlikeye atmaz. Bizler insan kardeşlerimizin sıkıntılarına karşı aldırışsız olamayız. Doktor olarak halkın acılarını biliriz. Sizin bir hastalığınız olsaydı, verem gibi meselâ, o zaman bu işi beş dakikada yapardım. Ama sizin veremliye benzeyen bir hâliniz yok hiç. Buna inanın. Gençlik hafifliğiyle zevkinize bakarken bu işin sonuçlarını da düşünmeliydiniz. Duyular ne derece zevk verici olursa olsunlar, insan kendisini onlara bırakmaz. Sonuçlarını düşünür. Onu düşünmeyen sonunda doktor amcaya koşar, ağlaşır sızlaşır; aman doktor beni bedbaht etmeyin! der. Ama doktor insanca duygularına kapılıp çok büyük bir tehlikeye atılmış, umurlarında mı? Ah bencillik! Tekrar ediyorum, yasak bir müdahale bu! Hastanın çıkarı düşünülüp narkoz kullanılmasa da yine 15 pound eder. Hem de peşin; sonra, siz bana müdahalede falan bulunmadınız, derler. Yaşamak zorunda olan doktor da hava alır. Böyle bir durumda, hastanın çıkarı gereği, defter tutup hesap pusulası da gönderemem. Eğer doktor akıllıysa, bu işe hiç karışmaz. Sadece kendisini mahveder. Oluşmakta olan hayat, kızım, öteki canlıların hayatları kadar kutsaldır. Din, bu konuda boş yere çok titiz davranmamaktadır. Cumartesi öğleden sonra muayenem açık. Bu konuyu bir kere daha, iyice düşünün. Bu sorum-

luluğu yüklenecek misiniz, yoksa vaz geçecek misiniz? Parayı da birlikte getirin, yoksa hiç gelmeyin. Çıkış şuradan kızım!»

Şeftâli yıkılmış olarak oradan ayrıldı. Onbeş pound'u nereden bulacaktı? Askerle Şeftâli durgun yürüyorlardı.

«Bir adres daha var» dedi asker. Oraya gitmeğe karar verdiler. Yaşlı, şişman bir kadındı bu. Eviçinde muayene olunuyordu. Polly kırmızı bir divanın üstünde oturuyordu.

«Bir pound'a olur» dedi kadın kuşkulu. «Daha ucuza yapamam. Sonra domuzun biri bu sofanın üstünde kanama geçirdi mi işin yoksa temizle. Bağırırsanız, hemen işi bırakırım, siz de defolur gidersiniz. Yanınızda para var mı? Öyleyse yarım saat içinde işiniz biter».

Polly ayağa kalktı.

«Yanımda yok yarın yine gelirim.»

Merdivenlerden inerken, Fewkoombey'e şöyle dedi:

«Ben etrafa baktım, çok pis.»

«Burası daha çok hizmetçiler için.» dedi asker. Eve gitiler.

Şeftâli'nin aklı dükkânın kasasındaydı.

Hırsızlıktan hiç hoşlanmazdı küçüklüğündenberi hırsızlıkla yanyana büyümüştü. Helva için biraz harçlık verirlerdi ona ve daha çok bol bol nasihat alırdı. Parmağını reçel kavanozuna daldırdığı zamanlar vicdan azapları çekerdi. Reçelin tadı tatlı, yasak düşüncesi acıydı. Ona Tanrının gözünün heran insanın üstünde olduğu söylenmişti. Ne yaparsa görüyordu Tanrı. Bazı şeylere bakmak, Polly'ye göre pek kibar olmuyordu. Ona göre, yeterince baktıktan, hoşlanmıyacağı şeyleri yeterince seyrettikten sonra, Tanrı artık iyi davranışlarından dolayı suçlunun lehine düşüncesini değiştirmezdi. Suç hanesi dolduktan sonra da rahatlıkla yeni suçlar işlenebilirdi. Polly nasıl

olsa kayıp biriydi ve rahatça yeni suçlar işleyebilirdi. Tanrıyı bir çiftlik köpeği gibi reçel kavanozları ve dükkân kasası cinsinden şeylerin bekçiliğini yapma zorunda bırakmak büyüklerin tembelliğidir. Ama birkaç kuruş çalmakla 15 pound çalmak arasında önemli bir ayrım vardır.

Şeftâli, bir soygunun teknik zorluklarını çok büyültmekle yanılıyordu. Babasını kolaylıkla soyabilirdi. Dükkân kasası iyi kilitliydi, ama cebinde çok para taşırdı Bay Peachum. O bu paraları en yoksullardan, kuruşu kuruşuna usanmadan topladıktan sonra, gümüş paraya çevirtip cebinde taşıyordu. Gelecekte, ne bu parayla ne de başka bir şeyle kurtulamıyacağı görüşüme varmıştı. Ondaki vicdanlılığın ve engel umutsuzluğun bir deliliydi bu. Bir milyon şilin için de aynı şeyi düşünürdü. Düşüncesine göre kurtulabilmesi için ne parası (hattâ bütün dünyanın parası) ne de başı (hattâ bütün insanların başları) yeterliydi. Çalışmamasının, başında şapka, elleri ceplerinde iş yerini dolaşıp herşeyi eksiksiz yürütmek için kontrolden geçirmekle yetinmesinin nedeni de buydu.

Kızı hafta içinde kolaylıkla onun cebinden 15 pound çalabilirdi. Geceleyin yatak odasında bu işi yaparken babası tarafından yakalanması sandığı kadar kötü olmazdı. Uyanıp da ceplerini boşaltmakta olan kızını görseydi, gözlerini kırpmadan düşünü görmeğe devam ederdi. Kızını cezalandırırdı, ama asla gözünden düşmezdi kızı.

Ne yazıkki insanlar birbirlerini çok az tanıyorlar. Bu nedenle Şeftâli cesaret edip de gerekli 15 pound'u babasından aşıramadı.

Polly askere, gerekli paranın miktarını söylediğinde, o, başına bu işi açan erkeğin ağzını burnunu kırmak gerektiğini söyledi. Kasalar vardır, içinden para almak için kırmak gerekir. Ama Bay Smiles bir kasa değildi. Polly'nin aklı yine Bay Beckett'e takıldı.

Asker, köpeklerine baktıktan sonra yeniden yatağına uzandı. Eğer düşünseydi düşünceleri şunlar olurdu:

Yine 15 pound eksik. Bu kadar para olsa da olmasa da bir insanın doğuşu yine de anlaşılmaz. Onbeş pound'u olsaydı doğurmıyacağı bir çocuğu, böyle bir dünyaya doğuracak kadar insanlıktan niçin çıksın bir kadın? Biraz soluk alabilmek, çoğukez akan bir dam, berbat tadlı bir kaç lokma için birbirlerini doğrayan bunca insan, zamanında 15 pound bulunmuş olsa, doğarlar mıydı? Gereksiz savaşlarda kim savaşacaktı? Onbeş pound'u olmadığı için bir adamın anası sömürülmedikten sonra, kim sömürülecekti? Mülkiyet ilişkileri değiştirilemez diyordu profesörler. Mülkiyet kaldırılamıyor, peki amma hiç olmazsa mülkiyet olmayan şeyler kaldırılabilse. Kanun kürtajı yasaklıyor, oysa mutsuzlar, kürtaj yapabilirlerse belki mutlu olacaklarını sanıyorlar. Kanuna karşı geliyorlar. Bıçağın rahimlerine sokulmasını, aşklarının meyvelerini kesip koparmasını, onun çöplüğe atılmasını istiyorlar. Ama istekleri yerine getirilmiyecek. Üstelik utanmazca bir şey bu. Kilise hayatın kutsal olduğunu söylemiyor muydu? Çocuk dünyaya getirmemekte ısrar ederek, kadınlar bu kutsallığı nasıl lekelerler? Kendilerini toplasınlar. Bir yudum viski içip dişlerini sıkarak doğursunlar. Böyle giderse herkes gelip doğurmamağa kalkar. Tabiî herkes kendini düşünür ve herkese göre kendi çocuğu bu dünya için yazıktır. Kendi çocuğuna iltimas yapılsın ister. Ah kahrolası bencillik! Kürtajın paralı olması iyi! Yoksa bu işin sonu olmazdı...»

Aşağı yukarı böyle düşünmüş olmalıydı asker. Düşünmedi ama. Disiplin için yetiştirilmişti o.

Yine de kısa süre sonra kalkıp Şeftâli'ye bir şey daha söylemek için yukarı çıktı. Polly'yi kız arkadaşına getirmeliydi. O bir yolunu bulurdu. Ufak, pembe boyalı

odaya girdiğinde, Şeftâli sırtüstü, elleri uslu uslu yanında, gözleri tavanda, yatıyordu.

Fewkoombey konuşmağa başlamak istiyordu ki, iskemlelerden birinin üstünde, çok iyi tanıdığı, bazı yerlerini ezbere bilmekle beraber birçok yerlerini henüz okumadığı Britanya Ansiklopedisinin tanıdık, yıpranmış cildini gördü.

O kadar aradığı kitabı burada görmek askeri sarstı. Onu bir daha eline geçirebilme olanağı sevindirmedi onu. Kitabın kendisinden alınmış olması yıktı onu. Gözünde bu kitabın sonsuz değeri olduğunu bilmek gerekirdi. Belki bir rehincide bulabilirdi bu kitabı, ama orada rastgelip de bu cildi nasıl bulacaktı? Bu yüzyılda bir olurdu en fazla. Şeftâli içinse, bildiğimiz gibi hiçbir değeri yoktu bu kitabın. Ayrıca bulsaydı bile, kitabın karşılığında değişebilecek hiçbir şeyi olmazdı Fewkoombey'in. Yine de kitabın yanına gidip, «A işte benim kitabım» diyemedi. Matmazel Peachum'un odasındaki kitap onun Polly hakkındaki görüşlerini tümüyle değiştirdi.

Kendisine ne istediği sorulduğunda, ağzında, «nasıl olduğunuzu merak ettim» cümlesini geveledi ve odadan çıktı. Kitaba bakmadı bile. Polly, askerin davranışındaki tuhaflığı farkedemiyecek kadar sıkkındı.

Böylece odasından iyi bir insan gitti, onun için çok gerekli olan, bazı tarziyelerle hayatını değiştirebilecek biri. Polly o günlerde Smiles'a bir daha gitti. Ev sahibesi kuşkulanmağa başladığı için şehir parkına gittiler. Polly banka oturmak istediyse de Smiles çimenlikteki bir yeri tercih etti.

Polly bunu bir şantaj olarak değerlendirdi. Polly'ye, kolu kalçasında, bir şeyler öğrenmek için çaba gösterildiğini anlattı. «Sabah akşam bu konuyu düşündüğüme inanmalısın» dedi yanağını yanağına dayıyarak. «Çok canımı sıkıyor bu durum. O zamandanberi sen de çok sinir-

lisin. Şimdi meselâ, şu çalılıklar arasında uslu duracağına işin tadını bozuyorsun. Aya baksana, her zaman böylesine güzel değildir. Ama iyi bakmıyorsun hayatım. Kendini oyalıyacağın yerde, hep ayni hikâyeyi tutturuyorsun; artık sevmiyor musun beni? Elini göğsümün üstüne koymamdan hoşlanmıyor musun artık? Bana güvenmiyorsun. Seni içine soktuğum bu durumdan kurtarmak bana düşer; bu suça senin de katılmış olmana rağmen, tabiî bunu inkâr edemezsin sevgilim. Bak sevgilim, bir teklifim var, oldukça kolay bir iş bu, hem de parasız, kendi kendine yapabilirsin. Alırsın eline bir soğan»...

Polly Smiles'a anlamadan, bakıyordu. Kolunu geri çekerek anlatmağa devam etti...

«Soğan, basit bir soğan, mutfakta bulunan cinsinden, oraya konacak, sonra filizlenmesi beklenecek. Soğan her bir yanında filizlenecek. Çok ince filizler bunlar, biliyor musun? Soğan filizlendikten sonra, bu iki-üç gün sürer, soğanı dışarı çıkaracaksın, basit değil mi?»

Polly, kızgınlıkla kalktı yerinden. Eteğindeki çamuru silkeledi, hiçbir şey söylemeden şapkasını düzeltti. Smiles darılınca kısaca şunu söyledi :

«Bu iş bir soğanla halledilseydi kimse 15 pound ödemezdi. O zaman insan kanamadan ölür.»

Çabuk çabuk parktan ayrıldılar. Ayrılırlarken Smiles elinden geleni yapmış olduğunu hissettirdi Polly'ye.

Polly Beckett'in öteki adı olan Macheath'i biliyordu, U-dükkânlarından da haberi vardı.

Polly sık sık onunla buluştu, denemek için ona komisyoncu Coax'un sözünü etti. Onun evine gittiğinden, babasının mektubundan, kendisine gösterdiği ilginç fotoğraflardan sözetmedi. Coax'u yakında ziyaret edeceğini, hoş bir kızkardeşi olduğunu anlattı.

Beckett onu canı sıkkın dinledi ve önemli kararların arifesindeymişcesine bir tavır takındı.

Akşamüstü Polly, anasının arkasından bodruma indi. Bayan Peachum'in arkasından buraya gelinmesinden hoşlanmadığını biliyordu. Ama Polly onunla buradan başka bir yerde konuşamıyacağını düşünmüştü.

Kapıyı açtığında anası raflar arasında, elinde bir bardak viskiyle, şaşırmış duruyordu. Şişe masanın üstündeydi. Bayan Peachum için kocasının, onu bir şişecik viski yüzünden böyle haysiyet kırıcı bir biçimde bırakması yeterince acı vericiydi. Kırkaltı yaşındaydı ve özgür olmayışı kırıyordu onu.

Polly onunla suçluluk duygusu içindeyken konuşmayı tercih ederdi; başka zamanlar çok saldırgan olabileceğini biliyordu. Polly Bay Beckett'le evlenmek niyetinde olduğunu söyledi anasına.

«Evet onun adı Beckett bile değil» dedi Bayan Peachum isteksiz.

«Adı Macheath ya da başka bir şey: belki de adı bu.» dedi Şeftâli.

«Ya Peachum? Adı bir şöyle, bir böyle olan bir adam için Peachum ne düşünecek?» diye sordu Bayan Peachum, bir yudumda boşalttığı bardağı rafa koyarak. «Bu adam güvenilecek biri değil. Benim de iki gözüm var ve benim bakmadığımı sandığı zamanlar onun nasıl dansettiğini gördüm. Mürekkep Balığı lokalinde dört-beş bardak içince gözümün dünyayı göremiyeceğini sanıyor. İyi bir işi olan bir adam, genç bir kızı belinden böyle tutmaz. Bana yutturmağa kalkma Polly! Böyle bir adamda karar kılmanın nedenleri mantıklı değil; başını döndüren başka bir şey. O senin aklını başından aldı, doğrusu bu.»

«Evet hoşuma gidiyor.»

«Dedim ya» diye bağırdı Bayan Peachum zaferle. «Aklın başında değil, senin. Ona abayı yakmışsın ve iki kere iki kaç eder bilmiyorsun!»

Polly sinirlendi.

«Bu kadar çok konuşma,» dedi saygılı. «Bababa söyle, o da onunla konuşsun.» Arkasını dönüp odasına gitti.

Bayan Peachum içini çekip hırsla bardağını boşalttı. Akşam kocasıyla konuştu. Polly'yi tanıyordu. Peachum, öğleden sonra, Coax'un korkunç bir saldırısına uğramıştı. Komisyoncu, bir şarapçının arka odasında, açıkça, yeni gemiler alınması gereğini ileri sürmüştü. Bu haber «Gemi Nakliyat Şirketi» ortaklarını yıldırım gibi çarptı. Günlerdir bir şeyler bekleyen Eastman sandalyaesine gömüldü kaldı. At yarışları tahmincisi ayağa fırlayıp bir öküz gibi böğürdükten sonra ağlayarak iskemlesine yığılmıştı. Bütün bunların hiç bir yararı olmadı. Satış sözleşmesinin bir parlâmento komisyonunca incelenmesi söz konusuydu. Sonuç olarak, iki hissesi olan Peachum'in hafta sonunda, Coax'la Soouthampton'a gitmesi kararlaştırıldı. Orada, kusursuz nakliye gemileri için pazarlığa oturmalıydı.

Yine de, eski gemilerin hükûmet komisyonuna teslimi için doklara gidildi. Meselenin büyümemesi için teslim işlemi yapılmalıydı; sonra değiştirilebilirdi. Tâmirat bitmemişti, ustaların çalışması sürüyordu. Komisyon iki sivil memurdan kurulmuştu; bunlar acele acele formaliteleri tamamladılar. Çeyrek saat boyunca rıhtımlardan biri üstünde duruldu; rüzgâr vardı ve yağmur yağıyordu; üşüdüler.

Bayan Peachum, uyumadan önce kocasına, Macheath'in adını kızıyla birlikte söyleyince, Peachum bir öfke nöbetine tutuldu.

«Bu U- dükkânları dolandırıcısını kim tanıştırdı size?» diye bağırdı. «Ne demekmiş tanıştırıldık? Nerelere gidiyorsunuz da böyle yabancı adamlarla tanışabiliyorsunuz? Bütün şehrin tanıdığı bir dolandırıcıdır o. Kızına böyle mi göz kulak oluyorsun? Ben gece gündüz çalışayım, sen kızımı dolandırıcı dükkânlarını finanse ettirmek için bankaların bekleme odalarını aşındıran ahlâksızlarla bu-

luştur! Ne olmuş kızına? Bu işe derhal el koymalıyım. Şu Coax'la anasının babasının önünde kırıştırdı, bu o··· Nerden almış bu orospuluğu?»

«Senden değil mutlaka» dedi Bayan Peachum kuru bir sesle, yorganı boğazına kadar çekerek.

«Tabiî benden değil» dedi Peachum kızgın kızgın karanlıkta. «Böylesi harcamalarda bulunamam ben. Bu canavarlar tarafından parçalanmamak için aydınlık bir kafaya ihtiyacım var benim.» sonra kısa kesti:

«Bu konuda başka bir şey duymak istemiyorum. Polly'nin kiminle görüşeceğine ben karar veririm.»

Polly hakkındaki kararını vermişti.

Ertesi gün kızıyla bürosunda konuştu. Bay Coax'a yaptığı ziyareti sordu. Hiç gözünün yaşına bakmadan. Kızı ağlayarak ona, çıplak kız resimlerini bile anlattı. Sorgudan sonra Peachum, kızının itiraflarından çoğunun yalan olduğunu söyledi. Bay Coax'un saygıdeğer bir iş adamı olduğundan, kendisine ilgi gösterdiği ve kimlerle dolaştığını bilmediği için memnun olması gerektiğinden sözetti kızına. Bu kadarıyla da yetindi.

Polly Macheath'le buluştuğunda, ona, babasının evlenmelerine asla izin vermiyeceğini söyledi. Buna karşılık Bay Coax'un kendisini, hafta sonunda pikniğe çağırdığını sözlerine ekledi. Birincisi doğru, ikincisi yalandı söylediklerinin.

Bay Macheath, Şeftâli'nin ailesinin Coax'ı kendisine tercih ettiğini anlayınca, ona karşı bir şeyler yapmak zorunda olduğunu anladı.

Biraz düşündükten sonra, kararını verdi ve atlı tramvayla, ağzı bozuk ve genellikle iyi yıkanmayan meraklı adamlarla dolu iki odalı, külüstür, gazete bürolarından birine gitti..

Lekeli, yırtık pırtık, eski gazete kolleksiyonlarını alıp karıştırdılar. Sonra Bay Macheath, başka bir atlı

tramvayla, Aşağı Blacksmith Meydanına giderek, bir apartmanın arka tarafında, kötü görünüşlü, şişman, gömleğinin kolları sıvalı bir adama bir görev verdi.

Öğleden sonra üçüncü bir tramvayla evine döndü. Şehrin güney kesiminde bir evi vardı. Bu ev, birbirine benzeyen sıra evler içinde, önünde ufak bahçesi olan bir evdi.. Evi yeni almıştı. henüz döşeyememeşti. Boş odalardan birinde birkaç parça eşya duruyordu, bunların arasında, üstünde uyuduğu divan vardı. Mutfakta ise büyük bir buz dolabıyla, bir fırın vardı. Ayrıca, yeni bir ev değildi bu. Macheath bu evi, tüccar arkadaşlarından birinden devralmıştı. İflâs etmiş birinden.

Evinin kapısındaki alçak, taş merdivende, cebindeki kalabalık anahtarlığı çıkarıp asıl anahtarı bulana kadar birçoklarını denedi ve ıslık çalarak hole girdi; şapkasını duvara bu işi için çakılı olan çiviye astı. Şaşılacak kadar düzenli duran birinci kattaki odasına gelince çizmelerini çıkartıp divana uzandı ve hava kararana kadar yattı.

Saat ona doğru kapı çalındı. Aşağı inip şişman bir adamı içeri aldı; koridorda adamın elindekini alıp hemen geri gönderdi adamı. Adam çabucak savuştu. Çevreyi iyi tanıyor olmahydı.

Bu evde, Milburn adıyla oturan Macheath, ambalaj kâğıdına sarılı mektup ve kâğıtları masasının üstüne boşaltıp gaz lâmbasının ışığında yarım saat kadar tetkik ettikten sonra, dolaptan bir iki battaniye çıkartıp yattı.

Ertesi sabah, polis müdürlüğünde başkomiserle bir randevusu vardı.

İki bay masanın üstündeki mektupları ve özellikle kırmızı kaplı bir okul defterine yazılmış olan Bay Coax'ın hatıra defterini incelediler.

Defter, Bay Coax'un özel hayatıyla ilgili tarihleri kapsıyordu. Bu incelemeyi, Macheath'in defterde ticarî hiçbir not olmadığı konusunda vermiş olduğu garantiden

sonra kabul etmişti komiser. Bu durumda Bay Brown işe el atamazdı. Defterin kapsamı daha çok ahlâkla ilgiliydi. Bazı ziyaretler hakkında bilgi veriyordu, bazı bölümlerde ise ahlâk görüşleri, serbestçe yapılan itiraflar, aşırı cinsel arzularla sürdürülen savaşı belirleyen deliller vardı. Aslında bu görüşler iki okuyucunun düşünce düzeyi için fazla yüksektiler; ayrıca, onlar okusun diye yazılmamışlardı.

Defterde adlar da vardı. Adların baş harfleri yazılmıştı.

Hemen hemen her iki ya da üç günde bir (hiçbir gün boş bırakılmamıştı) defterde kırmızı mürekkeple ve altı cetvelle çizilmiş olarak «iki kez» ya da «dört kez» yazılmıştı. «Dört kez» seyretti. «Beş kez» den daha büyük rakam yazılmamıştı. Bazen, «bir kez» yazılıydı, ama altı çizilmemişti de çevresi bir daireyle belirlenmişti. İki tane, birbirinden farklı rakam da vardı. Bunların ne anlama geldiği defter kabının içinde açıklanmıştı. Dışarı çıkmak ve dışarı çıkabilmek için alınan ilâçlar. Bu işaretle de resmedilmiş gibi düzgündüler. Bay Coax'un yazısı okunaklı, ama işlekti.

Paketin içinde bundan başka, tuhaf resimler vardı. Bu resimler çok yıpranmıştı.

Kısa, sessiz bir incelemeden sonra Brown, bir düğmeye bastı. Ve içeri giren memura içine bazı cümleler karaladığı bir kâğıt verdi. Memur geri döndüğünde, bir sürü evrakı masanın üstüne bıraktı. Londra polisinin dosyalarıydı bunlar. Brown bu resmî yazılardan bir tomarını aldı ve onlarla Bay Coax'un notlarını karşılaştırdı. Şişman parmağını bir yeri üstünde durdurarak, yavaş ve özenli bir tavrıyla konuştu:

«Sevgili Mac, bu herifi böyle kıstıramayız; ne işler çevirdiğini bilmiyoruz; saygı değer kişilerden hayatlarıyla prensip olarak ilgilenmeyiz biz, sonra sonumuz nere-

ye varır? Adam vergisini ödüyor, daha ne olsun? İşten de anlamayız üstelik. Beylerin özel hayatıyla da ilgilenmeyiz. Ev soymadı ya. Burada işe yarayabilecek tek şey, iki yıl önce, bu adamın, Bahriye Bakanlığı Müteşarının karısıyla, âdi bir otelde yakalandığına dair yapılmış bir ihbar. Bunu da, en iyisi, malûm gazetecilerinden birine ver. Böyle işlerle uğraşan bir ikisinin adını verebilirim sana.»

Bir düğmeye daha bastı. Oldukça kalın, üstünde «şantaj» yazılı yeni bir dosya getirtti içeriye.

Her zamanki gibi dikkatle inceledi dosyayı ve karar verdi:

«Gawn'ı bul, en iyisi odur.»

Macheath belgeleri aldı, kendi malzemelerinin arasına koydu; arkadaşının sırtına dostça vurduktan sonra:

«Bu günlerde, resmen evlenirsem, anladığın gibi, nikâhıma gelebilecek misin? Bankayla ilgili bu iş.»

«Eğer mümkün olursa» dedi Brown isteksizce. «Çok sık olmamalı bu evlenmeler.»

Macheath oradan düşünceli düşünceli ayrıldı. Brown eskisi gibi değildi artık. Tabiî yine köpek gibi sâdıktı, ama üstünde bir yığın sorumluluk vardı...

Macheath'in bankayla işi bir türlü çözümlenmiyordu, bir yığın yeni şartlar ileri sürüyorlardı.

Kendi adamları zaten yeterince başını ağrıtıyordu. Para istiyorlardı. Kimi evli barklı, 120 adamın sorumluluğunun bilinci sıkıyordu onu. Kolay değildi bu.

Bir şey olmalıydı, hiç kuşkusuz. Yaşlı Peachum'ın parasını eline geçirebilirse biraz soluk alabilecekti.

Waterloo Köprüsünün oradaki dükkânlarından birine gitti. U- dükkânı değildi bu. Antika satan kibar bir dükkândı ve bir kadın tarafından yönetiliyordu. Kadının adı, Fanny Cryler'di sanat eserlerinden anlayan bir kadındı

Fanny. Birşey düşünmesi gerektiği zamanlar buraya gelirdi. Dükkânda oturur. kitapları karıştırırdı.

Fanny yoktu. Müzayedelerden birine gitmişti. Mac, burada satılan eşyalardan gerçek faturalarının olmasına değer verirdi.

Dükkânda sergilenen Kingshall papazının kütüphanesine ait kitaplarda bazıları çok açık açık gravürler vardı... Mac öyle şeylerden hoşlanmazdı. Her türlü sanata karşıydı. Değerli kitapları iğrenerek bir kenara itti.

Bu arada Polly'yi düşünüyordu.

Son zamanlarda onu düşündüğünde, huzursuzluk duyuyordu çok. Fazla seksi buluyordu onu. Ayağa kalkıp Old Oak Sokağına gitti.

Evin önünde iki kez tur attıktan sonra, Polly aşağı indi. Onunla evin çevresinde bir-iki kez dolaştı.

Çok yumuşaktı Polly ve belli ki başka dertleri vardı. Herzamankinden de solgundu. Macheath gözlerinin altındaki mor halkaları farketti. Ayrılırlarken gözlerine bakmadı Macheath'in.

Söz arasında, bir süre için Akşam Sanat Kurslarına gidemiyeceği için buluşmayacaklarını belirtti. Pazar günü Coax'la pikniğe gidecekti. Her perşembe gecesini Tunnbridge'de belirli bir evde geçirme alışkanlığı vardı Macheath'in. Orada kızlarla kahve içer ve Jenny.le konuşurdu. Canı sıkkın olduğu zamanlar ona fal baktırırlardı. Ama bu kez doğrudürüst bir şey çıkmadı falında. Kızlar her zaman olduğu gibi canını sıktılar. Beş yıldır buraya gelip gidiyordu.

Ertesi gün Gawn'ı ziyaret etti. Pek iyi tanınmayan bir gazeteye yazıyordu; elindeki malzemeyi ona verdi.

Kısa bir süre sonra, Millî Kredi Bankasmdan Miller, Macheath'e bir konuşma arasında, Bayan Polly'nin de isteklerine uyacak, burjuva bir hayat kurmasının kendisi için iyi olacağını belirtti.

Böylelikle Bay Coax'un yenilmesi işi Macheath için önemini yitirdi; Macheath onu kötü durumda bırakan malzemeyi de unuttu.

Hayatın dikenli yollarında elele tutuştular,
Samanlığı seyran kıldılar,
Ne masa ne de yatak aldılar,
Soğan ekmeğe kuvvet verdiler,
Çocuklarına soyadı vermediler.

İster rüzgâr essin, ister fırtına,
İster batsın gemiler,
Benim bildiğim Hanna Cash,
Kalır kocasının koynunda.

Polisc der ki, kocası hırsızdır,
Sütçüye sorsan çulsuzun biri,
Hanna Cash'ın umurunda mı?
Kalır kocasının koynunda.

İster kör olsun, ister topal,
İsterse patlatsın gözünü,
Hanna Cash sorar kocasına,
Hayatım, seviyor musun beni?

(Hanna Cash'ın şarkısı)

5

UFAK, AMA KÂRLI BİR TİCARET

Millî Kredi Bankası, ufak ama kârlı bir yatırım yeriydi. Asıl işin büyük toprak sahipleriyle yürütmekteydi. Banka, yedi yaşında bir kız çocuğuna ait görünüyordu ve yaşlı bir muhasebeci tarafından yönetilmekteydi. Adı Bay Miller olan bu muhasebeci Hawthorne, bu küçük kızın vasisiydi aynı zamanda.

Macheath, bankayla yürüttüğü görüşmeleri yalnız Miller'le değil, Hawtorne'la da yürütmek zorundaydı. İkisinin yaş toplamı 150 idi ve ikisiyle iş yapmak, birbuçuk yüzyılla başa çıkmak gibi bir şeydi.

Macheath onlarla görüşürken, hayatı boyunca gösterebiiceği en biiyük sabrın örneğini veriyordu, çünkü amacı, ucuzcu dükkânları hakkında yayılmış olan söylentileri kökünden kesmekti. Şehirde kimsenin aklına 1780 yılında kurulmuş olan Millî Kredi Bankasınca desteklenen bir işletmeden kuşkulanmak gelmezdi. Millî Kredi Bankası gibi eski firmalar güven verici olurlar.

Bu özellikleri yüzünden de ilerliyemezler.

Banka her konuyu bilmek istiyordu. Dükkân kiralarından başlıyor, dükkân yöneticilerinin özel hayatlarına kadar gidiyordu. Yine de konuyla ilgisini kesmiyordu. Bunun nedenini biliyordu Macheath. Arsa işi, özellikle Bay Miller'in anladığı cinsten olanı iyi gitmiyordu artık. Yeni yatırım alanları yoktu. buna karşılık eski mallar değerlerinden kaybediyorlardı..

Bay Hawthorne, geleceğe kuşkuyla bakıyordu.

Yardımcısı Miller'den pek memnun değildi. Kendisi ondan yaşlı olmakla birlikte, Miller'i bu işler için fazla yaşlı bulunuyordu. Ve işin iyi gitmemesinden, dolambaçlı bir biçimde, Miller'in dolambaçlı çalışma tarzını sorumlu tutuyordu. Gizli gizli, onun yerine genç birini almağı düşünüyordu ve Bay Miller de bunu hissediyordu.

Gerçekte her ikisi de modern zamanların kurallarına ayak uyduramıyorlardı. Belki de ayrıntılar üstünde fazlaca durmak gereksizdi artık. Başka firmalar öyle fazla ince eleyip sık dokumadıkları hâlde hem iş yapıyorlar, hem de dürüst tanınıyorlardı. Belirli bir hoşgörü belki çağdaş anlayışa daha çok uyuyordu. Onlara ucuzcu dükkânlarıyla ilişkileri olduğu söylendiğinde, herkesin sandığı kadar bozulmuyorlardı buna. Bu iş alışılmamış, oldukça da pis bir işti, ama yeni ve modern bir yönü vardı. Tabiî onlar, kendi açılarından yeni işleri birbirlerinden ayırt edemiyorlardı; yeni işlerle eski işleri kolaylıkla ayırt ediyorlardı oysa. Bir yığın soru sormalarının tek nedeni, buna alı-

şık olmalarıydı. Aslında bu işe girişmeğe yarı yarıya kararlıydılar. Özellikle Hawthorne kararlıydı.

Miller, söz arasında Macheath'e aile hayatını tanımak için bir dâveti geri çevirmiyeceğini hissettirmişti. Ne yazık ki Macheath'in aile hayatı yoktu. Bay Miller'i yakındaki düğününe çağırınca, Miller hemen Hawthorne adına da «evet» dedi.

Macheath, bu dâvetin, işin gerçekleşmesine dünyanın bütün belgelerinden daha çok yardımcı olacağına inanıyordu. Bunda da haklı çıktı.

Bankadan, neşesi yerinde olarak Waterloo Köprüsüne doğru ilerledi. Arka odada, Fanny Cryler'le bir randevusu vardı. Onunla çıktı.

Birlikte, o çevrenin en iyi antikacı dükkânlarını dolaşıp eşya seçtiler. Paranın önemi yoktu. Sonra, bir kahvehanede akşam yemeği yerlerken, Fanny, kısa bir sessizlikten sonra, fincanına kaşığıyla vurarak dedi ki:

«Bütün bunlar saçma. Ne yapacaksın eşyayı? Kendin için mi? Elbette değil. Sen bu eşyalar içinde ancak zorla oturursun. Fabrikadan yeni çıkmış standart eşyalarla döşenmiş bir ev senin için çok daha kullanışlı ve rahattır. Sende bir eşya hamalının zevki vardır. Kabul et, bir zararı olmaz. Bu eşyalar senin için değil Mac. Bu eşyaları Bay Hawthorne'la Miller için istiyorsun, ama onlar için bunlar uygun değil. Modern, ayrıca da pahalı bir eviniz olmalı. Çağa yaraşan bir ev. Eşyaların arasında annenden kalmış antika eşyalar olmalı. Bir salıncaklı koltuk, bir dikiş masası falan. Ben bunları bulurum. Öyle bir ev döşeyeceğim ki, birbuçuk yüzyıllıklar garantide sanacaklar paralarını.

Macheath güldü; dükkânlara bakarak geri döndüler ve ısmarladıkları eşyalardan vaz geçtiklerini söylediler. Eşyaları Fanny tek başına aldı.

Polly piknikten sözederken yalan söylemişti. Bay

Coax'u görmemişti bile. Sadece birkaç kez onu düşünmüştü. Broşu almak için. Bu broş karşılığında bir mücevherciden, yada rehinciden 15 pound alacağı kanısındaydı. Mac'la arası çok iyiydi. Gittikçe daha çok hoşuna gidiyordu Mac. Kendisini izlediğinin de farkındaydı.

Eski müzik âletleri dükkânın çevresinde hep bazı adamlar bekleşiyorlardı; bu adamlar, dışarı çıktığı zamanlar arkasından geliyorlardı. Önce bu durum kızdırıyordu onu ama zamanla hoşlanmağa başladı. Mac'ın yanında güven duyuyordu. Smiles gibi, hiçbir sorumluluk duygusu olmayan genç bir serseri değlidi o. Mac, gizlice evlenmekten söz edince, babasının suratını düşünerek eğlendi.

Mac'ı evlenmeğe itenin piknik meselesi olduğuna emindi. Piknik denince çılgın şeyler geliyordu aklına; bunu düşündükçe gülüyordu. Cuma günü Bayan Peachum kocasının çantasına, bir gömlek, birkaç yaka koydu, Bay Peachum çantasını alıp istasyona gitti. Yarım saat kadar sonra da Polly pembe odasında eşyalarını topluyordu. Kendisine, gizlice, ipekli bir kombinezonla mor bir korse almıştı, ucuzcu dükkânından; Mac'ı şaşırtmak için. Bunları, eski, siyah bir çantanın içine koydu, bir de uzun, kapalı bir gecelik, yamanmamış tek geceliğini yerleştirdi çantaya.

Sokağın köşesinde, yanma içinde Macheath'in oturduğu kapalı bir araba yaklaştı. Macheat'in keyfi pek yerinde değildi. Sabahın köründenberi ayaktaydı ve alışkın olduğu öyle uykusunu uyumamaştı.

Önce Polis Müdürlüğüne gittiler. Macheath arabayı durdurttu. Brown'ın yanına çıktı. Brown'ı da sinirli buldu. Daha önce iki kez ona gelmiş, düğüne gelmesi için kandırmıştı.

Şimdiye kadar uygun bir ev bulmak için harcadığı çabalar boşa gittiğinden öğlenleyin Brown'a yeni bir ad-

res vermişti; bu da Brown'ın neşesini yerine getirmedi. Gelmeğe pek hevesli olmamakla birlikte, geleceğine söz verdi. Gerçekten de düğünün bütün başarısı Brown'un gelip gelmemesine bağlıydı. Mesele sadece Hawthorne'la Miller açısından önemli değildi, öbür misafirler açısından da polis yetkilisinin gelişi etkili olacaktı.

Coven Garden yakınlarında Mac Polly'yi bir çayhanede bıraktı. Kendisi de yalnız başına Kensington'a gitti. Adamları orada düğün için evi hazırlıyorlardı, sabahleyin başka bir evde tatsız bir rastlantı olmuştu. Mac'ın Londra'nın güneyindeki evi, çok ufak olduğundan düğün için söz konusu olamazdı.

Mac geldiğinde ortalıkta büyük bir kargaşalık hüküm sürmekteydi. Aşağı kattaki eşyaları yerine yukarı katın eşyaları konmuştu ve eşya şimdi yolu kapıyordu. Adamlar, meslekten veya taşıyıcısı olmadıkları gibi, sarhoştular da. Yerleşmeği yöneten O'Hara fazla homurdanmalardan dolayı özür diledi.

Ev, Somersetshire dükünün küçük eviydi. Büyük evi de uygun olabilirdi; çünkü dükün kendileri, şu anda Riviera'daydılar. Ama büyük ev fazla gösterişli olurdu; ayrıca mobilyalıydı; oysa küçük ev, uşağın evi hariç, boştu. Uşak Macheath'in adamıydı.

Macheath yapacak başka bir şeyi olmadığından, yeniden Brown'a gitti. Onu polis merkezinde bulamadı. Bunun üstüne Waterloo Köprüsünü geçip Fanny'yi Poll'-nin yanına gönderdi, Brown'ı bulmak için evine gitti. Ama onu orada da bulamadı.

Fanny «Şeftâli» yi görür görmez târifinden tanıdı. Hemen kendisini tanıştırdı. «Şeftâli», Mac uzun bir süre görünmediği için, sinirliydi. Üçüncü çayını içiyordu ve yanında parası yoktu.

Fanny'nin görünmesi onu başlangıçta sâkinleştirdi, ama sonra Fanny ile Mac arasındaki lişkinin niteliği ko-

nusu kafasını kurcalamağa başladı. Fanny otuzunu biraz aşkındı ve çirkin değildi. Ansızın gülerek, Mac adına, Waterloo Köprüsünde bir antikacı dükkânı yönettiğini, yaşlı bir kocasıyla iki çocuğu olduğunu anlattı. Bu hikâye Polly'yi geçici olarak tatmin etti.

En kötüsü, gelinlik almak için vaktin çok gecikmiş oluşuydu. Gündelik elbisesiyle geceye katılmak korkusu Polly'nin düğün için duyduğu bütün hevesini kaçırmıştı. Mac bir yığın kibar insanın dâvetli olduğunu söylemişti ona.

Mac oldukça geç geldi. Ayrıca Brown'ı da bullamamıştı. İki kadını arabasına aldı. Mac'ın Fanny'yi göndermek istemesine Polly karşı çıktı; Fanny üstünün başının uygun olmadığını söylediği zaman Polly bunu sessizlikle karşıladı.

Mac saatine bakıp küfretti. Elbette şimdi bütün dükkânlar kapalıydı. Polly'nin yeni evine ev giysisiyle arka kapıdan bile girmek istememesini büyük bir anlayışla karşılıyordu. Polly.nin bir şey demesine fırsat bırakmadan arabayı, parkta, evden birkaç yüz metre önce durduttuğu ve elbise almak için gitti. Bu iş için adamlarından, iyi bir elbisecide bölüm şefi olacak kadar zevke sahip olup yeterli ahlâka sahip olmayan birini görevlendirdi. Worth'da ertesi gün beş elbise eksikti ve müdire polise durumu haber verdi. Çünkü en iyi elbiselerdi bunlar. Bully'nin başı, bundan sonraki haftalarda, yeraltında onun kadar zevkli ikinci bir adamın bulunması söz konusu olmadığından, oldukça sıkıntıya girdi. Ama Mac, arabaya Poolly için en iyisinden bir gelinlikle dönebildi.

Öbür dört elbiseden birini de Fanny giydi, bir gelinlikti bu da.

Eve geldiklerinde Polly, aşağı yukarı 150 kişinin kendilerini beklediğini gördü. Bunlar çok değişik sınıflardan gelme kişilerdi. Lord Bloomsbury'den, bir albay'dan, iki

milletvekilinden, iki tanınmış avukattan, ve St. Margaret papazından başka (bu papaz öbür odada nikâhı kıydı) bir yığın tüccarın sağ ellerini sıktı; ayrıca Mac'ın müşterilerinin çoğu karılarıyla gelmişlerdi.

Bazı Ucuzcu Dükkânlarının sahipleri de gelmişlerdi; bunlar biçimsiz görünüşlü, temiz giyimli kişilerdi ve bayramlık bir surat takınmışlardı. Sanki sergileniyormuş gibi sıraya dizilmişlerdi.

Polly evi doğrudürüst gezemedi. Kocasının Lord'a, bu evi, arkadaşı Somerseshire dükünden kiraladığını söylediğini işitti.

Gelinin solunda, yaşlı Hawthorne oturuyordu; o Polly'i, babasıyla sık sık bankaya geldiği için, çocukluğundanberi tanırdı. Büyükler işten sözederlerken o da çek defterleriyle oynardı. Polly ona, dün Mac'la ailesinin, Mac'ın, düğünde «Fabrika» dan kimseye tahammülü olmıyacağını söylediği için kavga ettiklerini anlattı. Bu yenir yutulur bir palavra değildi ya, bankanın garantisi için yutulabilirdi.

Damadın sağındaki yer önce boş kaldı. Brown önce görünmedi. Macheath sık sık yemeğin ortasında, dışarıya çıkıyordu, ona birini göndermek için. Brown'sız bütün düğünün onun için bir yararı olamazdı. Polis memurunun, birbuçuk yüzyıllıklar üstünde zor silinecek bir etki bırakacağına inanıyordu.

Brown, hindi dağıtılırken göründü. Pek neşeli gözükmediği gibi üniformasızdı da. Mac buna içinden bozuldu. Polly'ye karşı çok iyi davrandı, ondan gerçekten hoşlandı. Polly dimdik oturuyordu, yüzü hafif pembeydi ve yerini dolduruyordu. Herşeyden çok az yiyiyordu, gelinlerden beklendiği gibi Zarif kadınların bütün tavuk ve balıkları atıştırmaları hoş bir görüntü yaratmaz genellikle.

Masanın ucunda oturanların görüşüne göre, masanın düzeni pek haksever değildi. Ama kimse buna kızmadı.

Polly hepsinin gönlünü aldı. Macheath bazı konuklarının tavırlarından gizlice endişe duymuştu. Ucuzcu dükkânlarının adamları kendilerini rahat hissetmedikleri için kasılıyorlardı; tabiî müşteriler daha rahattılar. Tatlı yenirken onların yanına oturan Macheath, karılarının yaygaralarını can sıkıntısıyla dinledi.

Yine de adamları arasında yapmış olduğu seçim yerindeydi. Gelenlerden hiçbir sabıkalı albümüne girmemişti, Grooch hariç; ama onu, parmağını ısırmadan hiçbir Scotland Yard mensubu tanıyamazdı. Misâfirlerin çoğunluğu, dükkân sahipleriydiler; bunlar aptal görünüşleriyle gerçekten namuslu gözüküyorlardı. Jenny'yi çağırmak O'Hara'nın utanmazlığıydı. Orospuların aile meclisinde yoktur yerleri; ayrıca yüzbaşı onu tanıyabilirdi. Parlak bir kaatil olan, Ready gibileri ise güzel konuşmalarıyla toplantının düşünce düzeyini yükseltiyorlardı.

Kahveden sonra Mac, Hawthorne ve Miller'le başka bir odaya geçti. Bu odada, nikâh kâğıtları masanın üstündeydi. Brown işlerini ileri sürerek özür dilemiş ve gitmişti daha önce. Beyler, bir bardak likör içip bankanın Ucuzcu Dükkânlarına ortak olması konusunu görüştüler.

Yaşlı beyler bu kez ayrıntılara girmediler pek. Polly'nin ailesinin düğüne gelmeyişinden duydukları üzüntüye bir cümleyle olsun değinmediler. Macheath onların bu nedenden huzursuz olabileceklerini daha önceden düşünmüştü, tabiî. Yine de bu konuda açıklama yapmadı. Bay Peachum'ın yakın ya da uzak bir zamanda gerçekleri kabul edeceğini düşünüyordu ve bir buçuk yüzyıllık iki adamın susmaları, durumu görmezlikten gelip onun bu güvenini paylaştıklarını gösteriyordu.

Döndüklerinde topluluğu dansederken buldular. Şeftâli O'Hara ile dansediyordu. Av odası bir bayram görünümündeydi. En modern eşyayla döşenmişti oda. Mac bir kaç dakika için boş masaya oturdu. Geniş çenesi dik yakasına

yayılmış, içkili olduğu için kel kafası kızarmıştı, düşünmeğe çalışıyordu. Kısa bir süre içinde bir çok şeyi düşünmeği başardı.

«Ah» diye düşünüyordu aşağı yukarı, «hayatın bu en güzel saatleri nemene tatsızlıklarla dolu, sinirli bir dana eti gibi. En dokunaklı sahneler kafa ağrılarıyla güme gidiyor. İnsan duygularının en yüceldiği anlarda, maddî düşünceler herşeyi berbad ediyor. Burada oturup sadece şarabımı içemiyorum. Öyle yaparsam, benim sevgili, domuz oğlu domuz adamlarım buranın temizliğinin içine ediverirler. O zaman, dikkat etmem ve göbeğimi sıkan pantalonumu gevşetmemem gerekiyor. Kendime de dikkat etmeliyim, çünkü ben de domuzun biriyim. Bu köpekler, insanın en güzel günündeki duygularını dikkate alsalar, herşey ne güzel olurdu. Ben iyi bir insanım, ama şimdi Claude Charley'in karısıyla yan odaya giderse kan beynime çıkacak. Evimde böyle şeye tahammülüm yok. Jenny de gelmemeliydi, rahatsız ediyor. Karımın yanına böylelerini oturtamam, çok fazla olur bu. Polly'den herkes hoşlandı. Kimseye, karımla yatmak istememelerini söyleyemem ya. Domuzlar. Kendi keçileriyle yetinsinler. Benimki keçi değil ayıp olur bu, onu onlarla aynı kaba koymamalıyım... Onlardan çok üstün, benden de. Ben pek namuslu, kibar biri sayılmam. Ama hiç olmazsa becerikliyim. Şu banka işi olursa namuslu olacağım, bunun insana maddî bir zararı olmaz. Ya da yararı olur. Artık kalkmalıyım. En güzel saatler üzüntülerle dolu. Fena, çok fena.»

Macheath kalktı, bir arabayı geçirmek için. Namıdiğer Askı Parmak Jakop'u, testereci yüzbaşının karısıyla bastırdı ve hır çıkarmak zorunda kaldı: «Benim evimde böyle rezaletler olmaz.» Şeftâli'nin hâlâ O'Hara ile dansetmesi de canını sıktı. Ama dâvetten şikâyetçi olması için bir sebep yoktu.

Yeni evliler balayları için gittiklerinde, dâvetliler

merdivenlerden el salladılar, Sonra, misafirlerinin bir kısmının Fanny'yi ikinci gelin olarak kutladıklarını, sâdece insan tanıyan biri olarak arabanın arkasından bakmağı akıl eden Mac göründü.

Liverpool'e giden trene son anda yetiştiler.

Balayı yolculuğu Macheath için pek uygun bir zamana düşmemişti. İki hafta önce iki çelik eşya dükkânı soyulmuştu. Kamuoyuna, para karşılığında halka ışık tuttuğu için kendisini «Ayna» (Mirror) diye adlandıran bir gazetede, bu dükkânlardan çalınmış olan jiletlerin U-dükkânlarında satıldığının görüldüğü imâ edilmekteydi. O'Hara hemen işe elattı. Ama Macheath'e para ödemek zor geldiğinden, ona «Ayna» gazetesini gösteren bir gazete yazarını odasından kovdu. O zamandanberi «Ayna» gazetesi, U- dükkânlarından, jiletlerin alış faturalarını göstermesini istiyordu. Böyle şeyler elde edilebilirdi, bununla iş bitmezdi ama.

Düğün için gümüş çatal bıçağın bulunmasında da can sıkıcı bir olay olmuş, acelecilik yüzünden biri ölmüştü. Şefin keyfini kaçırmamak için, bu olay ondan saklanmıştı, ama Mac durumu sezmişti.

Macheath son anda olayı duyduğunda, balayından nerdeyse vazgeçecekti, ama bu olamazdı. Bu nedenle balayı sırasında hiç olmazsa başka işleri de halletmeği düşündü ve bunun için Liverpool'u seçti.

Şeftâli kompartımanda çok hoş görünüyordu. O'Hara ortalamanın üstünde bir dansçıydı ve merdivenle araba arasındaki kısa yolda, büyük yaşlı kestane ağaçları altında, Polly bugünün hayatının en güzel günü olduğu duygusuna kapıldı. Hiçbir zaman, bunca insan için merkez olmamıştı. Mutluydu Mac, yolculardan gizli olarak sıcak elini sıktı.

Liverpool'da küçük bir otel odası tutmuşlardı. Yatağa girmeden önce salonda bir şişe şarap içmişlerdi. Bir

hataydı bu. Merdivenleri çıkarken Mac yorgun olduğunu hissetti. Yeni kombinezona hayranlık duyacak hâli kalmamıştı, mor korselere ise alışık görünüyordu. Ama sadece yorgundu.

Hemen uyudular; gece yarısı, Mac'ın daha önceden kurmuş olduğu saat çaldı, bir saat daha tatlı anlar geçirdiler. Kendisine yöneltilen ciddî sorgu sonucunda Mac, eski aşklarından birkaçını itiraf etti. (Jenny ile Fanny'den sözetmedi). Şeftâli ise, epey direnmeden sonra, Smiles'la öpüştüğünü söyledi; öyle ki bu an, günün en yüksek noktası olarak, uzun bir sevişmenin başlangıcı oldu!

Polly de mutluydu ve Mac'ın yankesicilikle başlayan geçmişini bağışladı, Mac ona bunu holde Burgonya şarabı içerlerken itiraf etmişti. Bastonunun içindeki kılıcı biraz kınından çekip bakmasına izin verdi. Polly onun aşklarını da hoş gördü, hattâ tuhaf alışkanlıklarını da, gömleğinin altından göğsünü kaşıması gibi; bundan kocasını gerçekten sevdiği anlamını çıkardı.

Bay Jonathan Peachum, baron'un at yarışları kumarcısının, apartman sahibinin, tekstilcinin ve lokantacının vekâletnamelerini almıştı. Coax'la istasyonda buluştu. Southampton'a yolculuk, ikisi arasında on cümle bile konuşulmadan geçti. Coax, gözlüğü ince burnuna düşmüş, Times okuyordu, Peachum ise köşesinde, elleri göbeği üstünde kavuşturmuş, sessizce oturuyordu.

Bir an komisyoncu başını gazetesinden kaldırıp umursamaz bir biçimde «Mafeking dayanıyor, cesur çocuklar» dedi.

Peachum sustu.

«Kötü» diye düşündü köşesinde, «İngilizler İngilizlere karşı. Yalnız buradakiler değil, Mafeking'dekiler de bana karşılar. Yenilsinler! O zaman ne takviye ne de gemiye ihtiyaçları olur, beni mahveden iş de yatar. Şimdi orada, o sıcak iklimde oturup hergün gemileri bekliyorlar. Gemiyi

en son kuruşumla satın alacağım. Hergün bribirlerine dayanın diyorlar, gevşemeyin sarsılmayın, daha az yiyin, yaşlı Jonathan Peachum son kuruşuyla bize takviye getirecek gemiler satın alıncaya kadar kurşun yağmurları içine atılın! Onlara kalırsa gemiler hemen alınmalı, ama bana kalırsa bu Allahın belâsı gemi işi mümkün mertebe geriye bırakılmalı; tamamiyle çelişen görüşlerimiz var ve birbirimizi tanımıyoruz.»

Southamton otelinden çabuk çabuk ayrıldılar. Birlikte akşam yemeğini bile yemediler. Gece yarısı, Peachum'in odasının yanında yatan Coax'un odasından berbat kavga sesleri geldi. Peachum pantalonunu giyip bakmağa gitti. Kamisyoncu yorganını boğazına kadar çekmiş yatarken, odanın ortasında, üstünde çoraptan başka birşey olmayan, oldukça genç bir kadın Coax'a ağız dolusu küfrediyordu. Çok deneyli geçmişinden söz ediyor, peşin yargıları olmadığını ekliyordu sözlerine. Tanık olarak bir yığın liman işçisinin, gemicinin, çok yer görmüş, zevk sahibi beylerin adlarını veriyordu. Ama ne domuz olduğunu bütün şehrin bildiği yaşlı bir mahkeme üyesi bile, 10 şilin karşılığı böylesine isteklerde bulunmağa cesaret etmemişti

Büyük bir başarıyla Coax'u yerin dibine batırmanın üstesinden geliyordu. Hiç zorluk çekmeden bazı karşılaştırmalar yapıyordu.

Kapı vurulduğunda Peachum odaya yeni girmişti Bazı kızgın garsonları geri püskürtmek zorunda kaldı. Masa örtüsünü sanatkârane bir biçimde omuzlarına atmış olan ve pabuçlarını giyen kadında ticaret duygusunu geliştirmeğe çalıştı.

Uzun bir araştırmadan sonra, kadın çorabında birkaç parayla gitti ve şöyle konuştu:

«Arkadaşınızın oteli dört ayak üstünde terketmesini

ve biraz kendisine gelmesini istiyorsanız kendisine iki ya da üç kadın daha bulun!»

Kadın gittikten sonra baylar eşyalarını toplamak zorunda kaldılar; çünkü otel onların müşteriliklerine değer vermiyordu artık. Başka bir otele taşındılar.

Bu arada saat sabahın dördü olmuştu. Artık yatağa yatmadılar ve bir çaydanlık çay getirtip konuştular. Coax konuşmak istiyordu. Bay Peachum'dan bu sahnenin onda büyük bir tiksinti yaratmış olduğunu gizlemedi. Açıkgözlülükle kendisindeki zaafı itiraf etti; halk süprüntüleriyle ilişki kurmak gibi.

«Bu insanlar» dedi üzüntüyle, «onları alıştıkları çevreden çıkarınca, her türlü davranışlarını şaşırıyorlar. Centilmence davranıştan anlamıyorlar. Onlara kızmamak gerek aslında, başka türlü davranmasını bilmiyorlar çünkü. Durmadan en bayağı küfürler savurmağa alışıklar. Para için kendilerini çamurlamak zorunda oluşları onları adam olmak isteğinden alıkoyuyor. Çalışmak istemiyorlar. Aldıkları parayı geleceğe yatırmak da istemiyorlar. Aslında rahat bir hayattan başka istekleri yok. Benim sosyalizm'e kızdığım da bu. Bu düz maddecilik mide bulandırıcı bir şey. Böyle bir yaratığı mutlu edecek tek şey yan gelip yatmak. Bu insanlık kurtarıcıları asla bir şey elde edemiyeceklerdir. İnsan tabiatını dikkate almıyorlar çünkü, İnsan tabiatı tümüyle bozulmuştur. Evet, insanlar istediğimiz gibi olsalardı, onlarla çok şey yapılırdı. Ama şimdi hiçbir şey yapmak mümkün değil. Sonunda da dalaşıp dururlar.»

Peachum her zamanki alışkanlığına uyarak pencerenin önünde duruyor, mavi gömlekli bir adam tarafından temizlenen, gittikçe aydınlanan meydana bakıyordu. Limandan gelen ilk sebze arabaları geçmeğe başlamıştı.

Coax nutkunu bitirdiğinde ona kuru kuru şunları söyledi:

«Evlenmelisin Coax.»

Coax bu tavsiyeye bir can simidine uzanır gibi uzandı.

«Belki de gerçekten evlenmeliyim. Çevremde hoş, sevgili birine ihtiyacım var. Kızınızı bana verir misiniz?»

«Evet» dedi Peachum, yüzünü dönmeden.

«Onu bana bırakır mısınız?»

«Elbette.»

Coax duyulur bir biçimde soluk aldı. Peachum, yüzünü döndüğünde, Coax'ın pek iyi görünmediğini farketti. Olay sinirlerini bozmuştu.

«Kötü bir damat olmam.» dedi, huzursuz. «İşimden iyi anlarım ve prensipleri olan bir adamım. Bu konuda ciddî konuşmam gerekir. Görüyorsunuz, şu anda içinde olduğum iş çok iyi gelişiyor. Çok para bırakacak. Ne kadar iyi bir iş olduğunu bilmiyorsunuz henüz. Siz de çok kötü bir biçimde bu işe bulaştınız. Bu işten ne koparacağım konusunda hiçbir fikriniz yok Bay Peachum. Bir işi nasıl becerdiğime tanıksınız. Şimdi, aramızda böyle bir bağ doğunca size açılabilirim. Şimdilik görebildiğim kadarıyla bu işten kaybınız 7.000 pound. İnanmıyor musunuz? Bugün göreceğimiz gemilerin fiatını ne sanıyorsunuz? Aramızda kalsın, ama ben biliyorum. Birinci sınıf gemiler bunlar. 35.000 pound'dan, hattâ çok daha fazlasından aşağıya alamayız onları. Benim teklifim olmasa daha da pahalı olurlardı. İlk anda hükûmetin ödediği 49.000 yine de ucuz diyeceksiniz. Ama bu öyle görünüyor sâdece. Yeni gemileri alıp eskilerini, kendi bilirkişinizin verdiği fiata geri vereceksiniz; 200 pound'a, hatırlıyor musunuz?»

Peachum çoktan dönmüştü. Titreyen bir elle perdeyi tutuyordu. Coax ona büyük bir yılan gibi görünüyordu.

Coax güldü be sözüne devam etti.

«Eğer gemiler ucuz olup 11.000'ne mal olsalardı, tamir masrafları, boya masrafları, benim yüzdem size çok

pahalıya patlamazdı. Ama gemiler 35.000. Gemilerin adlarının değiştirilmeleri için gerekli boya masraflarını da ekleyin. En azından 7.000 pound. Ne düşünüyorsunuz?»

Peachum, sabah güneşinde ağır bir hasta gibi görünüyordu. En kötüsü, bunu daha önce sezmiş oluşuydu. Bir dolandırıcının eline düşmüştü, başındanberi sezmişti bunu. Eğer eğitim görmüş olsaydı şunları söylerdi:

«Benim yanımda Oedipus nedir ki? **Genellikle ve yüzyıllardır ölümlülerin en kadersiz olanı, tanrısal cellâtların en birinci kurbanı, kadınlar tarafından dünyaya getirilmişlerin en çok aldatılmış olanı, benim yanımda tâlih kuşunun ta kendisi sayılır. O kötü bir işe bilmeden girdi. Onun için başta herşey iyi görünüyordu; işin başında o kadınla yatmak zevkliydi. Adamın bir aile saadeti vardı. Yıllarca para sıkıntısı çekmediği gibi, herkesin saygısını da kazandı. Sonra aile bağının, sürebilecek olan bağın kopması gerektiğini anladı, iyi aile bağı kopmuştu, kadının yatağı ona yasaktı artık. Aptallar ve kıskançlar ona karşı oldular, çoktular; tatsızdı bu! Buna benzer çok ülke vardır ve böyle suçlama meraklıları heryerde görülür. Kendisini suçlayamazdı. Önlenebilecek bir iş yapmamıştı. Ben ise herşeyi biliyorum. Aptal olan benim ve yaşamağa hakkım yok. Ben 1.000 pound'luk kazık yiyeceğimi biliyordum. Artık sokakta dolaşamam, tramvayı rüzgârla uçuşan bir yaprak sanırım belki. Kendi bindiği dalı kesen, üstelik ağaçtan düşmeden önce, hava parası verenlerdenim.»**

Bu arada Coax yaşlı adamın suratından sıkıldı.

«Bütün bu nedenlerden» dedi, sâkin, «çok ideal bir damat adayıyım.»

Sabah kahvesini akraba olarak içtiler. Peachum müzik âletleri dükkânı konusunda bir kaç dikkatli söz etti. Komisyoncu, Şeftâli'nin güzel tenini hatırladı şöylece. Sonra, iki bay, yeni gemileri görmek üzere limana gittiler.

İkisi satılıktı, çok iyi ve çok pahalı iki gemi. Coax'ın Plymouth'tan bildiği üçüncü bir gemi ile birlikte hepsinin toplam fiatı 38.500 pound'du. Bundan, en az 8.000 pound kadarı Coax'un yüzdesi olmalıydı. Peachum, koyunlar safından kasaplar safına katılmış olduğu duygusuyla fazla zoluk çıkarmadı. Eve biran önce gitmek istiyordu. Helâda ufak bir kâğıdın üstünde, Polly olmasa kaybedeceği parayı hesaplamıştı. Coax'un kazancını hazmetmek daha da zor olacaktı. Bunu, aşağı yukarı hesaplayınca öylesine inledi ki dışardakiler hasta olup olmadığını sordular.

O günden sonra, Peachum'i onu nerdeyse mahvedecek olan kaybından çok, komisyoncuyla arasında kurulacak akrabalık yoluyla edineceği sonsuz kazançlar ilgilendirmeğe başladı.

Şimdi önemli olan, Şeftâli'yi öne sürmekti. Kız bundan iyi bir kocayı asla bulamazdı; bir dehaydı bu adam.

Bu arada, Peachum, Coax'un plânının sadece ufak bir bölümünden haberdardı. Peachum'ın üstüne yapılan kurduğu düşünceler, Coax'un aklından bile geçmiyordu.

Macheath. Liverpool'deki işlerini halletti. Polly ilk kez onunla birlikte dükkânlarını gezdi.

Yarı karanlık bir odadan, uzunboylu, traşsız bir adam çıktı karşılarına. Dükkân beyaza boyalıydı. Duvarlardaki raflar, temizce düzenlenmiş kumaş toplar, sarı eldivenler, kutular içinde cep saatleri, diş fırçaları, çakmaklar, not defterleri, pipo tütünleri, toplam olarak yirmi çeşit mal sıralanmıştı.

Adam karşısında kim olduğunu anlayınca, arkaya açılan ufak bir kapıyı aralıyarak karısını çağırdı. Kadın tek pencereli bir delikten, kolunda bebeğiyle çıktı. Polly

aralık kapıdan içerdeki eşya ve çocuk kalabalığını görebildi.

Her ikisinin de sağlıksız bir görünümü vardı. İkisi de umut doluydu. Adam işin üstesinden geleceğine inanıyordu. Kendi ayakları üstünde durabilmek ona sevinç vermekteydi. Eline aldığım kolayca koyverecek cinsten biri değildi.

«Kocam kendini ezdirmeyenlerdendir» dedi iyi gıda almadığı belli olan kadın,

Polly'nin anladığı kadar, bu adamların durumu hiç de iyi değildi. Kira azdı ama yinede karşılanamıyordu. Macheath'in depolarından gönderilen postalar düzensiz geliyordu, miktarları da değişiyordu; arta kalan satılmamış eşya artıkları dükkânı bir rehinciye çevirmişti. Bu arada, ya afzla ya da çok az eşya oluyordu. Lâstik pabuç almak isteyen cep saatine ilgi göstermiyordu. Ama bir şimsiyeye ilgi duyabilirdi belki. Öteki dükkânlar zinciri büyük rakiptiler; yüksek fiatlarına rağmen. Bu ayın sonunda hesap görmenin zor olacağını söylüyordu adam.

Macheath ona akıllı ve sakin bir edayla büyük dükkânların ahlâk dışı olduğunu, onların eşya fiatlarını mahveden yahudi bankerlerle birlikte işçileri sömürdüklerini anlattı. Örneğin, 1 Aaron'a ait dükkânların göründükleri kadar parlak olmadıklarını söyledi. Onların içten çürümekte olduklarını, dışardaki parlaklıklarının yalan olduğunu da ekledi. Meselenin, bu Aaron gibilerle yürütülen savaşta, mücadeleyi elden bırakmamak olduğunu anlattı. Bu konuda gözünün yaşma bakmamak gerekir, dedi.

ira konusunda yardımcı olacağına söz verdi. Daha az, ama daha sık olarak mal göndereceğine de. Zamanında sevkiyat yapmağa çalışacağını söyledi. Buna karşılık dükkânın reklâma daha çok önem vermesini diledi. El ilânı yapılabilirdi, çocuklar bunları fabrika kapılarında, işçilerin ellerine tutuştururlardı. Kâğıdı merkez sağlardı. Or-

tada yeterince çocuk vardı. Polly bir an için arka odaya girdi. Heryer oldukça temizdi. Eşyalar eşya harabeleriydi daha çok. Kırık bir divanın üstünde yaşlı bir kadın uzanmıştı. Dükân sahibinin anası. Çocuklar şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Yaşlı kadın inatla duvara bakıyordu.

Yeniden açık havaya çıktıklarında ikisi de hayatlarından çok memnundular. Mac düşüncesini bir cümleyle özetledi:

«İnsanın ya ucuzcu dükkânı olur, ya da bir yığın çocuğu.»

Bundan sonraki U- dükkânında (Liverpool'da ikiden fazlası yoktu), Polly Mac'ın işi bitene kadar dışarda bekledi. Şaşılacak kadar ucuz elbiselerin asılı olduğu dükkânın camekânından Mac'ın genç, veremli bir adamla konuştuğunu görüyordu. Adam tahta bir masanın üstünde elbise biçiyordu. Konuşma süresince çalışmasını bir an olsun kesmemişti.

Polly, sonradan adamın Mac'dan kumaş aldığını, kendisine elbise sayısına göre kumaş verildiğini, adamın elbise fiatlarını ucuz tutmak zorunda olduğunu, öğrendi.

«Burdan alışveriş edecek kişiler çok fazla para ödeyemezler» dedi Mac.

Adam, eğer hiç yanlış biçmez ve iyi iş çıkarırsa masrafını çıkarabilirdi. Ailesi olur, yâni daha çok işgücüne sahip olursa daha iyi kazanabilirdi. Ama onun bileceği işti.. U- dükkânları sistemine göre, hiçbir kurala uymak zorunda değildi.

Mac adamın, ütü tahtasının dayandığı duvara, gazeteden kestiği bir yazıyı asmış olduğunu gördüğünü söyledi. Yazıda şunlar vardı «Çalışmadan kazanç olmaz.»

Macheath, Engross - Çelik Eşyalar dükkândan eski tarihli faturalar karşılığında bir posta jilet ısmarladıktan sonra, Liverpool'daki işini bitirdi. Artık Londra'ya dönebilirdi.

Peachum'ı gereksiz yere kızdırmamak için, ondan evliliği saklamağı düşünüyorlardı önce. Polly eve yalnız gelmeyi, anasını susturmayı (cebinde bir şişe konyak vardı) ve babası Southampton'dan dönünce önce Mac'a haber vermeği düşünüyordu.

Ama Polly dükkâna girdiğinde, babası Southampton'dan dönmüştü ve herkes kendisinin yokluğundan dolayı büyük bir telâş içindeydi.

Anası daha kapıda elinden çantasını kaptı ve içindeki bir şişe konyakla, Liverpool'dan alınmış bir kombinezonu ve gelinliği ortaya döktü.

Bunların etkisi çok büyük oldu. Ama aile kavgalarını kim sever ve yaşlı insanların aşklarının meyveleri olan çocuklarına söylediklerini duymaktan kim hoşlanır? Herşey ortaya çıktı, Mürekkep Balığı lokalinden Liverpool'daki iki yataklı otel odasına kadar herşey. Biricik kızıyla Macheath adının bir araya gelişi Peachum'ın başına bir balyoz gibi indi. Soho ve Whitechapel'de saygıyla «Dilenci Kralı» diye adlandırılan Peachum, Britanya adaları ve dominyonlarının yeraltı faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahipti ve Mac'ın kim olduğunu biliyordu.

O sadece rezil olmuş değil, mahvolmuş bir adamdı artık. Artık ne duvarları arasında kaderin balyozunu kafasına yediği üç ev, ne de üstüne dayandığı bakır dövme masa ona aitti. Bu sabah Southampton'da üç gemi görmüştü, bunlardan sadece birinin parasını kendi ödemişti. Ve tek umudu olan kızı, Liverpool'da pis bir dolandırıcıyla otel odalarında yatıyordu.

«Hapse gireceğim.» diye haykırdı. **«Kızım beni hapse attıracak. Daha bu sabah, uykusuz bir geceden sonra, Southampton'da ona yeni bir elbise almıştım. Büroda duruyor, fiatı iki pound,du. Ona bir şey getireyim de, onu düşündüğümüzü anlasın dedim. Başka çocukların sabahın köründe karınlarını doyurmak için çabalamak zorun-**

dalar,süt içemedikleri için bacakları eğri, hayatın acılarıyla küçük yaşta karşılaştıkları için neşeleri yok. Benim kızım, litrelerce süt içti, tam yağlı süt. Sadece ilgili ve sevgi gördü. Piyano çalmağı öğrendi. Şimdi, hayatımda ilk defa ondan bir şey istiyorum; Prensipleri olan, çalışkan bir tüccarla evlenmesini, onu elüstünde tutacak biriyle. Onun için, sadece ve sadece ona çeyiz yapabilmek amacıyla anlamadığım bir işe burnumu soktuğum için beni hapse attıracak. Bu yoldan çıkmış mahlûk ne sanıyor? Terzi kızlarımdan birini atölye şeflerinden biriyle yakalarsam kovarım. Benim ahlâk anlayışım budur. Kızımsa, pişkin bir evlenme dolandırıcısıyla, çeyiz düşkünüyle kaçsın. Şimdi de nasıl boşanacağını seyredeyim? Sonra da hayatı mahvolsun. Coax onu asla affetmez, kadın namusu hakkında sağlam görüşleri var; bu durumda bunu istemek de hakkı.»

Şeftâli, ağlayarak pembe odasında oturuyordu ve bütün bu sıkıntıların nedeni olan ve kayınbabasına yapacağı ziyaret için Mürekkep Balığı Lokalinde haber bekleyen Mac'a haber göndermeğe cesaret edemiyordu.

Mac bütün gece sabırsızlanarak bekledi. Ertesi sabah müzik âletleri dükkânına gitti.

Öldürücü görünüşlü olan kocaman bir herif onu karşıladı ve Mac adını söylediğinde hiçbir sözetmeden omuzlarından yaklayıp kapıdan dışarı attı.

İki gün sonra Şeftâli'den bir not aldı, görünmemesini rica ediyordu. Akşamleyin ağlamış gözlerle sokak köşesine geldi ve babasının evde kalması için ısrar ettiğini söyledi. Yoksa onu mirâsından çıkarıp haddini bilmesi için Mac'ı polise verdiğini söylediğini anlattı.

Mac sâkin sâkin dinledi, kaçmaktan ve böylesi saçmalıklardan sözetmedi. Beş dakika parka gelmesini istedi yalnızca, ama o gelmedi. Bir iki hafta sadece bir anlık görüştüler.

Artık yaşamak istemiyorum. Bırak beni,
Çünkü günlerim değerli.
Saygı duyduğun biri nedir ki? Ne yapıyorsun onun için?
Hergün evine gidiyorsun. Bütün saatlerini çalıyorsun.
Günâh mı işledi? Sen insan koruyucu, ne yaptım sana? Beni niçin amaçlarının hedefi yapıyorsun? Kendime yük ediyorsun beni.
Niçin hatamı hoş görmüyorsun? Niçin kaldırmıyorsun günâhımı? Böylece toprağa uzanacağım ve yarın orada aradığında, bulamıyacaksın beni.

(Eyyüb'ün Kitabı)

6

HAMAM

Fourney ve Dean Sokaklarının kesiştiği köşede, Battersea'de, genellikle yaşlı erkeklerin gelip gittikleri bir erkekler hamamı vardı. Hamamın döşemesi oldukça ilkeldi. Banyolar tahtadandı, oldukça da aşınmışlardı, üstlerinde masaj yapılan masalar sallanıyorlardı, havlular da delik ve eskiydi. Ama orada, bazı otlarla hazırlanan özel banyolar vardı, bunları başka hamamlarda bulmak mümkün değildi. Bu banyolar doktor tarafından değil, oraya gelen müşteriler tarafından başkalarına tavsiye ediliyordu. Bu hamamın adı, «Feather'in Banyoları»ydı. Fiatlar düşük değildi. Ayak hizmetlerine kızlar bakıyorlardı.

William Coax bu banyoların müşterisiydi. Enazından haftada bir kez gelirdi bu hamama. Onu görmek istedik-

leri zaman, Gemi Nakliyat Şirketi üyeleri buraya gelmeğe alışmışlardı.

Banyolar kapalı bölmelerdeydi. Terleme sandıkları ve dinlenme bankları bir odadaydı. Herkes uzanıkken bu durumu bilirdi ve böyle görüşmeler olduğu zaman kasaya «dolu» levhası asardı.

Toplantı günleri genellikle pazartesi günleriydi. Hafta sonları hamam kapalıydı, böylece personel yeni haftaya çok yorgun başlamış oluyordu. Böyle hesaplarda Coax' un üstüne yoktu.

Bazı ortaklar buluşma yerine önce karşı çıktılar. Sonuçta kimse buraya gelmekten kaçınmamağa başladı. Hele gemilerin tamirâtıyla gelişen tatsızlıklardan sonra hepsi saati saatine burada olmağa başladılar.

Yaşlı, kuru, asık suratlı bir adam olan ve her türlü lüksten nefret eden Finney bile bu banyoların mide sancılarına herşeyden daha iyi geldiği iddiasıyla devam ediyordu. Kanser olduğunu sanıyordu ve sıkıntılarından sözetmeği seviyordu. Banyo görevlilerinden 6 numaralı odadaki kız bu hikâyeleri ezberlemişti artık.

P e a c h u m, başındanberi, masajlarından herkesin korktuğu, büyük, şişman bir adam olan banyocubaşına ovduruyordu kendini. Kızlar çok sırnaşık olmamakla birlikte, Peachum'un zevki için fazla açık saçık giyimliydiler.

Peachum, Southampton'dan döner dönmez, Eastman'la görüşüp ona gemi fiatlarını haber verdi. Alım işinin mümkün olduğu kadar çabuk olması gerektiğini de söyledi. Bu arada Coax'dan çok küçük düşürücü bir biçimde sözedip onu göz kırpmadan boğaz kesecek biri olarak tanımladı. Şirketin eski ve işe yaramaz gemileri hükûmete satması durumunda, onun ortalığı ayağa kaldıracağına emin olduğunu söylüyordu. Bütün işin, onları suça teşvik edip ardından şantaj yapmak olduğunu anlattı.

Savaş taşımalarında alışılmış ve sorumlu olunabilecek kazanç yüzdesi 300 dü. Şirketin alacağı 450 çok kişiyi ilgilendirecekti. Eastman, gemilerin alımından sonra, komisyoncuyla hesaplaşmanın doğru olacağı görüşüne katıldı. Öteki ortakları bir süre oyalamayı ve pazartesi toplantısında konuyu onlara da açmayı kararlaştırdılar. Coax'un orada bulunmasının iyi olabileceğini düşündüler.

Hamamdaki pazartesi toplantısı gerilimsiz geçmedi.

Tekstil fabrikatörü Moon, Finney ve baron banklarda uzanmışlardı. Peachum daha masaj yaptırıyordu. Banyo almak istemiyen lokantacı Crowl, elbiseleriyle bir iskemlede oturuyordu ki Eastman terleme sandığı içinden konuyu açıkladı. Coax jimnastik yapıyordu.

Eastman, eski gemilerin satışından bütünüyle vazgeçilmesi gereğiyle söze başladı. Plânın, çekici görünmekle beraber yürütülemez bir plân olduğunu ekledi sözlerine. Coax'un Bahriye Bakanlığındaki adamının, kendisine verilen 5.000 pound karşılığında Gemi Nakliyat Şirketini desteklemesi beklenirdi ama, suç işlemeğe göz yumması beklenemezdi. Şirketin «Güzel Anna», «Genç Bahriyeli» ve «İyimser» gemilerini tâmir için giriştiği başarısız çabalarla bu adların yeni gemilere yazılması masraflarının toplamı 7.500 pound tutacaktı. 4.000 hemen ödenecekti. 3.500 pound ise satış işlemlerinin bitiminden sonra.

Masajcıya oldukça haşin bir biçimde masaj yaptıran Peachum, terleme sandığındaki Eastman'la tamamen giyimli olarak iskemlede oturan ve anlatılmaz bir heyecanla kendisini dinleyen Crowl arasındaki terleme yarışını ilgiyle seyrediyordu. Koyun tüccarının ayrılmasından sonra lokantacı şirketin en zayıf üyesiydi. Başındanberi durumunun kötülüğünden sözetmiş, başı üstünde asılı duran Damokles kılıcını anlatmıştı. Bu yeni, kazanç getirici işe bunun için atılmıştı, giriş sermayesini kayın babası ödemişti. Apartman sahibiyle terleme yarışına girmişti

şimdi. Nakliye gemileri konusunda beliren zorlukların sözü açılınca, o zamana kadar terlemiyen Eastman'ın alnında ilk ter damlaları belirdi. Rakamlar 38.500 ve 7.500 - e ulaşınca terlemeğe başlamıştı Eastman.

Lokantacı baştanbaşa tere batmıştı.

«İşte, ruhsal baskılar fizik baskıları böylesine aşıyor» **diye düşündü Peachum.** «İnsan vücudu, bütünüyle, ruhun ve düşüncenin emrinde.»

Öteki baylarda da yeni haberlerin ruhlarında yarattığı korkunç etkiler belli oluyordu. Finney eliyle vücudunu dövüyor, Moon yaşlı bir kadın gibi sızıldanıyordu. Banyodaki kızlar burada olsalardı, her zaman cart curt etmeğe meraklı olan beylerin bu kadar zayıf ve güçsüz olmalarına şaşarlardı. Tıbbî araştırmalar, kadınların acıya erkeklerden daha iyi dayandıklarını ortaya koymuştur.

Peachum, kızının zamansız ve beklenmedik evliliğiyle uğradığı darbeyi düşündükçe kendisini çok kötü hissediyordu.

Eastman anlatacağını anlatıp ter sandığından çıktığında, lokantacı şaşılacak kadar boğuk bir sesle, artık iflâs etmiş olduğunu ve bayların onu hesaba katmamalarını rica etti. Bundan sonraki gerekli görüşmeleri avukatıyla yapabilirlerdi.

Sözlerine, 78 yaşındaki kayınbabasının, kızına sağlam bir gelecek sağlamak amacıyla, yaşlılık sigortasını bu işe yatırmış olduğunu ekledi. Çocukları, 8 ve 12 yaşlarındaydılar. Baldırlarını kurulayan Eastman herşeyin bu kadar da kötü olmadığını söyleyince Moon tarafından azarlandı ve ona darıldı.

Finny, ilerlemiş (belki de ölümcül) hastalığının sözünü ederek gerekli parayı biraraya getirip getiremiyeceğinden emin olmadığını söyledi. Kızan Eastman, kendisinin de 3.000 pound'u daha iyi yerlere harcayabileceğini

söyledi. Baron susuyordu. Aldığı terbiyeye göre fazla masraf yapılmıştı.

Bu arada Coax jimnastiğini bitirmişti, artık kuzularının yanağına birer fiske vurabilirdi. Pembe bir mayo vardı üstünde, bir de siyah banyo pabuçları.

«Baylar» dedi. «Henüz tükenmedik. Doğrudürüst gemilerin fiatını öğrendiniz. Paranın her kapıyı açmadığını duymak sizi şaşırtmasın. Örneğin bu gemiler, sadece para karşılığı alınamazlar.»

Bu andan sonra Crowl sırıtmağa başladı. Tümüyle mahvolmuş bir tavırla, tahta bir iskemlede oturuyor, şişman başını sallayıp sırıtıyordu. Bundan sonraki darbe onu ilgilendirmiyordu, çünkü ilk darbe onu yıkmağa yetmişti.

Coax ona kuşkuyla baktıktan sonra sözüne devam etti:

«Kendinize duyduğunuz güveni biraz olsun yitirdiğinizi sanıyorum. Ama şirketinize yalnız değil, biz de güvenmemeğe başladık. Okul arkadaşım bundan sonraki ticaretin benim tarafımdan yapılmasını istiyor.»

Lokantacı hariç hepsi çıplak olan baylar, biraz daha yıkıldılar. Peachum şişman masajcıyı kenara iterek ayağa kalktı. Coax'ın sözleri onun için de yeniydi.

«Biz bu tatsız işin şöyle halledilmesini düşünüyoruz» dedi Coax. «Şirketiniz başta 8.200 pound ödedi, bununla da sözünü etmek istemediğimiz şeyler satın alındı. Aldığınız malların onarılması için, bildiğim kadarıyla 5.000 pound harcadınız. Hükûmetten 50.000 pound aldınız. Anlaşmamıza göre, hükûmetin verdiği paranın yüzde yirmibeşini bana komisyon olarak ödemek durumundasınız. Bu da 12.500 pound eder. Şimdiye kadar 5.000 almış olan arkadaşıma da, Eastman'ın size anlattığı gibi iki taksitte 7.500 pound daha ödeyeceksiniz. Buna yeni gemiler için ödeyeceğiniz 38.500 ü de ekleyin. Bunları toplarsanız 75.000 pound'luk bir harcamanız olacağı ortaya çıkar. Hükû-

metin ödeyeceği fiat 49.000 pound ve ben savcı olmadığımdan sözünü etmek istemediğim şeyler için, sizin hesabınıza 2.000 pound ödemeğe hazırım ki, sizin bilirkişiniz bunlara 200 pound değer biçmişti. Ne de olsa bunlar için 5.000 pound tamirat masrafı yaptırınız. Ben ise namuslu iş taraftarıyım. Benim hesabıma göre, bütün hesapların sonunda, 26.000 pound'dan fazlal bir kaybınız olmıyacak. Başka bir durumda çekmeniz gerekecek olan 20 yıllık hapsin sözünü hiç açmıyorum. Ama bu sonuncu yol size açıktır. Bu yola girmek isterseniz sizlere, arkadaşım için verdiğiniz 5.000 pound'luk çeki derhal geri vermeğe hazırım. Yanımda.»

Topluluk arasında görüş ufukları geniş olanların hiç kuşkusu yoktu bundan. İş Coax tarafından çok iyi bir biçimde düzenlenmişti. Bahriye Bakanlığındaki adam, çeklerin geri verilmesine ve yeminlere rağmen, incelemediği gemileri satın aldığı için suçlanacaktı elbet, ama bunun şirkete hiçbir yararı yoktu. Değersizliğini bildiği gemileri satmağa kalkmıştı şirket.

Coax, işi bundan sonra yürütmek için şirketin bir mutemet tâyin etmesini söyledi. Tâmirleri bitmiş gemilerin şirkete teslimine kadar işin şirketçe yürütülmesini istiyordu. O zaman hükûtle yapılacak sözleşmeye kendisi katılacaktı. Yâni yeni gemiler alınıp eskileriyle değiştirildikten sonra. Bu zamana kadar, ânî bir teftişe karşı tedbir olarak, eski gemilerdeki çalışmalar sürmeliydi. Böylece son ana kadar Damoklesin kılıcı şirketin tepesinde asılı duracaktı.

Şirket kendisinde itiraz gücünü bulamadı.

Coax, oradakilerin hepsini yakınlardaki bir lokantaya yemeğe dâvet ettiğinde, hiç kimsede cevap verecek hâl yoktu. O arada, gemilerin tâmiri için sekiz haftadan fazla bekliyemiyeceğini belirttikten sonra, hepsinden önce gitti.

Beyler, bundan sonraki masraflarla ilgili hesapların Peachum'la Eastman tarafından yapılmasını, hesaplar yapıldıktan sonra, gelecek pazartesi yeniden buluşmasını kararlaştırdılar. Artık durum o noktaya gelmişti ki, büroda buluşmaktan herkes çekinmeğe başlamıştı.

Peachum herzamankinden daha çok sıkılıyordu.

Artık şirketin, dolayısıyla Coax'ın adına çalışıyordu. Ama ona verecek bir kızı bile yoktu. Ne yapacaktı?

Sabahleyin doktora gitti. Gemilerde bir arıkovanı havası vardı. Çekiçler vuruluyor, testereler gidip geliyor, boyalar sürülüyordu. İşçiler sallanan merdivenlerde dikiliyorlar, kopacak gibi tellere asılıyorlardı. Peachum bütün bu çalışmanın orta yerinde titreyerek duruyordu. Eldeki malzemeden mümkün olduğu ölçüde tasarruf ediliyordu. Tahta, demir, hattâ boya, hepsi en ucuzundandı. Yine de sonsuz bir kayıptı yapılan. Sonra fabrikaya dönüyordu Peachum hızla. Burada herşey günlük işlemindeydi. Dükkânda dilenciler hesap görüyorlardı. Beery paraları dikkatle elindeki listeyle karşılaştırıyor ve düşen gelirler hakkında ileri sürülen özürleri kuşkuyla karşılıyordu. Kendi başlarına buyruklarla, şirketin bölgelerinde dilenmeğe kalkanlar hakkında tedbir alıyordu. Atölyelerdeki kızlar uzun masalara eğilmiş çalışıyorlardı. Fabrikanın ihtiyacı bitince eskici dükkânları ve işportacılar için çalışıyorlardı. Âlet imâl ediyor, lâterna tâmiri yapıyorlardı. Bazı dilenciler yeni şarkılara çalışıyorlardı, şarkılarını seçenedek uzun zaman geçiyordu. Ders odasmda ders veriliyordu. Geceleri bir lokantada helâ bekçiliği yapan kurumuş bir ihtiyar genç bir kıza nasıl çiçek satılacağını öğretiyordu.

Peachum içini çekerek dolaşıyordu. Polisin dükkâna ne zaman geleceğini durmadan bekliyecekse bütün bunların ne değeri vardı? Bütün bunlardan sorumlu olan kızıydı. Büyük bir ihtimalle anasından aldığı bir hoppalık-

la, cezalandırılması gereken bir tecrübesizlikle Polly kendisini karanlık birinin kollarına atmıştı. Sevgilisiyle niçin hemen evlendiği de başka bir bilmeceydi. Aklına kötü şeyler geliyordu. Ama kendi çoluk çocuğuyla yüzgöz olmamak gerektiği konusundaki inançları, kızıyla bu konuda daha açık konuşmasını engelliyordu. Ayrıca, istenmeyen konuların konuşulması, onlara olabilirlik kazandırıyor, böyle bir şeyin olamıyacağına iddiası gibi önemli bir silâh kaybedilmiş oluyordu.

Geceyarısı, ya da sabaha karşı, Peachum, bir daha kalkıp, Polly'nin odasında olup olmadığını kontrol etti. Yarı açık pencereden onu yatağında yatarken gördü Evde sessizce oturuyor, kocasıyla hiç buluşmuyor gibiydi.

Bu evlilik ne pahasına olursa olsun bozulmalıydı. Peachum'un kızına ihtiyacı vardı.

Coax'un Polly'yi eskisi gibi alacağından Peachum'un kuşkusu yoktu. Onun kör arzusunu Southampton'da farketmişti. Bu zevk düşkünü, bedenî ihtiyaçlarına hâkim olamıyordu.

Macheath de karısının baba evinde kalmasına ses çıkarmıyacak gibiydi. Fazla bir mesele yaratmadan kendisini dışarı attırmış, ve Peachum'un öğrenebildiği kadarıyla kiminle evlendiğini ortalığa yaymıştı. Mirastan çıkarma tehdidi etkilemiş olmalıydı onu. Paraya çok ilgi duyuyordu. İhtiyacı da vardı buna.

U — dükkânları çok yayılmıştı ve küçük insanların biriktirdikleri paraları akıllıca değerlendiriyorlardı. Ama aslında ilkel, karanlık, alçıyla badanalanmış oyuklardı bunlar, tozlu raflarında işlenmemiş mallar yığılmıştı, rafların ardında ise şaşkın insanlar vardı.

Bu çok ucuz malların nasıl temin edildiğini anlamak da zordu. Peachum dilencilerini kullanarak bu dükkânların sahipleriyle ilişki kurmağa çalıştı. Pek başarı kazanamadı bunda. Adamlar susuyorlar, dilencilerden nefret

ediyorlar, ve malların nereden geldiğini bilmez görünüyorlardı. Macheath'in geçmişi üstünde yaptığı araştırmalarda daha başarı kazandı. Büyük tüccarlarımızın biyografilerini yazmak zorunda kalanların önlerine çıkan yarı karanlık dolayısıyla ne derece güçlük çektikleri bilinir. Adamların hepsi de ansızın ve birdenbire kalkınıverirler, yıllarca süren katı ve fedakârane bir çalışmadan sonra tabiî! İşe başladıklarında nasıl olduklarım bildirmeği unuturuz genellikle.

U — dükkânlarının ufak rakipleri, Macheath'ın, gençliğinde, evlenme vaadiyle kadınları dolandırdığını iddia ediyorlardı. Adı geçen gelinler kendilerine U — gelinleri diyorlar, ama adres vermiyorlardı. Böyle havada kalmış dedikodularla bir şey yapılamazdı. Bu adamın hayatında karanlıklar olduğu belliydi. Çok eski olmıyan bir geçmişte daha katı, daha kaba ve daha mahkemelik metodları vardı bu başarılı adamın.

Peachum, Macheath hakkında elinde belgeler bulunduğunu iddia eden «Ayna» gazetesine gitti. Adamlar çok az şey hatırlıyorlar ve eksik faturalardan sözediyorlardı. Peachum birşey öğrenmeden oradan ayrılmak zorunda kaldı, ama adamların daha çok şeyler bildiklerinden ve ellerinde de belge olduğundan emindi. Son günlerde her zamankinden daha çok kendi başına bodrumdaki içkisiyle bırakılan Peachum, evin üstüne çökmüş olan tehlikeyi seziyor ve Polly'yi «kereste tüccar» ından nasıl ayıracağını düşünüyordu. «Sahtekâr» olduğu için Coax'dan nefret ediyordu. ama o daha iyi bir vurgundu muhakkak!

Plânlar kuruyordu. Macheath'i bir kadın meselesinde yakalamak için. Bazı kadın meseleleri olmalıydı. Polly'nin kalçasına nasıl sarıldığını unutmuştu ve uzun bir süredir de kadınsızdı.

Ama, birkaç bardak içkiden sonra iyice açılan kafasıyla, bu tür meselelerin sadece gözyaşı akıttığını ve ar-

dından gelen barışmaların bağları sadece güçlendirdiğini düşündü. Plânlarından vazgeçti.

Peachum bu evlenme dolandırıcısından para vererek kurtulmak niyetindeydi, ama sonra, bu çözüm yolu da zor geldi ona.

Beery'yi Macheath'in ardından gönderdi. Kereste tüccarı onunla Fanny Crysler'in antikacı dükkânında konuştu. Kırılacak kadar ince bir antika iskemlede Beery çiğ et yığını gibi oturuyordu, şapkasını bacaklarının arasında çeviriyordu.

«Bay Peachum diyor ki» diye başladı söze. «Polly'den elinizi biran önce çekmezseniz sizin için kötü olur. Sizden bıktı zaten. Özellikle Bay Peachum sizden usandı. Eğer bir balpeteğini ele geçirdiğinizi umuyorsanız yanılıyorsunuz bayım! Çeyiz yok. Bizde ancak bize yetecek kadar nakit para var. Eğer başka türlü şeyler duyduysanız sizi aldatmışlar. Biz ayrıca, isterlerse kendilerine Bayan Macheath diyebilecek ve biz istersek adreslerini verebilecek bazı kadınların da peşindeyiz. Siz kurtulmak için çok şeyler yapabileceğimizi bilin. Ama, benim de anlayamadığım nedenlerle Bay Peachum herşeyi sessizlik ve dostlukla halletmek istediğini ve sizinle kavga etmemek niyetinde olduğunu söylüyor. Ben meseleyi çok başka ele alırdım, siz de bilirsiniz ya.»

Macheath güldü. «Söyleyin kayınbabama, eğer para konusunda başı sıkışırsa biraz para verebilirim.» dedi.

«Biz kötü durumda değiliz.» diye kabaca cevap verdi Beery. «Ama siz yakında kötü durumda olacaksınız. Bir hukuk devletinde yaşıyoruz bayım! Tekrar ediyorum. Biz de sizin sandığınız kadar para yok. Boşuna çabalıyorsunuz. Biz dilenci kadar yoksuluz, ama böylelerine vurmağa gelmez, solucan gibi kıvrılırlar.»

«Ama dışarda» diye emretti Macheath. «Dışarda kıvrılsın, burada benim dükkânımda değil.» Beery umursa-

maz bir tavırla gitti. Peachum olanları dinleyince içini çekti.

Daha sekiz haftası vardı. Bu süre içinde ya kızını verecek, ya da ödeyecekti.

Lokantacı Crowl yalan söylememişti. Nakliye gemisi konusunda hükûmetle yapılacak ticaretin getireceği kazanca bağlıydı hayatı; çabuk bir kazanca bağlıydı. Tamamen müflisti.

Daha genç bir adam olan baron da ödeyecek parası olmadığını bildirdi. İskoçya'daki dükkânları borç içinde yüzüyordu ve mirastan çıkarılmak üzereydi. Peachum'la Eastman, Peachum'ın dükkânında onunla hasta bir atla konuşur gibi konuştular.

Zengin bir evlilik yapabilirdi. Eski adım ve kibar tavırlarını satın almağa hazır zengin bir amerikalı kadın vardı. İngiliz malikânelerindeki eşyalardan, özellikle iskemlelerden çok hoşlanıyordu.

Genç Clive ondan «keçi» diye sözetti ve hiç hoşlanmadığını belirtti. Ama Eastman'dan çok sert bir karşılık aldı. Clive'nin görüşlerini hiçe sayan ciddî bir surat takındı ve kadından saygıyla sözetti. Kadının bacaklarının kötü atların bacaklarına benzediği konusundaki sözlerini de duymazlıktan geldi.

İki bey de Gemi Nakliyat Şirketinin iflâs etmesinin yolaçacağı skandaldan sözettiler. O kadar uzun konuştular ki, genç adam Amerikalı bayanı redetmemeğe söz verdi.

«Asilerimizi kolejlerde niçin eğitiyoruz» diye konuştu Eastman eve dönerken. «Her türlü zararlı bilgiyi onlardan niçin uzak tutup tavırlarını durmadan inceltiyoruz? Sadece en iyi hizmetkârlarla yaşıyacak duruma getiriyoruz? Goblen perdeler kilere asılmaz. Cins taylar koşuya salınır. Erkek cinsleri de sadece zevk için yetiştirilmez.

Bir zamanlar lord piyasamız durgunlaşmıştı. Şimdi yine işe yarayabilir.

Transatlântikle gelen kasap ya da çorap lâstiği fabrikatörlerinin kızları, soyluca esnemeyi bilen bir aşağı ırkları düzeltebilecek olan gençlerimizden daha iyi ne isteyebilirler? Memleketimizdeki tohumların orada çok iyi yeşerdiklerini ve çok beğenildiklerini gazetelerde okuyabilirsiniz.

Yine de Clive şimdilik, Nakliyat Şirketinin zayıf tarafıydı.

Coax, Crowl'un iflâsı ve baron'unsa şimdilik ödeyemiyecek durumda oluşu haberlerini sâkin karşıladı. Bu durumda Nakliyat Şirketini bir bütün olarak kabul etmek zorunda kalacağını belirtti. Şirketin çürük unsurlarının kökünü kazımak gerektiğini, ama atılan ortakların sessiz kalmalarını sağlamanın da gerekli olduğunu söyledikten sonra, Polly'den sözaçtı. Onun aklından çıkmadığını itiraf eti. Southampton'daki korkunç olayın kendisini çok değiştirdiğini söyledi. Bu ondaki bazı iyilik damarlarını açmıştı. Temizliğe karşı dayanılmaz birarzu duymaktaydı. Polly onun idealiydi. Onu temiz bir kaynak gibi görüyordu. Polly ile yapacağı bir konuşma bütün bir çalışma haftasını kutsayabilirdi.

Bütün bunlar açık seçik, Peachum'un gözlerine bakarak söyledi.

Peachum dikkatle dinledi onu ve gemi ticaretindeki son durumun aralarında büyük zorluklar doğurmıyacağını anladı. Coax'un dikkatli konuşmasının nedenini anlıyordu. Komisyoncu soğukkanlı kalmayı beceriyordu. Peachum hamama yalnız gitti.

Öbür baylar onu bekliyorlardı. Kimse yıkanmıyordu. Oda dayanılmıyacak kadar sıcak ve nemli olduğu hâlde herkes giyinik olarak iskemlelerin üstünde oturuyordu

Peachum Crowl'la ve baron'la olan kopmadan söz-

etti önce. İkisi önlerine baktılar, Baron sırıttı. Ortak kayıp, Coax'un doğru tahmin ettiği gibi 38.000 pound ve bundan adam başına düşen kayıp 3.800 pound'du. Şirket tam bir sessizlik taraftarıydı. İşin yönetimi kendine verilirse bankası olan Millî Kredi Bankasının yardımını sağlıyacağını belirtti.

Baylar, Crowl ve baron da dahil olmak üzere başlarını salladılar terliyerek. Peachum ikisinin arasında düşünceli duruyordu. Sonra yine konuşmağa başladı. Sözü uzatmadan; kayıptan kendilerine düşen miktarı karşılayan bir borç senediyle işin bütün ayrıntılarını kapsayan bir kâğıdı imzalamalarını istedi onlardan. Eski gemileri gördükleri ve bir bilirkişiden gemilerin değersiz olduklarını öğrendikleri hâlde hükûmete sattıkları ve hükûmetin ödediği avansı aldıları yazılıydı kâğıtta. Bu kâğıt borçları ödendikten sonra geri verilecekti. Şirket kendi itibarı konusunda da titiz olduğu için aslında kullanılamazdı bu belge, ama onların susmalarını sağlardı.

Baron imzaladı. Artık «keçi» yi fazla lâf etmeden almak zorunda olduğunu biliyordu. Lokantacı aklını kaybetmiş gibiydi.

Karısını ve 78 yaşındaki kayınbabasını rezil etmeğe hakkı olmadığını söyledi. İşe yaramıyan gemileri hükûmete satmış olamazdı. Kaympederi bir zamanlar albaydı. Böyle bir kâğıdı imzaladıktan sonra çocuklarının yüzüne bakamazdı, dolandırıcı bir babaları olamazdı çocuklarının. Şimdiye kadar, doğru olmıyan yollardan zengin olmağa hep karşı çıkmıştı; yoksa şimdiki durumu başka olurdu. Namusu ticarî kayıpların çok üstündeydi.

«Beni mahvettiniz» dedi gözlerinde yaşlarla, imzasını atarken «İliğimi kuruttunuz».

Sahne hepsinin sinirine dokundu.

Eve dönerken «Şu Crowl» diyordu Eastman Moon'a, şu Crowl kaybetmesini bilmiyor. Sütü bozuk. Hiç onuru

yok. Barona bakın. Bir erkek gibi imzaladı, berbat bir kadınla evlenmek zorunda. Yaptığı işin fiatını ödemesini biliyor. Ailesi olan bir adam yaşama savaşma katılmamalı. Çocuklarının gözüne bakamazmış. «Güzel Anna»'ya bakabiliyordu ama. «Genç bahriyeli»den azından kayınbabası kadar yaşlı. Hiç düşünmeden yeniden savaşa gönderecekti onu. Kayınbabası niçin savaşa gidemesin? Ben de severek ödemiyorum. Finney'in mide kanseri var. Ses çıkarıyor mu? Peachum'un iki hissesi var. Şikâyet ediyor mu? Şu Crowl iyi terbiye almamış. Bu şehirde böyle adamlara sabır göstermemek gerekir. Her işe girmeden ortağa sormalı: bayım nerede terbiye aldınız? Bu işten sonra çocuklarınızın yüzüne bakabilir misiniz? Sayın kayınbabanız askere gidebilir mi? Bu Crowl gerçek bir İngiliz değil, enazından benim için. Böyle biri efendi ırktan sayılabilir mi?»

Peachum toplantıdan sonra kendisini çok kötü hissetti. Şirket işi sonuna kadar finanse ettikten sonra, hükûmet sözleşmesi Coax'un eline geçecekti. Coax'tan bu büyük kazanca ortak olabilmek için bağlayıcı bir randevu bile koparamamıştı, kaybının karşılanacağı sözünü bile. Duruma göre, Coax'la Polly arasında bir nikâh kıyılmadan böyle bir randevu da geçekleşemiyecekti.

Coax'la anlaşamazsa neler olacağı konusunu aklına bile getirmek istemiyordu. Şimdilik, bu büyük kaybı taşıyacak üç kişi vardı: Finney, Moon ve Eastman. Onlar yeni gemilerin parasını ödeyemezlerse herşey mahvolurdu.

Coax'a her zamankinden daha çok ihtiyacı vardı.

Bir akşam Polly ile onun hakkında konuştu ve ona karşı saygılı olmasını söyledi. Evliliğini bilmemesi gerekiyordu. Sonra kızına, Coax'la gemilerle ilgili bir işe bulaştığını (öyle bir iş ki, bizi bütün ev ve dükkânla birlikte satılığa çıkarabilir) imâ etti. Polly alıştığı sevimli odaya

ürkerek bakıyordu; beyaz çini sobaya, maun mobilyalara, perdelere bakıyordu bunları dinlerken.. Bu eski evi çok seviyordu, özellikle avluları ve tahta parmaklıkları. Ayrıca, gemilerden konuşulduğu için, aslında üç evden ibaret olan evin denizde battığını, dalgaların kapılardan içeri vurduğunu görüyordu düşünde.

Sabahleyin bir fedakârlıkta bulunmağa yarıyarıya razı olmuştu.

«Sonuç olarak böyle birşeye sebep olmak istemem» diye düşündü. «Arkamdan hiçbir fedakârlıkta bulunmadığımın söylenmesini istemem. Bir genç kız, Coax'a benzeyen, sevmediği bir adama varmak kolay bir şey değil tabiî. Ama aile ailedir ve bencillik çok kötü bir şeydir. İnsan sadece kendisini düşünemez.»

Biraz daha yatakta yatarak, bir bakıma düşüncesinde Coax'la bütünleşmiş olan broşu düşündü. Bir zamanlar 15 pound'a ihtiyacı olduğundan bu broşa sahip olmak istemişti, yine 15 pound'a satmak için. Artık 15 pound'a ihtiyacı yoktu, ama broşa sahip olmak isterdi yine de.

Öğleden sonra, babasının mektubuyla, Coax'a gitti. Mektubu alırken soğuk ve isteksiz bir surat takındı. Babasının mahvoldukları konusunda anlattıklarına inanmıyordu artık; babası Mac'ı sevmiyordu, sâdece.

Coax'a karşı da çok soğuktu. Hâlâ yazı masası üstünde duran broşa bakmadı bile. Yine de etkilendi ondan.

Coax onu yazı masasının epey uzağındaki salıncaklı bir iskemleye oturttu ve kalın deri ciltli resimli bir kitabı eline verdi. Polly, Coax mektubu okurken kitaba bakmadı. Coax ise odayı terketti.

Yine de resimlere bakmadı; Coax odaya girdiğinde yüzü kıpkırmızıydı.

Broşu almağa kesin karar vermişti. «Bana hediye eder belki» diye düşündü.

«Sürse sürse beş dakika sürer. Böyle bir şeyi karşı-

lıksız isteyemem. Bu broş mutlaka 20 pound eder ve açık bir elbise üstünde çok iyi durur. Tabiî bir öpücükten fazlasını koparamaz benden ya da fazla fazla kollarıyla sarabilir beni. Bu broş için bu kadarı çok sayılmaz. Benim yaşımda birçok kız, kiralarını ödeyebilmek için daha neler yapmak zorundalar. Erkekler bunun için herşey verirler.. Delilik ama, böyleler işte.»

İçini çekti sonra.

Komisyoncu geri döndüğünde Polly'nin resimlere baktığını ve onların etkisi altında kaldığını sandı. Cevap mektubunu mürekkebi kurusun diye havada sallıyarak onun yanına gitti. Polly Coax'un yüzünü gördüğünde çabucak ayağa kalktı.

Kızkardeşinin evde olup olmadığına bakmıştı. Mektubu yazı masasının üstüne bırakıp Polly'nin üstüne atladı.

Polly biraz karşı koydu, broşu başlangıçta almadığı için biraz pişmandı, ama sonra Coax'ı durdurmak mümkün olmadığı ve biraz da zevk duyduğu için râzı oldu. Yine fazla birşey anlamadı; çünkü tam ortasında Mac geldi aklına ve yaptığının doğru olmadığını düşündü. Ayrıldığında mektubun mürekkebi kurumuştu.

Mektubu babasının kasasının üstüne bıraktıktan sonra eşyalarını toplamak için yukarı çıktı. Yarım saat sonra, sağa sola fazla dikkat etmeden, elinde bavulla dükkândan çıkıp gitti.

Coax'dan dönerken Mac'ın Waterloo köprüsündeki antikacı dükkânını yöneten Fanny Crysler adındaki kadınla birlikte yaşadığını öğrenmişti.

Babasıyla anası geceyarısına kadar dönüşünü beklediler. Bay Peachum pencerede durarak şöyle dedi:

«Coax istediğini aldı. Bunu yapabileceğini sanıyor. Onlar için kanun yok; ne isterse alır. Benim kızımla gece geçirmek istiyorsa, onu evimden alır ve üstüne atlar. Te-

ni hoşuna gidiyor. Polly'nin temizlendiği elbezlerinin hepsinin parasını ben ödedim. Evimde kaldığı sürece kendi vücudunu hiç görmedi. Hep gecelikle banyo yaptı. Erkek düşkünü anasının aptallığı ve roman okumaktan gelen hoppalığı başına bunları getirdi. Ama ne diyorum: bari aşk da olsa. Böyle bir herif kadınla değil, çeyizle yatar. Paramı almak istiyor ve alıyor. O güzelim yuva, aile ne hâle geldi! İsterse dışarda hayat dalgaları çırpınsın, orada huzur vardır. Yaşama kavgasının acıları buradan içeri sızamaz, sıcak kucakta büyüyen çocuğun yanına varmaz. Ticaretin, sahtekârlığın yankıları ona ulaşamaz. Bir genç, evin kızına, yeteneklerini ispatlayıp yanaştığı ve evlenmek için elini uzattığı zaman, aile üzülse de gençleri birleştirenin aşk olduğunu bilir. Benim kızımda da böyle olmalıydı. Ama ne oldu? Kaba bir haydutluk! Serserilerin arasında, çalışmaktan çok, para almaktan hoşlanan tembel işçiler tarafından sömürülerek, canımı dişime takarak bir servet yapayım, sonra bu Coax gelsin ve bana bazı oyunlar oynayıp soysun beni. Hayatımı ve servetimi ona karşı korumak zorunda olduğum kadar, kızımı da bir haydattan koparmalıyım. Onun için, alnımdaki son terleri dökerek çalıştım. Niye bu insan süprüntüleriyle dalaşıyorum? Yaşlılığımın son kaynağı olan kızımı bir köpekbalığına kaptırırsam yuvam yıkılır. Bütün köpeklerim terkeder beni. Tırnağımın dibindeki son kiri bedava elden çıkarmak bile, açlıktan ölmeme yolaçacak bir hatâ gibi görünür bana.»

Polly, ne o gece, ne de başka bir gece evine dönmedi. Kocası hapsedilene kadar.

Peachum ise komisyoncunun isteklerinin tatmin edilmiş olduğunu öğrenemedi. Bu günden sonra, Bayan Peachum içkiyi arttırdı. Köpeklere bakan Fewkoombey ile dertleşiyordu. Fewkoombey kitap meselesinden dolayı «Şeftâli» ye kızgındı hâlâ. Kitabı geri almıştı. Önceleri

uzun bir süre, gururunu yenip alamamıştı kitabı, sonra bir gün herkes yemekteyken dayanamayıp geri aldı ansiklopedisini. Bayan Peachum'un dertleşmeleriyse kitabını rahat rahat okumasına engel oluyordu sadece. Bayan Peachum, zavallı kızının Macheath'le evlendiğini anlattığında, Fewkoombey, malûlen ordudan emekli olduğu, emeklilik ikramiyesini kediye yüklediği, kocası savaşta olan Mary Swayer adlı bir kadının evinde kaldığı kötü günlerini hatırladı. Kadın U- dükkânlarından birinde çalışıyordu. Fewkoombey ağzından birkaç dikkatsiz söz kaçırdı. Akşamleyin Bay Peachum onu bürosuna çağırarak bazı işler verdi.

Batı limanında bir düzine işçi, eski, ölü gemiler üstünde çalışmakta devam ediyorlardı. Bu ölü gemilerin onarımı için, bir malikânenin, at yarışı bahislerinin, bir lokantanın, apartman kiralarının, bir tekstü fabrikasının ve kullanılmış müzik âletleri kiralayan bir dükkânın getirdiği gelirin önemli bir bölümü tükendi. Paraların cep değiştirmesi için Bay Coax'un başlara saldığı bu belâdan, hiç olmazsa Peachum'un işletmesi paçayı sıyırmalıydı.

İKİNCİ KİTAP

KÜÇÜK ESNAF MARY SWAYER'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Köpek balıkları denizde
Kan dökerler dişleriyle
Bizim «Ustura Mackie»yse
Dolaşır centilmence
Yeşil renkli Taymis'e
Ansızın biri düşse
Buna veba da dense
Mac vardır hep o işte,
Meier adlı biri ile
Bazı zenginler yitmişse
Bilin paralar Mackie'de
Deliller geçmez ele
Jenny Towler yatar yerde
Bir bıçakla göğsünde
Ordan geçen Mackie'ninse
Haberi yok bu işte
Şoför Alfons acep nerde?
Bu ne zaman biline,
Ama gerçek bilinse de
Bundan Mackie'ye de ne-
Soho'daki yangın hele
Bir ihtiyar gitti güme
Bizim ustura Mackie'yse
Seyirciler içinde
Soho'daki yangın hele
Bir ihtiyar gitti güme
Bizim «Ustura Mackie»yse
Seyirciler içinde
Köpek balıkları denizde
Ardlarında kandan izle
Oysa Mackie eldivenle
İz bırakmaz elbette.

(Ustura Mackie'nin Ölüm Şarkısı)

BAY MACHEATH

Sıradan bir Londra'lının gündelik yaşamı içinde, «Karındeşen Jack» gibi, «Ustura» namıyla tanınan ve ger-

çek adı bilinmeyen soyguncu kâtilin hiç yeri yoktur. Adları arasıra magazin gazetelerinde görünse de, şöhretleri, Güney Afrika savaşı dolayısıyla herkesçe tanınan generallerin şöhretleriyle kıyaslanamaz. Bu generaller, sokak aralarında adam bıçaklayan kahramanlara kıyasla sayıca daha fazla insanın hayatını tehlikeye atabilirler. Limehouse ve Whitechapel'de ise «Ustura»nın nâmı Güney Afrika'da çarpışan generallerinden çok daha yaygındır. Whitechapel'deki büyük, yoksul ailelerin barındığı harap taş bloklarda yaşayanlar, bir düzine generalin başarılarıyla kendi «kahraman»larının başarılarını karıştırmazlardı birbirlerine. Onlar için önemli olan, «Ustura» ve adamlarının kendilerini okuma kitabı kahramanlarından çok daha büyük tehlikelere attıklarıydı.

Limehouse ve Whitechapel semtlerinin kendi tarihleri vardır. Bu semtlerde bebekler gözlerini bu tarih dersine açarlar. Her yaşta sürdürülen bir eğitimdir bu. Çocuklar birbirlerine en iyi hocalığı ederler bu konuda ve bu hocalar varlıkları üstünde tartışılamıyan kabadayılık imparatorluklarını iyi tanırlar. Bu krallar da okul kitaplarındaki krallar gibi kendilerine iyi kulluk etmiyenleri cezalandırırlar. Bu kralların da kimi haksever, kimi değildir, Korkak değillerdir genellikle, çünkü bunların peşini, okul kitapları krallarından farklı, olarak polis bırakmaz hiç. Bunlar da öbür krallar gibi olduklarından başka görünmeğe meraklıdırlar. Tarihi değiştirir, efsaneler uydururlar.

Bazı üstün insanlar gök taşları gibi karanlığın içinden çıkıverirler. Kedileri gibi yetenekli olan başka insanların yüzyılda aşabildikleri zorlukları bir kaç hafta içinde aşıverirler. Daha başlangıçta, ancak deney sahibi uzmanlarda raslanabilecek bir ustalıkla becerdikleri bir kaç cessurca işle başarıya ulaşırlar. Batakta yaşayanların, «Ustura» diye nitelendirdikleri adamın, aslında pek övü-

nülecek bir geçmişi yoktu. Ama öyle satıyordu kendisini. Yakın çevresi, yani çetesi, başlangıç yıllarının sönük çabalamalarını, başarısız ve sonuçsuz çıraklık işlerini gizliyordu.

Aslında çeteyi kuran adamın, «Ustura» olup olmadığı da bilinmiyordu tam olarak. «Ustura», adamlarına, kâatil soyguncu Stanford Sills'in kendisi olduğunu ısrarla iddia ediyordu, bu iddia çetesini dağılmaktan koruyordu bir bakıma, Oysa, 1895 yılında Dartmoor hapishanesinde, polisin Stanford Sills olduğunu iddia ettiği bir adam asılmıştı.

«Ustura»nın şöhretini sağlayan olaylar, kısa aralıklarla sokakta işlenmiş soygun cinayetleriydi. Dartmoor hapishanesindeki zavallı bu cineyetler yüzünden asılmıştı. Bilindiği gibi, halk kendi kahramanlarının ölümüne inanmaz; son yıllarda General Kitchener ve Kreuger'in ölümleri dolayısıyla da aynı şey görüldü. Aynı nedenle, 95 yılında işlenmiş birçok soygun cinayetinin «Ustura» tarafından işlendiği söylenmiştir. Tabiî bunları Dartmoor mezarlığındaki adamın yaptığı iddia edilemezdi, ama onun adını kullanıp bu cinayetlerin üstüne yatan adamın bütün bunları yapmış olması da mümkün değildi.

Bu adam, başkalarının soygun ve cinayetlerle kendilerine sağladıkları ünün üstüne konmakta ustaydı ve asıl suçluları suçlarını kendisine devretmeleri için öylesine hayince, kurnazca ve ısrarla zorlardı ki, soyguncuların gerçek kurbanlarına yaptıkları bunların yanında hiç kalırdı. Bazı üniversite hocalarımızın asistanların çalışmalarına sahip çıkıp altına imza atmaları gibi.

Bu cinayetlerin nedeni büyük bir ihtimalle açlıktı. O yıl kış çok sert geçmişti ve işsizlik korkunçtu. «Ustura» nın ününü çetesine bulaştıran bu adamın bir tutkusu da, aynı, bizim gibi kitap okuyucularının daha yakından tanıdıkları sanayicilerimiz, bilginlerimiz, politikacılarımız

gibi, yaptıklarını para için değil, şeytani bir güdü sonucuyla, belirli bir yaratıcılıkla ve sportmence bir yarışma hevesiyle yapmış olduğunu gazetelerde okumak merakıydı.

Sayfalarını skandallerle dolduran magazin gazetelerinde, sık sık, «Ustura»nın yaptıklarının sportif yönlerini göklere çıkartan yazılar çıkmaktaydı.

Ama bu şeytan da, aynı bizim pek tanınmış dostlarımız gibi, en az gazeteler kadar, banka defterlerini incelemekten hoşlanırdı. Kısa bir zaman içinde de, sömürülebilecek en uygun kişilerin kendi yanında çalıştırdıkları olduğunu anladı. Gerçek başarılar da zaten bu bilinç üzerine kurulur.

Başlangıçta ufakdı çete. Etki alanı da dardı. Kaba hırsızlıklar yapılıyordu, sert ve barbarca metodlarla yürütülen soygunlar seyrekti henüz. Soygunda ele geçen malların satışı için yeni metodlar uygulanıyordu. Bu metodlardan bazıları yabancı basında da yer alacak kadar orijinaldi.

Örneğin kesin tavırlı iki kişi lüks bir Hampstead lokantasına girip çevreyi araştırdıktan sonra, lokantada yemek yiyen iyi giyimli bir adamın üstüne giderler, biri yüksek sesle: «İşte burada» der, «burada oturmuş paramı yiyor.» «Benim adım Cooper, onunkiyse Hawk. İşte sayın İcra Memuru, borç senedi burda. Lütfen icra kararını hemen uygulayın! Orta parmağındaki yüzük rahat 200 Pound eder, ayrıca dışarda duran arabası da açık arttırmada fena para getirmez.»

Aslında garsonların müşterilerini, kaba borçluların saldırılarından korumaları gerekirdi. Ama müşteri borcunu kabul ettiğini, yalnız icra işleminin uygulama tarzını uygun bulmadığını söyler.

Sonuç olarak müşteriyle birlikte, lokantadaki bir kaç

kişi daha dışarıya çıkıp arabaya bakarlar. Açık arttırma lokantaya en yakın meyhanede gerçekleştirilir.

Borçlu, alacaklı ve icra memuru parayı alıp giderler.

Ustura'nın bu yolla, çalınmış mallardan elde ettiği kazanç, bu tür eşya satın alan bir dükkânın ödeyebileceğinden çok daha fazlaydı.

Yepyeni yollardı bunlar. Soygun işi bir yerde gelip tıkanıyordu; işin tıkandığı yer, malların elden çıkarılması konusuydu. Bu nedenden bir türlü kalkınamıyordu çete.

1896 yılının sonlarına doğru, «Ustura» adlı yeraltında unutulmağa yüztuttu. Buna karşılık, Jimmy Beckett adında kendi hâlinde bir adam, Soho'da kereste ticaretiyle uğraşmağa başladı. Yıkılan evlerin malzemesini satın alıyordu, fatura konusundaysa titizdi çok.

Bu sıralarda Whitechapel'da büyük çapta taş hırsızlıkları oldu. Birkaç kişi, güpegündüz, işçiler öğle yemeklerini yerken döşenmekte olan parke taşlarını el arabasılarına yükleyip gittiler. Kimse de onları bu işten alıkoymayı düşünmedi. Yapılan soruşturma sonuçları Jimmy Beckett'in dükkânına kadar uzanıyordu. Ne var ki Bay Beckett kendi taşları için alış faturaları gösteriyordu ilgililere.

Birgün doklarda tütün bir sokağın tahta parkeleri çalındı. Yine arabalarla bazı işçiler göründü bu kez, üstlerindeki belediye işçisi üniformasıyla şehir trafiğini en civcivli anında durdular ve tahta parkeleri söküp gittiler.

O sıralarda mecliste, ufak firmaların bitirmiş oldukları yol inşaatları üstünde, eski ve bekletilmiş sözleşmelerle hak iddia eden, ve bu yollar için kendisine yeniden ödeme yaptırtan büyük bir firmayla ilgili bir soruşturma yürütülmekteydi. Olay gazeteye yansımadı. Bazı benzetmelerden çekiniliyordu.

Bu sıralarda, Ustura Çetesinin hesabına kaydedilen başka soygun cinayetleri daha oldu. Bu olaylar kısa bir süre sonra kesildi, zaten gerek soygunlar, gerekse cinayetler aşağı tabakadan insanlara yöneldikleri için gazetelerin ilgisini çekmediler. Bu son öldürülenler, kışkırtıcı ticaret piyasasının kurbanı olmuş namlı kâatillerdi.

Büyük bir ihtimalle bu cinayetler «Ustura» çetesince işlenmişti.

Bu dönemde, çete, âdi sokak saldırılarından soygunlara geçti. Özellikle büyük dükkân soygunlarında uzmanlaştı. 1897 yıllarında çetenin 120 üyesi vardı. Çok iyi çalışan bir örgüttü bu ve üyelerden en fazla ikisi ya da üçü şefin yüzünü görebiliyordu. Çete içinde kaçakçılar, çalınmış eşya satıcıları, hırsızlar ve avukatlar vardı. «Ustura» (ya da kendisine bu adı veren adam) gûya çok beceriksiz bir hırsızdı ve bunu sözde kendisi de kabul ediyordu. Buna karşılık olağanüstü bir yöneticilik yeteneği vardı. Çağımızdaki zaferlerin de yöneticilik sanatına dayandığı bilinir. İyi yöneticiler vazgeçilmez kişilerdir.

Gerçekten de, Ustura Çetesi kısa zaman içinde bütün dükkân soygunlarını kendi kontrolu altına aldı. Artık başkalarının aynı işe kalkışmaları çok tehlikeli olmağa başlamıştı. Çete bu savaşında polisle de işbirliği yapmaktan çekinmiyordu. Bay Peachum'ın polisle iyi ilişkileri olduğu herkesce biliniyordu.

Polise adam teslim etmek, çete disiplini açısından yararlı bir yoldu. Çete kurucusunu tanıyan ortakların hepsi 98 yılı başlarında polis tarafından yakalanıp uzun hapis cezalarına çarptırılmışlardı. Bir gün Bay Beckett, mal depolarını, şehirde U-Dükkânları adıyla yeni dükkânlar açan Bay Macheath'e devretti. Mac'ın amacı bu dükkânları ucuz eşyayla doldurmaktı.

Keresteci Jimmy Beckett İngiltere'de ortalıktan kaybolduktan sonra (sözde Kanada'ya gitmişti), yeraltında

O'Hara adlı genç, ama çok yetenekli bir adamın örgüte başkanlık etmeğe başladığı söyleniyordu.

Bay Beckett Macheath'e tavsiye etmişti; Macheath ise, Beckett'e çok değer verdiği için, sık sık fazla miktarda mal alıyordu ondan. Böylece soygun malları için aracı aramaktan kurtulmuş olunuyordu.

İyi bir aracı bulan şirket çabucak gelişti. Macheath fiyatlarını düşük tutabiliyordu. Yalnız, hangi malın eline geçeceğini tam olarak kestiremiyordu. Gelen mallar U-Dükkânlarında değiştirilerek satıldığından, görünüşlerinde değişiklik yapılabilecek olan eşya tercih ediliyordu. Dükkânlar yalnız mal almayıp satılacak malı önceden ısmarlayan şirketlere dönüşmeliydiler.

Bu noktada ortaya sermaye konusu çıktı. Çetenin dükkân ve depo soygunları konusunda gelişmesi için gerekli araçlar henüz Macheath'in elinde yoktu. Bütün iş adamlarını korkutan bunalım noktasındaydı işi. Mal sevkeden örgüt fazla çalışınca dükkânlar bunların satışına yetmiyor, dükkânlar çoğalınca bu kez mal yetişmiyordu. Bu noktada yapılması gereken, alım ve satım işlemlerinin ortak bir plânla yürütülmesiydi.

Sonra, bankalarla ilişkileri olan ve tek elden yönetilen başka dükkânlar da vardı. Bunlarla sert bir rekabet savaşı sürdürülüyordu. Bu rekabet savaşı için Macheath'in gücü şimdilik yeterli değildi. Bay Macheath Polly ile bu durumda evlendi.

BİR FİYASKO

Güzel bir yaz akşamı, Bay Macheath, kiralık bir arabayla Millî Kredi Bankasından şehrin batı yakasına git-

ti; Bay Miller'in oturduğu yakaya.

Hafif, gri bir elbise giymişti; açık arabayla banliyöde yapılan gezi eğlendiriciydi, ama o kendisini mutlu hissetmiyordu. Evliliği fiyasko olmuştu.

Karısı bundan önce evlendiği bütün kadınlardan daha güzeldi, karısına kendi tarzında aşıktı da. Ama yirmi yaşında olmadığı gibi romantik olmayada hiç hevesi yoktu. Arada sırada, şöyle ya da böyle dolandırılmış olduğunu düşünmekten kendisini alamıyordu.

Bay Miller onu evinin merdivenlerinde karşıladı, Arkasında, iyi kâlpli, titiz, ellilik bir kadın olan karısı duruyordu ve Macheath'e derhal oğluymuş gibi davrandı. Çay içildi ve Miller geçmiş günlerden sözetti. Millî Kredi Bankasının geçmişinden bazı olaylar anlattı.

Bankanın kurucusu daha önce Rotschild'de çalışmıştı. Adı Talk'tı. Yaşlı Talk'ın sık sık anlattığı bir hikâyeyi Miller yeniden anlattı.

Rotschild'ler ticaret hayatında büyük isimdiler. Kıtanın en tanınmış firmalarından biri sayılıyorlardı. Bu sıralarda Londra acentesinin başı olan Nathanael Rotschild'in aklına yeni bir buluş geldi. Savaş yıllarıydı. Yatırımlar genellikle hükûmetlerin ihtiyaçlarını karşılamak için yapılıyordu. Tabiî, bütün ihaleler ordu için yapılmıyordu ama, önemli bir yer tutuyordu bunlar. Bankaların büyük müşterileriyle olan muhasebe işlemleri gitgide karmaşıklaşıyordu. Belirli bir cömertlik hüküm sürmekteydi işlerde. Çoğu kez, evdeki hesap çarşıya uymuyordu. Bütün hesaplarda adlarının bilinmemesini isteyenlere ödenen yüzdeler önemli bir yer tutmaktaydı. O zamanlar genç bir adam olan şimdiki yaşlı Nathanael ise, gereklerine yüzde yüz uyulan sözleşmelerle çalışmayı denedi. Masrafları önceden iyice hesaplayacak ve, arada ne olursa olsun, başta belirlenmiş olan fiyatta kalacaktı.

Böylelikle sermaye piyasasına namusluluğun ne ol-

duğunu ispatlayacaktı. Cesur bir düşünceydi bu. Hepsi bankacı olan öteki Rotschild'ler ise bu düşünceye tabiatıyla kaşı çıktılar. Ailede cehennem havası esmeğe başladı. Nathanael yine de hiçbir şeye aldırmadan bu cesur işe girişti.

Miller, gözlerini bahçesindeki güllere dikarek bu işi anlattı, oldukça karışık bir çinko işiydi bu.

Aile bu iş sırasında nerdeyse yıkılıp dağılacaktı. Kardeşler bir sinir doktoruna başvurdular. Hattâ, bir kez, Nathanael'i zorla özel bir tımarhaneye yatırmağa kaltılar. Doktor açısından bu işi yapmaları çok kolaydı. Buluşu duyan doktor deli olduğuna hemen karar verdi. Hiç başka muayeneye gerek duydurmayacak kadar delice bir buluştu bu.

Doktor, iki yardımcısıyla Nathanael'in bürosuna girip şöyle dedi:

«Heyecanlanmayın, Bay Rotschild. Kardeşleriniz sizin son zamanlarda çok ilginç buluşlar ortaya koyduğunuzu söylüyorlar; bu arada çok yorulmuşsunuz ve sinirleriniz de hayli yıpranmış. Şimdi benimle birlikte Wales'deki sessiz, hoş bir eve gidecek ve bir süre hiçbir şeyle ilgilenmeyip sağlığınız için yaşayacaksınız. Sizinle, mutlaka çok verimli olan düşüncelerinizi tartışırız. Sizin fikirlerinize tümüyle karşı çıktığımı söylemeyin. Sizi anlıyorum. Hakkınız var, aileniz ise haksız. Beklenmedik masrafları hesaplarınıza eklemek istemiyorsunuz, çok namuslu bir davranış. 4 kere 13'ün kaç ettiğini bana şöyle bir söyliyebilir misiniz?»

Doktor eli boş gitmek zorunda kaldı. Nathanael ise sık sık kötü durumlara düştü Herkes onu aldattı; daha doğrusu, karşısındakiler sözleşme kurallarına uymazlarken o tek başına bunlara uydu. İş sonunda başarı kazandı; yine de kardeşlerin pek de haksız olmadıkları ortaya çıktı: işin batmasına kıl payı kalmıştı çünki. Başarı-

nın nedeni, buluşun beklenmedik ve benzersiz oluşuydu. Rüşvet heryerde vardı; yalnız Rotschild'ler bunu hesap etmiyorlardı. Bir anlamda, pislikle savaştı bu ve hükûmetler Rotschild'lere başvurmağa başlamışlardı. Hiç olmazsa, başka firmalar da bu buluşu uygulayana kadar. Bugün sözleşme koşullarına uymak çok doğal artık; ama o zamanlar birinin bu buluşu ortaya koyması gerekmişti. Her ilerleme için insanlığın savaş vermesi zorunluydu.

Macheath zarzor dinliyordu. Bay Miller'in hikâyesinden ne gibi sonuç çıkaracağını pek anlamıyordu.

«Bundan çıkan anlam, insanın ticaret hayatında herşeyi denemesidir, bunu demek istiyorsunuz değil mi?» diye sordu pek de emin olmadan. İlerlemek ve hayatının sonunda birşeyler elde etmek isteyen kişi, herşeyi, hattâ en olmayacak şeyleri bile denemeli.»

Tombul başparmağı fincan içinde, çayını yudumlarken iyice düşündü. Miller'in onu düşüncelerini beğenmediği ve gerçek buluşların ne olduğunu ona anlatmağa çalıştığı duygusuna kapılmıştı.

Miller, anlatmasını bitirince, kendine ait bazı buluşları açıklamağa girişti.

Anlatmağa başlamadan önce, U-Dükkânlarından ve küçük esnafın girişimciliği düşüncesinden sözeden iki gazete kupürü çıkardı cebinden. Çevreleri kırmızı kalemle çizilmişti. Miller bunları daha önce görmüştü.

Macheath dış cebinden bir püro çıkarıp ucunu sivriltti. Kopardığı ucu kalın parmaklarıyla çime attı ve püroyu zorlukla yaktı.

Henüz gazetede çıkmamış başka fikirleri de vardı.

Şimdi başlıca işinin müşterileri incelemek olduğunu söyledi.

Müşteri, genellikle, dükkân sahibinin karşısına, ihtiyacı olmayan, parasına bağlı, kötü niyetli ve kuşkulu biri olarak çıkar. Belirli bir düşmanlıkla doludur. Satıcı-

yı, kendisi için herşeyi yapmağa hazır bir dost ve yol göstericiden çok, onu aldatmak ve baştan çıkarmak isteyen, ard niyetli ve kötü biri sanar. Bu davranışın karşısında baştan umudu kırılan satıcı, müşteriyi kendisine çekmek için her türlü çabayı göstermekten, onu kazanmaktan, düzeltmekten ve doğrudürüst bir alıcı yapmaktan vazgeçer. İşini Tanrıya bırakarak eşyalarını ortaya koyar, bütün umudunu bazı eşyalar için duyulan ihtiyaca ve müşterileri arada sırada birşeyler almağa zorlayan yoksulluğa bağlar.

Böylelikle müşteri tam anlamıyla yanlış anlaşılmış ve değerlendirilmiştir. Aslında, göründüğünden daha iyidir. Aile içinde ya da ekmek kavgasında karşılaştığı trajik olaylar onu kuşkulu ve içine kapanık yapmıştır. Aslında, gönlünün bir yerlerinde, çok iyi bir alıcı olduğunun anlaşılmasını ister. Aslında almak istemektedir. Çünkü çok eksiği vardır. Eksiği olmazsa kendisini son derece mutsuz sayacaktır. Bu nedenle, neye ihtiyacı olduğunun anlaşılmasını istemektedir. Çok az şey bilmektedir bu konuda.

«Satıcı olmak» dedi Macheath, çay kaşığıyla maun masaya vurarak, öğretmen olmaktır. Satmak demek, halkın cahilliğiyle, akıl almaz cahilliğiyle savaşmak demektir. Çok az insan nekadar kötü yaşadığının farkındadır. Katı, gıcırdayan yataklarda yatar, rahatsız, çirkin iskemlelerde otururlar. Gözleri, kıçları sonsuz derecede ihmal edilir. Bunu az çok hissetmektedirler ama, ancak başka türlüsünü görünce farkederler gerçeği. Neye ihtiyaçları olduğunu bir çocuk gibi anlatmak gerekir onlara. Sahip olmak zorunda olduklarını değil, ihtiyacını duyduklarını almalıdırlar. Onları bu noktaya getirebilmek için kendilerinin dostu olmak gerekir. Her hâlde, onlara karşı dostça davranmalı. Tabiî, hiçbir şey satın almayan biri, insana kötü biri gibi görünür. Açın biri! der insan, iğrenme ve aşağı görmeyle. Ama, satıcı olarak bunu yap-

mamak gerekir. Bu durumda insanda uyandırılması gereken iyi yönlere inanmalı, dost, hep dost kalmalı.»

Macheath, farkettiğinden de fazla heyecanlanmıştı. Küçük dükkânlarının gönlünde açtığı bir yara kanıyordu. Adamları yeterince dost değildirler. Görevlendirdiği «alıcılar» dükkânlarını kontrol ediyor ve iyi davranmayan dükkân sahiplerini cezalandırıyordu. Ama fazla yararı olmuyordu bunun. Büyük dükkânlarda iş daha kolaydı. Personelin gülmesi için kırbacı sırtında hissetmesi gerekiyordu. Küçük dükkân sahipleri, bir müşteri fazla kararsızlaşınca, yüksek dükkân kiralarını düşünmeğe başlıyorlardı. Birşey almadan dükkândan çıkarsa dünya yıkılmış gibi bir surat takınıyorlardı. Tabiî, müşteri satıcının bütün felâketinden sorumlu tutulmaktan hiç hoşlanmıyordu. Birşey almamakla öldürücü bir darbe vurduğu duygusu verilirse müşteriye, kızardı elbet.

Ölümü gülümsemeyle karşılamayı öğrenmek gerekir! Onları yengeçle çiftleştirmek zorunda da kalsam, neşeli olmayı öğreteceğim bu insanlara, dedi Macheath, alnında beliren terleri büyük bir mendille silerek.

Arada şakalar yapa yapa sürdürdü konuşmasını. Halkın zayıf ve gelişmemiş isteklerini uyandırmanın çeşitli yollarından sözetti. Bazen eşyanın düzenlenmesi yoluyla bile şaşırtıcı sonuçlar alınabilirdi. Müşteri hiç istemediği alışverişleri yapmağa kışkırtılabilirdi. Müşteri genellikle, sadece ihtiyaç duyduğu malı görür. Başka malları da seçebilmesi için müşterinin bakışını keskinleştirmek gerekir. Kendisine gerekli olan malı ararken başka eşyaları da görmesi sağlanır. Bir yığın kumaş arasında duran bir sabuna ilişiverir gözü. Önlük dikmek için kumaş almaya gelmiş olan müşterinin bir sabuna da ihtiyacı olup olmadığı ne mâlûm? Bu nedenden, «kumaşların yanında sabunun ne işi var» diye düşünmemek gerekir. Müşteri kendisine gerekli olanla birlikte, belki gerekli

olabileceği de satın almağa başladığı zaman olgunlaşmış demektir.

Fiyatlar da çok önemli tabiî. Fiyatlardaki karmaşıklık müşteriyi yorar. Kafalarında hesap yapmaktan alış veriş yapamazlar. Buna bir çare bulmak gerekir. Bu nedenle Macheath fiyatları sınıflandırmak istemektedir. Müşteri, elindeki parayla neler alabileceğini bilirse büyük bir güven sarhoşluğuna kapılır. Böylelikle fiyatlarını kafasında büyüttüğü bazı şeyleri almağa cesaret eder. Malların fiyatlarını kapsıyan bir katalog çok işe yarar. Buna bakan müşteri «koskoca bahçe iskemleleri sadece şu kadarıymış» der, karmaşık bir traş makinesinin sandığı kadar pahalı olmaması güvenini arttırır.

Fiyatlar dikkatle ayarlanmalıdır. Kabarık rakkamlar, bol sıfırlar müşteriyi korkutur. 200 rakkamını çok bulan nice ev kadını 199' rakkamını ödenebilir bulur.

Miller, kadife bakışlarıyla bakıyordu Macheath'a merakla. Macheath iyice açılmıştı. Ucuzluk dükkânlarının özünü anlatıyordu Miller'e. Belirli mal çeşitleri ve tek tip fiyat sistemi. Bu arada, bazı mallar parça hâlinde satılabilir, müşteri bunları sonradan bütünleyebilirdi. Bir bahçe takımı iskemleleri, bankı, şemsiyesi ayrı olarak, parça parça satılabilirdi. Böylece bunları parça parça alan, sonunda, U-Dükkânlarına yakışmayacak bir fiyat ödemiş olurdu ama, sonuç olarak tek tip fiyat sistemi uygulanmış olurdu. Atölyelerinde ayakkabı, çamaşır, sigara, püro imal edip satan ufak dükkânlar şimdiki gibi yönetilmeli ve kredilerle desteklenmeliydi. Büyük dükkânlarını ise tıklım tıklım malla dolduracak ve uygulayacağı tek fiyat sistemiyle Londra'yı allak bullak edecekti. Bu düşüncesini reklâm haftasında yürürlüğe koyacaktı.

Miller karısına el etti.

Bayan Miller saygılı bir biçimde odadan çıktı. Mil-

ler ak saçlı başını düşünceli düşünceli salladı, sözlerini seçiyordu:

«Baba Peachum evliliğiniz hakkında ne düşünüyor?» diye sordu. «Artık kabul etti mi?»

«En, tabiî edecek, taş yürekli değil ya.» diye cevap verdi Machcath.

«Ya» diye cevap verdi Miller şaşkın.

Macheath çayından bir yudum aldı. Bir süre susuldu. Sokaktan çocuk sesleri geliyordu.

Küfrediyordu çocuklar. Miller yumuşak bir sesle sözlerine devam etti: «O zaman tabii ki herşey düzelir. Kayın babanızm bu işe karşı olmasını istemediğimizi kabul edersiniz. Tabiî bu isteğimizin bir nedeni de, iş madem bu kadar iyiydi, o zaman kayın babası niçin katılmıyor, diye soracakları düşünmemiz. Sizinle arasındaki akrabalık ilişkisi, buluşlarınıza herkesten önce onun anlayış göstermesini gerektirmez mi? Kayın babanızla birlikte gelin, herşey on dakika içinde hallolur.»

«Ya ben kayın babamla iyilikte bulunmak istemiyorsam ne olacak?» diye ansızın sordu Macheath.

«Sinirlenmeyin Macheath, hiç sebep yok buna. Dikkatli olmak zorunda olduğumuzu anlamanız gerekir. Banka bize değil küçük Talk'a ait. Çok küçük bir kız o. Evet, dükkânlar sizin, bu doğru, ama bizi asıl ilgilendiren sizin buluşunuz. Bütün bu işte önemli olan sizin tek fiyât, reklâm haftası ve küçük esnafın desteklenmesi konularındaki görüşleriniz.»

Macheath Miller'in evinden çabucak çıkıp gitti.

Yolun bir kısmını yürüdü. Hava kararmıştı. Kalın bastonunu sallıyor ve bastonuyla ön bahçelerdeki bodur ağaçlara vuruyordu. Çok mutsuzdu.

Polly, bir gün önce, öğleden sonra onunla parka gezmeğe gitmiş, kendisiyle iki saat ancak kalıp evine geri

dönmüştü. Gitmekten alıkoymağa cesaret edememişti Polly'yi.

Niçin evlenmişti?

Ertesi gün, Miller ve Hawthorne ile bankada ikinci bir görüşme yaptı. Durum değişmedi. Sonunda, Peachum'ın tutumunu açıklayacağı bir tarih üstünde anlaştılar.

Macheath düşüncelerinin parlaklığı konusunda yaşlı adamları inandırmak için elinden geleni yaptı. Rekabet üzerinde yaratacağı etkiyi elle tutulur biçimde açıkladı.

Onu dikkatle ve iyi niyetle dinledikten sonra, bütün bunların geleceğe yönelik sorunlar olduğunu söylediler. Kayınbabasının ilgisini bu konuya çekebilirse herşey yoluna girerdi.

Macheath, bu cansıkıcı görüşler boyunca, Miller'in evindeki akşam önemli bir hata yaptığı düşüncesinden kurtulamıyordu. Bu geri kafalı insanlar için onun düşüncesinden kurtulamıyordu. Bu geri kafalı insanlar için onun düşünceleri fazla ileri olmalıydı. Yaşlı Talk'ın şapşal Rotschild hikâyesine bir daha kızdı.

Karanlık geçmişine yaraşır bir biçimde de olsa dükkânlarına mal temin etme tarzıyla bankanın namusuna dokunmuş olabileceği gibi pek daha mantıklı bir düşünce aklına çok daha sonra, Fanny Crysler sâyesinde geldi.

Kayınbabası konusunda Macheath yeni birşey söyleyemedi. Bay Peachum'la tam anlamıyla «anlaşmazlık» içinde olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Miller'le Hawthorne hemen suratlarını astılar. Onu dışarıya atmadılar ama, doğrudan doğruya, hiç de kibar olmayan, şaşırtıcı sorular sordular.

Gerçekten hayâl sukutuna uğramışlardı. Yeniliğe alışmak üzereydiler ve eski yuvalarına yeni bir hava vermek için heves duyuyorlardı.

Birkaç hafta sonra, Macheath onların Chreston'un dükkânlarıyla görüşme yaptıklarını duydu.

Bu acı olmaktan da öte birşeydi. Chreston dükkânları, Macheath'in gözkoyduğu dükkânlardı: büyük, sağlam dükkânlar, zengin mallar. Buluşlarıyla onları dize getirecekti. Oysa, şimdi yeni sermayeyle desteklenen bu dükkânlar, üstelik yeni buluşlar da uygulayacaklardı. Halka «yepyeni bir reklâm haftası» ilân ediyorlardı. Yaşlı adamlar, onlardan hiç beklemediği bir fikir hırsızlığı yapmışlardı. Kalbinden vurulmuştu.

«Ne?» diyordu Fanny'ye, **«Beni aldatmağa kalkıyorlar ha? Namuslu olmak için herşeyi yapayım, her türlü zorbalıktan kaçınayım, kanunların kölesi olayım, daha doğrusu kanunlara uymuş görüneyim, geçmişimi inkâr edip dik yakalar takayım, beş odalı bir ev kiralayıp burjuva bir evlilik yapayım, sonra bu durumda ilk duyduğum şey aldatılışım olsun! Bu adamlar benden ahlâksız! Âdi soyguncuların ayağına su dökemez bu adamlar, Fanny. Bunlar, iki günde, alnımızın teriyle soygundan kazandıklarımıza elkoydukları gibi, ne evimizi bırakırlar, ne de ayağımızdaki çizmeleri: bütün bunları da, kanunları çiğnemeden, görevlerini yerine getirmenin rahatlığı içinde yaparlar!»**

Kendisine atılan bu kazık çok yıkmıştı onu, güveni sarsılmıştı. Hüzünlü düşüncelerle Londra'nın bir ucundan öbür ucuna atlı tramvayla gitti geldi saatlerce. İnip binen insanları seyretmek ona iyi geliyor, yoksul ve zengin mahalleler arasındaki değişiklik yeniden canlandırıyordu onu. Ufak bir bankayla Chreston dükkânlarının, cahilliğinden yararlanarak, kendisini aldatmış olmaları çok üzmüştü adamı. Kendisini çok zor toparladı.

Macheath hayatının en zor günlerini yaşıyordu.

Bu zor günlerde en büyük desteği Fanny Crysler oldu.

Güzel, eski eşyayla döşenmiş küçük bir dairesiyle bir misafir odası vardı.

Macheath sık sık onun dükkânında otururdu. Sonra Fanny'nin evine gidiyorlardı, Macheth kendi evine gitmek istemiyordu çünkü. Evinde kahvaltı edemediğini söylüyordu hep.

Fanny'nin Grooch'la sürekli ilişkisi vardı ama, bu nedenle arayı bozmamak için onu evinden bir süre uzak tuttu.

Macheath'in evliliğinden sözetmiyordu hiç. Mac'ın bunu bir hatâ saydığını ve Polly'yi hemen hemen hiç görmediğini biliyordu. Bu nedenle U-Dükkânlarını düzene koymak konusunda gitgide daha hevesle yardım ediyordu ona; dükkânların durumu kötüye gidiyordu.

Dükkân sahipleri ya hiç hesap vermiyorlardı, ya da kötü hesap yapıyorlardı. Sürekli olarak, büyük postalar hâlinde aynı mallar geliyordu onlara: bazan saat ve gözlük, bazan sigara ve pipo; bu malları nasıl satacaklarını bilemiyorlardı.

Dostluk gösterisi olsun diye dükkân vermiş olduğu bir kadınla arasında geçen bir olay, dükkânlarının kötü durumunu iyice ortaya koydu. Eski dostlarından Mary Swayer'di bu kadın.

Onun evlendiğini duymuştu Mary. Şu ya da bu nedenle kendisine yapılmış bir haksızlık sayıyordu bunu. Büyük bir çığlık attı; U-Dükkânlarını dolaşarak konuyu Bay Macheath'e getirmeğe çalışan bazı kişiler de kışkırttılar onu. Bu kişiler «Ayna» gazetesinin yazı işlerinde görevliydiler. Yazı işleri, meslekdaşlarının işten atılma-

ları nedeniyle U-Dükkânlarıyla çok ilgiliydiler. Bir ayna kıranın yedi yıl uğursuzluğa uğrıyacağı gibi bâtıl inançları vardı yazı işleri müdürlüğünün. Ayrıca, kendilerinden şantajla para sızdırılabildiği için sadece zengin kişilere saldıran gazetenin toplumcu bir ünü de vardı. Macheath'le uğraşılmalıydı bu nedenle. Bütün mülkiyet sahipleri gibi onun da iyi ahlâklı diye bir ünü olması gerekiyordu. U-Dükkânlarının sahiplerini aldatabilmek için ihtiyacı vardı. buna.

Swayer'le arasındaki görüşme, Fanny Crysler'in dükkânında ve onun yanında oldu. İri göğüslü, otuzuna yakın, hoş bir sarışın olan Swayer gücünün tükenmekte olduğunu söyledi. Mac onu çevresinden koparmış ve yıllarca kıskançlığıyla canını çıkarmıştı. Buna rağmen, birlikte oldukları sürece Mac'ın bir çiçekten bir çiçeğe konuşunu seyretmek zorunda kalmıştı. Şimdi de herkesin önünde evlenmekten utanmamıştı. Savaşta olan kocasıyla, Mac'ın rızâsını alarak evlenmişti. Kocasına bağlılığı yoktu. Mac'ın kendisi için döşediği dükkân bir çirkefti. Kocası da başına iki çocuk ekmişti. Bir ya da iki dikişçi kız tutabilmek için birkaç pound alamazsa büsbütün batabilirdi. Sinirleri son noktasındaydı. Öfke içinde söylemiş olduğu bazı cümlelerin özü buydu.

Fanny özellikle «Ayna» gazetesindekilerle ilişki kurmuş olup olmadığı üstünde duruyordu. Sordu:

«Bunları kimlere söyledin şimdiye kadar? Bu önemli.»

Ama Swayer'in sinirleri oyuna gelecek kadar yıpranmamıştı henüz. Belirli bir ahlâk çerçevesi içinde kalmakla beraber ilişkilerinin başlangıcında gencecikti. Mac'a ta başında itiraf ettiği, 12 yaşında uğradığı tecavüzden sonra, Mac hayatındaki ilk erkekti. Şimdi Mac onu çöplüğe atıyordu, ama onun yeni birini avlayacak hâli yoktu.

Ve Mac'la yaşadığı yılların, onun çektirdiği acıların yüzünde bıraktığı izleri gösteriyordu.

Ondan sonda sözü Mac aldı.

Kadın özgürlüğüne çok değer veren biri olduğunu belirtti özellikle. Eğer bir kadın bir erkekle yatarsa bu onun kendi bileceği bir işti ve fiyatını da kendisi öderdi. Kadınlara şöyle ya da böyle kurallar kurulmasına, karışılmasına tamamen karşıydı. Aşkın yaşlılık sigortası olduğunu sanmak hataydı. Somut bir karşılığı beklenen aşkın tadı da çıkarılmıştı pekâlâ.

Mary yeniden bağırmağa başladı. Onun almış olduğu tadla Mac'ın ne ilgisi vardı? Bu tadı, sanki başkasından da, kendisi için her fedakârlığı yapmış kadını düşünen doğrudürüst birinden de alamaz mıydı? Bir zamanlar tezgâhtar olarak çalışıyordu ve Mac, şefin raftan bir kutu alması için onu merdivenlere çıkardığını görünce, adamın bacaklarına bakabileceği iddiasıyla hemen kendisini işinden çıkartmıştı. Şimdi de artık kimsenin bacağına bakmak istemediğini Mac biliyordu herhâlde. Bütün bunları, kendisiyle bütün bu haksızlıkları konuşan o genç ve hoş adam da kabul etmişti.

Macheath sert cevap verecekti, ama Fanny dikkatli olmayı yeğ tutuyordu. Bu basit, ama aslında kötü olmayan kadının tavırlarındaki asıl neden işlerin iyi gitmemesiydi.

«Bu malları nasıl satayım?» diye sordu Mary öfkeyle. «Bütün müşterilerim saat alamazlar ya. Ben iç çamaşırı üstüne çalışıyorum. Bayan Schrubb bir kombinezon istediği zaman, ben de, yok, ama onun yerine bir saat alır mısınız mı, diyeceğim? Saat çalmak daha kolay olabilir, kesmeyin sözümü, bakımevinde değilim, ama Mac'ın yeni karısı gibi hakkımı isteyebilirim, çamaşırları yalnız başıma bitirmiyorum, bir ya da iki dikişçi kıza ihtiyâcım var, bu da paraya ihtiyâcım var, demektir.»

Görüşme uzun ve yıpratıcıydı. Mary bir kaplan gibi savaştı Fanny, Mac'ın ona karşı hiçbir sorumluluğu olmadığını belirttikten sonra aralarındaki ilişki konusunda ağzını sıkı, tutarsa, dükkânını trikotaja çevirmek için yardımcı olabileceği yolunda teklifte bulunduğu zaman, öne eğilip kırışık alınla ve kuşkuyla yanarak onu dinledi.

Kendisine verilen çeki hırsla aldı, umursamadan ipek çantasına koydu, Mac'ın yüzüne bile bakmadan gitti.

«Çok tuhaf» dedi Macheath, akşamleyin Fanny ile otururken. «Bu dükkânlar oldukları gibi kalmak istemiyorlar. Eskiden bir ticarete başlandı mı, diyelim ki demir ticaretine, demir ticareti olarak sürerdi iş. Bugüne her iş durmadan gelişmek istiyor. Ne istersen yap, olduğu gibi kalmıyor işler. Bir trikotaj dükkânı dikiş atölyesi olmak istiyor, olmazsa iflâs ediyor. Dikiş atölyesi ise hemen şubeler açmağa kalkıyor; kirasını ödeyemediği zaman bile şube açıyor. Büyük işler de başka türlü değil. Chreston'un dükkânları kocaman dükkânlar oldukları hâlde şimdi benim buluşlarımı çalıp yeni hamlerle yapmak zorunda kalıyorlar. Bu ilerleme değil, bir kaçış. Bu, mülkiyetin ortak mülkiyet olmamasından ileri geliyor. Eskiden insanın bir evi ya da bir dükkânı olurdu ve bu bir gelir kaynağıydı. Bugün böyle bir şey, bir tüketim kaynağı, bir batış nedeni oluyor. Bu ortamda karakter nasıl gelişebilir? Diyelim ki birinin cesareti ve girişim yeteneği var. Bu adam eskiden mutlu olabilirdi. Şimdi bir işe atılıyor ve mahvoluyor. Dikkatliyse yine mahvoluyor. Cesaretle borçlanıyor; sonra, bu kez, borçlarını ödemek için dikkatli oluyor. Üç yıl boyunca düşüncesini değiştirmeyen bir insan üç yıl boyunca oyuna katılmamış olduğunu gösterir sadece.»

Fanny çay hazırladı ve pijâmasını giydi. Koyu tenliydi. Polly'ninkinden çok değişik diye, düşündü Macheath.

U-Dükkânları konusunda değişik görüşleri vardı

Fanny'nin. Bu işin, evlilik ya da Millî Kredi Bankasından para koparmak deneyinin başarısızlığa uğraması nedeniyle artık bittiği görüşündeydi. Macheath onları elden çıkarmalıydı.

«Benim dükkânım çok daha iyi» diyordu. Kucağında çay fincanı, bacak bacak üstüne atarak ve iskoç koltuğuna yaslanarak.» Kendini toplamalısın. Grooch çok becerikli. Modern âletleri olsa çok şeyler yapabileceğini söylüyor. Sana çok yavaş da gelse, böyle bir iki soygundan sonra bir yığın para kazanıp geleceği sonra düşünürsün. Ama o sadece çok modern âletlerle çalışır.

«Yani yeniden hırsızlık!» dedi Macheath, karanlık ifadeyle.

«Evet, ama modern araçlarla.»

Sabah için anlaştılar. Fanny, dükkâna gitmeden önce misafir odasındaki çarşafları değiştirdi, akşamleyin Grooch'da onlarla oturdu ve şartlarını yazdırdı. Macheath kendisini pek iyi hissedemiyordu bir türlü. Fanny'nin kendisini bankalarla iş çevirebilecek yetenekte görmemesi üzüyordu onu. Bunu onun bakımından son büyük alçalma olarak görüyordu.

Birkaç gün sonra Macheath'la Grooch Liverpool'a gittiler. Orada bir soygun sergisi açılmıştı.

Çok iyi araçlar gördüler. Her kasayı açan araçlar vardı. En modernleri. Hiçbir alârm teşkilâtı bu modernleşmeyle başa çıkamazdı. Ne kadar karmaşık olurlarsa olsunlar, kasa kilitleri sadece namuslu niyetleri olanlar için bir şey ifade ederdi: uzmanlar için hiçbir önemleri yoktu.

Akşamleyin otelde modeller üstünde tartıştılar Grooch Fransız modellerini, Macheath ise İngiliz modellerini tercih ediyordu. «Biz İngiltere'deyiz» diye hatırlatıyordu Grooch'a.. «İngilizler İngiliz âleti kullanırlar.» «Burada Fransız âletleri tercih edilirse neye benzer? Gü-

zel bir ayıp olur bu. Bir milletin ne olduğu hakkında hiçbir bilgin yok. Bu âletler, İngiliz kafasının buluşudur, İngiliz teriyle imal edilmiştir, yani İngilizler için yeteri kadar iyidir, derim. Başka âlet kullanmam.»

Saat ikiye kadar beklediler, sonra da işe giriştiler.

Binaya çabuk ulaştılar. Bekçileri de çabucak hallettiler. Ama dışarda ayak sesleri duyduklarında Maceath'ın sinirleri tümüyle gevşedi. Alnında ter damlaları, gözleri faltaşı gibi açılmış duruyor, hangi âleti alacağını bilemiyordu. Grooch başını sallayarak anahtarlığı elinden aldı. Büyük tüccâr, bu işin üstesinden gelemiyordu anlaşılan Grooch, işi nerdeyse kendi başına halletmek zorunda kaldı. Becerdi de. Ertesi gün âletleri Fanny'e sundular. Grooch ilham saatlerini bundan sonraki girişimleri için plân yaparak değerlendirmişti. Çeşitli projeleri vardı.

«Bu bir yığın para demektir.» dedi, düşünceli. «Evlenmekten daha garantili.» Macheath Taymis kıyısına belirli bir konuda düşüncesini almak için Brown'a gittiğinde, kötü bir sürprizle karşılaştı.

«Grooch'tu ha?» diye azarladı Brown onu. «Bu kadarı çok fazla.» Gazeteleri okudun mu?»

Öfkesinin nedenleri vardı. Gazeteler suç âletleri sergisindeki soyguna büyük yer vermişlerdi. Soygun âletlerinin bir soygunla polisten geri alınmasını çok komik buluyorlardı.

Brown çok ciddi ve kızgındı.

«Ben senin hiçbir dükkânını şimdiye kadar kapattırmadım.» diye şikâyet etti. «Sen de benim kariyerime biraz olsun dikkat edebilirsin. Şimdiye kadar centilmence oynadık oyunumuzu. Bana sağladığın «tutuklamalar» olmasa bugünkü durumuma gelemezdim, inkâr etmiyorum bunu. Ama benim için, ikimizin Hindistanda birlikte olduğumuz zamanlardan kalma olan arkadaşlığımız sadece iş arkadaşlığı değil. Şimdi, eski arkadaşını dikkâte

almak için en ufak bir çaba bile göstermiyorsun. Ben işime bağlıyım. Onu sevmeseydim zaten yapmazdım. Ben bir duvarcı değilim. Yeteneklerim sayesinde polis müdürü oldum. Belki sanacağın gibi, yakamdaki işaretlere önem vermiyorum. Williams'ın hakketmediği yere gelmesine tahammülüm yok. Bu âletler akşama kadar elime geçmeli, onları çalan da.»

Macheath can sıkıntısıyla onu dinledi. Brown'un nasırına basmış olduğunu anladı. Onu bu hırsızlığa atan nedenleri anlatmaktan başka bir şey kalmıyordu ona.

«Paraya ihtiyacın varsa» dedi Brown biraz daha yumuşak bir tonla, «bunun için başka yollar var. Niçin bir bankaya başvuruyorsun? Millî Kredi Bankasından başka bankalar da var.»

Macheath, dükkânlarının ve malları sevkeden depoların bankalardan kredi alabilecek durumda olmadıklarını söyledi. Şehirde doğrudürüst bir merkez bürosu olmazsa hiçbir şey yapamazdı. Bunun üstüne Brown en iyi yönünü gösterdi. Fazla mırın kırın etmeden kendi parasını bu işe yatıracağına söz verdi.

«Niçin yanlış yollara sapmalı?» diye Macheath'in vicdânına seslendi. «Bunu yapmamalı. Tüccar hırsızlık etmez. Tüccar alır ve satar. Bununla da aynı sonuca ulaşır. Paşaver'de pirinç tarlasında sipere yattığımız zaman, üstümüze kuvvetli ateş açıldığında kalkıp koca bir çalıyla düşmanın üstüne gittin mi? Akıllıca birşey olmazdı. bu. Sen işlerinin önce bankaların hoşuna gidecek bir duruma gelmesi gerektiğini söylüyorsun. İyi. İşini bu duruma getir. Niçin bana başvurmuyorsun? Eğer bir dosttan para almak sana zor geliyorsa faiz ödersin. Bana başkasına ödeyeceğinden daha fazla faiz öde, yüzde yirmi, hattâ yüzde yirmibeş. O zaman sen iyilik etmiş olursun. Senin namuslu çalıştığını biliyorum. Senin, ticaretten anlamıyan enâyi bir vatandaş gibi, yanlış yollara

sapıp hırsızlık yapmanı istemiyorum. Bundan sonra bu Grooch gibilerle çalışma! Öteki iş adamları gibi bankalarla çalış. O başka bir iş.»

Macheath çok duygulanmıştı. Hayatın fırtınalarına göğüs germiş erkekler olarak duygularını hemen ifâde edemiyorlardı. Böyle bir durumda sıkılgan bir bakış bazan bir kucaklaşmadan daha etkili olabilir.

«Böylesin sen Freddy» dedi Mac, boğuk bir sesle. «İnsana iyi yol gösteren insanlar vardır, iyidir bunlar. Ama sen paracada yardım ediyorsun. Asıl bu dostluktur, gerçek dostluk. Bir dostun eli...»

«Sadece bir isteğim var» diye devam etti Brown, Macheath'a ısrarla bakarak. «Grooch ve O'Hara gibilerini bırak. Hemen değilse bile, bu kötü durumdan sıyrılır sıyrılmaz. Yapmak istediğin iş sana bu olanağı vermeli. Sana bugün elimi uzatıyorsam, yarın başka bir çevrede görmek istediğimdendir. Bu hemen ya da yarın olsun demiyorum. Yükselmek için bu adamlara ihtiyâcın olduğunu biliyorum. Ama bunun bir sonu olmalı, bunu söylemek istiyorum.»

Macheath ses çıkarmadan, gözlerinde yaşlarla başını eğdi.

Mutlu geri döndü. Şimdilik Grooch'u koruyup birini hırsız olarak yakalatmakta anlaşmışlardı. Macheath araçları öğleden sonra geri verdi.

Brown da sözünde durdu. Onun için para bulmak çok kolaydı. Belirli kulüplere birer baskın düzenleyiverdi. Çabalarının sonuçlarını Macheath Tunnbridge'de perşembe akşamlarını geçirdiği Bayan Lexer'in evinde gördü. Kızlar, Bayan Lexer'in kazançlarından kestiği paralardan çok şikâyetçiydiler.

Ama bir hafta sonra, yeterli yatırımları yaparak «mal bulma işi»ni en yüksek noktasına ulaştırdı. O'Hara ile birlikte bir gelişme plânı yaptı. Eldeki depolara yenileri eklendi. Ayrıca nakliye araçları kiralandı, ağır yük araçla-

rı. Taşradaki yatırımlar için para ve yer ayarlandı.

O'Hara, gençliğine rağmen, çok işe yarar çıktı. Mac, onun kendisine benzediğini hemen anlamıştı. Hayatının başlangıcı çok karanlıktı. Onaltı yaşında, dükkân hırsızlığı yapan bazı kızları hâmile bırakmış, onlar da bazı suçları üstlerine almışlar ve hâmile oldukları için serbest bırakılmışlardı. Ama o zamanlar ve eski mesleğini hatırlamaktan hoşlanmazdı.

Fanny ondan daha hoşlanıyordu. Adam, kadınlar tarafından fazla şımartılıyordu. Ona güvenmiyordu. Ayrıca Grooch'un râkibiydi ve Liverpool hikâyesi, Grooch'u Macheath'ın gözünde düşürmüştü.

Önceki kararlarını bozmuşlardı. Bundan sonra Macheath hep O'Hara ile dolaşır olmuştu. Gerçek bir sülüktü o; doymayan. Hiç bir çıkarı olmadığı zaman bile daha çok çıkar için çaba gösterirdi. Geceler boyu yeni soygun yolları bulmak için uyumazdı. Daha çok para kazanmaktı tek hedefi.

Fanny onu hep bozuyor, buluşlarını ticarî açıdan aptalca görüyordu. Liverpool hikâyesinin geçirdiği aşamaların sonucunda, Testere Robert polis tarafından tutuklandı. Bu tutuklanma çete içinde yönetime karşı nerdeyse bir ayaklanmaya yolaçacaktı. Testere Robert'in polise ihbar edildiği söyleniyor, başka olaylar hatırlatılıyordu.

O'Hara sırıtarak, Aşağı Blacksmith Meydanındaki heyecanlı tartışmalardan sözediyordu.

Fanny sözü ağzına tıkıyordu onun. Bunda gülünecek birşey yok, diyordu. Eğer böyle birşey olmuşsa, çok ciddi ve üzücü birşeydi bu.

«Ama şef hapishaneye bizzat gidip Testere Robert'in elini sıktı» dedi O'Hara, alaylı ve Macheath'e gözatarak. Macheath, gerçekten tutuklama olayından sonra hapishaneye giderek, arkadaşına, onun arkasında olduğunu söy-

lemişti. Böyle ufak şeylerde önderlik niteliğini ortaya koyardı.

Fanny Crysler bunu çok hafif bir davranış olarak görüyordu. Küçük evde devamlı görüş ayrılıkları olmaktaydı. Macheath, ağzında ince, siyah bir püroyla, sessizce oturuyordu. Bu ağız dalaşı eğlendiriyordu onu. Âşık olmasa da herzaman kıskançtı. O'Hara'nın Fanny karşısında şansının olmayışı hoşuna gidiyordu onun. Fanny, Testere Robert'in tutuklanmasındanberi çetedeki heyecanın yatışmamış olduğunu, bu nedenle bazı işlerin yattığını, saatler süren tartışmalardan sonra, polise adam teslim etmelerin durdurulması gerektiğini O'Hara'ya kabul ettirdi. Hattâ, cömertçe ayarlamaların her zaman taraftarı olan Macheath'i tutuklanmış çete mensuplarının savunmaları için iyi bir avukat bürosunun görevlendirilmesi konusunda ikna etti.

Mac daha ileri gitti. Adamları maaşa bağladı.

«Güven duymak istiyorlar» dedi, düşünceli. «Bir çeşit memurluğu yeğ tutuyorlar. Geceleri rahat uyumak istiyorlar ve ay başında kirayı ödeyecek paraları olup olmıyacağı konusunda kafa yormak istemiyorlar. Ben başka türlüsünü ummuş da olsam, böyle olmalarını anlamıyor değilim. Çocuklarla benim aramda iyi ve kötü günlerde kopmayacak bir kader ortaklığı kurulmasını istiyorum. Şef kendisini sıkıya alınca adamları da alır, anlatabiliyor muyum? Ama istedikleri gibi olsun. Aylık istediklerine göre aylıklarını alacaklar, tamam mı?

Şimdi bir bankanın dükkânlarına ilgi göstermesini sağlamak için depolalarını malla doldurması gerekliyken, aylık ödemenin daha ucuza patlayacağını önceden kestiriyordu.

Çete, aylık ödeme istemini bir zafer olarak yorumladı.Fanny'nin bundan sonra, Aşağı Blacksmith Meydanındaki adamlar gözünde itibarı çok yükseldi, çünkü Grooch

onun yaptıklarını abartarak yansıtmıştı; bu da O'Hara'yı çok kızdırıyordu. Fanny şefi bu rizikoyu almağa zorlamıştı. Şef de ona ihtiyacı olduğu ve kendisini kırmak istemediği için ister istemez kabul etmişti bunu.

Bu yeni düzenlemeden sonra, O'Hara çetesinin hırsızları küçük iş sahipleri olmaktan çıkıp büyük bir girişimin memurları durumuna geçtiler. Başkaları olmadan iş yapamayan aylıkçıydılar artık. Bazıları sadece soyulacak yeri buluyor, bazıları yalnız durumu, olanakları saptıyor, öbürleri plânı işliyor, biri malın nereye depolanacağını kararlaştırıyor, başka biri suç anında başka yerde bulunduğunu ispatlayacak delilleri arıyordu. Böylece, dükkân soygunlarında malı seçecek olan ve bir uzman olması gereken «alıcı», koruyucularının gölgesinde raflardan uygun malları seçebiliyordu. Bu rahat ve modern bir çalışmaydı. Uzmanlar için daha ilkel metodlara dönüş en aşağı ruh sağlığı açısından mümkün değildi, tabiî, kendi sorumlulukları altında olmayan böyle bir çalışmada aylıklarını zamanında almaları gerekiyordu. Malların tüketiminde bir tıkanma olsa bile, yine de aylıklarını almaları gerekirdi, tüketim konusu onları ilgilendirmezdi.

«Onları şimdi elinin altında daha iyi tutuyorsun? dedi Fanny, Macheath'e O'Hara'nın Blacksmith Meydanına gittiği bir gün. «Onlara karşı bıçak ve tabanca kullanmıyorsun, ama sanatları senin elinde. Onları polise teslim etmiyorsun, ama açlık korkusu onları çalıştırıyor. İnan bana, daha iyi böylesi. Bütün çağdaş işletmeciler böyle yapıyor.»

Mecheath düşünceli düşünceli başını salladı. Pantalon cebindeki bozuklukları şıngırtarak, bazılarını arada sırada çıkarıp havaya savurarak, Fanny'nin en iyi eşyası olan mavi acem halısı üstünde sıvalı kollarla gidip geliyordu.

Yaş toplamları birbuçuk yüzyıl olan iki moruğun başına indirdikleri darbeden yeni kurtulmuştu ve büyük p-

lânlar kuruyordu. Çok büyük plânlardı bunlar. Batmamak için bu plânlara ihtiyacı vardı. Eşya alımı iyice gelişmişti. Dükkânlara mal yağıyordu. Raflar dolmaktaydı. Mary Swayer'in dikişçi kızları geceyarılarına kadar oturup dikiş dikmek zorunda kalıyorlardı. Deri yığınlarından çizmeler yapılıyordu. Yün yumakları ailelerin elinde kazaklara dönüşüyordu. Kırtasiye malzemesi, lâmbalar, müzik âletleri, halılar dükkân boşluklarını dolduruyordu.

Ama Mac, Brown'ın kendisine ödünç verdiği parayla O'Hara çetesinin mal alış temposuna altı haftadan fazla dayanamayacağını biliyordu.

Böyle durumlardan ancak Napoléon'vâri plânlarla kurtulabilirdi.

Önce muharebeye tutuşulur, sonra görülür.

(Napoléon)

«Dışarda yağmur yağıyor!»
«Kulübe de cayır cayır yanıyor!
Cayır cayır yanmaktansa ama,
Islanmak çok daha iyi olur!»

(Göçmen Şarkısı)

8

NAPOLÉON'VÂRİ PLÂNLAR

Genç bir adam şehrin en büyük binalarından birinin bütün bir katını kiraladı. Kontrata Lord Bloomsbury diye imza attı ve dört ya da beş odayı büro olarak döşedi. Genellikle eski, kullanılmış eşya kullandı; bu eşya büroya oturmuş, saygıdeğer bir işyeri havası veriyordu. Yanık tenli genç bir kadın ona bu eşyanın yerleştirilmesinde ve personelin tutulmasında yardımcı oluyordu.

«Biliyor musunuz?» diyordu, eşya geldiğinde erkek suratını astıkça, «eskimiş, oturmuş işyerleri büyük bir etki gücüne sahiptir. Eskilikleri şimdiye kadar bir halt karıştırmamış olduklarına bir delil sayılır. Böylece de bu işyerinin başının belâya girmiyeceği umulur.

En büyük oda, toplantı odası olarak döşenmişti. Koridorun cam kapısı üstüne altın yaldızla şu harfler yazılmıştı: MAM. Bunun altında küçük harflerle şunlar yazılıydı: «Mal Alım Merkezi».

Yeni şirketin kuruluş toplantısı kısa sürdü. Şehrin

tanınmış iki avukatı ile Bay O'Hara, Lord Bloomsbury ve Bayan Crysler tüccar Macmeath'i başkan seçtiler. Başkan yardımcısı Lord Bloomsbury'ydi. Macheath onu Tunnbridge'de bir evde görmüştü. Perşembe akşamlarım geçirdiği evde. Bu genç, anlamsız, ama rahat adamı, sürekli para sıkıntısı içinde bulunduğu ve Bayan Lexer'in en iyi kızlarından Jenny Month'a fazlasıyla bağlı olduğu için kendisine ortak etmişti. Çok aptaldı, ama susmayı biliyordu ve hiçbir nedeni olmadan düşünceli düşünceli gülümseyebiliyordu. Çok iyi bir etki bırakıyordu; geçimi bundandı.

Şirketin ilk çalışması olarak iki sözleşme hazırlandı. Birinde, Bay O'Hara MAM'a bol miktarda ucuz mal sevketmeyi taahüt etti. Ötekinde, Bay Macheath, U-Dükkânları için MAM'ın temin ettiği malları tercih etmeyi kabul ediyordu. Bay Macheath şirketin resmî sözcülüğünü arkadaşı Lord Bloomsbury'e verdiğini belirttikten sonra, baylardan daha önce de kararlaştırıldığı gibi, başkanlığının kamu oyuna açıklanmamasını rica etti.

Baylar memnun ayrıldılar ve bürolar, Bayan Crysler-in yönetiminde çalışmağa başladı.

Fanny'nin işi, iflâs etmiş dükkânların mallarını MAM için toparlayan Avrupadaki ve taşradaki şubelerle yazışmak ve Soho'daki bir mal deposunun yönetimiyle meşgul olmaktı. Gelen malların faturaları, ödenen paraların senetleri dikkâtle, ama ayrı dosyalarda kataloglanıyordu. Depoya girenler ayrıca yazılıyor ve bunlar U-Dükkânlarına gönderilenlerden ayrı işleme tabi tutuluyordu.

Büro çalışmaya başlayalı iki hafta geçmemişti ki Ticaret Bankasının merkezine Lord Bloomsbury ve Bay Macheath adlı iki bay gelerek banka müdürüyle görüşme isteğinde bulundular.

Ticaret Bankası, dominyolarla çok iyi ilişkileri olan bir bankaydı; Great Russell Caddesinde büyük, gösterişli

bir binası vardı. Birçok alım-satım bürosunu finanse ediyordu. Bu arada, Chreston dükkânlarının başlıca rakibi olan Aaron Dükkânları ve taşradaki bu neviden başka dükkânlarla ilişkileri vardı.

Ticaret Bankasının görevlileri çok saygıdeğer ve küçük ticaretten yetişme, tecrübeli adamlardı. Macheath'i çok mesafeli bir tavırla karşıladılar. Tecrübe sahibi oldukları belli olduğu gibi, şirketi ve U-Dükkânlarının durumunu da şaşılacak kadar iyi biliyorlardı.

Macheath belirli bir davranışa göre hazırlamıştı kendisini.

Great Russell Caddesine gitmeden önce, Bloomsbury'ye «Millî Kredi Bankası bana depolarıma yardımcı olmadı, çünkü şecere ağacımız yoktu» dedi.

«Depoların artık bir şecereleri var; ayrıca şimdi güçlü bir rekabet savaşı başladı. Bu durumda ucuz malların aile kökenlerini araştırmaktan vazgeçer herkes, Depoların çok ucuz olduklarını söylemeliyim, yoksa bana inanmazlar ve bana verecekleri parayı yeniden kazanacağımı akılları kesmez. Benden istedikleri utanç verici faizi depoların ucuzluğu sayesinde ödeyebileceğime inandırmalıyım onları. Bir yol da kendimi batıran bir deli olarak görünmeli. Ne yapacağını şaşırmış insanları severler. Ama inanın Bloomsbury, benim durumumda şaşkın biri olarak görünmek hiç de değil, çünkü yenik durumdayım.»

Macheath, katı bir iş adamı olarak değil, mahvolmuş biri olarak göründü. Soluk yüzü ve terleyen alnıyla, gücünün sonunda olduğunu itiraf etti. Geliştirdiği bir projeyle Millî Kredi Bankasına başvurduğunu, onlarınsa bu açıklığını kötüye kullandıklarını anlattı. Bu adamlar buluşların soğukkanlılıkla çalmışlar ve bu buluşlarla Chreston şirketine gitmişlerdi. Şimdi, ağzına kadar dolu depolarla kalmıştı ortada. Depolardaki malı almayı taahhüt

etmişlerdi. MAM'a bu depolar için bir yığın kira ve taksit ödemek zorundaydı.

Dükkânlarını yeniden onaracak ve destekleyecek parası yoktu. Depoları MAM'da görülebilirdi.

Aşağı Blacksmith Meydanında da inceleme yapıldı; gerçekten de çok mal vardı. Mallarla ilgili çeşitli ,hattâ bazıları Danimarka ve Fransız firmalarına ait faturalar gösterilebilirdi.

Ticaret Bankası yöneticilerinin düşünceleri inceleme sırasında oldukça açıklığa kavuştu.

Macheath'le Bloomsbury bir gün sonra yeniden bankaya geldiklerinde, Henry ve Jacques Opper'in yanında yuhudi görünüşlü ve çok şişman birini gördüler. Bu adam Bay Opper'in açıkladığı gibi, birlikte çalıştıkları Aaron Dükkânlarının sahibiydi.

«Bay, Aaron, kendisini mutlaka tanıyacağınız Bay Aaron, buluşlarınıza çok ilgi duyuyor baylar» dedi genç Opper.

Macheath biraz şaşırmıştı.

İ. Aaron'un şehrin en iyi yerinde, en azından birbuçuk düzine büyük dükkânı vardı ve U-Dükkânları bunların yanındaki iyi bakılmış bir av köpeği yanındaki sokak köpeği gibiydi.

Macheath, dakikalarca, odayı hemen terketmenin daha doğru olup olmıyacağını düşündü. Bay Opper'e sadece bir kez bakması, onun Bay Aaron olmadan hiçbir ilişki kurmıyacağını anlamak için yeterliydi. Yeniden aldatıldığı duygusuna kapılmıştı, sonraları çok iyi hatırlayacağı bir duyguydu bu. Macheath hikâyesini yeniden anlattı ve büyük Aaron, Chreston'dan başka birşey beklenemeyiceğini söyledi. Sözlerine şakalar katarak, Chreston'un kimsenin gözünün yaşına bakmayan, sadece para kazanmak isteyen oldukça genç bir adam olduğunu anlattı. Gençliğine rağman, ya da gençliği yüzünden, halkı al-

datmak için herşeyi yapabilecek tüccarın biriydi. Oysa çağdaş ticaretin niteliği değişmişti. Aaron asla ahlâkçı biri değildi; ahlâksızlık hattâ onu eğlendirirdi, ama iş hayatında ahlâksızlıktan hoşlanmazdı. Çok kısa soluklu olurdu ahlâksızlık ticarette.

«Tek fiyatlı satış buluşunuz hiç fena değil» dedi neşeyle, Macheath'in dizine vurarak, «depolarınıza gelince,» ve böyle diyerek Bloomsbury'ye döndü, «MAM'a bağlı bu depolar değil mi? Bu daha da iyi. Nasıl oldu da Macheat geldi aklınıza? Doğrudan doğruya bana gelebilirdiniz. Ama yolun Macheath'den geçtiğini anlıyorum. Kardeş şirket olan U-Dükkânlarıyla beraber olmalısınız!»

Macheath onu pek de hoşlanmadan dinliyordu. Şakalarını parlak bulmuyordu. Aaron'u depolara ortak etmeği hiç düşünmüyordu. Büyük bir çabayla, büyük Chreston'un kalbini kırdığı küçük adam rolünü oynadı.

Aaron çok neşeli görünüyordu. Ama Macheath Chreston'un adının her geçişinde şakaklarının hafifçe kızardığını görüyordu, onun Chreston'a karşı bir şeyi olmalıydı.

Gerçekten Chreston fazlaca yükseliyordu. Ticaret Bankasının sahipleri de hoşlanmıyorlardı bundan. Aaron için Chreston ne ise onlar için de Millî Kredi Bankası oydu. Birbuçuk yüzyıllık iki moruk arsa işiyle uğraşırlardı, Küçük esnafla ne alışverişleri vardı. Ufak, can sıkıcı bir yerdi orası. Ticaret Bankası, rekâbet kıskançlığı duymak için fazla büyüktü, ama küçük ticaretteki rolü konusunda iddiası vardı. Bu alanda yapılan her işte kendisini söz sahibi sayıyordu. Çabuk ve onun bunun gözünün yaşına bakmayan işler çevirmek zorunda değildi. Küçük ticâretin ahlâkına dikkat etmek onun göreviydi.

Macheath tarzında adamların ancak maşayla tutulabileceği görüşündeydiler. Ama bu durumda, bu kuşku verici adamın haksızlığa uğradığı belli oluyordu. Sinirlerine artık

hâkim olamadığını herkes görebilirdi. Derinden yaralanmış bir etki bırakıyordu.

Millî Kredi Bankasına ve Chreston'lara karşı kin duy guları beslediğini açıkça belli ediyordu. Kurban vermeği de göze alarak onlara bir ders vermek herşeyden önemliydi onun için. Kendi konuşmasının etkisinde kalarak, depolarını çok ucuz fiyata, Chreston'la mahvedici bir rekabete girebilsin diye Aaron'un emrine sundu ve karşılık olarak, sadece, kendisine güven besleyen bir çok küçük esnaftan oluşan ve sorumluluklarını taşıdığı U-Dükkânlarının işe katılması şartını ileri sürdü.

U-Dükkânları sahibinin öcalma isteğinden ve geldiği sınıfı belirleyen ticarî dikkatsizliğinden yararlanmak düşüncesi Ticaret Bankasındaki baylarla Aaron'u bu projeye yaklaştırdı.

Macheath, Ticaret Bankasının müdürü Jacques Opper'den hafta sonunu Warborn Şatosunda geçirmek üzere bir dâvet aldı.

Warborn Şatosu, dış politika için Downing Strest, New York borsası için Wall Street neyse, dükkâncılık için oydu. Bütün işler orada düğümlenirdi.

Macheath, MAM bürosuna son derece heyecanlı olarak geldi ve Bloomsbury'yi aramağa Fanny'yi koşturdu. Macheath, Warborn Şatosunda nasıl balık yeneceğini bilemiyordu.

Bloomsbury'nin de dâvet edilmesi için ne yapmak gerektiğini düşündüler. Bloomsbury kendisinin de Warborn Şatosunda nasıl balık yendiğini bilmediğini söyledi. Opper'ler oraya yeni yerleşmişlerdi.

Fanny meseleyi Jacques Opper'le açık açık konuşarak çözümledi. Koltuğu altında bir yığın ayrıntıyı kapsayan bir dosyayla Ticaret Bankasına gitti ve Opper'e, şefinin kötü tavırları hakkında bir yığın bilgi verdi. Elleriyle para kazanmağa alışmış olan insanların, tabaklarındaki ba-

lığı da elleriyle yemeğe yatkın olduklarını anlattı. Eğer Bloomsbury de birlikte çağırılırsa, Macheath kadar olmasa da yine ona yardımcı olurdu. Opper Bloomsbury'yi çağırdı.

Bloomsbury nerdeyse herşeyi batıracaktı. Paraya çok önem vermediği için Opper'e de pek önem vermiyordu ve Jenny'i birlikte getirmekte israr ediyordu. Bunun çok hoş olacağını düşünüyordu. Jenny'nin kızkardeşi olduğunu söyleyecek ve Jenny de onlara yeni moda bir dans gösterecekti.

Fanyy onu bu düşünceden zorlukla vazgeçirdi.

Macheath'ın giyimini sıkı bir kontroldan geçirdi ve bastonunu elinden aldı. «Şimdi ona ihtiyacın yok» dedi.

Mac, son anda, kendisine dana derisinden, tabiî renkli ve kalın dikişli bir çift eldiven aldı, Fanny bunları görmedi Bloomsbury ise çok hoşlandı bunlardan.

Warborn Şatosuna giderlerken, Bloomsbury Macheath'e, alışmış olduğu tavırları sürdürmesi gerektirdiğini, yoksa Opper'in onun yeni görmüş biri olduğuna inanmıyacağını söyledi. Bu kısa nutuk, Macheath'in Warborn Şatosunda yürüteceği işle ilgili olarak ileri sürdüğü tek görüşü oldu Bloomsbury'nin.

Hafta sonu, Macheath'ın sandığından çok daha iyi geçti.

Bankanın büyük şefi olan Jacques Opper bekârdı, güzel sanatlarla ve Lykurgus'un biyografisiyle ilgileniyordu. İşin yürütücü gücü Henry Opper'di.

Bloomsbury aslında tamamiyle gereksizdi. Balık problemi önemli değildi. Macheath Warborn şatosundaki ticâretten konuşulma tarzına şaştı kaldı. Paradan hiç sözedilmiyordu. Bloomsbury, büyük Aaron'un fazlasiyle paradan sözettiği için davet edilmediğini Jacques Opper'den öğrendi, Jacques Opper paradan hoşlanmıyordu. Bu işlerin, hayatın yaşanabilir olması için gerektiğini söylüyordu. Ne-

fis bir akşam yemeğinden sonra konuyu yeniden açtı:

«Evet, yaşamak için yemek gerektiği muhakkak. Ama yemek, yaşamak için yeterli değil. İnsanlığın en önemli güdüsü kendisini ifâde etmektir, yani kişiliğini ebedîleştirmek. Bunun nasıl ve ne yolda olması önemli değil. Biri ata binmek ister, öbürü masa yapmak ister; sevgili tahtasını eline alıp, âletleriyle bir odaya kapanmaktan mutluluk duyar. Bir şey istemeyen, herşeyi sadece para kazanmak için yapan insan zavallının biridir, sonunda istediği parayı kazansa da. Önemli olan eksiktir onda. Bir şey olmadığı için bir şey yapmak istememektedir.»

Henry Opper olmasa, Macheath için, konuyu dükkânlara ve kredilere getirmek çok zor olacaktı.

Ancak, kahveden uzun bir süre sonra, küçük esnafın girişimciliği konusundaki düşüncelerini geliştirebildi. Gittikçe açılarak, bu düşüncelerinin Aaron'unkiler gibi büyük dükkânlarda nasıl uygulayacağını da anlattı.

Büyük bir inatla, yeniden ve yeniden, başlıca kazancın müşteriden sağlanacağı düşüncesinin bâtıl bir inanç olduğunu söylüyordu. Asıl kazanç kaynağı, işçiydi.

Müşteri sadece, tüccara, yanında çalıştırdığı işçileri sömürmek olanağı sağlamak içindi.

«Çalışanların başlıca güdüleri kendi çıkarlarıdır. Firmanın iyiliği ve çıkarı satıcının umurunda mıdır?» diyordu Macheath. Satıcı, ücretini aldığı sürece müşterilerin dükkânını terketmelerini umursamazlıkla seyreder. Tek yol onu işe ortak etmektir. Onun pençesine bir şeyler fırlatmak gerekir.

«Kazanca ortaklığı mı düşünüyorsunuz?» diye sordu dehşetle Oppert.

«Evet onu düşünüyorum, sadece onu.»

«Ama bu çok pahalıya patlar.» dedi Opper.

«Sizin böyle bir şey yapmanızı beklemem.» diye cevap verdi Macheath. «Bu katılma firmaya ait hisse se-

netleriyle garantilenir. Böylece satıcılar müşteri olarak kazanılmış olurlar.»

Henry Opper bir şeyler söylendi. Ama kitap kurdu Jacques, Macheath'a dikkâtle ve inceleyerek baktı.

O gece herşey iyi gitti. Herkes mümkün olduğu kadar erkenden odasına çekildi. Mac bir türlü uyuyamıyordu. Bloomsbury'ye yukarı sınıfların «koyunluğu» üstüne bir nutuk attı.

«Bu adamlarda» diyordu düşük pantalon askılarıyla dolaşarak, «Ciddiyet yok. Onları dinleyen, sırf para kazanmanın getirdiği heyecan için ticaret yaptıklarını sanar. Bu, girdaba kapılan bir buldoğun karşı kıyıya spor için yüzdüğünü sanmağa benzer. O yaşlarının toplamı birbuçuk yüzyıl olan iki moruğun ticarete atılmalarının uykularını kaçırdığını bilmediğimi sanıyorlar. Chreston onlardan para aldı, bu Aaron'un da paraya ihtiyacı olduğunu gösterir. Buraya benim kişiliğimi incelemek için çağırmış gibi yapıyorlar ama, aslında, onları ilgilendiren depolarım. Bunu bilmiyorlarsa çok kötü onlar için. Benim depolarım olmadan Aaron pahalı mallarının fiyatını dünyada indiremez. Jacques da, Lykurgus ya da bilmemne adındaki Yunanlı konusunda sıktığı palavralara rağmen benim mallarımın fiyatıyla yakından ilgilendi. Onları nasıl tedarik ettiğimi hiçbiri sormuyor. İşte bu yüzden hırsızlık bunca pahalı olalıberi, 'çalmadan nasıl alayım?' sözünün modası geçti. Bu kadar aşağı gördükleri parayı onlardan koparabilecek miyim bakalım?»

Macheath Jacques'ı Henry'den de aşağı görüyordu, onu kafasız, ahmak buluyordu. Ama o ortağına Jacques'ı çekiştirip durduğu sırada, Jacques'ın kendisi, pantalon askılarını çözerken hâlâ kuşkulu duran kardeşine Mac hakkında iyi şeyler söylüyordu.

Hırsızlık parayla olalıberi...

Yeraltının ayak takımı olan yankesiciler, hırsızlar,

yaşamaya anlam kazandıran zenginliğe çok zor ulaşır oldular.

Bu yüzden:

Devlet yardımları,

Krediler,

Yarı dolandırıcılara!

Çünkü:

Kim bir soyguncunun, gündelik, tehlikesiz, meslek kurallarına uymayan yoldan zenginleşmesini isteyecek kadar katı olabilir? Bir hırsız «para biriktirecek» kadar alçalabilir mi?

«Bu basit adamın buluşları var» diyordu, «daha da önemlisi, içgüdüsü. Küçük esnafın rekabeti hakkındaki görüşleri nerdeyse eski yunan felsefesine yakın. Aaron gibi ticarete sadece basit satış açısından bakmıyor, araba yarışı açısından da görüyor konuyu. Hisse senedi düşüncesi, daha iyi yarışana sunulan bir defne dalı. Bütün bunları bilmiyor, ama hissediyor. Satıcıda tam gelişmiş, dengeli bir kişilik yaratmak istiyor, haklı olarak. Bunu anlatırken karşımda sanki Alkibiades'i gördüm. Fena değil bu.»

Gen Opper, uyumadan önce, Aaron için çalışan tezgâhtarların vurulmuş müşterileri, Achilles'in Hektor'a yaptığı gibi, kasaya doğru sürüklediklerini gördü.

Bu hafta sonundan sonraki hafta içinde, Ticaret Bankası, Aaron Dükkânları ve MAM arasındaki anlaşma gerçekleşti. Bundan sonra Aaron, MAM'dan U-Dükkânlarının aldığı fiyata mal alacaktı.

Bloomsbury'nin MAM adına imzalamak zorunda kaldığı sözleşmelerin şartları çok kötüydü.

Macheath Bloomsbury'nin gözlerine bakmağa cesaret edemiyordu. Sokağa çıktıklarında ağlamağa başladı. Ne yapacağını şaşıran Blomsbury, onu yakındaki bir kah-

veye götürdü. Orada tereyağlı ekmek ısmarladılar. Macheath zorlukla kendisine gelebildi.

«Aaron'un ödediği fiyatlarla,»dedi Macheath Bloomsbury'e, kahveyi terkederlerken, «malları çalamayız bile. Bunu uzun süre sürdürmek mümkün değil. Bununla en fazla, Chreston'unki gibi bir reklâm haftası sürdürebiliriz; bu kardeşlerin istediği de o. Bizimle mümkün olduğu kadar kısa bir süre alışverişleri olmasını istiyorlar. Bizim için fazla kibârlar. Şu eve bakın Bloomsbury! Sırf mermer ve bakırdan. İnsanların paralarını böylesine pahalıya malolan ve malolmakta devam eden yapılara harcamalarını bir türlü anlıyamadım gitti. İnsanlar mermer ve bakır kullanabilen firmaların paralarına daha çok ihtiyacı bulunduğunu, yâni paralarının orada güven altında olduğunu düşünüyorlar.»

Eski Millî Kredi Bankası onun zevkine daha çok uygundu. Bankanın fakir büroları «biz müşterileri daha az soyuyoruz» der gibiydi.

Üzüntüyle Millî Kredi Bankasına, bu yaşlı, kalleş firmaya baktı. Millî Kredi Bankasıyle birlik olmaması, bu bankaya karşı olmak demekti. Ama Millî Kredi Bankası karısının çeyizini saklıyordu. Bunu düşündüğünde acı duygular besliyordu Macheath. Şimdiki savaşının bu çeyize karşı olduğu ve, ne kadar garip olursa olsun, yukarda kalabilmek için bu çeyizi yoketmesi gerektiği açıktı. Amansız bir savaştı bu ve sadece düşmanın yokedilmesiyle kazanılabilirdi.

Macheath bir süre çok çalışmak zorunda kalacaktı. MAM'ı Ticaret Bankası için bir ökse otu hâline getirmek pahalıya malolmuştu. U-Dükkânlarını onarabilseydi, o zaman çok iyi duruma gelecekler ve kalkınacaklardı. Buna karşılık en kötüsü gelmişti başına, rakibini, en güçlü rakibini işin içine sokmak zorunda kalmıştı. Depolarını hizmetine sunmuştu. Hiç bir hamle yapamamıştı. Eğer

bir mutlu rastlantı olmazsa, Macheath tamamiyle mahvolacaktı. Kızgın bir tava üstünde yürümek zorunda kalmış biriydi şimdi. Böyle bir adam durmadan yerini, sıcak bir yeri yine sıcak bir yerle değiştirmek için de olsa, değiştirmek için sıçramak zorundaydı. İyi olduğu anlar ayaklarının havada olduğunu anlardı.

Bu anda Macheath, U-Dükkânları için biraz sermâye bulabilirdi. Bu çoğaltılır ve yeni kredilerle donatılırdı. O'-Hara'ya mal temin eden adamların ödenmiyen aylıkları ödenirdi.

Macheath, Newgate'de toplanan U-Dükkânları sahiplerine bir nutuk çekti.

Çalışma gücünü, bundan böyle, bütünüyle onlara, U-Dükkânlarına sunacaktı. Kendisini hafifletmek için «mal alımı» işlerini üstünden atmıştı ve emin bir şirket olan MAM'a devretmişti. Bu şirket, ancak büyük miktarda alınırsa çok ucuza gelen malları satışa sunmaktaydı. Bunun, nedeni, şirketin başka dükkânlara böylesine elverişli teklifler yapmasını engellemekti. Ama, U-Dükkânları yalnız başına MAM'ın ihtiyacını karşılayamazlardı.

Sözlerine devam etti:

«Belki sizlerin de duymuş olduğunuz gibi, U-Dükkânları Aaron Dükkânlarıyla bir ticarî anlaşmaya girdiler. Size bundan sonra mal gönderecek olan Mal Alım Merkezi Aaron Dükkânlarına da mal verecektir. Güçlü Aaron Şirketinin bu adımı atmasının anlamı nedir? Baylar, bu bir zaferdir, büyük bir zafer! U-Dükkânlarının zaferi ve buluşudur bu! Hangi buluştur bu? Baylar, halkın en yoksul tabakalarını da modern endüstrinin ürünlerinden yararlandırmaktır bu buluş! Yığınla birlikte olan bir insan, bir düzine insan eder, **kulağa pek saygıdeğer gelmiyor. Sırf cehaletten bu, baylar. Aslında yığınlardır önemli olan. İş adamı, işçilerin alın terleri karşılığı kazandıkları paralara omuz silkerse büyük bir hata işler. Bu para da öteki**

paralar kadar değerlidir en azından. Bir düzine «bir»den on iki kez fazladır. İşte U-Dükkânlarının buluşu budur. İşte bu buluş, sizin buluşunuz, Aaron şirketinin büyük dükkânlarına zaferi taşımıştır. Artık Aaron şirketi de daha yoksullara kapılarını açacak böylelikle ucuzluk düşüncesinin ve sosyal kalkınmanın emrinde çalışacaktır. Aramızdaki bazı dar kafalıların heryerde dırdırcı ve bozguncular bulunur- sessizce şöyle konuştuklarını duyuyorum: «Güçlü Aaron şirketi niçin bizim gibi ufak esnâfla çalışmak istesin?» Burada şunu söylemeliyiz: herhalde U-Dükkânlarının mavi gözlerinin hatırı için değil. Tabiatta nereye bakarsak bakalım, heryerde, karşılıksız hiçbir şey olmamaktadır. Nerde biri ötekine «senin hakkında iyi şeyler düşünüyorum, biz birlikte..... vs.' diyorsa, o zaman dikkatli olmak gerekir; çünkü insanlar melek değildir ve insan oldukları için herşeyden önce kendilerini düşünürler. Sadece insan sevgisiyle hiçbir şey olmaz. Güçlü olan zayıfı ezer, Aaron Şirketiyle işimiz de böyle olacaktır. Bütün dostluk bir yana, güçlü olan kim, Öyleyse savaş. Evet baylar, savaş! Ama barışçıl bir savaş. Bir inanç adına savaş. Sağlıklı düşünen tüccar savaştan kaçınmaz. Sadece üzerlerinden tarihin tekerleği geçen zayıflar kaçar savaştan. Aaron Şirketi bizim mavi gözlerimize bayıldığından değil, mecbur olduğundan, bizim sürekli, sert, kurban vermekten kaçınmayan çalışmamıza saygı duyduğundan ve bunu güçlendirmek istediğinden katılıyor bize. Bizim gücümüz çalışkanlığımızda ve fedakârlık yeteneğimizde. Bileğimizin gücüyle çalıştığımız biliniyor bizim. İşte bu nedenle, bundan sonra, gelecekte, bütün gücümü size ve U-Dükkânlarının emrine sunmağa karar verdim, maddî çıkar açısından değil, küçük esnafın özgürlüğü düşüncesine olan inancımdan. Bunların ticaretin sinir merkezleri ve birer altın madeni olduklarını bildiğimden!»

Bu konuşma, elli kadar insan ve birkaç gazeteci tara-

fından dinlendi ve çok etki yarattı. Aralarında zayıf olan ya da zayıf görünenler az degildi; ama kendi gücü hakkındaki övgüler çoğu insanın hoşuna gider.

Macheath başarısıyla övünebilirdi. Toplantıyı Fanny Crysler'le birlikte terketti. Polly bunu işitti.

Mac, geceleyin oldukça geç bir saatte, Nunhead'deki evinin kapısında Polly'yi buldu. Bir U-Dükkânından adresini öğrenmişti ve birkaç saattir demir kapıda bekliyordu. Oldukça aşağıdan alarak onsuz yapamadığını söyledi.

Macheath kapıyı açarken ona evin yalnız bir odasının döşeli olduğunu belirtti. Büyük evi niçin terkettiğini, yukarda, Polly, bavulu ayakları önünde, oradaki tek iskemlede otururken anlattı.

Polly'ye, babasının tutumu yüzünden başına bir yığın zorluk geldiğini söyledi. Açıkça, bir çeyizi, ya da durumu düzeltecek bir krediyi hesaplamış olduğunu belirtti.

«Umarım» dedi, «kuruşu hesaplıyan biriyle evlenmiş olduğun için hayal kırıklığına uğramamışsındır. Bütün hayatımda çok çalıştım; şimdi tam kıyıya yaklaşmışken, durumu düzeltmek için biraz paraya ihtiyâcım var. Benim gibi bir adam gözü kapa'lı evlenmemeli. Kendisine hâkim olmalı. Karısı ona yardımcı olabilmeli. Sana olan duygularımı anladığımda, yine de başımı yukarda tuttum, kendime soğukça sordum: bu senin için uygun bir kadın mıdır? Güdülerim evet diyordu. El altından yaptığım araştırmalar da güdümün yanılmadığını gösteriyordu. Kipling der ki: hasta olan ölür, güçlü olan savaşır.

Bu bakımdan şimdi ortaya çıkan duruma soğukkanlılıkla bakmaktaydı. Evi yeniden satmıştı. Eğer, belirtmiş olduğu nedenlerle, düşmanlığı pek hoş olmayacak olan babasının evine gitmeyi tercih etmiyorsa, burada yerleşeceklerdi.

Biraz ağlayıp bay Coax'ın kendisine asıldığını anlattı. Mac bunu hemen anladı ve Polly ona karnında küçük

bir Macheath büyüttüğünü söyleyince en iyi tavrını takındı.

Hemen, yanında kalmasına izin verdi.

Sesi biraz önceye göre değişmişti; azıcık düşündükten sonra, ona çok iyi davranmağa başladı.

Polly mutlulukla geceleri kendisine gelmesini beklediğini itiraf etti ona. Balkondan tırmanmak zor değildi. Mac şaşırarak sisli gecede kendi karısının yanına çıkmak için balkona tırmanamıyacağını söyledi. Bunu hiç de uygun görmüyordu.

O da bunu anladı.

Polly'nin yanında daha uzun bir süre, elleri başının altında, perdelerde oynaşan ışığa bakarak yattı.

«Onun adını Dick koyacağım.» diye düşledi «ona herşeyi öğreteceğim, bildiğim herşeyi söyleyeceğim ona, çok şey biliyorum. Daha büyük zorluklarla kafamda geliştireceklerimi, hiç zorluk çekmeden benden öğrenebilecek. Onun küçük elini avucuma alıp bir şirketin nasıl yönetileceğini ve insanlardan, bu sorumsuz, serseri mizaçlı, her türlü işten kaçan kardeşlerden nasıl iş çıkarılacağını anlatacağım ona. 'Eğer tabağındaki muhallebiyi çalmaya kalkarlarsa, kaşığınla vur kafalarına' diyeceğim ona hem de sık sık, tâ ki anlasınlar. Eğer bir kapıyı biraz aralanmış görürsen, hemen ayağını oraya koy, ve bütün gücünle binânın içine dal. Asla ortalıkta kararsız durup pişmiş güvercin bekleme! Bunları ona büyük bir sabır, ama sertlikle öğreteceğim. Baban cahil bir adamdı, ama hiçbir tarih profesörü, adamlarının kulağından nasıl kıl çekileceğini öğretemezdi. İstersen öğrenim de yapabilirsin, ama bu olanağı sana kimin tanıdığını asla unutma. Tahsilin için gerekli parayı baban,, kaskin serserilerin cebinden tek tek çekmek zorunda kalmıştı. Bu sermayeyi çoğalt. Bilgini genişlet, ama paranı da arttır!»

Alnında derin bir kırışıklıkla uyudu, ama Polly'den çok memnundu.

Bundan sonra sabahları sütçüden sütü Polly aldı, onun için koyun ciğeri hazırlamayı öğrendi ve bütün odaları yerleştirmekte kendisine yardımcı oldu.

Ne bu ilk gece, ne de sonra Fanny Crysler'den bahsetmedi Polly. Macheath, önceleri, son zamanlarda ilişkilerinin çok sıkılaştığı Fanny'nin zorluk çıkaracağını sanıyordu; oysa, Mac artık akşamları eve gitmeğe başlayınca tutumunu değiştirmedi kadın. MAM'da büyük yardımı dokunduğundan onun canını sıkmak istemiyordu. Onu bu işe, fiziksel nedenlerle kendisine bağlı olduğuna inandığı için sokmuştu.

Ona ihtiyacı vardı.

Ticaret Bankasının maun kaplı toplantı odasında yapılan görüşmede, Chreston'a karşı yürütülecek savaşın, onun büyük vaveylâyla ilân ettiği reklâm haftasından üç hafta sonra, bir Aaron ve U-Dükkânları Reklâm Haftasıyla kazanılmasına ve bunun şimdiden ilân edilmesine karar verildi.

İnsan kafayla yaşar
Yeter bir kafa ona
Senin kafanda ise,
Yaşarsa bitler yaşar.
İnsan bu hayat için
Cin değil yeterince
Yalan dolan içinde
Hiç değil bilincinde.
Evet, bil tek bir amaç
Görünürde ışık saç
Edin bir amaç daha
Sonra da hepsinden kaç.
İnsan bu hayat için
Pis değil yeterince
Çalışmaya gelince
Çırpınır bir lüks için.
Koş peşinden talihin
Ama çok koşma sakın
Herkes koşmakta bakın
Talihse ardlarında.
İnsan bu hayat için
Düz değil yeterince
Bütün çabası boşa
Avuntu baştan başa.
(Beşer Çabasının Beyhudeliği Üzerine Şarkı)

9

HERYERDE SAVAŞ VAR

Bay Peachum da savaşmak zorundaydı.

Gece gündüz, gemi işinden sıyrılmanın yollarını arıyordu. Bütün gücüyle, asıl işine, dilencilik alanına dönmeğe çabalamaktaydı.

Bir gün köprü altına düşme korkusu ve daha kurnazlar daha pişkinler, gözünün yaşına bakmazlar tarafından aldatılmak saplantısı kafasındaki tek bir düşüncede biçimleniyordu: sömürme ve aldatmaya dayanan dilencilik ticaretini geliştirmek. Üzüntüsünden de yararlanmağa alışıktı.

Bazan, avluda duran Fewkoombey'in yanına gidip askerlik arkadaşıymış gibi konuşuyordu onunla. Tek bacaklı buna şaşıyordu; sonra Peachum'ın kendisiyle değil, belki de köpeklerle konuştuğu duygusuna kapıldı, çünkü hiç bakmıyordu yüzüne.

«Son zamanlarda dilenciğilin çok arttığını okuyorum gazetelerde» diyordu. «Bununla birlikte, her birkaç kilometrede bir, hep aynı dilenciyle karyılaşıyor insan. Dilencilerin sayısına bakılacak olsa yoksulluğun olmadığı sanılabilir. Hep soruyorum kendime, gerçek yoksullar nerde? diye. Cevap hep aynı: Heryerde. 'Çok' lukların arkasına saklanıyorlar. Ayrıca, yalnız onların oturduğu büyük kentler var. Onların içinde saklanıyorlar. Güzel yerlerde görünmüyorlar, Geniş caddelerden sakınıyorlar. Çalışıyorlar genellikle. Bu onları en iyi gizleyen şey. Açlıklarını giderecek şeyler alamadıkları belli olmuyor; çünkü dükkânlara uğramıyorlar, satın almamak için. Bunlar gecekondularda oturan halk yığınları. Çağın gereklerine uyan mahvoluşları görünmüyor (gizli, ama toptan bir mahvoluş!). Yokedilecekler ama, bu yokediliş yıllar sürecek. Bozuk, hem de az gıda, çürümüş evler, gerçek hayattan koparılış, bütün bunların bir adamı tamamen yokedişi için yıllar gerekir. İnsan inanılmaz dayanıklılıkta bir varlık. Yavaş yavaş, parça parça ölür. Uzun bir süre daha, insan gibi görünür. En sonunda gerçek ortaya çıkar ve tümüyle yıkılır. Bu garip tükenme şekli, yığınların önüne geçilmez tükenişinin cidiye alınmamasına yolaçıyor. Ben bu yoksulluğun, gerçek yoksulluğun görünür duruma gel-

mesi için ne yapılması gerektiği üstünde çok düşündüm. Akıl almaz bir ticarete dönüştürülebilir bu. Ama mümkün değil. Kucağındaki hasta çocuğuyla odasının duvarlarından sızan suya bakan ananın, gerçekten dehşet uyandıran bakışı nasıl kullanılabilir? Böyle yüzbinlerce ana bulunabilir. Ama ne yapılır bunlarla? Yoksullar mahallesinde savaş alanındakine benzer yönetimler sökmez. Atlatıldığı için rekâbet savaşından çekilen kırk yaşında bir adamın bakışı — tükenmesinin nedeni kendisi değil, çevresi — bu bakış insanın ciğerine işler, evet, ama insan bunu ortalığa çıkarmaz, ticarî açıdan faydasızdır bakışı. Bunlar binlercenin içinden örnekler.»

Bay Peachum, ansızın konuşma hevesini kaybediyordu. Dalğın bir biçimde Fewkoombey'in işine devam etmesi için bir işâret çakıyordu. Sonra, düşünceli, huzursuz bir bakışla gidiyordu. Ya da şöyle diyordu:

«Dilencilik işinde bir acaiplik var. Özellikle benim için, başlangıçta bu işe inanmak zordu. Sonra, insanların, kendilerini almağa iten aynı korkuyla vermeğe de hazır olduklarını gördüm. Acımak duygusu yok değil, ama sadece acıma duygusuyla, acıma duygusundan sıyrılındığı zamanlardaki kadar karın doyurmak mümkün değil. İnsanların, dilencilerin sakatlıklarını ,onlara para vermeden önce niçin iyice incelemediklerini anlıyorum. Vurdukları yerde iz kaldığına inanıyorlar. Onlar kendi ailelerini korurlarken, sadece onu düşünürlerken, elbet bazı aileler de köprü altına düşmelidirler. Kendi saadetleri karşılığında birçok insanın yaralanması, ezilmesi gerektiğine inanırlar. Böyle olunca, inceleme zahmetine niçin katlanmalı? Gözden çıkarılan birkaç kuruş için?»

Başka bir kez ise :

«Sanıyor musunuz ki kör köpeklerimi sadece kötülük olsun diye iyi beslemiyorum? Onların besili olması işi bozuyor.» diyordu.

Birgün, Fewkoombey'in sâkin tavrını şu sözlerle bozdu :

«Hâlinizden fazla memnun bir haliniz var. Bütün adamlarıma, ezilmiş ve alınmış, aşağılanmış görünmelerini söylüyorum. Böyle bir bakıştan kurtulmak için seve seve para verilir.»

Çalıştırdıkları yanında böylesi konuşmalar yapmasının ruh sağlığının yerinde olmadığı şeklinde yorumlandığını bilseydi çok dehşet duyardı. Çünkü hastalara kimsenin aldırmadığını bilirdi.

Coax'ın Southampton'daki gemileri için para bulmak çok zordu. Millî Kredi Bankasından Mille, 50.000 pound kredi vermeğe yanaşmıyordu. Müşterilerinin güvenini sarsmak istemediği gibi, ikide bir bankanın yedi yaşındaki sahibesine karşı olan sorumluluğunu ileri sürüyordu. Açık söylemek gerekirse, boğazına kadar Chreston şirketiyle ticarete girişmişti. Peachum'un sermaye ihtiyacı karşısında şaşırmıştı ve gerçekte göründüğünden fazla dehşet duymuştu. Peachum'un 100.000 pound kadar parası vardı bankada. Onu çekmek istemiyordu. Ayrıca, yetmezdi bu para. Finey artık ameliyat edilmesi gerektiğini söylüyor ve durmadan ertesi gün hastaneye yatmakla tehdit ediyordu. Sadece Sastman savaşıyordu, ama başarı kazandığı yoktu.

Tam bu sıralarda Bahriye Bakanlığından Hale'nin bir skandal tehlikesiyle karşı karşıya olduğu lâfı ortaya çıktı.

Coax Peachum'a gelerek, onun bürosunda Eastman çağrılana kadar bekledi. Verdiği haberler şöyleydi :

Hale bir zamandır şantaj mektupları almaktaydı. Karısı iki yıl önce, bir randevu evinde polis tarafından ya-

pılan bir baskında, müsteşarın iyi arkadaşlarından biriyle yakalanmıştı.

Bu şantajcı, yakalanan dostun hâtıra defterinin kendi elinde bulunduğunu iddia etmektedir ve bu defterden de Hale'in meseleyi bildiği ortaya çıkmaktadır. Hale dostuna karşı birşey yapmadığı gibi, şimdi bu dostuyla iş ilişkileri içindedir de.

Komisyoncu, Eastman'ın gözlerinin içine uzun ve keskin bakışlarla baktı O da acı çeken yüzünü Peachum'a çevirdi.

Peachum yine çok hasta görünüyordu.

«Bu defterin fiyâtı ne?» diye, Coax'a bakmadan sordu zorlukla.

«Bin» dedi Coax hafife alarak.

«O bu parayı aldı. Gemi Nakliyat Şirketi 9.000'i ödedi.» Dedi Eastman.

Coax sabırla şunları söyledi:

«Hiçbir şeyi yok. Karısının tuvâletleri var. Onlar olmasa dost bulamaz kadın, randevu evleri için bile. Şirketten aldığı paralardan artanı soruşturmanın durdurulması için ödemek zorunda. Bu adamın durumu yürekler acısı.»

«Ödemezse ne olur?» diye sordu Peachum.

«O zamanlar yerinden olur. İş ilişkisi olan insanların ayrıca özel dertlerinin olması çok fena. Hale sıkıntısı içinde derhal bana başvurdu. Onun en iyi arkadaşı benim. Bir yardımın sözünü bile duymak istemiyordu. Bu senin memur kafan, dedim ona. Onun güçlüğü benim güçlüğümdür. Bir çare bulmalıyız baylar. Hale gibi bir adam böyle meseleler yüzünden mahvolmamalı. Bu sorumluluk taşınamaz. Ayrıca, bencil, tümüyle bencil nedenlerden de Hale'yi korumak zorundayız.»

Coax dükkândan ayrılırken bir an durakladı.

«Bayan Polly Chamonix'den daha dönmediler mi? diye sordu

«Hayır» dedi Peachum, kızararak.

Coax'a Polly'nin öğrenim için İsviçrede olduğu yalanı atılmıştı. Peachum yalanım tamamlamak niyetiyle, Chamonix'ten kart atıp atmamayı düşünmüştü. Ama bu uygun bir davranış değildi. Şimdi ya da sonra, Coax'a, durum düzeldiği zaman, doğruyu söylemek gerekecekti. O nedenden yalanda fazla ileri gidilmemeliydi.

Coax Polly'i sormayı hiç unutmuyordu .

Peachum ertesi pazartesi, Hale ve Coax'la sauna'da buluşacaktı. Coax, Gemi Nakliyat Şirketiyle bütün işlerini pazartesi günleri sauna'da hallediyordu, bu arada zaman yitiriliyordu tabiî.

Peachum gelmeden yarım saat önce Coax'la Hale orada buluştular. Yavaş yavaş, yanlarında kız olmadan soyundular. Kırk yaşlarında şişmanın biri olan Hale şöyle dedi :

«Evelyn'le arandaki ilişkiye hep karşıydım, bunu biliyorsun William. Sen onu bu ilişki yüzünden Ranch'la arasında çok kötü sahneler geçtiğini biliyorum. Her cansıkıntısı onu günlerce yıkıyor ve o kendisini iyi hissetmeyince ben de hiç iyi hissetmiyorum. Ona değer veriyorum. Hele, randevu evi!. Bu yönün hasta. Hastalık kapmadığına şaşıyorum. Her iki saatte çarşafların değiştirildiği, bu nedenden çarşafların nemli olmalarının gerektiği bir otelde. Herşeyden önce, tanışılan yere bak: Randevu evi! Eve'yn tanıdığım en duygulu insandır. Onu çeken bu sapıklık olmuş olmalı. Yoksa çok tabiîdir. En güzel tarafı da budur. Bunu hiç affetmiyeciğim, ama bu yüzden, hiç aldırmadığım sonuçlar değil önemsediğim. Şimdi o cimrilerden 1000 pound koparmak zorundayım ve bundan hoşlanmıyorum. Özel durumlarımdan on'ara ne? Şöyle diyeceklerdir: Bayım sizinle ticaret yapıyoruz, sizin ha-

mam paranızı ödeyemeyiz. Şimdi gitmek istiyorum. Ne de olsa memurum.»

Coax ona baktı ve,

«Evet nihayet bir memursun» dedi.

«O serserinin sana ait hatıra defterine nereden sahip olduğunu bilmek istiyorum.» diye sordu Hale.

Tahta banyoya girdiler.

Hale bir çamur banyosu aldı. Coax bazı özel otlar koydu banyosuna.

«Düşün» dedi Hale. Yatarken, hüzünlü «Namus açısından yerimizde ne zor duruyoruz. Daha ufak işler çevirebiliriz. Bahriye Bakanlığımızdaki küçük işlerden söz etmiyorum. Büyük Brıtanyayı konu dışında bırakmak istiyorum. Onun hakkında birşey bilmiyorum. Bir İngiliz olarak da hakkında birşey bilmek istemiyorum. Ama Bay Bismarck'ın Avrupada yaptığı işleri düşün. Büyük bir adam o. Kendisi için büyük paralar kazanırken memleketini de kalkındırıyor. Biz devlet adamlarına haksızlık ediyorlar. Ya bu, ya da o davranışı görüp devlet adamları hakkında hiç bir şey bilmezler aslında. Şu ya da bu diplomatik işlem yapılmış oldu, derler. Ama sadece görünüşteki başarılardan hareket ederler. Çok ilkel bir bakış tarzı. Onları buna iten nedenleri bilirler mi? Alman İmparatorunun, Başkan Krüger'den hangi senetlerin düşüp hangi senetlerin yükseldiğini öğrendiğini? Bunu yalnız komünistler sorarlar tabiî. Ama aramızda kalsın, sadece onlar değil, bir de diplomatlar. Bu kabaca düşünülmüş birşey, ama gerçeğe çok yakın. Önemli olan, basit düşünmeyi öğrenmek; dosdoğru düşünmeyi büyükler becerirler. Politika, ticâretin başka araçlarla sürdürülmesidir. Özellikle, bu nedenlerden özel hayatımız üstüne gölge düşmemesine çalışmalıyız. Eğer bu randevu evi hikâyesi ortaya çıkarsa, büyük hakaretlerle bakanlıktan kovulurum. Böyle bir lekeyi hiç bir eski başarı temizleyemez. Ama ne olursa ol-

sun, benim de şerefim var, bu nedenle bu tüccâr bozuntularıyla ilişki kurmak zorundayım.»

Bu noktada, Peachum'un gelişi yüzünden sözünü kesmek zorunda kaldı. Baylar ortaklaşa ter banyosu almağa başladılar.

Banklar üstünde yatıyorlardı, serinlemek için. Boyunlarında, buhardan ıslanmış havlularla. Peachum konuşmaya başladı. Hasta biri gibi, ki gerçekten öyleydi, yavaş bir sesle konuşmağa başladı.

«Ortak çalışmamız pek mutlu bir çalışma olmadı Bay Hale. Büyük bir gerginlikle beslediğimiz umutlara rağmen, bizim gemilerimizi hükûmete satabilecek durumda değilmişsiniz, duyduğuma göre. Bu bizim için çok büyük bir kayıp.»

Hale bir şeyler mırıldandı. Sırtüstü yatıyordu ve ufak, şişman elleriyle terleyen göğsüne vuruyordu.

Peachum konuşmaya devam ediyordu, çok yavaş bir sesle zorlukla.

«Biz bir kaç ufak tüccârız. Paramız, zor kazanılmış paradır. Umarım ki elinizden geleni yaptınız?»

Peachum yana dönüp müsteşarın yüzüne baktı. O şimdilik susuyordu. Çok etkileyici görünmüyordu. Onu elbisesiz tanıştırmakla Coax hata etmişti. Böyle, aptal, gevşek gibi görünüyordu, yüksek bir memur gibi değil. Dilencilerin dostu ise, dikkâtliydi.

Belli olmayan, ama yine de az çok anlaşılan bir değişme oldu konuşmasında.

«Coax'dan çalışmanızı engelleyen bazı özel zorluklarınız olduğunu öğrendik. Çok üzüldük buna. Bu sıkıntınızı giderirsek çalışmanıza yararımız dokunur mu?»

Hale yine bir şeyler mırıldandı. Coax'a bakmak istiyordu. Konuşma istediği gibi gelişmiyordu.

«Biliyorsunuz ki» diye devam etti Peachum, «Nakliye gemilerinin sağlanmasında zorluğa uğradık. Sonunda

bize başında anlattıkları gibi çıkmadılar. Sizin onlardan dolayı zorluktan korktuğunuzu duyduk. Bunların üstüne binen özel zorlukların, bu konudaki durumunuzu zorlaştırdığını anlıyoruz. Ben de burada özel birşey söylemek istiyorum: Bay Coax damadım sayılır.»

Coax zorlukla döndü. Peachum'a şaşkın şaşkın baktı. Birden, Peachum'un, dükkânında, onu bu gemi ticâretinin dışında bırakmak için kaç para istediğini kendisinden soruşu geldi aklına. O zaman üzerinde garip bir etki bırakmıştı bu soru. Bunu arada unutmuştu.

Peachum sözüne devam etti.

«Biz» dedi sâkin «eski gemileri kullanmalıyız yine de.»

İki bay da susuyorlardı. Peachum şimdi, Southampton'da bilmediği bir konuyu öğrenmiş oldu: baylar eski gemileri kullanmayı düşünüyorlardı.

Coax tatsız tatsız güldü.

«Ya öyle mi» dedi. «Beş para etmez binliğiniz karşılığında, çürük gemilerinizi hükûmete yamamak istiyorsunuz, oyunun sonunda?»

Peachum sustu.

«Bu nâkliyat şirketinin arzusu mu? diye sordu Coax ansızın. Peachum, yattığı yerden çevirdi başını.

«Hayır, benim.»

Bir kaç dakika sonra Hale Londra sisinden şikâyete başladı. Peachum ona hak verdi. Birlikte kabinlere gittiler. Sonra, hamamın önünde randevulaştılar Coax hiç birşey söylememişti.

Jonathan Jeremiah Peachum, şimdi aylarca süren, karanlıkta yoklama süresinden sonra açık seçik görüyordu meseleyi. Müsteşarla konuşmaya başlarken, biran ol-

sun, olmayacak istekleri, karşılık beklemeden kabul etmeği düşünüyordu. Birşey almadan birşey vermeğe aklı yatmayan bir iş adamı olarak,, hiç olmazsa lâf olsun diye istiyeceği birşey aramıştı. Hiç karşılığı olmadan birşey vermenin aşağılayıcı etkisini taşıyamıyordu. Bir iş adamı, batmakta olan kardeşini ticâri açıdan kurtarmak zorunda kalınca, en azından hayat sigortasını üzerine çevirmesini ister ondan. Yada bir dilenciye bayat ekmek karşılığı bahçesindeki deliği kapattırır bir sonrakine yine açtırmak üzere. Hale'nin susması onu çok heyecanlandırdı. Birden anladı.

Acı çekmek için anladı.

Hükûmete, kendisine mahveden yeni Southampton gemileri değil, eski, denize dayanıklı olmayan gemiler satılacaktı. Coax'la Hale, zayıf, hasta, iyi niyetli Gemi Nakliyat Şirketini gözünün yaşına bakmadan sömürmüşlerdir; yeni gemileri alsalar da, almasalar da bunun hükûmet işiyle ilgisi yoktu. Şirket her durumda ödeme yapacaktı ve her şey başından plânlanmıştı.

Coax'ın kendisine plâmndan sözetmemesi onu çok yaralamıştı. Coax onu bu işin dışında görüyordu.

Bu dönemde Peachum, Coax'ın Polly yüzünden acele edeceğini sanıyordu. Ama Coax acele etmiyordu.

Peachum, şirket adına, Hale içi kararlaştırılmış parayı Coax'a getirdiğinde, korkarak kızından sözetti. Coax ses çıkarmadı, sonra Polly'yi sıkıştırmak niyetinde olmadığını belirtti. Gerçekten sevilmek isterdi. Peachum üzülmemeliydi. Polly kendisine nasıl davranırsa davransın Peachum, onun için hep Polly'nin babası kalacaktı. Hayatında bir kez de olsa, bu çok kötü hayatta, derin ve temiz bir ilgi adına fedakârlık edebilirdi.

Bay Coax, herşeyi dile getirebilenlerdendi.

Peachum sâkin bir yüzle dinledi ve bininci kez, kızını Coax'la evlendirmeğe karar verdi. Coax'ın konuşma-

ları fazla etkili, çok akıllıcaydı, inanılır olmak için. Şirkette yaptığı bir konuşma Coax, Peachum'un parasının yabana atılmaması gerektiğini söylemişti yine de.

Bir gün, büyük atış kampanyası sırasında, Macheath, dükkânlarının önünde dilencilerin biriktiğini duydu. Eşyaları karıştırıyorlar ve onu bunu eleştiriyorlardı. Söverek herşeyi altüst ediyorlardı. İkişer üçer dükkân kapısı önünde birikip içerde satılan pislikten sözediyorlardı. Dükkâna girmek için müşterilerin onları yarması gerektiği ve kimse de çok pis olan bu dilencilere bulaşmak da istemediği için, çoğu kişi kapıdan dönüyordu. Macheath kayınpederinin görevlendirdiği bu insanları bir kaç kez dükkânın önünde görmüştü. Önce, düzen sağlamak için polis çağırmayı düşündü. Sonra, daha iyi bir fikir geldi aklına ve en kalabalık gün olan cuma günü, vitrinlere birer tâbelâ astırdı:

BU DÜKKÂNLARDA DİLENCİLER BİLE EŞYA ALABİLİRLER.

Olay gazetelere yansıdı ve U- Dükkânları her zamankinden de meşhur oldu.

Peachum bir kez daha yanılmıştı.

Damadın karşısında bir yığın zorluk varsa da çok değildi bunlar. Bay Peachum'un Bahriye Bakanlığının yüksek memuruyla saunadaki değerli karşılaşması, Bay Macheath'in yüksek plânlarını etkileyecekti. Peachum, bundan sonra karşısında üç eski gemiyi, asker dolu olarak, fırtınalı bir denizde yüzerken görmeğe başladı.

UCUZ SATIŞLAR

Macheath bütün zamanını O'Hara ve Fanny Crysler'-

le geçiriyordu. Birincisiyle genellikle berber dükkânında, Blacksmith Meydanından gelme iki başka adamla, eski birer hırsız olan Father ve Grooch'la birlikte buluşuyordu. Meyhanenin birinde önemli soygunları plânlıyorlardı.

Macheath'in hâlâ buluşları vardı ve düzenleme konusunda eşsizdi, ama Fanny ile MAM bürosundaki buluşmaları onu daha çok tatmin ediyordu. Batmakta olan dükkânlardan mal almak da daha az hoşuna gitmiyordu hani. Zamana uygundu ayrıca.

Başında Aaron'la yaptığı sözleşme olmasa kendisini bu işte suda balık gibi hissedecekti.

MAM odasında, Macheath, Fanny Crysler ve O'Hara arasında geçen birkaç konuşma sıkıcı bir susmayla sonuçlanıyordu.

MAM mallarını Aaron dükkânlarına iletmek işine başlamıştı önce, dikkâtle. O'Hara'nın ücretlerine düşkün adamları nerdeyse ateşli bir çalışmaya girişmişlerdi. Ama daha şimdiden, U- Dükkânları için yorulmaz bir kaynak olan MAM'ın çok boyutlu sevkiyâtı, Aaron dükkânlarının reklâm haftasıyla daha da artan ihtiyâcını karşılamağa yeterli değildi.

Çok kısa bir süre sonra, bazı mallar tükendi.

Macheath, birkaç gün, herzamankinden de sıkıntılı dolaştı.

Aaron ve Opper kardeşlere, Chreston'lara karşı söz verilmiş olan savaşın başlıyamıyacağını bildirmekten büyük bir korku duyuyordu. Ve zamanla kafasında, alışılmadık ölçüde tehlikeli bir plân oluşmağa başladı.

Polly'nin yanında geçirdiği geceler boyunca güç durumunu düşündü. Polly'nin sâkin ve güven dolu soluklarını işittikçe görüşü keskinleşiyor, kafası açılıyordu. En cesur kararlarım böyle anlarda verirdi. Bir sabah, Fanny ve O'Hara'ya haber vermeden Aaron'a gitti ve ona şunları söyledi.

«Herşeyi reklâm haftasına saklamamalıyız. Chreston'u kendi reklâm haftasından önce mahvetmeliyiz. En iyisi biz şimdiden fiyâtları düşürelim. MAM şimdi de, sonra yapacağı kadar iyi sevkiyat yapabilir. Ama Chreston'un ucuz malları henüz hazır değil.»

Aaron ona rüyada gibi baktı. Macheath'da hoşuna gitmeyen birşey vardı. Bir haydut için fazla burjuvaydı, bir burjuva içinse fazla haydut. Turpa benzeyen kafasında da çokaz saçı vardı. Aaron böyle şeylere önem verirdi.

Sonra, yine de olur dedi. Karısı son günlerde Bayan Macheath'la çarşıya gitmişti ve Macheath'lar hakkında iyi şeyler söylüyordu. Masraflarını son zamanlarda çok kıstıklarını da Aaron bu yolla öğrendi. Macheath akşamları hesap defterini inceliyordu. Sonucu kuruşların tayin ettiği üstünde israr ediyordu.

Ayrıca, Opper kardeşlerin büyüğü Macheath'in yardımcısı oldu. Bu adam Aaron dükkânlarının yeniden düzenlenmesi konusuyla bizzat ilgileniyordu. Yunanvari yarışma onu öylesine heyecanlandırıyordu ki, bunun mucidi olarak, tevâzuyla, Macheath'ı görüyordu. Satıcı, satıştan pay aldığı için, satışla en azından dükkân sahibi kadar ilgiliydi. Yarışma başarı kazanıyordu.

Reklâm genişliyordu. Dükkânlara bol bol sevkiyât yapılıyor ve dükkânlardaki mallar çoğalıyordu. U- Dükkân'larının vitrinleri de malla doluyordu. Müşteriler bir mala bakarken ötekini de görüyorlardı. Ucuz fiyatlardan etkilenerek taşıyabileceği kadar mal alıyordu herkes. Renkli kâlemlerle üzeri yazılı kartonlar, halkı, bu ucuzluğun bir daha hiç olmayacak bir fırsat olduğu konusunda uyarıyor, gereksiz mal almağa itiyordu. Müşteriler dükkândan sahiplerinin fazla ucuz sattıklarını farkedip malı geri alacakları korkusuyla kaçar gibi çıkıyorlardı.

Macheath çok çalışkandı. Kendisi dükkândan dükkâna koşup dükkân sahiplerine yol gösteriyor, ve mal taşı-

yordu. Özellikle bol miktârda mal temin ediyordu, taa Danimarka, Hollanda ve Fransadan. O'Hara'nn yönetimindeki alım merkezi gece gündüz çalışıyordu.

Bazı malların hırsızlık yoluyla sağlandığı olduğu ortaya çıktı. İhbar edilen dükkân, Mary Swayer'in Mulberry sokağındaki dükkânıydı. Mallar dilenciler tarafından ihbar edilmişti.

Macheath malları geri çekti, başka dükkânlardaki bazı malları da polise teslim etti, hattâ bazı ufak hırsızları ele verdi.

Yine de bir süre huzursuz oldu Macheath. Kayınpederinin son sözünü henüz söylemediğini anlıyordu. Şimdiye kadar buna fırsat bulmamış olmalıydı.

«Babanın nefreti» diyordu Macheath Polly'e «tabiî değil.» Coax'a bağlılığı son zamanlarda artmış olmalı. Peşimi bırakmıyor. Onu düşündüğüm zaman içim rahat etmiyor. Bir gün gerçekleri kabul edeceğini ummuştum. Sonuç olarak ikimizin geleceği için uğraşıyorum.»

İşlerinin kazandığı hızlı gelişim sonucunda bu derdini hemen hemen unuttu.

Aaron şirketinin dükkânları ve U- Dükkânları, savaştaki askerlerin ailelerine tenzilât yaptıklarını ve şehit karı'arına özel olarak ucuz mal sattıklarım gazetelerde ilân ettiler. Bu adım çok ilgi gördü.

Fiyatlar büyük bir çabayla düşürülüyordu.

Chreston dükkânları bu delicesine rekâbeti yakın bir zamanda hissetmeğe başladılar. Kendi fiyâtlarını da düşürmeğe mecbur oldular. Millî Kredi Bankası şaşılacak çabalar gösterdi. Miller ve Hawthorne geceler boyu Chreston'larla hesap defterleri üstünde çalıştılar.

Bu kampanya büyük paralar yiyiyordu. Birbuçuk yüzyıllıklar birbirlerinin yüzüne bakamaz olmuşlardı. Sorumluluklarını büyük bir kuvvetle hissediyorlardı.

Onları daha da kışkırtmak için, Macheath aracı ko-

yarak yeniden ilişki kurmak istedi. Bundan Aaron ve U-Dükkânlarının arkasındaki Ticaret Bankasının soluğunun tükendiği sonucunu çıkarmalarını istiyordu, Opper kardesler Chreston'la göze çarpmadan yollardan ilişki kurmağa çalışıyorlardı.

Bu kışkırtmalara da kapıldılar ve ufak malların fiyâtlarını da düşürdüler.

Aaron'la Macheath de fiyâtlarını indirdiler. Oysa iki şirket de ucuz satış haftasını başlatmak üzereydi.

Halk, iki şirket arasında bir ölüm - kalım savaşı olduğunu çoktan farketmişti. Şimdi ucuza mal satın alabileceğini de anlamıştı. Büyük bir cesâretle alış veriş yapıyordu herkes. Ama ev kadınları fiyatların daha da ucuzlayacağını umuyorlardı. Büyük bir hırsla dükkânlara dalıp fiyâtları kontrol ediyorlardı.

Aaron, mal fiyâtlarının yeni düzenlenmesi üstünde çalışıyordu. Bu arada yeni bir iş arkadaşının değerini anlamağa başladı. Onun turpa benzeyen başını görünce, bu adamın kısa bir mektubu doğru imlâyla yazıp yazamıyacağından şüphe ediyordu. Ama kafadan hesap yapmayı çok iyi biliyordu, muhakkak. Daha çok şeyler becerebildiğini göstermeliydi.

MAM şimdiye kadar yapılanları gölgede bırakacak olan reklâm haftasına hazırlanmaktaydı. Aaron Dükkânları, MAM'dan gelen malları, ne kadar çok olursa olsun, memnunlukla karşılıyor, ama bir teşekkür bile etmiyordu. Şimdiki fiyatlar her türlü alım fiyatının altında olduğu için, kazanç hiç de yüksek değildi.. Ama şimdi mesele, rekabetin bütünüyle ortadan kaldırılması meselesiydi. Aaron, reklâm haftası konusunda tamamiyle MAM'a dayanıyordu. Bu şirket çok becerikli görünüyordu doğrusu. Ama hiç de öyle değildi.

Depolar iyice boşaldığı zaman, Macheath Fanny'nin dükkânında bir sinir krizi geçirdi. Ağlıyarak bağırıyordu;

yağma edildiğini söylüyor, soyguncular arasına düştüğünü iddia ediyordu. Elinden geleni yapıyordu, ama kafasının derisini yüzmek istiyorlardı. Bu yanardağ tepesindeki hayata daha fazla dayanamıyacaktı. Artık ondan bir insanın yapabileceğinden fazlası istenmemeliydi. Bu krizin nedeni, Jacques Opper'in reklâm haftasından büyük bir olimpiyatmışcasına sözetmesi ve Henry Opper'in astronomik rakamlara ulaşan ilân masraflarına göz yummasıydı.

Fanny kompres yapıp Macheath'in vücudunu öküzgözü otuyla ovdu. Macheath, geceyarısına kadar ağlayıp Fanny'yi suçladı; kadın, kendi uğruna, onun, profesyonel bir boksörmüşcesine bütün sağlığını satışa çıkarmasını istiyordu.

Bütün büyük adamlar gibi, yerine getirilmeleri gerektiği anda, kararlarından korkuyordu. Napoléon, yıllarca plânlanmış cunta hareketini uygulayacağı sırada bayılmıştı.

Bu duyguları başka duygularla yer değiştirdi. Bu arada keyfi yerine geldi, Fanny'yi Soho'daki iyi bir lokântaya davet etti. Ve burada, Macheath'ın büyük plânının gerçekleşmesi durumunda, Opper'lerle Aaron'un suratlarının alacağı durumu düşünüp güldüler.

Fanny onunla birlikte gülüyordu. Ama Macheath'ın büyük plândan neyi kastettiğini bilmiyordu. Ne yapmak istediğini kimseye, ona bile söylememişti.

Aslında canının sıkıldığı zamanlar çoğunluktaydı.

O' Hara'nın adamları durumu kötüye kullanmağa ve şartlar ileri sürmeğe başladılar.

Eylül ayında birgün Macheath, O' Hara'nın bir adamı tarafından, Blacksmith Meydanında bir toplantıya çağrıldı.

Bu hiç alışılmamış bir durumdu. Macheath aşağı Blacksmith Meydanındaki depolarda hiç görünmezdi. Bü-

tün O' Hara çetesi içinden onu sadece O'Hara. Father ve Grooch, eskiden Bay Beckett olarak tanıyorlardı

Macheath buna rağmen gitti. Önemli bir şey olmalıydı. O'Hara'yla berber dükkânında buluştu.

Sessizce komşu meyhanelerden birine gittiler.

O'Hara onu çağırmış olduğu için özür diledikten sonra, Macheath'la Crysler'in haberi olmadan görüşmek istediğini söyledi. Çete içinde, Fanny'nin oldukça karanlık bir rol oynadığı garip olaylar gelişmekteydi.

Çeteye yeni çalışma düzeni uygun gelmemekteydi. Aylıklar azdı. O'Hara hemen buna karşı çıkmıştı, ama Fanny, mümkün olan heryerde ona karşı çıkmakta ve arkadan iş çevirmekteydi. Çeteyi azdırmakla uğraşan Grooch'la işbirliği yapmaktaydı. Grooch ise yine Fanny ile Lambeth'de oturmaktaydı.

Macheath çok sarsılmıştı. Fanny'nin kendisine tamamen bağlı olduğunu sanıyordu.

O'Hara'nın açıklamalarına göre, Fanny, Chreston'a açılan savaş sırasında çeteye uygulanan ücret kesintilerini MAM'ın kazancından karşılamaktaydı. Ama çeteye bu yetmemişti. Bir haftadır, alışıldığı gibi çalışılmaktaydı. Bazı sabotajlar yapılmaktaydı ve bazı çete mensupları iş yerine gelmiyorlardı. O'Hara, U — Dükkânlarının sevkiyâtın gerilediği hakkında şikâyette bulunup bulunmadıklarını sordu.

Macheath'ın bundan haberi yoktu, U — Dükkânlarında çalışanlar bu günlerde hayatlarından çok memnun görünüyorlardı.

«O zaman malları başka bir yerden alıyor» dedi O'Hara heyecanlı. «Ve size bütün bunlardan sözetmiyor ha?»

Macheath masaya dökülmüş biradan parmağıyla şekiller çiziyor ve O'Hara'ya, sulanan gözleriyle yandan bakıyordu. Birkaç sert püro ısmarladıktan sonra, O'Hara'-

yı çetenin şu anda toplantıda olduğunu öğrendiği Ride sokağına gönderdi.

O'Hara, MAM'ın sürekli alışverişlerini bilmiyordu. Macheath'ın görüşüne göre, kendisine mal temin ediyorsa bunun onu hiç ilgilendirmemesi gerekirdi. O'Hara geri döndüğünde, yapacak bir şey olmadığını anlattı; isteklerinin ne olduğunu Crysler'in bildiği söylenmişti kendisine

Macheath'e, belki yüzüncü kez, başkaldıran çete mensuplarını polise vermekten vazgeçmekle elindeki bütün gücü aldığını söyledi.

Birlikte Waterloo köprüsüne gittiler. Ama Fanny'nin dükkânı kapanmıştı. Lambeth'de onunla buluştular, Grooch ondaydı.

Çok heyecânlı bir tartışma oldu, Macheath yine susuyordu. Çok soğuk selâmladığı Grooch'a yan bakarak, yan odaya geçti ve ampir dollapların birinden bir püro kutusu çıkardı. Bu davranışı evi çok iyi tanıdığını belirtiyordu ve Fanny güç durumda kalmıştı.

Ayrıca çetenin isteklerine Fanny'nin hak verdiği de ortaya çıktı bu arada. Onlar iş ilişkilerinde bazı değişiklikler yapmak istiyorlardı. Artık çete yine kendi rizikosu altında çalışmayı ve mal başına ödeme yapılmasını istiyordu.

«Ücretler çok azalmıştı» diye sözünü bağladı Fanny, «artık işlerine gelmiyor.»

«Sadece kısa bir süre için» diye cevap verdi Macheath, «Bu sırada mallar ucuz olmalı. Chreston yenildikten sonra fiyâtları ve fiyatlarla birlikte ücretleri arttıracağız.

O'Hara yumruğuyla masaya vurdu.

«Siz sadece durumdan yararlanmak istiyorsunuz.»

«Chreston'a girişilen eylemi kavrıyamıyorlar onlar» diye ısrar etti Fanny. «Ayrıca onları hiç ilgilendirmez bu.

Ne için kullanıldıklarını ve ne zaman işlerinin bittiğini bilmiyorlar. Paralarını istiyorlar.»

«Hiç hoş değil bu» Mac, dalgın,» önce memur gibi aylık almak istiyorlar, şimdiyse özel gelirli olmağa hevesleniyorlar. 4 Liderle yoldaşları arasındaki kader ortaklığı böyle mi olur? Durmadan fikir değiştiriyorlar. Bir onu, bir bunu istiyorlar. Bir gün aylık, öteki gün kazanca ortaklık. Bunun sonu iyi olmaz. Bu kara gün ortaklığı değil.

«Kara gün dostluğundan sözedip durma Mac» dedi Fanny kızgın. «Bu senin kişisel kara günün olmasın.»

«Kötü günler gelebilir» diye ısrar etti Mac. «O zaman sorumluluk kimin üstünde?»

«O zaman kendi sorumluluklarını taşırlar. Onları bu kadar dilşünme»

«Peki», dedi Macheath ansızın. «İstedikleri olsun. Sana teşekkür borçlu olduklarını söyle onlara Fanny.»

Ve ayağa kalktı.

Fanny ona dikkâtle baktı.

«Yine serbestçe sevkiyât yapabilirler mi?

«Evet, ama ben ısmarlıyacağım.»

O'Hara ile Grooch'un şapkalarını vestiyerden alıp onlara verdi. Grooch şaşırmamış görünüyordu.

«Seninle konuşacak bir kaç sözüm daha var» dedi Fanny'ye ve iki erkek canları sıkkın gittiler.

Fanny onları aşağı kadar geçirdi. Geri geldiğinde, Mac anlaşılmaz bir yüzle pencerenin karşısında duruyordu. Perdeyi aralamış aşağı bakıyordu.

«Belki Grooch bir daha geri gelir» dedi sakin. «Işık olup olmadığına bakar. İyisimi yatak odasına geçelim.»

Kendi önden gitti. Yatak odası oturma odasının yanındaydı ve oda sokağa bakıyordu. Macheath Fanny'nin içeri girmesini bekledi, sonra oturma odasının ışığını kapattı.

«Yatak odasının ışığı yeter,» dedi. «Paranı hesap etmelisin. Çeteye ödenen paralar senin hesabından gidiyor.»

Yatağa oturdu ve çiçekli iskemleyi Fanny'e gösterdi. Fanny kırgın ve huzursuz oturdu. Genellikle mülkiyet duygularını böyle açığa vurmazdı.

«Kıskanç mısın?» diye sordu ansızın.

Ona anlamadan baktı, sonra güldü.

«Sana bunu soracaktım Mac, çok gülünçsün.»

«O zaman plân bildiğini söyle, hepsini.» diye kızgınlıkla söylendi. Fanny çok şaşırdı, plândan haberi yoktu. Sadece insanlara iyi davranılmasından yanaydı. Kavga istemiyordu, yaşamak ve yaşatmak inancındaydı. Bu görüşte olmasının bir nedeni Grooch'un çete mensubu olması olabilirdi.

Macheath'in plânını duyduğunda sadece şaşırdı.

Fanny'nin bir şey bilmediğine inandı, ama şimdi bir kez açılmıştı ve plânını sonuna kadar anlattı. Rastgele biri gibi dinlemiyordu söylenenleri. Millî Kredi Bankasıyla Chreston şirketinin durumunda zayıf noktalar vardı. Bunlarda gelişme olanakları görüyordu. Birbuçuk yüzyıllıkların baş müşterisi Peachum'du ve herşeye rağmen Peachum onun kayınpederiydi. Ama önce ortaklarıyla, Aaron'la ve Ticaret Bankasıyla olan durumu açığa kavuşturmalıydı.

Yakın bir gelecekte, Aaron dükkânlarına ve kendi dükkânlarına sevkiyât yapmayacaktı. Böylelikle Aaron kardeşlerle Ticaret Bankası Chreston şirketini son lokmasına kadar zorladıkları anda, yâni zafer anında, onları malsız bırakacak onlar da bu müşkül anda kime ihtiyaçları olduğunu anlıyacaklardı. O zaman MAM sözleşmeleri değiştirebilir ve kendi koşullarını kabul ettirebilirdi. Rekâbet savaşının orta yerinde ve reklâm haftasının başında Aaron boş depolarla kalmak istemiyecekti. Ama Aaron,

başka, kabul edilebilir fiyâtlar ödemeye razı olursa, alım işinin şimdiki akıl almaz durumu değiştirebilecekti. Bu nedenle, O'Hara'nın adamlarının bu akşamki teklifleri onun için beklenmedik bir şanstı. Kendisi de ilişkilerini düzene koymak istiyordu.

«Artık bir aile babası oluyorum.» dedi kısaca, «Bir insanın bankada hesabı olması gerektiği yaşlara geliyorum.»

Bu konuşma sırasında neşelendi, purosu elinde odada gezinmeğe başladı. Kendisini açıklamak için sarfettiği çaba sonunda Grooch'a duyduğu kızgınlığı unutmuştu. Fanny'nin çeteden gelen istekleri böylesine kamçılamasını kendi plânını bilmesine bağlamıştı başında. Şimdi plânından o kadar hoşlanmıştı ki gitmekte zorluk çekiyordu. Grooch, Nunhead'a dönerken artık Fanny'yle yaşadığını hatırladı ansızın. Herşeye rağmen Fanny'ye haddini bildirmeğe karar verdi. Artık çok başına buyruklaşmıştı.

TARİHÎ BİR TOPLANTI

Birkaç gün sonra, MAM'da Macheath'in de katıldığı bir topllantı yapıldı.

Macheath bu toplantıyı, bayların birer püro almalarını söyleyerek açtı; ayrıca, viski ve soda da hazırdı, çünkü konuşma yorucu olacaktı.

Sonra ağzındaki püroyu dudakları arasında yuvarlayarak, büyük Aaron'la birlikte önlerindeki, reklâm haftası için hazırladıkları hesap listelerini, zevkini çıkara çıkara yeşil çuha masanın üstüne yaydı. Bunlar çok geniş hazırlanmıştı ve en ufak ayrıntı bile dışarda bırakılmamıştı.

«Bunların üstünde dört gün çalıştık. Geçen pazar bunları Warbron şatosunda onlara gösterdim. Jacques Opper Londra ticaret çevrelerinin yıllarca anacakları büyük bir olimpiyada hazırlandığımızı söyledi.»

Macheath yavaş ve tane tane konuşuyordu. İskemlesinin arkasına yaslanarak Fanny'ye MAM'ın gerekli eşyâları zamanında gönderecek durumda olup olmadığını sordu. İleri sürdüğü rakkamlar akıl alacak gibi değildi.

Fanny güldü ve bir şey anlamadan, canı sıkkın olarak iki avukata bakan Bloomsburry'ye dönüp şöyle dedi:

«İmkânsız. Sonumuza geldik. Bu malların sadece üçte birini sevkedebilecek durumdayız. Kampanya fazla erken başladı.»

«Bu çok fena» dedi Macheath tavana bakarak.

«Üçtebirini sevkedebiliriz» dedi Fanny'e cesaretle.

«Jacques Opper'in söylediği gibi ancak eski yunanlıların üstesinden gelebileceği bu dev plân için doyurucu bir teklif değil» diye cevap verdi Macheath, kesin. «Üçte bir daha! «Benim görüşüme göre insan görevini ya tam yapar, ya da hiç. Bunlar, dostlarımıza karşı doğal olarak taşıdığımız ahlâkî sorumluluklardan öteye, hukukî anlamdaki sorumluluklar mı?

«E imizden geleni yaptık» dedi Fanny kısaca.

«Çok fena» dedi Macheath tavana bakarak.

«Lâfı bitirin.» dedi, oyundan Macheath kadar hoşlanmayan Avukat Rigger, «Yani Aaron'u astırmak mı istiyorsunuz?»

«Ne demek istemek?» Bunu yapmak zorundayım. Benim U — Dükkânlarım da aynı durumda.» dedi Macheath hor görerek. «Onlar bu durumdan çok feci yara aldılar. Sizin için özel muamele yapamam. Chreston reklâm haftasını gerçekleştirecek, bizse gerçekleştiremiyeceğiz, bu yeterince kötü. Ama yapacak bir şey yok. Size konuşmanın başında viski içmenizi boşuna tavsiye etmedim. Ve

sonuç alarak MAM bu krizi atlatırsa mutlu olmamız gerekir. İşe girişelim, ben Aaron'a durumun yıkıcı bir biçimde açıklanması taraftarı değilim. Mal sevkiyâtı yavaş yavaş azalmalı. Bu düzenli olmalı. Akışı düzenliyemiyorsak, hiç olmazsa tıkanışı düzenliyelim. Bir şey daha baylar; hiç bir zaman unutmayın ki hasta olan ölür, güçlü olan savaşır! Hayat böyledir!»

«Gerekli olanı yapalım!» diye kapattı Rigger kısaca. Söyleyecek bir şeyi yoktu, ama durumdan hoşlanmamıştı pek.

«U — Dükkânlarının dostları için zor bir sınav bu.» Sağ eliyle kâlemi tutabilmek için pürosunu sol eline alarak. «Maalesef bizim elimizde olan bir şey yok. Birçokları faizler yüzünden ödemelerde açıklarını kapayamaz duruma gelmiş durumdalar. Durumların zorlaşmağa başladığı şu sıralarda birikmiş her kuruşumuza bizim kendimizin ihtiyâcımız var. Onlar geri ödemeyi düşünmeliler. Kredi vererek onlara yardım ettik, onlar da bize faizlerini ödeyerek yardım etmelidirler. Bu da en azı. Bu dar zamanları atlatmak için tedbire ihtiyâcımız var. Biz düşersek hepsinin de mahvolacağını unutmamak gerekir.»

Şimdi Fanny de şaşırdı. Bunun gerekli olduğunu hesap etmemişti. Mac parayı ne yapacaktı? Dükkânları kapanınca ne yapacaktı? Aaron sallanır, ama krizi atlatırdı. Düşman olan Chreston ise, başlangıçta başarı kazanacaktı, ama ufak dükkânlar mutlaka iflâs edeceklerdi; Mac böyle umuyordu.

Macheath çalışmağa başlamıştı bile. Elinin altındaki bütün kâğıtları doldurmuştu. O'Hara'ya gün doğmuştu.

Beşi, dükkânlara mal akışının nasıl azalacağını hesapladılar; Macheath U — Dükkânlarının da aynı Aaron Dükkânları gibi az malla yetinmeleri üstünde ısrar ediyordu. Aaron Dükkânlarının ve Ticaret Bankasının haklı şikâyetleriyle karşılaşmak istemiyordu.

Bu karar derhal uygulamaya konuldu. Satış kampanyasının ortasında mal akışı durgunlaşmağa başladı.

Aaron, MAM'ın sonsuz olanaklarına duyduğu kör inançla, onlarla yaptığı sözleşmelerde mal sevkiyatından doğabilecek bir aksaklığı cezaî koşullara bağlamamıştı. Aaron'la bankası kötü durumda kaldılar ve önce U — Dükkânlarına mal sevkiyatı yapılıp yapılmadığını kontrol ettiler. Onların da kendileri gibi mal sıkıntısı çektiğini gördüler.

Gerçekte, U — Dükkânlarının sahipleri şehirdeki MAM bürosuna akın ediyorlardı; orada bayan Crysler onları nezâketle atlatıp duruyordu.

Dükkân ahipleri, evlerine döndüklerinde, Macheath'in, taksitlerini ödemelerini isteyen mektubunu buluyorlardı.

Ticaret Bankasının bürosuna çağrılan Macheath onlara ne yapacağını şaşırmış durumda gösterdi kendisini.

Tabakasından bir püro alıp, artık canı bunu bile içmek istemiyormuşcasına başını sallayarak ve pürosunu yine yerine koyarak, şöyle dedi:

«Herşeyden önce, bir insan olarak hayal kırıklığına uğradım. Dükkânlarım çok kötü durumda. Zavallı adamlar, reklâm için dünyanın masrafını yaptılar. Levhâların çoğunu kendileri boyadılar, şimdi bu dükkânlar fare deliği gibi bomboş. Bir yığın insan var içinde ve mal yok. Hem de tam kirâların ödeneceği Ekim ayının başında. Ayrıca, ucuz satış haftası için yardımcı tezgâhtar tutmuş durumdalar. Ama bunların sözünü etmek istemiyorum. Sonuç olarak maddî sıkıntılar bunlar. Durumun beşerî yönü beni çok fazla üzüyor. Bloombsbury benim çok yakın dostumdu. Bana bunu asla yapmamalıydı. Bunu ticarî değil, beşerî bir kazık olarak görüyorum.»

Macheath bu tavrını dosdoğru ve kararlı yürüttü. U — Dükkânlarındaki dostlarından kaçmadı. Aksine, sık

sık onlara göründü. Parasını niçin harcamamak zorunda olduğunu anlatıyor, dükkân arkalarındaki odalarda, kucağında dükkân sahiplerinin çocukları, onlara güven aşılamağa çalışıyor, herşeye rağmen ayakta durmaları için güç vermeğe çabalıyordu.

Kadınlarla onların sıkıntılarını konuşuyor, tasarruf yolları gösteriyordu onlara. Adamlarla tek tek konuşuyordu.

«Bu durum beni çok sarstı, ama belli etmemeye çalışıyorum.» diyordu. «Bu güç zamanlarda karınıza yardımcı olmalısınız» diye öğüt veriyordu.

Böylece tam bir lider gibi hareket ediyor, sağlam bir iradenin neler yapabileceğini isbatlıyordu.

Bu basit insanları tanıyordu. Onların asık suratları korkutmazdı kendisini. Şimdi dayanıklı olmalıydılar. «Sadece güçlü olanlar dayanır.» diyordu. Dosdoğru gözlerinin içine bakarak. Kime bakıyorsa bu bakışı unutmuyordu karşısındaki. Tarih, güçlülerin zayıfı ezdiği şeklindeki dünya görüşüne, özellikle güçlülerin iltifat ettiğini gösterir.

Ayrıca, Macheath son günlerde Polly ile yalnızca bunları konuşuyordu. Ondan sonsuz hesaplılık bekliyordu. Adamlarıyla birlikte kemerleri sıkacağını söylüyordu ciddî ciddî. Daha ucuz pürolar alıyor ve az içiyordu. Hattâ bir gazete eksik almaya başladı. «Sadakat sadakattir» diyordu. «Onlardan çok şey bekliyorum. Savaşa giden oğluna İspanyol ananın dediği gibi, ben de dükkânlarımdaki adamlarıma diyorum ki son nefesinize kadar dükkân levhalarınızı koruyun! Bu durumda sâdık olmalı ve kötü günlerinde onlarla birlik olmalıyım. Ev idaresi için verdiğim parayı niçin azalttığımı anlıyorsun, değil mi?

Jacques Opper'le konuşmak istedi. Ama o konuşmayı çok kısa kesti. Opper için şansı olmayan aklı olmayanla birdi. Kaybedene acımak zayıflıktı.

Macheath yunan felsefesini oldukça hain buldu.

SAVAŞ PAKETLERİ

Macheath'in deposunda yünlü ve keten topları vardı, fazla miktarda. MAM'ın dükkânlara mal göndermesini durdurmak kararından az önce, Wales'deki bir dokuma fabrikası soygunundan yığınla keten topu toplanmıştı ve bunları ne yapacağını bilmiyordu.

Gazeteler, Güney Afrika'daki savaş hakkındaki haberlerle doluydu.

Kızgın savaşlar yalnız Londra'da değil, Güney Afrika'da da sürüp gitmekteydi. Londra'da da çıkar çatışmaları sonucunda bu çıkarlardan payları olmayanlar eziyet çekiyordu. İnsanın U — Dükkânlarındaki malların tükenmesini dehşetle karşılayan Tom Smith ve Mary Swayer'-ler geliyor aklına; Güney Afrika'daki çıkar savaşından da payları olmayanlar en çok acı çekiyordu.

Burada yardım etmek gerekliydi.

Yardım komiteleri kuruldu. Yükek ailelerin hanımları bu kampanyaya katıldılar. Yaşlı, genç, herkes yarıştı. Kibar evlerde ve okullarda, güzel eller, keten ipliklerinden örgü ördüler. Cesur savaşçılar için gömlek diktiler, çorap ördüler. «Savaş kurbanı» kelimeleri yeni bir anlam kazandı. Macheath Polly'yi bu komitelerden birine gönderdi. Böylelikle, elindeki keten ve yünler için iyi bir amaç edinmiş oldu.

Polly, öğleden sonralarını, bayanların bir bardak çay içerken gömleği diktikleri uydurma dikiş atölyelerinde geçirmeğe başladı. Hepsinin yüzü çok ciddiydi, ve konuşmalara kurban sözcüğünün gölgesi vuruyordu.

«Böyle güzel, beyaz gömlekleri olduğu için sevinecekler» dedi bayanlardan biri. Uzun tırnaklarıyla püskülleri düzelterek İngiltere'nin büyüklüğünden sözediyorlardı.

Kadınlar yaşlandıkça kana susuyorlardı.

«Bizim uslu Tommy'lerimizi arkadan kıstıran o haydutlara fazla müsamaha gösteriliyor» diyordu Polly'nin yanında oturan yaşlı ve soylu bir hanımefendi. «Onları hemen kıstırıp kurşuna dizmeli ki, İngiltere'ye karşı çıkmanın ne demek olduğunu anlasınlar! Bunlar insan değil. Bunlar vahşi hayvan! Onların kuyuları zehirlediklerini duydunuz mu? Sadece bizim adamlarımız centilmen davranmamalılar. Aynı şekilde düşünmüyor musunuz şekerim?»

«Bizimkiler» diyerek içini çekti, daha yaşlı, gözlüklü bir kadın, «ateşe öyle cesaretle atılıyorlarmış ki, kurşun yağmuruna talim alanındaymış gibi dalıyorlarmış. Ölüp ölmemek hiç umurlarında değil. Bir gazeteci onlarla röportaj yapmış. Hepsi bir ağızdan şöyle diyorlarmış: Biz önemli değiliz, yeter ki İngiltere bizimle övünsün!

«Onlar sadece görevlerini yapıyorlar» dedi birincisi sertçe «Biz de kendi görevimizi yapıyoruz.»

Sonra da daha hevesle dikiyorlardı.

İki genç kız kıkırdadılar. Yüzleri kıpkırmızı kesildi, kahkaha koparmamak için birbirlerinin yüzüne bakamıyorlardı. Anaları onları sükûnete davet etti.

Yirmi yaşlarında biri şöyle dedi sâkince :

«İnsan savaşta olanları gazetede okuyup güzel gençleri üniforma içinde düşününce hiçbir şeyden tad almaz oluyorlar.»

İki genç kız kahkahayı koyverdiler. Ciddî olmayan tabiatlarıyla sürdürdükleri savaşı bir an olsun bırakmadılar, ne yapacaklarını şaşırarak yutkundular; vücudları kahkahadan sarsılırken, suratlarını asıp ciddî görünebilmek için kasıldılar.

Genç bir kadın onlara yardımcı oldu.

Yeni bir konuşma açarak,, «bilmiyorum ama, terden sırılsıklam üniformalarıyla uslu toommy'lerimizi, onların katlanmak zorunda kaldıkları savaşları, zorlukları süşündükçe, yıkanmamış hâlleriyle ne kadar terli ve kanlı olurlarsa olsunlar, kendilerini öpmek geliyor içimden, vallahi!»

Polly ona şöyle bir baktı.

Yuvarlak yüzünü dikişini üstüne eğerek, «babam nekadar da haklı» diye düşündü, zaferden sonra yıpranmış, yırtık pırtık, yoksul görünüşlü askerleri dilenmeğe göndermeli, ama yenilgi zamanında yakışıklı, temiz askerler yollamalı dilenmeğe. Bütün sanat burda.

Söz savaş paketlerine geldi. Bayanlar, içerisinde tütün, çikolata ve mektup olan paketler gönderiyorlardı. Bütün paketleri mor, pembe kurdelâlarla bağlıyorlardı.

«Aaron'un Miller Caddesindeki dükkânında bir şilin karşılığında dünyanın tütünü satılıyor» diye anlattı kızlardan biri. «Belki de çok iyi bir tütün değil ama, askerler iyi tütünden çok, bol tütünü tercih ediyorlar. Herkes böyle söylüyor.»

Askerler kendilerine gönderilen armağan pakelerine mektupla teşekkür ediyorlardı, kızlar da bu mektupları birbirlerine gösteriyorlardı. Mektuplar çok hoş imlâ hatalarıyla doluydu ve büyük idealleri yansıtıyordu.

«İnsanın bu gömleklerle çorapları kendisinin bir mektupla gönderememesi çok yazık» dedi, Miller sokağından alışveriş eden kız, «çok daha zevkli olurdu o zaman.»

Ansızın, kadınlardan yaşlı olanı Polly'e dönerek kızgınlıktan titreyen bir sesle:

«Bu temiz, İngiliz ketenlerinin belki çok yakında bir İngiliz gencinin kanıyla boyanacağını düşündükçe, bu işi yapacak cânileri ellerimle boğmak istiyorum. »

Polly dehşetle yaşlı kadına baktı. Kadının iğne tutan

kuru eli havada titriyor, gerdanı güçsüzce aşağı sarkıyordu.

Miğdesi bulandı, odayı terketti.

Odadaki kadınlar, ah vah sesleriyle yardımına koştular.

«Çocuk bekliyor.» diye fısıldadı biri ötekine.

Polly yeniden, solgun bir yüzle odaya döndüğünde, sülükler korosundaki yerini alırken, inek gözlü biri : «İnşallah oğlan olur, İngiltere'nin erkeklere ihtiyâcı var!» dedi.

Sonra konu değişti.

Kocasının amiral olduğu odadaki herkesçe bilinen, şişman ipekli entarisi çiçek desenli bir kadın şöyle anlattı:

«Aşağı sınıfların tutumu gerçekten hayranlık verici. Keten ilpiği eğiren başka bir komiteye gidiyorum. Sizler de bir kez görmelisiniz. Çok hoş bir topluluk. Oraya geçen sah basit bir kadın geldi. Kadının herşeyinden evlerinde doğru dürüst yiyecek birşeyleri olmadığı belli oluyordu. İşte bu kadın birkaç kez tamir edilmiş tertemiz bir gömlek getirdi. Benim kocamın iki tane gömleği daha var, dedi, cephede bir yığın yaralanan insan olduğunu okudum. Kocama olayı anlattığımda, «İşte gerçek bir İngiliz anası! Bu kadından bazı düşeslerin öğreneceği çok şey var.» dedi.

Gururla çevresine baktı.

«Herkes yerine ve malına göre değerlendirilir.» dedi Polly'nin yanındaki yaşlı ve soylu kadın, yukardan.

Polly kocasına, kibar evlerden bir yığın davetiye aldığını haber verdi. Mac mallarını böyle kolaylıkla elden çıkarabildiği için çok memnundu ve Polly'yi, İngiliz askerleri için çalışan komitelerde görev almağa devam etmesi için destekledi.

Macheath, Aaron ve Opper'le her karşılaşışında, eski arkadaşı Bloomsbury'nin sadakâtsizliğinden yakınıyordu; ama bu arada, alım merkeziyle olan ilişkilerinin üstüne basması gerektiği duygusundaydı. Özellikle Ticaret Bankasının kuşkusu kolay yatışacak gibi değildi. Mal sevkinin ansızın kesilmesi MAM'ın üstüne kalmış durumdaydı ve bu işle Mac'ın ilişkili olduğunun bilinmemesi gerekiyordu.

Macheat MAM'ı ikinci ve çok gizli bir toplantıya çağırdı. Macheath'in adı tutanağa Bay X olarak geçti. MAM'ın ağzından kendisine hukukî ve saygılı bir mektubu onayladı: bu mektupla MAM şimdiye kadarki anlaşmalarındaki fiyatların reklâm fiyatları olduğunu belirtiyor. MAM depolarının şu sıralarda boşalmış olmasına rağmen, sevkiyatın en kısa zamanda, ama yeni fiyatlarla başlıyacağını açıklıyordu.

Herşey bittikten sonra, saat 9'a doğru Bay Bloomsbury ayağa kalkıp kekeleyerek, bu tedbirin U-Dükkânları sahiplerini de zarara uğratıp uğratmıyacağını sordu.

Bloomsbury'nin bu sorusu gerçekten şaşırtıcıydı.

Sesiz bir geceydi, herkes masanın çevresinde sâkin oturuyordu. Hava sıcak olduğundan pencereler açıktı ve gaz lâmbasının ışığında kestane ağaçlarının yeşili görünüyordu. Macheath, pürosunu bırakıp dostu Bloomsbury'e, bu durumu U-Dükkânları için kısa süreli bir fedakârlık olacağı, ama ticarî özellikle beşerî başarıların gerekli zamanlarda fedakârlık edebilmekle mümkün olduğu hakkında bir söylev çekti. Hasta olan ölür, güçlü olan savaşırdı. Bu hep böyleydi ve böyle kalacaktı. U-Dükkânlarının sahipleri şimdi güçlerini ortaya sermeliydiler. Ayrıca Fanny Crysler'e, şu sırada kimin dayanıp kimin çök-

tüğüne dikkât etmesi emrini verdi. O'Hara'nın mal bulma işi de kaderin bu oyununa bağlıydı.

Macheath bütün sorumluluğu üstüne alıyordu. Fanny Crysler'in sokağa attığı her U-Dükkânı sahibi kendisi tarafından sokağa atılmış olacaktı. Ona inanmıyan onunla çalışamazdı.

Bundan sonra, Fanny Macheath'a bakmadan ayağa kalktı ve U-Dükkânları sahiplerinin durumlarının kötülüğünü kuru bir dille anlattı. Onların başına gelenin soğuk bir cinâyetten başka birşey olmadığını söyledi. Çokları bir ay daha dayanamıyacak durumdaydılar. Kendisine ve burada bulunanlara soruyordu:, U-Dükkânlrının iflâsını şirket taşıyabilecek miydi?

Konuşmasını şu sözlerle bitirdi:

«Hemen bugünden yardım elimizi uzatmazsak bir felâketin önünü alamayız.» Macheath, soğuk ve kırgın bir sesle, iflâs edecek ve mahvolacakların, sonuç olarak U-Dükkânları değil, U-Dükkânları sahipleri olduğunu ve bunun önemli bir nokta sayılabileceğini, ayrıca şirketin dullarla yetimlere el uzatacak durumda olmadığını söyledi. Sonra, onun görüşüne göre, düşen düşsündü ve düşene vurmalıydı.

Görüşme böylelikle sona erdi. Bir cumartesi akşamıydı. Takvim 20 Eylül'ü gösteriyordu.

O'Hara, evine dönerken, son nutka kızıp duruyordu, Macheath'in pozları sinirine dokunmuştu. Sırf şu Bloomsbury yüzünden, sanki kendi sözüne inanıyormuş gibi yapmanın ne âlemi vardı?

Ama Macheath, kendi aralarında konuşurlarken bile maskesini düşünüyordu. Alaycı konuşmalardan nefret ederdi ve en saçma sapan konuları bile ciddî bir tüccar tavrıyla konuşurdu. O'Hara bu nedenden sık sık bozuluyordu.

Ama yine de herşeye kararlaşıldığı gibi harfi harfine

uyuyor, adamlarına birkaç hafta, kendi hesaplarına izinli olduklarını bildiriyordu. Böylece mal sevkiyâtı tamamiyle duraksadı. Ve MAM'ın Macheath tarafından sessizce Ticaret Bankası yetkililerine sunduğu mektubun etkisi sanılandan da fazla oldu.

U-Dükkânları sahiplerinden en zavallı olanları, çok kısa bir süre içinde ne yapacaklarını bilemez duruma geldiler. Hepsinin ödenecek kira borçları, işletme için, ya da dükkânın döşenmesi karşılığı şuraya buraya yaptıkları borçların senetleri vardı. Çok kısa bir süre içinde yarım düzine kadar U-Dükkânı açılmıştı ve hepsi daha doğru dürüst satışa başlamamıştı bile. Tabiî, şimdi bu dükkânlar,-aldatılmış olduklarına inanıyorlardı. Yıkıntı ve şaşkınlıkları sonsuzdu.

Bu andan sonra, Peachum'un adamları, sokaktan, dilenmeğe kalkan U-Dükkânı sahiplerini ya da işçilerini toplamaya başladı.

Bay Macheath'in şubeleri tarafından işten atılmış olmaları onların kendi başına buyruklarını daha da arttırmıştı. Bağımsızlıkları dayanılmaz bir noktaya ulaşmıştı. Artık belirli bir adresleri yoktu. Kendi çabaları sayesinde 50 kiloluk ağırlıklara ulaşmışlardı.

Peachum'un işine yaramazlardı, çünkü gururlarını yitirmek için en azından iki aya ihtiyâçları vardı.

Aaron'la Opper'ler bir bilinmeyenli denklem karşısındaydılar. Bloombsbury'e karşı önce çok sert bir dil kullanıyorlardı, ama reklâm haftası yaklaştıkça tonlarını değiştirmek zorunda kaldılar. Aaron'un dükkânları MAM'ın ucuz mallarına afyona alışır gibi alışmıştı. Bu tiryâkiliği sürdürmek niyetindeydiler.

Bloomsbury ile görüşme yapılırken Macheath Ticaret Bankasında değildi. O Aaron'a Bloomsbury ile bütün ilişkilerini kesmiş olduğunu ve MAM bürolarına haftalardır ayak basmadığını söylüyordu. Aaron'la, Aaron'a artık es-

kisi kadar iyi davranmayan iki Opper, ufak ağzında şişman bir püro gezdiren, durmadan Jenny'i düşünen ve malların bir gün temin edileceğini garanti eden Lord'a nasıl davranaklarını bilemiyorlardı. Bloomsbury, MAM'ın en yakın zamanda, sevkiyat yapabilecek duruma geleceğini iddia ediyordu. Baylar birbirlerinin ellerini kuvvetle sıkarak ayrıldılar. Karşılıklı olarak birbirlerine yaklaşmış olduklari duygusundaydılar. Daha yüksek fiyâtların sözü de edilmişti bu arada.

Jacques Opper Macheath'i hafta sonu için, Warborn şatosuna davet etti.

Bu kez Macheath Polly'i de birlikte götürdü. Fanny, Polly'nin giyiminin ortalama bir ölçüyü aşmaması konusunda bütün inandırıcı gücünü kullandı. Macheath'e kalsa Polly'i bir düşes gibi giydirecekti.. Böyle bir tutum, Bloomsbury'nin bundan önceki davete Jenny'yi de birlikte götürmesinden de kötü olacaktı. Bayan Opper Polly'yi büyük bir dostlukla karşıladı.

Polly, ne çok ne de az konuşuyordu. Yalnız Opper'lerin ağızlarını şapırdatmalarına şaşıyordu.

Jacques Opper'in üstünde de bütün yaşlıca erkeklerin üstünde bıraktığı iyi etkiyi bıraktı.

Jacques Opper, Macheath'le parkta gezinirken, aralarında taze çimlerin yeşerdiği eski, yaşlı kayın ağaçlarını göstererek şöyle dedi:

«Bakın sevgili Macheath, bütün bu ağaçlar birbirlerinden kopuk duruyorlar. Durumları çok iyi değil mi? Ben şanslı insanları tutarım. Bu ağaçlar şanslılar. Bahçıvan onları diktiği için bu durumdalar, bunda kendi payları yok diyenler çıkabilir: ama görünüşleri hârika.»

Macheath sessizce yürüyordu yanında ve şanslı olduğu düşüncesine varıyordu.

Ama bu keyifli gelişmeye Macheath'in Brown'dan aldığı tatsız bir haber su kattı.

Bu haberde, Brown arkadaşının tutuklanmasına karşı koyacağını belirtiyordu. Ansızın sıklaşan soruşturma sonucunda, Macheath, Küçük Esnaf Mary Swayer'in ölümünden sorumlu tutuluyordu.

Şimdi haylar bulaşıkta ellerim,
Yatağım yapıyorum âlemin,
Bahşişe «eyvallah» diyorum,
Bu salaş otelde, pırtılar giyiyorum
Diye, elbet bilmezsiniz kimim?
Ama birgün kopunca çığlıklar
Merakla dikilecek başlar
Bulaşık yıkarken sırıtan bana
Bakacaklar şaşkınlıkla
Ve bir gemi, sekiz direkli
Elli topuyla
Varacak limana
Hadi işine diyecekler bana!
Bahşiş fırlatıp suratıma,
Bahşişi kapacağım
Yatağı yapacağım,
Kimse uyumıyacak o yatakta,
Tanımıyorlar beni hâlâ
Ama birgün limanda kopunca çığlıklar
Merakla dikilecek başlar
Ne oluyor diye soracaklar,
Kötü bir suratla pencere başında
Beni görenler şaşacaklar
Ve bir gemi, sekiz direkli
Elli topuyla
Açacak ateşi.
Gülebilirseniz gülün o anda,
Duvarlar inecek başınıza,
Bütün şehir yıkılınca da
Sadece otel kalacak arkada
Acaba kim oturuyor burda?
Geceki çığlıklardan sonra,
Niçin bu otel tek başına ayakta?
Sabah olunca görecekler beni kapıda,
Diyecekler bu varmış burda!
Ve bir gemi, sekiz direkli
Elli topuyla
Donacak bayrakla

Sonra yüzlerce adam çıkacak karaya
Gölgeden yanaşıp yavaşca
Enseleyecekler sizi kapınızda
Zincirleyip getirecekler ayağıma,
Hangisi diye soracaklar bana
İşte o an çıt çıkmayacak limanda
Sorgunun yapıldığı anda
Ve hepsi! diye bağırdığımda,
Başlar düşerken de diyeceğim hoppa!
Ve bir gemi sekiz direkli
Elli topuyla
Alıp gidecek beni

(Hizmetçinin Düşü)

10

YİNE 20 EYLÜL

Mary Swayer'in trikotaj dükkânı Waterloo Köprüsü yakınındaki Mulberry Sokağındaydı. Fewkoombey onu ziyaret ettiğinde, çoğu U-Dükkânları sahipleri gibi, dükkânın arkasındaki delikte, iki çocuğuyla oturuyordu. Dükkân öbürlerinden biraz daha büyükçeydi ve bir perdeyle ortasından ikiye bölümüştü. Sokağa bakan tezgâhın ardında, gaz lâmbası ışığında çalışan yetişme çağındaki iki dikişçi kızın yüzleri görünüyordu. Oturma odası ışığını avluya bakan tek pencereden alıyordu. Bu ışık, odayla dükkân arasındaki kapı, ısınma zorluğu nedeniyle hep açık durduğu hâlde, dikiş dikmeğe yetmiyordu.

Mary'nin durumu iyi değildi. Mafeking'te savaşan kocası ona nerdeyse hiç yardım yapmıyordu. Kendisinden

önce iki kez evlenmiş olan bu adam, son karısından Mary yüzünden ayrılmıştı, bu nedenle maaşı hep ikiye bölünüyordu.

Dükkânın bir yığın borcu vardı. Mac'ın verdiği çek hemen tükenmişti. Mary para konusunda savruktu ayrıca; ticaretten de pek anlamıyordu. Dikişçi kızlara doğru-dürüst para ödeyemiyor, buna karşılık da iyi iş çıkartamıyordu. Mary'nin zayıf yönlerinden biri kendisinden hoşlanılmasını istemesiydi. Bu nedenle, kızlar nezaman margarin yağlı ekmeklerini ellerine alsalar, onlara yiyecek birşeyler verirdi. Mary daima herkesin hoşuna gitmek ister ve cömertliğiyle hayranlık uyandırmağa çalışırdı. Borç para bile verirdi.

Dükkânın camekânına çapraz olarak bir kâğıt yapıştırmıştı; kâğıdın üstünde şunlar yazıyordu: «BU DÜKKÂNI BİR ASKER KARISI YÖNETİYOR». Müşterilerine Mafeking'teki kocasından sözetmeğe bayılır, hattâ Times gazetesinden kestiği, kuşatılmış şehrin stratejik durumu hakkında bilgi veren gazete kupürlerini onlara gösterirdi. Tezgâhın ardında hoç bir görünüşü vardı; ne var ki sattığı malların müşterileri erkek değil, kadındı. Yoksa işleri daha iyi giderdi, belki de. Ama o zaman da yanlışlık ya da umursamazlık yüzünden bir yerine iki don sarmamalıydı pakete. Böyle davranışlar müşterilerinin güvenini sarsıyordu.

Fewkoombey birkaç akşam, dükkân kapandıktan sonra gelmiş ve Mary, çocuklar yattıktan sonra, dükkânı toplarken, yanında oturmuştu.

Camekândaki levhânın ona zorluk çıkardığını anlatıyordu. Bu haksız reklâma kızıyordu komşu dükkânlar. Onlara göre kocası askerdi ve zaten fazlasıyla ucuz sattığı çoraplarla kocasının bir ilişkisi olamazdı. Ayrıca, vatanî duygular açısından da böyle levhâlarla savaşmak gerekirdi. İngiliz askerlerinin karılarının halktaki acıma duygu-

şuna sığınmaları doğru değildi. Fewkoombey de bu son görüşe katıldı.

Mac hakkında pek konuşmadı Mary. Polly'yi ise hiç sormadı. Mac'ı yıllarca görmemişti zaten.

Dikişçi kızları tutuğundanberi durumu biraz daha iyi gidiyordu. İşleri az canlanmıştı.

Ama bunun ardından mal sevkiyâtının durduğu günler geldi. Macheath'in, U-Dükkânları sahiplerine Aaron dükkânlarıyla işbirliği yapacağını bildirdiği toplantıdan canı sıkkın dönmüştü zaten. Çünkü bu birleşme onun için fiyatlârın daha da inmesi demekti ve buna karşılık kendi malları Aaron dükkânlarındaki mallardan ucuza olamıyacaktı. Yoksul Londra halkı ise ilgilendirmiyordu onu. Macheath'in konuşma sanatı onun için, fırtınanın gemileri parçalama sanatına benzeyen ve kış bulutlarının kar yağdırma yeteneğinden pek farklı olmayan birşeydi.

Şimdi bütün dükkânlar ha babam fiyât indirimi yapıyorlardı. Hattâ Chreston dükkânları bile mallarını yok pahasına satmağa başlamışlardı. Üstüne üstlük, tam sonbaharda, müşterilerinin ondan yün ve iplik aldıkları bir zamanda, yünü ve ipliği bitmişti! Adresine gelen matbû bir mektupta, elindeki malı idâreli kullanması, çünkü yakında mal sevkiyâtının azalacağı bildiriliyordu. Daha işin başında aklı başından gitti.

Artık dayanacak gücü kalmamıştı. Üzüntüler ve sağlıksız bir hayat onu yıkmıştı. Ayrıca çok genç yaşta orospuluk etmekten yıpranmıştı. Kötü yapılmış kürtajlar sağlığını bozmuştu. Genellikle otuz yaşlarında olan insanlar hayatlarının en iyi durumundadırlar, Soho'da bir U-Dükkânına sahip değillerse tabiî Londra'nın içinde ve dışında bu durumda bir yığın kadın ve erkek vardı.

Mary önce sıkıntısını anlatmak için Mac'ı ele geçirmek istedi. Tabiî, onu bulamazdı. Fanny kendisini birkaç kez oyalayıp teselli etti. Sonunda, Mary, Mac onunla gö-

rüşmezse «Ayna» gazetesine gidip herşeyi söyleyeceğini hatırlattı.

Mac yine de görüşmedi Mary'yle. O da bir akşam Fewkoombey'le birlikte gazeteye gitti.

Gazetedekiler ona iyi davrandılar. U-Dükkânlarının Napoléon'u aleyhinde vereceği bilgi karşılığında kendisine para ödeyeceklerini söylediler. Malların kaynağını öğrenmek istiyorlardı özellikle. Ama Mary bu konuda birşey bilmiyordu. Mallar Alım Merkezinden geliyordu. Buna karşılık Macheath'ın «Ustura» nın ta kendisi olduğunu söyledi. Adamlar onu ağızları açık kahkahayı koyverdiler. Onlara Mac'ın Eddy Black'i öldürdüğünü söylediği zamansa, yarı şaka, yarı iyi niyetle sırtını sıvazlayıp kendisini akşam yemeğine alıkoymak istediler. Mary oradan ne yapacağını bilmez halde ayrıldı. Fewkoombey'de olanları Peachum'a anlattı. Getirebildiği ilk haberdi bu.

Peachum, başında şapkasıyla küçük, karanlık dükkânında ayakta duruyor ve onu dikkâtle dinliyordu. Şişman yardımcısı Zerberus'u dışarı çıkarmıştı. Macheath ne de olsa damadıydı.

Gelen haber bütünüyle yararsızdı. Macheath'in «Ustura» nın kendisi olduğu haberini ise daha önce dilencileri de götürmüşlerdi. Peachum tabiî bu haberi alır almaz polise girecek kadar akılsız değildi. Orada adama gülerlerdi sonra. Bu adamın, toplumun en alt katlarından geldiği kesindi. Ama bundan onun «Ustura» olduğunu çıkarmak fazlaydı biraz. Böyle de olsa, bunun ilginç hiçbir yönü yoktu. Bununla başkaları uğraşmalıydılar. Belirsiz gerçeklerin peşinde dolaşmak! Gerçek tek başına hiçbir şey değildi, kesinlikse herşey.

«Herkes bilir ki» derdi Peachum sık sık, «mülk sahiplerinin suçlarını koruyan başlıca şey, belirsizliktir. Politikacılar, herkes onların sadece ince ve yüksek suçlar işleyebileceklerine inandığı için, rüşvet alabilirler. Eğer

onların yaptıkları birisince olduğu gibi yansıtılabilse, herkes 'ne kabalık!' der ve bununla da olayı yansıtanı kasteder. Bu durumun yalnızca kaba olan yönü üstünde durulur, çünkü inanılmaz olan, kabalıktır. Bay Gladstone büyük bir rahatlıkla Westminster Kilisesini yakabilir ve bunun Muhafazakârlarca yapıldığını iddia edebilir. Tabiî buna kimse inanmıyacaktır, çünkü onların istediklerini yapmak için daha ince yolları olduğu bilinir; ama kimse suçu Gladstone yüklemiyecektir. Bir bakan, benzin bidonuyla dolaşmaz. Tabiî ki kibâr mülk sahipleri kimsenin cebinden para çalmaz, der halk. Elbette adî bir soygunla, Rothschild'in bir bankayı kendisine yontması arasında büyük fark vardır. Bunu herkes bilir! Ama bana sorarsanız, büyük suçları işleyenler, yakalanmadan küçük suç işleyebilecek yegâne kimselerdir ve bu olanaklarından da bolca yararlanırlar.»

Fewkoombey yine de sık sık Mary ile buluşmalı ve ondan daha iyi haberler koparmağa çalışmalıydı.

Bu nedenle, eski asker sık sık onun dükkânında oturmağa başladı. Geceler boyu konuşuyorlardı' Mary, kendi üstündeki güçlerin, onu mahvedecek bazı işler çevirdikleri duygusuna kapılıyordu bazen.

Macheath, elindeki birkaç kuruşu dükkâna yatırması için onu tahrik etmişti ve şimdi ise kendisini açıkta bırakıyordu. Herşey başlangıçta yardım gibi görünüyordu. Artık mal gelmemesi o kadar önemli değildi. Ne yapalım, yoktu mal. Ama kirayı ödeyemediği zaman Mac ona yardım elini uzatmalıydı.

«Bu adam benden sorumlu» diyordu, «insan, kaderine karşı çıkamaz Fewkoombey. Benim kaderimin adı Macheath'dir ve Nunhead'da oturmaktadır. Bazen, iki elimi yumruk yapıp onun yüzüne durmamacasına vurmak istiyoyorum. Bu öyle iyi gelir ki bana. Onu kötülüğünden dolayı nasıl cezâlandıracağımı hiç olmazsa düşümde görmek

istiyorum. Hep bu düşü görmek istiyor, bir türlü göremiyorum. Geceleri fazla yorgun oluyorum.»

Başka bir kez şöyle yakınıyordu:

«Kuruşu hesâplıyorum. Herkes fazla veresiye iş gördüğümü söylüyor; fazla iyi olduğunu. Ama yanlış bir suçlama bu. Eğer veresiye satmazsam müşterilerimi kaybederim. Benim müşterilerimin hepsi yoksul kişiler. Ötekiler daha çok çeşit satan büyük dükkânlara giderler. En kötüsü, Mac'ın Clithe Sokağında yeni bir U-Dükkânı açtırması, bu benim belimi kırdı. Bu kadarı fazla.»

Konuyu hep bu yeni dükkâna getiriyordu. Gece gündüz bu dükkânı karşısında görüyordu. Gittikçe daha sık olarak iflâs etmekten sözediyordu. Fewkoombey, kutuları toplar ve onları raflara yerleştirirken, hep yanındaydı, kutuları yerleştirirken hep uzanması gerekiyordu Mary'nin. Hasırı delinmiş ve üç ayağı kalmış bir iskemlenin kenarına oturuyordu. Sırtıyla iskemlenin arkalığı arasında hep birkaç kutu bulunuyordu. Bacağını bıraktığı yerde sağlam kurtarabilmiş olduğu piposunu içiyor ve şöyle nutuklar atıyordu:

«Senin yeteneğin yok» diyordu ağır konuşarak, «Satacak bir şeyin yok. Tek malın olan biraz memeyle taze deriyi çabucak elden çıkardın. Belki de fazla ucuza sattın, ya da zaten fazla veren bulamazdın. Çok şey isteniyor bu alanda genellikle. Öyle insanlar var ki baştan aşağı yetenek dolu ve bütün yetenekleri satılık, taşıyamıyacakları kadar çok yetenekleri olan için birkaç duvar yeter, onları sergilerler ve dükkân tamam olur. Ne sen, ne de ben onlardan değiliz. Senin benim gibiler deniz kıyısında tuzlu su satarlar. Bizim, ağzında dişi olan bir tavuk kadar bile yeteneğimiz yoktur. Ben şimdilik bir yuva buldum, ama orada da ebediyyen kalamam. Bu da bir raslantı. Beni orada niçin beslediklerini gerçekten bilemiyorum. Kendimi vazgeçilmez kılabilecek birşeyler arıyorum durmadan.

İşimin köpeklerle bir ilişkisi olması gerektiğini düşünüyorum. Ama onları herkes besleyebilir. Bu öyle birşey olmalı ki, nerde Fewkoombey? diye sorulmalı. Derhal gelmeli, onsuz olmuyor. denmeli, İş gitmiyor, çok şükür geldi, denmeli. Uzun bir süre birşeyler aradım, ama birşey bulmadım. İnsanın yeteneği yoksa, üstüne birşeyler yapmalı, yani kendisini iki, üç misli yararlı kılmalı.»

Konuyu bu noktaya getirdiğinde ansızın huzursuzlaşıyor ve hakkında daha elde tutulur bilgiler edinmezse ekmeğinden olacağına inandığı Macheath üstüne sorular soruyordu.

Ama böylelikle Mary'yi sadece kuşkulandırıyordu ve o da ona birşey söylemiyordu.

Hep genel şeylerin sözünü ediyordu çoğunlukla.

Birgün, U-Dükkâm sahiplerinden olan, Macheath'in Aaron şirketiyle birleşmelerini bildirdiği toplantıda tanıştığı yaşlı bir kadınla bir falcıya gitti. Fewkoombey'ye bu olaydan sık sık bahsetti.

Pahalı bir falcı değildi bu.

«Mutlaka o pahalı falcılar kadar iyi değildir» dedi Mary.

Falcı beşinci katta oturuyordu ve kartlarını mutfakta yayıyordu. Oturmuyordu bile. Çabuk çabuk ve «ezberlemişcesine» okuyordu falını, «Kartlar doğru dürüst düşmemişti bile», belkide sadece elden okuyordu.

«Siz hayat fırtınalarında pişmiş bir kişiliksiniz», demişti dükkânıyla ilgili sıkıntısını dile getiren yaşlı kadına. «Çevrenize isteklerinizi kabul ettirmeğe alışıksınız. Burcunuz Koç burcu. Hayata enerjiyle bakıyorsunuz, herşey elinizde ve sonunda zafer kazanıyorsunuz. İçinizdeki iki tutkudan kendinizi kollamanız gerekiyor, ayrıca adının baş harfi B olan bir kadına fazla güvenmeyin. Mutluluğunuzun karşısına dikilebilir. Gelecek Temmuz ayında dikkâtli olmanız gerekiyor, Terâzi yoluna bir köpek yıldızı

girecek ki bu sizin için iyi bir işâret değil hiç. Ama sizin için gördüğüm tek tehlike bu, borcunuz bir şiling madam.»

Mary falcının sözlerini ezberlemişti, hattâ bunun üstüne biraz gülüyordu bile. Miğdesi boş olduğu için yaşlı kadın fenalaşmamış olsaydı o da falına baktıracaktı.

«İnsan geleceğini öğrenmek ister» diyordu. «bu nerede öğrenilebilir?»

«Ayna» dergisine yaptığı başarısız ziyaretten sonra, bir cuma sabahı yine Fanny'nin antikacı dükkânına gitti. Fanny onun görünüşünden dehşete düştü ve onu bütün sabah, Mac'ın uğrayacağı umuduyla oyaladı. Ama Mac gelmedi ve sonunda iki kadın, öğleyin Mac'ın Nunhead'-daki evine gittiler; Fanny bunun Mac için ne kadar can sıkıcı olacağını tahmin ediyordu.

Polly onları kötü karşılamadı. Kendilerini misafir odasına oturtup çay yapmak için mutfağa koşturdu. Önce önüne önlük bağladı, bütün bunları, tencere-tavayla uğraşmalarına kadınca çekicilik katan, kadınlar gibi yapıyordu.

Fanny Mary'ye işten söz etmemesini sıkı sıkıya tenbih etmişti. Mac beklenecekti. Ama «Şeftâli» elinde çayla gönünce Mary ağlamağa başladı. Artık bekleyecek hâli kalmamıştı.

Anlatılacak herşeyi, «Ayna'daki adamları gülmekten katıltanlar hariç hepsini, Mac'ın kendisine karşı olan sorumluluklarını anlattı.

Polly ona merakla bakıyordu. Oturmaya bile fırsat bulamamıştı ve çay tepsinini elinde tutuyordu. Durum açıktı, Macheath kadını ucuzcu dükânlarından birine tıkmıştı ve şimdi orada mahvolmaya bırakıyordu. Ondan bıktığında kasap bıçağıyla öldürseydi daha insanca davranmış olurdu.

Mary'ye cevap verirken elindeki çay fincanları biraz şangırdıyordu. Ona şunları söyledi:

«Ticâretten pek birşey anlamamaktaydı. Kocasının Mary'i U-Dükkânlarından birine tıkmış olabileceği pek inandırıcı gelmiyordu kendisine. Herhalde ona dükkânı hediye etmişti.. Onu orada mahvolmaya terketmiş olması konusunda, karısı olarak, Mac'ı korumak zorundaydı. Sadece onun U-Dükkânı yoktu. Bu dükkânların sahibi olan bunca insanı, Mac niçin mahvetmek istesindi? İnandırıcı değildi bu. Ama öteki konuda. kadın kadına şunu söylemek zorundaydı: Mac'ın evlemeden önce yapmış oldukları onu ilgilendirmezdi, ama bir kadın olarak şunu söylemeliydi ki, bir erkekle yatan bir kadının bunu niçin yaptığını bilmesi gerekirdi. Bu işin fiyatı kendisine aitti. Yattığı erketen kendisini bir hayat boyunca sırtında taşımasını beklememeliydi. Yoksa bir erkeğin otuzuna varmadan yarım düzine ailesi olurdu. Bir insanın başı derde girince bundan hep başkaları suçlu tutulmamalıydı.

Bütün bunları söyledikten sonra tepsiyi oldukça gürültülü bir biçimde masaya koydu ve bir sessizlik oldu. Swayer susmuştu ve Polly'ye boş gözlerle bakıyordu. Fanny de şaşırmıştı. Bir an ayağa kalktı.

Mary de, Fanny kadar çabuk olmamakla birlikte kendisini toparladı. Şaşkın ellerle masanı üstündeki eşyalarını topladı. Bu arada Polly çaydanlığı eline almış, fincanlara çay boşaltıyordu. İki kadın gittiklerinde çaydanlık daha elindeydi.

Fanny Mary'yi birlikte götürmek istedi, ama Mary başını salladı ve geçmekte olan bir tramvaya atladı. Dalgın bir hâli vardı ve Fanny tramvayın Mary'nin oturduğu Mulbery sokağına gitmediğini farketti. Aklı pek başında değildi. Artık yaşayacak 27 saati daha vardı

Fanny günün geri kalan bölümünde Mac'ı aradı. Onu ertesi günü, iki kadının ziyareti hakkında karısının anlattıklarına kızmış ve huzuru kaçmış olarak dükkâna uğradığı an görebildi.

Mac, Fanny'yi azarladı ve ne olduğunu öğrenmek istedi.

Fanny olanları durgun bir biçimde anlattı. Polly'nin tavrı sözle ifade edemiyeceği kadar canını sıkmıştı Kendisinin de sadece bir memur olduğunu hissetmişti ansızın. Macheath'in tavrı da hiç hoşuna gitmedi.

Clithe sokağındaki yeni dükkâna getirdi konuyu ve Mary Swayer'in gücünün tükendiğini, durmadan iflâstan sözettiğini söyledi.

Mary'nin kendisini Mulberry sokağında beklediğini söylediği zaman Fanny'e kızgın kızgın baktı Mac. Sonra dışarı fırldı. O gün MAM'daki ikinci toplantı günüydü. Toplantıdan önce halledilecek bir yığın meselesi vardı.

Birkaç saat sonra Swayer'e, kendisini saat yedi sularında Batı Hind doklarındaki bir meyhanede beklemesi için haber gönderdi. Mary'nin bir yığın şey bildiği aklına gelmişti ansızın.

Fanny saat beş sularında Mulberry sokağına vardığında dükkânın hâlâ açık olduğunu görünce rahatladı. Mary tezgâhın ardındaydı ve haberi duyunca başını salladı.

Dükkânda sadece tahta bacaklı bir adamı vardı.

Saat tam sekizde Mary dükkânı kapadı ve dikişçi kızları eve gönderdikten sonra çocuklarını yatırdı. Sonra Fewkoombey'le Batı Hind doklarına doğru gittiler. Böylece son saatlerinde hiç olmazsa yalnız değildi.

Yolda asker onu konuşmağa zorladı. Ama o susuyordu. Meyhanenin önünde askeri gönderdi. Adam Mary'yi boşuboşuna geçirmişti. Oysa Mary ona kolaylıkla, Bay Peachum'un yanındaki işinde ilerlemesini sağlayacak bilgiler verebilirdi.

Swayer iki saat kadar beklemiş. Bu bilgiyi sonra, o saatlerde boş olan meyhanenin sahibi, sorguda verdi. Macheath gelmeyince Mary doklara doğru yürümüş, buluş-

mak istediği adamı yolda karşılamak istediğini söylemişti meyhaneciye.

Birkaç saat sonra, bir polis ve iki liman işçisi tarafından sudan çıkarıldı.

BAY PEACHUM ÇIKAR BİR YOL BULUYOR

Swayer, Fewkoombey'den, dönüşte çocuklarına bakmasını rica edip eve girmesi için de anahtarı ona vermiş olduğu için, Fewkoombey gece Mary'nin evinde kalmıştı. Yoksa Mary evine giremezdi.

Onu sabahleyin eve getirdiler. Hemen dükkâna bütün konu komşu toplandı ve asker de dikkâti çekmediği için oradan ayrılabildi. Cesedi tezgâhın üstüne yatırmışlardı, çünkü odadaki yatağın üstüne içinde trikotaj malzemeleri olan karton kutular konmuştu.

Peachum, Fewkoombey'den Mary Swayer'in ölümünü çok erken öğrendi ve derhal bazı tedbirler aldı. Aldığı ilk tedbir gerçekleri saptamaktı.

En azından otuz dilenciyi, Batı Hind doklarında, Mulberry sokağında, Fanny Crysler'in antikacı dükkânında ve Nunhead'de bilgi toplamağa gönderdi.

Mulberry sokağında polisin ilk incelemeleri sırasında Peachum'un adamları da bulundular.

Liman gözcülerinin saat on sularında, Mary'yin doklarda hızla denize doğru ilerlediğini gördüklerini öğrendi. Fewkoombey, öğleden sonra, çocukları Fanny Crysler'e götürmek için Mulberry sokağına gitti ve Mac'ın randevu istediği kâğıt parçasını getirdi.

Çocklardan biri bu kâğıt parçasını çiğnemişti. Öğleden sonra, ölümün bir intihar olduğu Peachum için açıktı.

Tam anlamıyla emin olmak için, iki gününü daha Macheath'le ilgili bilgi toplamağa ayırdı. Söz konusu saatlerde nerede olduğunu saptamak mümkün olamamıştı ama, o akşam Mary Swayer'le buluşmadığı belliydi. Bu kadarı, ithamın altından kalkmağa ancak yeterdi.

Aslında, Macheath'in Swayer'in ölümüyle hiçbir ilişkisi olmadığı konusunda tam bir kesinlik vardı ortada, yoksa cinayet saati orda bulunmadığını ispatlayan kesin delili olurdu elinde. Belki böyle bir delili gerçekten vardı, ama işin bu tarafına boşverilebilirdi. Önemli olan, bir sahte delil hazırlanmamış olmasıydı. Çünkü gerçek bir delil çoğunlukla sahtesinden daha az inandırıcı olurdu.

Peachum, Swayer'in öksüz çocuklarının haklarını savunmakla görevlendirdiği ve savcılık için delil toplayacak olan iyi bir avukat tuttu. Yoksulların koruyucusu olarak Peachum bu işlerden anlıyordu.

Avukat Walley, Bay Macheath'ın cinâyet saatiyle ilgili delili konusunda bay Peachum'la aynı görünteydi. Şöyle diyordu:

«Bende, bildiklerime dayanarak damadınızın Mary Swayer'in ölümüyle hiçbir ilgisi olmadığını iddia edebilirim. Bunun sonucu olarak, yokluğunu belirten bir delili olması pek mümkün değil. «Lokantadaydım» ya da «Tiyatrodaydım», birlikte olduğum kızın adını veremem» gibi saçma şeyler ileri sürecektir. Bu sonuncu delil, duruma göre sizin işinize en çok gelen olacaktır. Doğru dürüst bir delil düzenlenmesi gereken birşeydir. Ve insan ancak bir suç işlerse delil düzenler. Bu suçun bir parçasıdır. Politikayı düşünün! Savaş açılacağı zaman hep bir kılıf uydurulur. Hele devlet yönetimine el koymaların konusunu hiç açmayalım. Yapan, hep devrilendir, devirenin hep tutarlı bir nedeni vardır!»

Malzeme, Mac'ın el yazısıyla gönderdiği haber, Fewkoombey'in tanıklığı, iki sokak dilencisinin tanıklığıydı.

Bu son iki tanık, Macheath'i, yakında Mary Swayer'le, cuma akşamı, saat 10 sularında, Batı Hind doklarının orda görmüşlerdi.

MACHEATH LONDRA'DAN AYRILMAK İSTEMİYOR

Macheath, bundan sonraki perşembe tutuklandı. Brown'un verdiği haberi alır almaz karısım kentin doğusundaki bir otele çağırmıştı. O'Hara onu almış ve üçü birlikte yemek yemişlerdi. O'Hara meselenin ardına gitmiş, ama ayrıntıları çok geç öğrenebilmişti. Fanny Crysler nedense susmuştu, oysa Mary Swayer'in ölümünü bilmesi gerekirdi.

O'Hara da Brown'a gitmişti. Brown ise, meselenin Macheath'le ilişkili yönünü geç anlamıştı. İlk soruşturmayı, izin peşini bırakmamasıyla tanınan, Scotland Yard dedektiflerinden Beecher yapmıştı. Beecher de başlangıçta intihar üstünde durdu, çünkü başka U-Dükkânları sahiplerine yöneltilen sorular, «Ayna» dergisinde Macheath'in kendisine bağlı dükkânları düşürdüğü son durum hakkında yayılanan yazılarla birleşince intihar için yeterli neden çıkıyordu ortaya. Ama Peachum'un avukat Walley kanalıyla yaptığı bir ihbâr sonucunda, Beecher'in önüne, ölünün üstünde bulunan ve Swayer tarafından yazılmış olan bitmemiş bir mektup kondu. Bu mektupta Mary, «Ustura» hakkındaki bazı gazete küpürlerini oraya buraya göndermiş olduğunu bildiriyor ve mektubu yazdığı kişinin biraz daha «insaflı» olmasını istiyordu. Mektubun başlığı, «Sevgili Mac» dı!

O'Hara Mary'nin ölmüş olabileceği saati biliyordu: gecenin dokuzu. Bunu duyunca Macheath O'Haranın yü-

züne âcele bir bakış fırlattı. Dokuz onun için hiç de uygun olmayan bir saatti.

Saat dokuzda Macheath MAM'ın yönetim kurulu toplantısındaydı, ama bu toplantının konusu, hele Macheath'in toplantıda bulunmuş oluşu asla açıklamamalıydı, yoksa son zamanlardaki bütün girişimler başarısızlığa uğrardı. Bloomsbury iyi niyetli, genç bir köpekti, ama mahkeme önünde yalan söylemiyeceği ve bayların briç oynamış olduklarını iddia edemiyeceği açıktı..

Macheath, Brown soruşturmayı durdurana ya da en azından Ticaret Bankasıyla anlaşma yapılana kadar mutlaka kaçmak zorundaydı. O'Hara'ya göre Macheath'in şimdi Fanny ve Grooch'la birlikte İsveç'e gitmesi ve aynı zamanda oradaki «alım» işlerini yoluna koyması uygun olacaktı.

İşler konusunda O'Hara kendisine yetki verilmesini istiyordu, Mac ise Polly'ye vekâletnâme vermek niyetindeydi. Biraz bu konuda çekiştikten sonra O'Hara gitti.

Polly konuşmaların hepsini ses çıkarmadan solgun bir yüzle dinlemişti. Bütün bunların babasının Macheath'a yönelttiği bir saldırı olduğunu anlıyordu. Swayer'in sırf ondan intikam almak için suya atladığına emindi. Ama Mac'ın Fanny Crysler'le İsveç'e gitmesine ne bahane olursa olsun izin vermek niyetinde değildi.

Yemekten sonra konuşmadan eve döndüler. Daha soyunurken Polly Crysler'le yapılacak yolculuk üstüne söylemeğe başlayınca Mac güldü ve uzatmadan Fanny'i Londra'da bırakacağına söz verdi. Onun Grooch'la ilişkisi olduğunu iddia ediyordu. Polly yine de kuşkuluydu. Mac'ın herşeyine inanıyordu, yalnız kadın konusunda güveni yoktu ona.

Gece geç vakit Polly'nin hıçkırıklarını duyarak uyandı. Polly şundan bundan sözettikten ve Mac'tan kızmıyacağı vaadini aldıktan sonra, saçma bir düş görmüş ol-

duğunu itiraf etti. Bundan tam bir hafta önce O'Hara ile yattığını görmüştü düşünde. Mac buz kesilmişcesine yanında yatarken bunu çok kötü birşey olup olmadığını sordu.

«Gördün mü» dedi, «şimdi de sen kızıyorsun. Sana söylememeliydim. Zaten hiçbir şey söylememeli. Düşlerim için ne yapabilirim? O'Hara olup olmadığına tam emin değilim. Belki de değildi. Uyanırken öyle geldi bana, ben de dehşet duydum. Ben senden başkasıyla yatmak istemiyorum ki, Rüyâlarım benim elimde değil ki. Hemen, ne yapabilirim, diye düşündüm. Mac'a söylersem düzelir, dedim. Sonra, senin anlamıyacağın ve benim O'Hara'yı taktığımı sanacağın, ki hiç de doğru değil bu, geldi aklıma. Hiç hoşuma gitmiyor o. Söyle kızmadığını Mac! Böyle şeyler gördüğüm için öyle mutsuzum ki. Şimdi gitmek zorunda olmasaydım bunu asla söylemezdim. O gündenberi de böyle bir düş görmedim bir daha. Sadece seni gördüm!»

Mac bir süre cevap vermeden yattı. Sonra, Polly'nin sokulma mânevralarına aldırmadan ve kazık gibi yatarak ona sorular sordu. Düşü nasıl görmüştü? Yatakta mıydı? Yoksa bunun için yatağa mı gitmişti düşünde? O'Hara ona öylece mi sarılmıştı, yoksa başka şeyler de mi geçmişti aralarında?

Kendisinin de sevişmeye katılıp katılmadığını, işin başında seviştiğinin O'Hara olduğunu farkedip etmediğini. Sonunda durumu anladığını söylediğine göre niçin bırakmadığını, bu iş sırasmda tad alıp almadığını, eğer çok tad almadıysa O'Hara olduğunu anlar anlamaz niçin bırakmadığını? Tad almaktan neyi kastettiğini? Bütün bu soruları ardı ardına soluk aldırmadan sıraladı, öyle ki Polly, ağlamaktan yorgun, uyuya kaldı.

Sonunda yine birbirlerine sarıldılar ve Macheath, Polly'nin büyük bir ısrarla Fanny Crysler'le yola çıkma-

masını istemesinden çok hoşlandı' O da ona, ailesinin yanına dönmesini salık verdi. Bunun nedeni olarak orada kendisine daha iyi yardımcı olacağını ileri sürdü. Babasının onun âleyhinde çevireceği dolapları ona haber verebilirdi. Birlikte ve barışık uyudular.

Hemen ertesi sabah vedalaştılar. Macheath giderken, yine domuz derisi eldivenlerini ve kılıç bastonunu aldı yanına. Treni gece geç vakit kalkacaktı, bütün gün yapacak işleri vardı. O'Hara'nın adamları durumdan pek hoşnut değillerdi, Aaron'la Opper kardeşleri de aramak gerekiyordu.

Ama Macheath önce, kendisine Peachum'un ortağı komisyoncu Coax hakkında delliler verdiği Gawn'a gitti. Verdiği bilgiler hiçbir yerde çıkmamıştı şimdiye kadar. Gawn evinde değildi. Gazetede olduğunu söylediler. Orada bazı gazeteciler etrafındaydılar ve ondan at yarışları için bilgi almaya çalışıyorlardı. Macheath içeri girdiğinde ortalıkta bir sessizlik oldu.

«Bakın» dedi gençlerden biri, düşmanca olmayan bir tavırla, «Macheath! Bizim kanalımızla tutuklanmanız aleyhinde buluşacaksınız herhalde. Burada mı tutuklanacaksınız? bunun için bizi seçmeniz çok iyi!»

Ağzında iki yüzelli gramlık bir çikletle ortalarında oturan Gawn, Macheath'in birşey bilmediğini hepsinden önce anladı ve göğüs cebindeki gazeteyi çıkardı.

Macheath aranmağa başlamıştı bile. Resmî ve adı sabah gazetelerinde yayınlanmıştı. Beecher gazetecilerle yaptığı bir röportajda, öldürülenin bitmemiş bir mektubundan sözediyordu.

Gawn Macheath'ın koluna girerek onu dışarı çıkardı.

Bir meyhane aradılar.

Gawn, Coax aleyhindeki malzemenin aslında Bahriye Bakanlığındaki Hale'nin karısıyla ilgili olduğunu ve kampanyanın yakında başlıyacağını söyledi.

Kendisine teslim edilen malzemeyi adî bir şantaj için kullandığını sakladı ondan. Bu şantaj Bay Peachum'a pahalıya patlamıştı. Böylelikle Polly'nin çeyizi çoğalmıyacaktı.

Macheath bir skandal istemediğini, amacının Coax'ın ortaklarına hadlerinin bildirilmesi olduğunu söyledi. Gawn elinden geleni yapacağına söz verdi ve Mac'tan bir röportaj istedi.

Birlikte bir yazı hazırladılar.

Bu hemen o akşamki gazetede yayınlandı. Büyük tüccar Macheath polisin suçlamalarını büyük bir şaşkınlıkla karşılıyordu.

«Ben tüccarım» diyordu, «haydut değil. Bir yığın düşmanım var. U-Dükkânlarımın akıl durdurucu başarısı düşmanlarımı böyle bir plâna zorladı. Ama onlara elimde bıçakla saldırmak gibi bir alışkanlığım yok. Müşterilerimin hizmetindeki sonsuz çalışmalarımla yeneceğim onları. Hakkımdaki bütün suçlamalar yakında bunları çıkaranların başında dağılacak. Durumlarıyla ta yüreğimden ilgilendiğim küçük esnaf çevresinden hiç kimsenin benden kuşku duyacağına inanmıyorum. Swayeri'i şahsen pek iyi tanımam. Hatırladığım kadarıyla Mulberry sokağındaki ufak U-Dükkânlarından birini yönetiyordu. Onu düzineleri aşan öteki dükkân sahiplerinden fazla tanımıyorum. Kendisini öldürmüş olduğunu tahmin ediyorum. Bunu, öbür bütün tüccarlar gibi üzücü buluyorum. Ortada, şuur kaybettirecek kadar neden olduğunu kimse tüccârdan iyi bilemez. Bayan Swayer'in durumu oldukça umut kırıcı olmalı.»

Bu röportajdan sonra, Macheath Ticaret Bankasına gidip Henry Opper'le buluştu.

Sabah gazeteleri adını öyle büyülterek basmışlardı ki Oper çok dehşet duymuş görünüyordu. Macheath'i sessizce dinledikten sonra şöyle dedi:

«Ne olursa olsun hapse girmemeniz gerekiyor! İster suçlu olun ister olmayın! Girmeyin hapse, yurt dışına kaçın! İşlerinizi oradan idare edersiniz. MAM'da dostlarınız var, bizler de yardımcı oluruz, isterseniz. Ama hemen gidin! Aaron da buradaydı. Kendinden geçti.»

Macheath oradan düşünceli ayrıldı. Opper'in onu hemen yolculuğa zorlaması hiç hoşuna gitmemişti. Pis berber dükkânına gitmek için Blacksmith Meydanına doğru yollandı. Alçak tavanlı, soğumuş sigara dumanı kokan odada çok kalabalık vardı. Londra'nın bütün yeraltı tabakası buraya gelir giderdi. Hiçbir yerde burada olduğu kadar haber almak mümkün değildi.

Traş koltukları doluydu. Macheath bekleme sırasına oturdu. Ortada izmarit ve çiğnenmiş çikletlerin atıldığı pirinç bir kap vardı.

Macheath tanıdık bir yüz aradı bulamadı.

Kısa boylu kavruk biri Danimarka limanlarındaki gümrük dalaverelerini anlatıyordu.

«Ucuz birşey sokmak istemiyorlar içeriye.» diye yakınıyordu, «Küçük insanlar kendilerine pırlanta alamıyacaklarmış. Şu kötülüğe bakın! Kömür ve ekmek ister insan, ayaklarına pırlantalarla birlikte şöyle kocaman sopalarla vurulursa, sonunda şöyle der bunları istemem sevgili teyze!»

Macheath adama dikkat etti, hoşuna gitmişti çünkü. Kocaman biçimsiz yapısının üstünde ufacık, ama berberlik sanatının bütün hünerleriyle donatılmış bir kafası olan berber, Macheath otururken ona kısa, kurnaz bir bakış fırlattı. Macheath'le, dükkâna geldiği an konuyu ona getirmek üstüne anlaşmıştı.. Dükkânda konu Mary Swayer'in öldürülmesine geldi.

Genel kanı, büyük tüccârın bu ölümle ilişkisinin olamıyacağıydı.

«Böyle bir adam bunu yapmaz» dedi kaçakçı düşün-

celi düşünceli. «Onun yapacak başka işleri vardır. Böyle bir adamın bir gün boyunca neler yapmak zorunda olduğunu biliyor musunuz? Onu tehdit etmişmiş! Böyle bir kadın onu neyle tehdit edebilir? Söyledikleri sadece kendisinin kra!a hakaretten tutuklanmasına ve polisin aptallığını söylemekten suçlanmasına yol açar!»

Fazla birşey konuşulmadı.

Macheath sıra ona gelinceye kadar beklemedi. Kalın bastonu koltuğunun altında yürüyerek bir iki sokak ilerledikten sonra, yıkılmak üzere olan ve içinde bir kömür tevzi müessesesi bulunan tek katlı bir eve vardı. Camekâna, kara bir tahta üstüne tebeşirle kömür fiyatları yazılmıştı.

Macheath 23 sayısını okudu ve ilerledi. Kapıya bastonla vurduktan sonra 23 numaralı eve girdi. Antrasit'in fiyatı bazan 23, bazan 27 bazan 29 oluyordu, çetenin kendisine seçtiği yere göre değişiyordu bu. Macheath bir kez O'Hara'ya gerçek kömür fiyâtlarının kömürle hiç ilgisi olmayan bazı koşullarca tesbit edildiğini söylemişti.

Kömürcü de aslında antrasit satmıyordu hiç. Macheath, sesli adımlar atıp depolarla çevrili iki avluyu geçti ve üçüncü avluda aydınlatılmış bir büroya saptı.

Grooch'la Father, maun ağacından masanın başında oturuyorlar. Önlerinde boş bira şişeleri vardı ve Grooch gösterişli giyinmiş genç bir kıza mektup yazdırıyordu. Yan odalarda sandıklar sevkiyata hazırlanmaktaydı. Grooch, şef girerken ayağa kalktı, Father oturmakta devam etti.

«İyi ki geldiniz şef» dedi Father canı sıkkın. «Burada iş kalmadı artık, miskinlik ve isteksizlikten başka hiçbir şey yok.»

Macheath duvardaki kabaca yapılmış raftan kalın bir defter alıp, bürosunun daha iyi ve kibar günlerini görmüş olan Ampir koltuklarından birinin kenarına oturdu.

MAM'ın resmî bürosu şehirdeydi. Burası depoydu. Bu iki yer arasında çok dolambaçlı bir geliş gidiş vardı.

Father masada oturduğu sürece Macheath konuşmak istemiyordu. Nihayet sözü Grooch aldı.

Hareketsizliğin etkisi iyi olmamıştı. Bazı depolar hâlâ mal doluydu. O'Hara yeniden mal ihtiyâcı duyulana kadar kendi sorumlulukları altında çalışabileceklerini söylemişti adamlarına. Ama âletleri teslim etmemişti onlara. Bunlar şirketin malıydılar. Eski ve ilkel araçlarla O'Hara'nm adamları çalışmak istemiyorlardı. Dükkân soygunları için bile taşıt gerekliydi. Ve her şeyden önce, toplu çalışma için plân. Adamlar boştular. Ortalıkta dolanıyor ve birbirlerini yiyorlardı.

Macheath güldü.

«Bir memurun güvenli hayatını kendinize yakıştırmadığınızı sanıyordum. Hani yeniden özgürce denizlere açılmak istiyordunuz!» dedi rahat bir tavırla. «Durmadan eyleme geçiyorlar ve isteklerini kabul ettirdikleri zaman hiç şaşmıyorlar. Ben istediklerimi kabul ettirdiğim anlar hep korkarım.»

«Eğer ellerinde araçları olsaydı pekâla bir şeyler yapabilirlerdi» dedi Father kabaca.

«Olsaydı» diye cevapladı Macheath canı sıkkın.

Father yeniden atıldı:

«Quite yeni matkabı almak istiyor bize. Yetecek kadar parası olduğunu söylüyor, ayrıca ondan başka hiç kimse onu doğru dürüst kullanmayı bilmiyor.»

«Benim satılık âletim yok» dedi Macheath neşesiz. «Ayrıca benim masalarım, üstünde oturmak için değil.»

Temiz bir biçimde kartona geçirilmiş olan depo plânını eline alıp kızı bir baş hareketiyle dışarı gönderdi.

«Depolar niçin hâlâ dolu? Hepsinin aym 23'üne kadar boşaltılması söylenmişti.»

Grooch söylenerek yerinden kalkan Father'a baktı.

«O'Hara böyle bir şey demedi» diye cevap verdi, gözünü Father'dan ayırmadan.

Macheath şaşkınlığını belli etmedi. Zaman kazanmak için kataloğa bakmağa devam etti.

Sonra sâkin sâkin konuştu:

«29'un depoları boşaltılmalı. O'Hara onların boş olduklarını göstermek zorunda kalabilir. «Eşyalar nereye gidecek? Bunların çoğunluğu tütün ve traş mâlzemesi. Bir süre depoda tutmak gerekiyor bunları, çünkü hepsi çok yeni soyuldu. Aralarında Birmingham soygununun malları var. Gazeteler onun hakkında sayfalarca yazı yazdılar. Sonra yünle deri var. U — Dükkânlarının çok işine yarayabilir bunlar.»

«Hepsi gidecek. Bunlardan hiçbiri satışa çıkmayacak. En iyisi yakın bunları. Depolar sigortalı nasıl olsa.»

Grooch gerçekten şaşırdı.

«Çocuklar kendileri kullanamazlar mı? Bunları atmak zorunda kalmaları kafalarını çok bozar. Sonuç olarak bunları onlar toparladılar.»

Mcheath'ın canı sıkılıyordu.

«Sanıyorum ki bunu yapmak için para aldılar. Ve yok etmek için de yövmiye vereceğim. Bu eşyaların ortalığa çıkmasını istemiyorum. Ayrıca, tütünlerini kendileri satın alsınlar, meselâ U — Dükkânlarından. Bir şey daha: Buradaki kâğıtları da karım imzalayacak, O'Hara değil, anlaşıldı mı?»

Ayağa kalkıp eldivenlerini giydi. Grooch onu alıkoydu. «Honneymaker işimize burnunu sokmağa başladı. Bütün işleri üstüne almak istiyor. Emniyet kilidi işi de yattı.»

«Emniyetsiz miydi, yoksa fazla mı emniyetli?»

«Hepsi iyiydi de fabrika bizi patent konusunda yanılttı.»

Macheath yeniden güldü. Bir zamanlar Honneyma-

ker çetenin yöneticilerinden biri olmuştu, birinci sınıf bir soyguncu. Vücutça eski gücünü yitirdiğini anladığında -o zamanlar spor yapılmıyordu- işi mücidliğe döktü ve bir emniyet kilidi buldu. Bu alanda bütün tecrübelerini kullandı, bütün bir hayatta edindiği tecrübeleri - inceleme ve araştırma zevkini. Şimdi, buluşunu sunduğu bir kilit fabrikasında değerini bulmuştu.

«İsterse bir U — Dükkânı sahibi olabilir» dedi Macheath ve sırıtarak gitti.

Aslında hiç neşesi yoktu.

Kararlar uygulanmadı. Aaron hergün depolara göz atmayı akıl edebilirdi. Onların boşaltılmış olduklarına emin olan Fanny rahatlıkla onları gösterebilirdi ve böylelikle dopdolu oldukları anlaşıldı.

Yeniden sokağa çıkınca, Macheath, hemen Fanny Crysler'e ya da Tunnbridge'deki Bayan Lexer'e gitmeyi düşündü. Perşembeydi bugün. Fanny'yi istasyonda, kendisini beklerken bulabileceğini, Tunnbridge'de ise Brown'la karşılaşabileceğini düşündü. Brown onun gibi her Perşembe oradaydı. Burada her zaman olduğu gibi Papaz kaçtı oynuyorlardı. Macheath'in Bayan Lexer'in evindeki kadınlarla olan ilişkisinin kendi görüşüne göre özüre ihtiyacı vardı, o da bunun için işinin özelliğini ileri sürüyordu. Burada, çetesindeki insanların özel ilişkilerini heryerden daha iyi tanıyabiliyordu. Bu evdeki asıl ilişkileri, gönlünün hoş etmek açısından değerlendiriyordu ki, buna bir bekâr olarak, belirli bir ölçüde hakkı vardı. Bu ilişkilerin özel yönlerini, büyük bir düzenseverlikle, aynı perşembe, aynı kahvehanede buluşarak sürdürüyor ve tam bir burjuva yaşamına yakışır biçimde besliyordu. Bazı gençlik yanılgılarını atlattıktan sonra, cinsel ihtiyâçlarını, evcil ve ticâri rahatlıklarının birleştiği yerlerde gidermeği âdet edinmişti. Yani ya oldukça paralı olan kadınların yanın-

da, ya da Fanny'de olduğu gibi arasında ticâri ilişkisi olanlarla.

Macheath, iş yürüttüğü yerlerde evliliğinin ona engel teşkil ettiğinin farkındaydı. Mary Swayer'in ölümü, bazılarının mutlaka hiç hoşuna gitmemişti. Şimdi bir arada oturup şöyle konuşuyorlardı muhakkak: Mac şişmanlıyor. Bir şey oldum sanıyor herhalde.

Kimse onun adının hep Macheath olduğuna yemin edemezdi, ama yine kimse onun şu ya da bu adla okula gittiğini, şurada ya da burada liman gözcüsü, ya da tersane işçisi olduğunu iddia edemezdi. Yine de hergün onun sıradan bir küçük burjuva olduğu dedikodusu yayılabilirdi. Gerçekten de şişmanlamıştı ve artık kafa çalışmalarına daha yatkındı.

Sonuç olarak, hem bir şeyler öğrenmek, hem de Brown'a rastlamak için Tunnbridge'ye gitti. Aşağı kata gitmedi, yıkılmak üzere olan bir merdiveni çıkarak mutfağa gitti. Birkaç genç kız oturmuş, kahve içiyorlardı. Donlu, şişman bir kadın çamaşır ıslatıyordu. Pencere içinde oyun oynanıyordu. Sıska, kemerli burunlu bir kız bir torba dolusu çorap tâmir ediyordu. Hepsi çok açık-saçık giyinmişlerdi, sadece biri çiçekli bir gecelik giyiyordu.

Macheath girdiğinde herkes merhaba dedi. Kadınlar gazeteyi okumuşlardı ve Gawn'la yapılan mülâkat ütü tahtasının üstünde duruyordu. Macheath'ın her perşembe olduğu gibi gelmesi hepsinin hoşuna gitmişti. Brown henüz ortalarda yoktu.

Macheath'e kahvesi ikrâm edildi, o da eldivenlerini çıkarmağa gerek duymadan gazeteye uzandı.

«Bu akşam yolculuğa çıkıyorum» dedi okumağa devam ederek. «Hemen düşündüm ki, bu günün perşembe oluşu saçma. İnsanın böyle alışkanlıklarına bağlı oluşu çok fena. Ama bu solucanların en eski alışkanlıklarımı bozmalarına izin veremem. Yoksa öğleyin çıkardım yola.

Brown nerede kaldı?» Odalardan birinin zili çaldı. Şişman kadın elindeki ütüyü dökme demir altlığına yerleştirdi. Üstüne bir şey geçirip bir konuğu memnun etmeğe gitti. Beş dakika sonra geri dönerek yaladığı parmağıyla ütünün hâlâ sıcak olup olmadığına baktı ve ütü yapmağa devam etti.

«Swayer.in ölümüyle ilişkin yok değil mi?» dedi, ona aşağılayıcı gelen bir tonla.

«Öyle» diye cevap vererek kadına dikkâtle baktı.

«Bizler, böyle bir şey için fazla kibar olduğunu düşündük de.»

«Kim düşündü?» diye sordu Macheath ilgiyle.

Şişman kadın onu yatıştırdı.

«Sâkin ol Mac. Herkes hakkında dedikodu yapılır.»

Mac'ın kulağı delikti. Ortalık iyi kokmuyordu, içine bir isteksizlik çöktü.

Sessizce kirli mutfakta oturup ütü yapan kadına bakarken durumu, çoktan beri yapmadığı biçimde derinlemesine düşündü.

Üstünde durduğu ve şimdiye kadar adına savaştığı yer ayağının altından kaymaktaydı.

Alım işlerini sağlayan çete takımı artık onun buyruklarını dinlemek istemiyordu. Son haftalarda dikkâtini çekmemiş olan bir yığın ayrıntı geldi aklına. Orada burada emirleri ya dinlenmemiş ya da tam olarak yerine getirilmemişti. Sonra da ihmâller çete başları tarafından kendisinden gizlenmişti. Özellikle «alım» ların durdurulması kararından sonra, Grooch kanalıyla, adamların memnuniyetsizliği konusunda bir alay şey işitmişti. Bu adamlar büyük plânların uygulanmasına yatkın değillerdi. Şimdi de O'Hara'nın en önemli emirleri dinlemediğini öğrenmişti!

O'Hara'nın devranışı bir süredir eskisi gibi değildi. Bugün vekâletname istemişti. Polly'ye vekâletname veril-

mesine fazla ses çıkarmamıştı sonunda. Niçin karşı çıkmamıştı?

Ansızın Macheath sıkıntıdan ter içinde kaldı.

Polly, diye düşündü. Polly ile O'Hara arasında ne vardı? Şimdi vekâletname ondaydı.

Bununla ne yapacaktı? Bir anda, piknik dönüşü olanların kendisini niçin okadar rahatsız etmiş olduğunu anladı ansızın.

«Buna ses çıkarmıyan bir kadın, hele böylesi kısa bir tanışıklıktan sonra» dedi kendikendisine acı acı, «karşı koyma gücünden tümüyle yoksundur, o bir erkeğe gerçek bir hayat yoldaşı olamaz. Polly fazlasıyla sekse düşkün. Ve bu durumda mesele sadece seks meselesi olmaktan çıkıp ticâret meselesi durumuna geliyor. Kendisine tam güvenemiyorsa elinde kocasının ona teslim ettiği vekâletname ile ne yapar? Bu durumda bir kadının sadakâti daha da önem kazanıyor.»

İkisi de onun yolculuğunu nasıl da kolayca kabullenmişlerdi. Burada «ama eksikliğini duyacağım» sözüne gerek yoktu. Bunun için fazlasıyla akıllıydılar. Böyle akıl eksik olsun!

Macheath, içi acılıkla dolu, yandaki çalışma bölümüne geçti. Bunlar çıplak mobilyalı, üstlerinde sumenler olan ufak masalı ve divanlı odalardı. İstenirse, divansız odalar da kiralanabilirdi. O zaman üstü yeşil kurutma kağıdıyla kaplı masalar kullanılıyordu. Evin en rahat yönü insanın burada yazışmalarını da yapabilmesiydi. Bütün kızlar steno biliyordu.

Bu eve genellikle tüccârlar gelirdi.

Macheath bir kaç mektup yazdırmak isterdi, ama onun yazışmalarına yatkın olan sadece Jenny'di ve alışkanlıklarını biliyordu. Bir iki notla istediği mektubu yazabiliyordu.

Jenny yoktu. Bloomsbury ile denize gitmişti. Yükselmesi kimseye batmıyordu anlaşılan.

Macheath duvarda bir kapağı açtı ve yan odadan gelen şu sesleri duydu:

«...Sizin görüşünüzü kabul edemeyiz. Ya siz 85 1/5 faize razı olursunuz ya da...»

Macheath, canı sıkkın, mutfağa geri döndü, ve yerine oturdu.

Hâlâ Brown'u bekliyordu. Onunla görüştükten sonra Londra'yı terkedip etmemeye karar verecekti. Kaçması için herşey hazırlanmıştı. Grooch, inşâllah Fanny ile birlikte istasyonda onu bekleyecekti. Ama yarım saat geçtiği, ortalık karardığı, gaz lâmbaları da yanıp ev çalışma havasına girdiği için kimse Macheath'la ilgilenmemeğe başladı. Asık bir suratla odada oturup duruyordu. Bu koşullar altında kaçamazdı.

MAM'ı yeniden avuçları içine almalı, sonra da dağıtmalıydı. Bu ne biçim hayattı, insan peşinde polis varken bile kaçamıyordu! Ticâret Bankasıyla olan büyük ticâri ilişkilerini de, çevresi böylesine kancıklar ve sorumsuzlarla dolu oldukça, hapishaneden yönetmek yurt dışından yönetmekten daha uygundu.

Dürüstlüğe karşı gerçek bir özlem duyuyordu. Büyük ticâret yapabilmek için belirli bir ölçüde dürüstlük ve sözünde durmak gerekiyordu. Onsuz herşey halledilebilseydi dürüstlük böylesine değerli olur muydu? Bütün burjuvazi sonuç olarak bu temel üstüne oturmuyor muydu? İnsan yanında çalıştırdığı birinden ne olup olmadığını öğrenebilmeliydi. Sonra da namuslu ve dürüst bir biçimde ticaret yapmalıydı. İş ortaklarına güvenemedikten sonra kendisini işe nasıl tümüyle verebilirdi insan?

Saat yediye doğru Brown gelebildi.

Burası onlar için daima en iyi buluşma yeri olmuştu. Burada Brown izlenmiyordu. Bir Scotland Yard memuru-

nu burada izlemek hoş olmazdı. Sonuç olarak özel hayatı bu işlere karıştırmamak gerekirdi.

Brown onu hemen suçlamağa başladı.

«Nasıl burada olabilirsin!», diye bağırdı, odada kapana kıstırılmış bir hayvan gibi gidip gelerek. «Sana durumunun kötü olduğu haberini iletmiştim.» Soruşturmayı Beecher yönetiyor ve o en güvenemediğim memurumdur. Bir iz yakaladı mı peşini bırakmaz ve her türlü disiplini unutur. En yakın dostunu bile tutuklayabilir. Bu öğleden sonra morg raporu açıklandı. Ölüm sebebi, olarak cinâyet ileri sürüldü, Beecher'in açıklamalarına dayanılarak. Baş suçlanılan kişi de sensin. İşin en kötü yanı, Swayer'in seni, «Ustura» nın ta kendisi olduğunu açıklamakla tehdit ettiği mektup. Gerçekten birşeyler biliyor muydu?

«Yok canım» diye cevap verdi Macheath, divanda akşam gazetelerini karıştırırken. «Sadece bazı sanıları var.»

«Peki ya şu Fewkoombey?»

«Kayınpederimin uşağı, eski bir asker. Son zamanlarda Swayer'le ilişki kurmuş olmalı.»

Brown, gömlek kolluğundaki bazı notları okuyordu.

«O'Hara sizin, açıklayamıyacağınız bir deliliniz olduğunu söylüyor.»

«Evet, cinâyet saatinde, katıldığımı açıklamamam gereken bir yönetim kurulu toplantısındaydım.»

«İşin tek iyi yanı, Swayer'in rasladığı bir kaç liman gözcilsünün onu yalnız görmüş olmaları. Senin ona akşam için randevu verdiğin pusula çok kötü, üstelik de dosyaya girmiş durumda.»

Brown yeniden bağırmaya başladı. Macheath derhal, şu anda kaçmalıydı.

Macheath ona dargın dargın baktı.

«Senden başka bir tâvır beklerdim» dedi duygusal bir biçimde. «Böyle herkes tarafından aldatıldığım ve kovalandığım bir anda karşıma başka türlü çıkmanı umardım

Freddy. Aramızdaki ilişkilerin temeline dayanarak bana şöyle demeni beklerdim: İşte Mac, sana bir saklanma yeri. Burada saklan! Namusunu kaybetmişken hiç olmazsa paranı kurtar.»

«Bu da ne demek oluyor?»

Macheath ona hüzünlü bakışlarla baktı.

«Yurt dışından işlerimi yönetemem. Bunu nasıl düşünebilirsin? Opper, hapishaneye girersem adımın lekeleneceğini söylüyor. Ama ben, yurt dışına çıkarsam beni soyacaklarını duydum. Yerimde kalmalıyım. Seninle hapse gidip işimi elime almalıyım. Ben yük çekerken ölen bir beygirim, Freddy!»

«Bu olmaz» diye söylendi Brown'a şunları hatırlattı: «Düşün, bir çok küçük insanın kaderlerini bana bağladıklarını düşün. Sen de onlardan birisin. Ben Londra'yı terkedersem senin paran da yatar. Hadi sen bunu atlatabilirsin, ama birçokları bu durumda mahvolurlar.!»

Brown anlaşılmaz şeyler söylenmeğe devam etti.

«Bunların sebebi benim kayın pederim hep,» diye şikâyet ediyordu Macheath. «Benden hoşlanmıyor. Onun bana olan düşmanlığıyla şimdiye kadar ciddi olarak ilgilenemedim. Bu düşmanlık hep sancımağa başlıyan bir diş gibiydi. İnsan önemsemez. Şimdi geçer diye düşünür. Üstünde düşünmek istemez. Sonra bir sabah uyanırsın ki yanağın pasta gibi kabarmış.»

Bir saat birlikte oturdular ve Brown bütün bu belâlara sebep olan Peachum hakkında bildiklerini anlattı.

Bay J. J. Peachum polis tarafından tanınmayan biri değildi. Müzik âletleri dükkânı şimdiye kadar sık sık merkezde ciddi konuşmalara konu olmuştu. Bu işin ilk söz konusu olduğu zamanlar bundan oniki yıl kadar önceydi. O zaman dükkânını kapatmak istemiş, ama başaramamışlardı.. Brown hikâyeyi Mac'a anlattı:

«Dükkânın ne mene bir şey olduğunu biliyorduk. On-

da ona karşı ne düşündüğümüzün farkındaydı. Merkeze geldi. «Yoksulluğun kokuşma hakkı» falan hakkında son derece utanmaz ve iki yüzlü bir söylev çekti. Tabiî biz onu dışarı atıp işimize devam ettik. Ama onunla başedilemiyeceğini çabuk anladık. O sıralarda, Whitechapel'de, en yoksul mahallelerin ortasında, alkolizme karşı bu çevrede saçmasapan savaşlar açmış olan bir hayırseverin heykeli dikilecekti; bu adam, şöyle ya da böyle kurtarılmış bazı genç kızlara bu çevrede limonata dağıttırmıştı. Heykelin açılış törenine kraliçe de gelecekti. Çevrede tertibat aldık. Burada oturanları alkolik yapan hâliyle bu mahalle kraliçenin karşısına çıkarılamazdı. Litrelerce boya harcanarak mucize yaratıldı. Bu utanç verici yeri bir park yoluna dönüştürdük. Çöp atma yerleri çocuk parkı oldu, yıkılmak üzere olan blokların yüzü boyandı, en döküntü yerleri girlandlarla süslendi, böylece bu iç kapayıcı apartmanlar güven verici bir görünüş kazandı. İçlerinde oniki, onbeş insan yaşayan deliklerin üstü metrelerce bayrakla kaplandı. Burada oturanların çok yer kapladıkları için flâmalardan şikâyetçi olduklarını hatırlıyorum. Bu insanlar içine sürünerek girebildikleri o deliklerden utanmıyorlardı bile! Bir genelevi boşaltarak kapısına «Düşmüş Kızlar Yurdu» levhâsı astık. Doğruydu da bu levhâda yazılı olan. Kısaca, hoş, insanca ve huzurlu bir görünüş sağlamak için elimizden geleni yaptık. Ama başbakanın da katıldığı provada olay çıktı. Yeni boyanmış evler ve çiçek tarhları arasından Bay Peachum'un profesyonel dilencilerinin iğrenç suratları belirdi. Yüzlerce, ama yüzlerceydiler. Ve başbakan geçerken millî marşı söylediler. Biz o çevrenin çocuklarını süslemek çabasına girişmemiştik hiç. Raşitik çocukların ince kemiklerini hiçbir kadife giysi gizleyemez. Polis çocuklarını kullanmak da faydasızdı, çünkü aralarına karışı verecek olan gerçekten

oralı bir çocuğa, pembe yanaklı başbakan yaşını sorduğunda, boyunun gösterdiği gibi beş yerine asıl yaşı olan onaltıyı söylerse ne yapardık? Tam heykelin yanında, hayatın bütün yükünü gözlerinden okumak mümkün olan yetişme çağında çocuklar duruyordu. Bu çocuklar ellerinde balonlar ve emme şekerlerle genelevden çıktılar. Dilencilerin gösterisi kulak tırmalıyıcı çığlıklar ve seslerle sonuçlandı ve biz Bay Peachum'u rahat bırakmak zorunda kaldık. İşte senin kayınpederin bu adam! Bu önemsiz bir durum değil Mac!»

Brown gerçekten düşünceliydi. Önemli bir savaş vermek zorundaydı. Bir yığın kötü huyu vardı, ama iyi bir dosttu. Mac'la birlikte Hindistan'da savaşmışlardı. Mac onun sadakâtine güvenebilirdi.

«Sadakâte» derdi yakın dost çevresinde, polis müdürü ve eski Brown, «Sadakâte sadece askerlerde raslanır. Peki neden? Cevabı basit: Asker sâdık olmak zorundadır. Sâdık olan için, onunla at hırsızlığı yapılabilir, denir. Böyle işte. Asker, arkadaşlarıyla at hırsızlığı yapabilmelidir. At çalınamıyan yerde sadakât de yoktur. Tamam mı? İnsan, çoğu kez doğru dürüst bir nedeni olmadan, omuzunda silâhıyla öne atılmak zorunda olduğunda, hayatta kalmak için vurmak, boğmak, bıçaklamak zorunda olduğu zaman, yanında gerçek bir dostun varlığını duymak ister; kendi için vuran, kıran ve boğan bir silâhın varlığını. Sadece böyle durumlarda en yüce duygular gelişir. Asker için sadakât meslek meselesidir. O belirli bir dosta sâdık değildir, birliğini seçemez. Bu nedenle, doğal olarak sâdık olmalıdır. Siviller bunu anlamazlar. Onlar bir generalin, Mareşal Mac Mahon örneğinde olduğu gibi önce krallığa sonra cumhuriyete, nasıl sâdık olabileceğini anlamazlar Mac Mahon daima sâdık olacaktır. Sadakât bu demektir!»

Macheath onu terkettiğinde, Brown, dostunun hap-

se girmek düşüncesine kendisini az buçuk alıştırmıştı. Rahatlamış olarak hapishane müdürüne bir mektup yazmağa hazırlandı.

Macheath'ın polis müdürlüğüne teslim olmasını kararlaştırmışlardı. Ama otobüse binerken aklına, kendisini saatlerdir uğraştıran, Polly ile ilgili düşünceler geldi. Yolunu değiştirip Nunhead'a gitti.

Eve vardığında saat sekizdi. Polly'nin odasında ışık yandığını şaşkınlıkla gördü. Oysa çoktan ailesinin evine gitmiş olması gerekirdi.

Evin önünde birkaç polis memuru açıkça gidip geliyorlardı.

İkinci bir pencere daha aydınlandı. Polly mutfakta çalışıyor olmalıydı. Geceyi evde geçirmeyi düşünüyordu herhalde.

Macheath kararlı adımlarla eve yürüdü. Kapıda durduruldu. Polisler omuzuna ellerini koyduklarında başını salladı. Karısıyla görüşmesine izin verdiler.

Polly ocağın başındaydı. Mac'ın yanındaki adamların kim olduklarını hemen anladı. Sadece kocasının Londra'da kalmasına şaşmıştı.

«Evine gitmedin mi?» diye mutfak kapısında öfkeyle sordu karısına.

«Hayır» dedi, sâkin bir sesle, «Fanny Crysler' deydim.»

«Evet?» diye sordu.

«İsveç'e gidiyormuş» dedi.

«Ben gitmiyorum ama,» dedi karanlık bir suratla, «benim için çamaşır koy bavula.» Hapishaneye, Polly açısından huzursukluk duyarak gitti.

Ertesi gün, Walley onun Bay Peachum'un istediği üzerine ziyaret etti. Walley boşanmadan sözediyor ve bu durumda hafifletici malzeme bulabileceğini ileri sürüyordu.

«Bu dâvaya ne gerek var?» diye sordu avukat. «İşiniz gelişmekte, boşanın ve dava düşsün. Önemli deliller elimizde. Bay Peachum kızını geri istiyor, mesele burda.»

Macheath onu sertçe geri çevirdi. Evliliğinin aşka dayandığını söyledi.

Aman ne iyidirler,
Rahat bırakılsınlar, yeter,
Gânimet savaşında
Irak dursun eller.

(Polis Müdürünün Şarkısı)

11

YAPRAKLAR SARARIRKEN

Bir sabah erkenden, Polly Peachum, şimdiki adıyla Bayan Macheath evine döndü. Sabahın erken saatlerinde atlı arabayla gelmişti. Şehir parkının yanından geçerken yaprakların sarardığını görmüştü.

Aşağıda, dükkânda, evdeki büyük huzursuzluğun farkına vardı. Anası uykusuz dikişçilerin ortasında duruyor ve Beery ile kavga ediyordu. Şeftâli'yi görmedi bile. Biri eşyâlarını yukarı taşıdı, bir süre sonra da kahvesini getirdi.

Evde anî bir baskın bekleniyordu ve yedi saattir bazı şeyler ortadan kaldırılıyordu. Tek bacaklı olanların kullanamıyacakları tahta bacaklar, bacaklar için gizli bölmeleri olan tekerlekli iskemlerler ve özellikle asker üniformaları ortadan kaldırılıyor, dilencilerin fişlendiği kartoteksler, zor inilen bodruma indiriliyordu. Gece yarısından beri haberciler, dilencilere sabah iş merkezine gelmemelerini tenbihlemekteydiler.

Öğlene doğru polis geldiğinde berber salonu ancak komşuya taşınabilmişti. Polisin aradığı kişi, sabahleyin merkeze gelmesi istenmiş olan ve gelmeyen Fewkoombey'di. Bay Peachum Fewkoombey'in geçen akşam kötü davranışları yüzünden kovulduğunu iddia etti. Ev, daha doğrusu üç ev, bir tilki yuvasına benziyordu Beecher'in sonradan bildirdiğine göre ve hepsinde dilenciler için çalışan, şaşılacak kapasitede birer marangoz ve dikiş atölyesi vardı.

Aslında Fewkoombey, birkaç gün için ufak liman otellerinden birine yerleşmişti. Odasını terketmemek zorundaydı, ama yanında Britanya Ansiklopedisinin bir cildi vardı. Köpeklerin bakımını, bir meşguliyeti olmasma memnun olan 'Şeftâli' almıştı üstüne. Babasını ertesi gün öğleyin görebildi. O da sanki hiç gitmemişcesine davrandı. Ama öğleden sonra Coax Peachum'la konuşmaya geldi ve dükkâna girerken, dışarı çıkmak için şapkasım giymekte olan Polly ile karşılaşınca, onu eğilerek selâmladı.

«Gerçekten, şeftâli çiçek açmış. Güney böyle yarar insana» dedi.

Polly'nin ellerini yakalayıp piyano çalmasını rica etti. Polly arkasında, çinko kapıda babasını ve onun yalvaran bakışını görünce, sesini çıkarmadan yukarı çıktı ve komisyoncuya «Manastır Çanları» parçasını çaldı.

Komisyoncu gittiğinde, Polly, dışarı çıkarken, babasını birinci katta oturmuş, sessizce kör pencereye bakarken gördü.

Coax ona gemi işinin iki hafta içinde tamamlanması gereğini hatırlatmıştı.

İlk kez ona, gelişmeyi nasıl plânladığını açıklamıştı. Peachum önce ödemelerle ilgili parayı hazırlayacaktı, ondan sonra, Peachum'la Coax arasında evlenme sözleşmesi ile ilgili işlemler yapılacaktı. Böylelikle Peachum kaybettiği paraları yeniden çıkaracak, Coax ise bu işten

kazandıklarıyla yetinip ayrıca Polly için çeyiz istemiyecekti.

Önce, parayı biraraya getirmek! Çok fenaydı!

Bayan Peachum eve döndüğünde kocasını yatağına yatırmak zorunda kaldı. Adam konuşamıyordu ve merdivenleri zorlukla çıktı. Geceleyin öleceğini sandı. Karısı kalbinin üstünü yarım şişe alkolle ovmak zorunda kaldı. Hattâ bir doktorun çağrılmasını bile istedi.

Ertesi sabah bitkin bir halde avluları dolaştı. Bu her taşına para ödediği yerleri şimdi limânda, büyük masraflarla tamir edilen çürümüş tahtalarla değişecekti. Bu boyayı yapanlar için iyi işti! Elleri cebinde, şapkası arkaya yatmış olarak dolaşırken, beş adım ötesinde, kurumağa yüztutmuş ve gövdeleri şimdiden tümüyle sararmış iki ağacın arasında köpeklere bakan kızını gördü. Büyük mahvoluşuna engel olmak için, ondan büyük ticâret adına yararlanamıyacak mıydı? Kızını Coax için boşandırabilseydi. Bu ahlâksız, soyguncu ve pis komisyoncu onu ancak ve ancak aile ilişkileri kurulduğu zaman işin içine sokacaktı. Sadece aşağılık cinsî arzuları ona bunu yaptırabilirdi. Belki!

Ve şu allahın belâsı Macheath elindeki ganimeti geri vermektense hapse girip kötü bir dâvayı yüklenmeyi yeğ tutuyordu.

Ona gidip şöyle deseydi:

«Yoksul bir insanı soyduğunuzun farkında mısınız? Yoksul bir adam, aman ne iyi! diyorsunuzdur. Ona herşey yapılabilir. Ama yanılıyorsunuz bayım! Yoksulların gücünü hor görmeyin. Devletimizde onların zenginlerle aynı haklara sahip olduklarını unutmayın. Yoldan çıkmaması için zayıfın korunması gerektiğini belki de bilmiyorsunuz. Düşünün: onun bu eşit haklardan başka hiçbir şey yok.»

Saatlerce kafasında böyle söylevler düzüyordu. Ama

etkileyici, zorlayıcı birşey bulamıyordu. Bir anda anladı ki, biraz akıllı bir insanı elindekini vermesi için tek yol zorbalıktır.

Bütün sabah Peachum kendisyle mücadele etti. Büyük mücadeleler sonunda en büyük fedakârlığa, damadına para vermeğe aklı yatar gibi oldu.

Kentin doğu kesiminden bir icrâ avukatı, ufak ve pişkin bir adam, Macheath'la onun adına konuştu.

Daha ikinci cümlesinde, kabaca, Macheath boşanmaya razı olursa kendisine par vereceklerini söyledi.

«Ne kadar para?» diye sordu Macheath inanmıyan bir gülmsemeyle.

Avukat birkaç yüz pound, diye geveledi ağzının içinde.

«Söyleyin kayınpederime» dedi, karşısındaki adama ilginç bir solucana bakarcasına Macheath. «Kayınpedermie olan saygım, ona böylesi bir teklifi yakıştıramıyacak kadar büyüktür. Kayınpederimin, kızının kendisini 500 pound'a satacak birine gönül verebileceğine inanacağını sanmıyorum.»

Avukat şaşkınlıkla eğilerek gitti.

Birkaç gün sonra Macheath, böylesi teklifleri, tabiî iki katıyla yapılmaları şartıyla, daha saygılı karşılayabilecek durum gelmişti.

Ama ufak ve pişkin adam bir daha görünmedi. Böylesi teklifler hayatta çok seyrek tekrarlanır

DÜŞÜNCELER ÖZGÜRDÜR

Macheath hapishanenin aslında kullanılmayan bölümündeki bir hücredeydi. Bu hapishane odası eskiden hasta hükümlüler için kullanıldığından yüksek tavanlı ve

derlitopluydu. İki büyük, doğru dürüst penceresi olduğundan, aydınlıktı da. Brown içeri kalın, kırmızı bir halı koydurtmuştu. Duvarda Kraliçe Victoria'nın bir resmi bile asılıydı. Macheath'a gazete de veriliyordu, ama o bunları istemeden okuyordu; gazeteler, okuyuculara hep çok hoş diye tarif edilen Mary Swayer hakkında acıklı hikâyelerle doluydu. En zararlısı, dükkânı ve hayatının son altı ayını geçirdiği odası üstüne yapılan röportajlardı.

Kendi hakkında sadece ciddî olmayan gazetelerde sözediliyordu, doğrudan doğruya suçlamalardan kaçınılıyordu. Daha çok üstü kapalı imâlarda bulunuluyordu.

Macheath istediği kadar kitap alabiliyordu içeri, açık saçık olanları dışında. Arada sırada hapishane papazı içeri geldiği için, bu kitapları almasına izin verilmiyordu. İncil getirtebilirdi isterse.

Çok ziyaretçi gelmiyordu, ama hapishane idaresi izin vermediği için değil. O'Hara buraya gelmekten hoşlanmıyordu hiç. Orada tanıdıklara rastlamaktan nefret ediyordu. Daha sonra yıllarca böyle bir yerde kalacaktı. Fanny Crysler de seyrek geliyordu ziyarete.

Çetenin ve U-Dükkânlarının durumu hakkında Macheath Polly'nin getirdiği haberlerle yetinmek zorundaydı. Polly O'Hara ile ve genellikle öğleden sonraları Macheath'ın Nunhead'deki çalışma odasmda çalışıyordu. Hapsolmak beklediğinden de çok engel oluyordu Mac'a

Macheath'in en çok canını sıkan şey, Aaron'dan hiç ses çıkmamasıydı. Ne de olsa iş ortağıydı. Aaron kardeşlerden büyüğünün ona karşı nesi olduğu konusunda kafa patlatıp duruyordu. Sadece hapis olması durumu açıklamaya yetmiyordu. Ticarî hayatta böyle şeyler görülürdü.

Zamanla, Aaron ve Oppet'in kendisine büyük zorluklar çıkaracakları görüşüne vardı. Kayınpederinin başına

yıktığı dâva onlarla olan iş ilişkisini koparacaktı. Ama ölüm gecesi nerede olduğunu açıklayacak olursa, bu kez de onların karşısına, sözde «tarafsız» MAM'ın başı olarak çıkacaktı.

Hücresinde geçirdiği sâkin geceler boyunca yeni yollar aradı kendisine. Düşünceleri hep Chreston'a gelip dayanıyordu. Chreston'u avucuna alamaz mıydı, ya da en azından onunla flört edemez miydi?

«İş ortağım Aaron beni ziyaret etmeğe tenezzül etmiyor.» diye düşünüyordu. «Ben de onu dostum sanmıştım. Aramızdaki bazı ufak tefek anlaşmazlıklar zamanla çözümlenecekti. Chreston ise benim düşmanımdı. Ama eskilere göre, bozulmakta olan bir arkadaşlığı hemen kesip atmalı ki, ilk bırakan olunabilsin. Savaşta insan, düşmanının ve dostunun, şu ya da bu olduğu konusunda katı olmamalı. Her ön yargı gibi bu da zararlıdır, belki benim doğal ortağım Chreston, düşmanımsa Aaron'dur? İşlerin gelişimi niçin böyle bir sonuca varmasın? İnsanın sık sık böylesine boyutlu kararlar vermek sorunda kalması gerçekten çok kötü.»

Acı acı, Polly'nin çeyizinden yoksun kalışının kendisini böyle sıkıntılı yollara ittiğini düşünüyordu.

Hapishane odasının köşesinde Polly'i gözünün önüne getiriyordu. Ondan büyük ticâri yarar sağlamayı düşünmemişti miydi?

Yavaş yavaş kafasında yeni bir düşünce gelişti.

Sorgu yargıcına Polly hep onunla birlikte gidiyordu.

«En kötüsü» dedi bu yolculuklardan birinde, Polly'yle birlikte iki tekerlekli bir arabada yanlarında iki polisin bindiği bir arabayla ve sisli sokaklarda zıplaya zıplaya giderlerken, «O'Hara söz dinlemiyor artık. Kesin emirlere rağmen depoları boşaltmıyor. Nesi olduğunu biliyor musun?»

«Hayır» dedi biraz şaşkın.

«Onu atamaz mısın?» diye sordu yüzüne sızan ışıkta onu inceleyerek. Polly'yle yaptığı o eski araba yolculğu geldi aklına. O'Hara'yı düşünmek canını sıkıyordu. Sorusuna cevap vermemesi de sıkıyordu canını.

Macheath Polly'nin sadakâtinden kuşkuluydu. Kendi kendisine hep şunları tekrarlıyordu:

«Bana mutlaka sâdık, çünkü gebe. Böyle birşey yapmaz. o. Çok çirkin ve akılsızca birşey olur bu. Çünkü bunu muhakka öğrenirim ve o zaman ne yapar? Akıllı olduğu için yapmaz bunu. En ufak birşey olduğunda onu parçalıyacağımı, evet parçalıyacağımı bilir. Daha da ileri giderek ona orospu derim. Ne, derim, ben hapse gireyim ve sen üç hafta bile bekliyemezsin? Sen bir orospusun, o kadar. O zaman yıkılır. Söyleme böyle, ben bir orospu olamam diye ağlar. Hayır bir orospusun sen, o kadar. «Karnında bir çocuk taşımak ve orospuluk etmek. Bu kadarı olmaz. Bir liman orospusu bile yapmaz bunu. Seni düşündüğüm zaman iğreniyorum. Bütün bunları dinlemek zorunda kalacak. Buna hiçbir kadın cesaret edemez. Doğru ya: başka erkeklerle düşüp kalkmasına asla razı olamam. Kadın erkeğin elinde hamur gibi olmalı, böyle birşey yaparsa benim için biter. Herhangi bir erkek herşey yapabilir onunla. Beni öldürtebilir. Şimdi, özellikle şimdi ona güvenmem gerekiyor. Onu gebe bıraktığım çok iyi olmuş. Böyle dilediği gibi ortalıkta dolaşamaz. Yapamaz. Fizik olarak bana ihtiyâcı var. Böyle bir durumda hiçbir kadın yabancı bir erkeği yanına yaklaştırmaz, biyolojik nedenlerden. Biyolojik nedenler en iyi nedenlerdir genellikle.»

Gerçekten bu son günlerde Polly ona karşı çok yumuşak davranıp ne Fanny Crysler'in sözünil ediyordu, ne de İsveç yolculuğunun. Father'a izletiyordu onu, ve O'Hara'nın Father'la aynı dolabı çevirdiği kuşkusuyla yanıp tutuşuyordu; Polly ile O'Hara'ya ihtiyâcı vardı çün-

kü Father'in. Şimdi son saldırı başlıyordu. Ve en önemli vuruşlarını hapihaneden yönetmek zorundaydı.

Hiç kuşkusuz çok kötü bir durumdaydı. İşlerini yoluna koyana kadar kafasını özel sorunlarla uğraştırmaması gerektiğin biliyordu.

Chreston şirketiyle Millî Kredi Bankası arasındaki ilişkileri koparmak için Polly'e ihtiyâcı vardı. Hapishaneye girmeden önce ona çabucak ne yapacağını anlattı.

Millî Kredi Bankasından Millr'e gidip babasının selâmını iletecekti, sonra bir türlü konuşamıyorcasına ıkınıp sıkınacaktı, gözlerinden yaşlar akıtarak yaşlı adama, ne yapması geretiğini soracaktı: kocası bu günlerde, babasının hesabındaki çeyiz parasını bankadan çekecekti ve bu paranın hepsini dükkânlarına yatıracaktı, babası bugünlerde dükkâna gelecekti. Ona babasını, çeyizi vermemesi için kandırmasını söylecekti, o da o zaman, babasının kocasına çok düşkün olduğunu söyleyip ağlayarak gidecekti.

Bunu yapmağa hemen râzı olunca, duygulanan Macheath ona bu davranışın nedenlerini açıkladı.

Bu durumda bankanın kendisiyle ilişki kuracağını umuyordu. O zamandan ondan, Chreston'dan biraz uzak durmasını isteyebilirdi. Bu durumda Chreston sürünerek yanaşacaktı. Amansızlaşmış olan rekâbet savaşından bitkin düşmüş olmalıydı.

Mac'ın işlerinden bahsediş tarzı Polly üstünde derin bir etki bıraktı.

Ortak geleceklerini kurma çabasında olduğunu görüyordu.

«Ona iyi karılık yapamıyorum» diye düşündü. «O benim için savaşıyor, bense orada burada sürtüyorum. Yüzeyde de olsa ve duygusal nedenlere dayanmasa da, elimi öptükleri ve karşılığında birşey almadığım zaman da beni aynı derecede çekici bulduklarını gördüğüm ve bu yüz-

den hoşlandığım başka kimselerle, özellikle O'Hara ile yatmam bunun kimseyi ilgilendirmiyeceğini düşünmem doğru değil. Zamanla böyle olduğum anlaşılacak, çünkü yüzüm kırışacak.»

Duygulanmış olarak oradan uzaklaştı ve sadece cinsel duygularla bağlı olduğu O'Hara'dan ayrılmağa karar verdi. Özellikle, O'Hara son zamanlarda Mac'dan çok kötü sözettiği ve kendi başına buyruk olmak yolunda plânlar yaptığını imâ ettiği için.

Bu kararını, ertesi akşam, genellikle buluştukları bir lokantada söyledi. O'Hara güldü ve iş konularını onun evinde görüşmelerini teklif etti, imzalaması gereken işten çıkarma mektupları vardı.

«Peki» dedi, «ayrılalım. Karar vermekte tamamen özgürsün. Kimse seni istemediğin birşeye zorlıyamaz. Bir kadını aşka zorlayan en son erkek ben olurum, bundan hoşlanmam. Bu istenmedi mi hemen ayrılmalı. Ama yine de gelip gerekli işleri bitirmelisin. İşin ilişkimizle ne ilgisi var? İki yetişkin insan yatmadan bir odada kalamazlar mı? Fiziksel ve ahlâksal nedenlerden dolayı yatmamamız gerekiyorsa yatmayız. Çok basit bu. Zevksiz küçük burjuvalar karanlık kuşkuları ve pis güvensizlikleriyle haklı mı çıksınlar? İki özgür insanız biz.»

Çok iyi konuşuyordu, liseye gitmişti.

Birlikte gittiler ve işi bitirdiler, Sonra, fiziksel ve ahlâksal nedenlere rağmen cinsel nedenlerle birlikte yattılar. Ama bu uzun bir zaman için son birleşimleri oldu.

Ertesi sabah Polly, Millî Kredi Bankasındaki Bay Miller'e gitti.

Dinleşmiş ve taze bir görünüşü vardı ve keyfi yerindeydi. Günahtan sonra hiç pişmanlık duymadı, hep önceden duyardı pişmanlığı.

Miller onu özel bürosunda karşıladı. Polly, babasının selâmını söyledikten ve söz bulamıyormuşcasına yut-

kunduktan sonra, gözlerinden akan yaşlarla Mac'ın kendisine yaptıklarını anlattı.

«Mac» diye hıçkırıyordu, «öylesine haris ki, hep yükselmek istiyor. Tabiî bunun için de durmadan paraya ihtiyâcı var. O kadar çok beslediği insan varki. Şu Swayer'i de o destekliyordu. O kadın âdinin biri olmasaydı onu böyle suçlamazdı. Çeyizime el uzatırken onun kollarına atılamam, paraca çok savruk.

Miller beklediğinden de çok dehşete kapılmıştı. Peachum'u parasının çekileceği haberi ile yaşh adamın yüzü bembeyaz olmuştu Hawthorne hakkında birşeyler kekeledikten sonra yan odaya geçti. Çeyrek saat sonra, geri gelmediği için Polly gitti.

Hemen öğleden sonra, yaşları birbuçuk yüzyılı bulan iki moruk Mac'ın hücresindeydiler. Mac herzamanki elbisesiyleydi ve onları oturtup püro ikrâm etti.

Hapishane odası pazarlık için kötü bir yer değildi. Kırmızı hah yoktu ortada. Çünkü bir gazete büyük tüccârların hapishanedeki konforlarından sözetmişti. Bu haberden sonra iki polis gelip halıyı kaldırmışlardı Ama kraliçenin resmi hâlâ asılı duruyordu.

Brown elinden geleni yapıyordu. Mac'dan yüzdesini daima zamanında almıştı. ve teşekkür borçluydu. Politikacı değildi; anlaşmalara sadık kalırdı.

«İnsan hapishane duvarları içinde de özgür olabilir, dedi Hawthorne'a, çevresine memnunlukla bakarak. «Özgürlük soyut bir kavramdır. Bu duyguya sahip olandan bu hiçbir zaman alınamaz. Şair demiş? Zincirlerimle özgür! Öyle insanlar vardır ki hapishane dışında da özgür olamazlar. İnsan vücudu bağlanabilir, ama düşünceleri hapsedilemez. Düşünceler özgürdür!»

Sonunda, Mac, odasında ileri geri dolaşarak, «Baylar» diye başladı söze. «Ziyâretiniz şaşırttı beni. Hayatın raslantıları, inişleri çıkışları bizi bir zamandır ayrı kır-

mıştı. Birbirimizden, dostça, şimdiye kadar yollarımız birdi, şimdiden sonra yollarımız ayrılıyor, diyerek ayrılmıştır. Yas tutmayalım. Neşeyle, biribirmize allahaısmarladık diyerek. Duyduğumuza göre siz Chreston'a, bizse Aaron'a gittik. Herbirimiz, amacı halka hep daha iyi hizmet etmek olan işlerimizin peşinden gitmiştik, değil mi?

Miller boğazım temizledi ve Hawthorne, oldukça yıkılmış görünüşüyle söze başladı.

«Bay Macheath» dedi hafif bir sesle, «Geçmiş olaylar hakkındaki görüşleriniz sizi yüceltiyor. Başkası bizleri, ilişkilerimiz tam olgunlaşırken Chreston'la ilişki kurduğumuz için suçladı. Millî Kredi Bankasının sahibi bir çocuktur. Biz onun vasisiyiz ve başka, özür insanlar gibi septilerimize göre davranamayız. Duyduğumuza göre, kayınpederinizin bankamıza emanet ettiği paraların bir kısmını çekmek niyetindeymişsiniz!»

«Doğru» diye cevap verdi Macheath. «Dükkânlarımın içinde bulundukları rekâbet savaşını sürdürebilmek için bazı ticâri operasyonlara girişmem gerekiyor.»

Hawthorne'la Miller birbirlerine baktılar.

«Sizi böyle operasyonlara zorlayan Chreston şirketi mi?» diye sordu biri nerdeyse mırıltıyla.

«Belki» dedi Macheath.

«Buna üzüldük» dedi Hawthorne, Miller de başını salladı.

«Size inanıyorum.» dedi Mac.

Hawthorne kırgındı.

«Aslmda, Bay Macheath» dedi, «daha çok iş çıkaran girişimlerin kendisinden ufakları yediği doğrudur. Tabiatta da böyledir bu. Size bunu söylemem gereksiz.»

«Evet» dedi Mac.

«Bir süre önce, bizimle yeniden ilişki kurduğunuzda size yardımımızı sunacağımız anın geldiğini ummuştuk.»

Macheath sevindi.

«Biliyorum. Gücünüzü zorladınız. Paranızın çoğunu, hemen Chreston'a yatırdınız, olanı da olmayanı da.»

Macheath soluk aldı. Son sözü öyle düşünmeden, söyleyivermişti. Bir karşı çıkma bekliyordu, oysa böyle bir karşı çıkma olmadığını gördü şaşkınlıkla.

Bir buçuk yüzyıllık iki moruğa şöyle bir göz attı ve herşeyi anladı.

Kasalarındaki paralara da el atmışlardı.

Nutkuna bir an ara verdikten sonra, keyifle devam etti.

«Kısaca gömleğinizi bile ve maalesef başkalarının gömleğini de sattınız. Öyle değil mi?»

Hawthorne başını eğmişti. Miller görmeyen bakışlarla, hücrenin seyir gözüne baktı.

«Ne istiyorsunuz?» diye kısık bir sesle sordu Hawthorne.

«Hepsini» dedi Macheath neşeyle. «Hemen hepsini, yani çok değil. Durumu oldukça aşağı bir düzeyden e[illegible] almak zorundayım. Bekleyin bakalım ne olacak!»

Kutudan, şişman bir püroyu özenle seçip ucunu ısırdı, üfledi, püroyu avuçları arasında yuvarladı, sonra kalın dudakları arasına koyup yaktı. Hayatının birçok tatsız anını güzelleştiren, güzelim, kutsal bir andı bu. Ağzından mavi bir duman çıkıyordu.

«Durun» dedi. «Kayınpederinin parasını çarçur ettiniz. Birbuçuk yüzyıllık yaşınıza bakmadan kasayı soydunuz. Sizin paranızla Chreston mallarını yok pahasına satışa çıkardı. Beni ve Aaron'un dükkânlarını iflâs ettirecekti. Önce hırsızlık sonra cinâyet. Sokakta bunun tersi olur. Önce cinâyet, sonra hırsızlık olur. Eğer biz iflâs etseydik bizi yerdiniz. Ayıp, geçekten ayıp Hawthorne, tabiata bunca yakınlık!»

«Ne istiyorsunuz?» diye tekrarladı Hawthorne. Şim-

di mavi, şaşkın olmayan gözlerle bakıyordu düşmanına.

Bunlar gördüğüm ilk namuslu insanlar, diye düşündü Macheath. İlk ve tek.

«Bakın» dedi yavaşça. «Çok şey isteyebilirdim. Ama çok şey sunmağa karar verdim. Böyleyim ben. Sizleri mahvetmeyip destekliyeceğim. Bu amaçla, en iyisi sizin bankanıza, diyelim ki yönetici olarak gireceğim. Daha önce şunu yapalım: kendimizi önce, ıraktan bakıldığında daha zayıf olan olduğu için Chreston'dan uzak tutalım. Zorlukla kazanılmış olan paranın anlamsız ve ahlâksızca harcanmasına son vermeli. Paramızı geri istiyelim ki, zayıflığını iyice hissetsin. O zaman güçlü bir yönetime ihtiyaç duyacaktır. Teklifim nasıl.»

Miller ayağa kalkmıştı, Hawthorne ona aşağıdan bakıyordu. Miller Hawthorne'a kısa, dargın bir bakış fırlattı, ama o oturmakta devam ediyordu. Bu Miller'de büyük değişiklik yaptı. Yaşlanmağa başladı. Sırtı kamburlaştı, dişleri döküldü, saçları kurudu, bilgeliği çoğaldı.

«Firma için» diye mırıldandı, «Eğer işimden istifa ediyorsam, firma için yapıyorum.»

«Öyle» dedi Macheath.

Birbuçuk yüzyıllıklar üzgün ayrıldılr. Büyük tüccâr Macheath'in Millî Kredi Bankasına girmesi için gerekli kâğıtları hazırlayacaklarına söz vermişlerdi. Ayrıca, Chreston'a kredi vermiyeceklerdi artık.

Macheath, birkaç gün Chreston'u bekledi, hemen önünde olan mevsim sonu satışlarına bankanın yardımı olmadan girişemiyecek olan Chreston'un sürünerek yanaşması gerekiyordu. Son haftaların keskinleşen rekâbet savaşından sonra depoları boşalmış olmalıydı.

Ama Chreston Macheath'e görünmedi.

Buna karşı MAM'da karanlık ve anlaşılmaz işler dönüyordu.

Hapishaneye, aşağı Blacksmith Meydanından az ve

kesin olmayan haberler geliyordu yalnızca; O'Hara görünmüyordu. Macheath'in emirleri yerine getirilmiyordu.

Polly de ona kesin bir şey söylemiyordu. Oraya sık sık gidiyor ama oyalanıyordu. O'Hara sayım yaptığını iddia ediyordu, ama bir türlü bitmiyordu sayım.

Bir kez Polly, gerçekten huzursuzlanarak oraya gittiğinde, mallarla dolu sandıklrın kamyonlara yüklendiğini gördü. Herifler karanlık girişte onu nerdeyse çiğneyeceklerdi. O'Hara yoktu ve Groock çok sıkkındı. Sandıkların nereye gittiğini bilmiyordu.

Polly kızgın eve döndü. O'Hara ile çoktan, Macheath'a zarar vermesinden hoşlanmadığı için, arası açılmıştı. Ertesi gün kocasına O'Hara'yı şikâyet etti. Ve O'Hara'nın dürüst olmadığını, gizlice satmak için malları çaldığını ve kendisinden, çeteyi kendi adına çalıştırmak amacıyla araçların durduğu yerin anahtarını istediğini haykırarak anlattı.

Macheath onu teskin ettikten sonra, Miller'e gitmesini söyledi.

Macheath'in kendisini böyle işlerin içine sokması Polly'nin çok hoşuna gidiyordu.

Bir yürüyüşten önce uğramış gibi yaparak bankaya geldi. Miller rapor verirken odada dolaşıp duvardaki çelik kabartmaları seyretti.

Chreston'un artık kendisine kredi verilmiyeceğini duyunca önce çok dehşet duyduğunu, ama sonra kredisiz işin içinden çıktığını umduğunu söyledi. Yakında, çok ucuz fiyata bol miktarda mal almıştı ve reklâm haftasından çok mutluydu Chreston.

Bu haber hiç hoşuna gitmedi Macheath'in

Polly'nin yeniden bankaya giderek, Miller'e, bu çok ucuz mal depolarını, para ödemeden önce gidip görmeyi salık vermesini söyledi.

Bu geziyi, Miler, Macheath'in yeniden işin içine sok-

mağa karar verdiği Fanny Crysler'le birlikte yürüttü. Crysler, Chreston'un reklâm haftasını yürütmek için ucuza bulduğu malların aşağı Blacksmith Meydanındaki artmış mallar olduklarını anlamıştı.

Hapishanede, Macheath'in karşısında otururken. bunu kendisine söylemeğe cesaret edemiyordu bir türlü. Mac ona bağırana kadar başka şeylerden söz etti. İlk cümlesini daha bitirmeden Macheath herşeyi anlamıştı. O'Hara depoları boşaltmak için kazançlı bir yol bulmuştu. Bunlarla rakip firmayı beslemişti.

Macheath çılgın bir öfkeye kapıldı.

Buna savaşın son gününde düşman saflarına dönmek derler, diye haykırdı. «Ve bu, ben burada, elim kolum bağlı otururken yapılıyor. Burada ne işim var? Bu pis suçlamaya niçin katlanıyorum? Birşey söylesem buradan elimi kolumu sallayarak çıkarım. Bu cümleyi niçin söylemiyorum? Çünkü işimin sorumluluğu taşıyor ve bayrağı düşmana teslim etmek istemiyorum.! Çünkü, konuşursam mahvolacak olan hayatları düşünüyorum. Çünkü, sadakâte, sadakâtle cevap veriyorum! Sonra bana bu yapılıyor ha? Şimdi ben, bana onları nereye götürdüğümü soran ufak dükkân sahiplerine ne cevap vereceğim? Onlar, şimdi, kirâsını ödemek zorunda oldukları yarı yarıya boş deliklerinde, camekânlarında ucuz eşya satışlarını haber veren ilânlar, arkalarında açlıktan nefesi kokan aileleriyle elleri boş oturuyorlar! Ama onar yine de, çalışma azmiyle ve umutla dolu, bana güvenerek, ortak ve büyük buluşa hayranlık besleyerek dik duruyorlar. Ve böyle bir serseri bizi sırtımızdan bıçaklıyor! Onu kıyma yapacağım!»

Hücresinde kilometrelerce yürüdü. Ama ertesi gün O'Hara için bir tedbir almadı.

«Onun eski kararsızlığıdır bu» dedi Fanny Grooch'a. «Böyle sağı solu belli olmayan biri olması kötü. Hayal kı-

rıklığına uğradığı anlar haftalarca kafasını toplayamıyor. Kendisini kendisine karşı duyduğu acıya bırakıyor. Ancak bu acı geçmeğe başlayınca aklına yeni fikirler geliyor.»

«Bir fikri var mı ki?» diye kuşkuyla sordu Grooch. «Yani doğru dürüst plânlardan sözediyorum, buluşlardan değil.» «Bazan, eğer aklına özel şeyler gelmezse mahvolocağına inanıyorum.»

«Ona inanmak gerekir» dedi sâkin bir sesle Fanny.

Ride sokağından yapılan sevkiyât devam ediyor ve Mac bunları durdurmak için hiçbirşey yapmıyordu.

Buna karşılık, MAM yönetim kurulunun iki avukatı ve Fanny ile bir toplantı yaparak, U-Dükkânları borçlarının MAM tarafından derhal tahsiliyle ilgili 20 Eylül kararlarının derhal uygulanması üstünde durdu. Yeni bir plân yapmış olmalıydı.

Eline mümkün olduğu kadar çok nakit para toplamak istiyordu. Fanny Crysler ona MAM bürosunda bu alanda yardımcı oluyordu. Sosyal eğilimleri olan bir insandı ve U-Dükkânları topluluğunun bir harabeler yığınına dönüşmesi çok zoruna gidiyordu. Ama şimdi işin olmak ya da olmamak noktasında bulunduğunun farkındaydı. Ufak dükkân sahiplerinden mümkün olan son kuruşlarını sıkıp çıkarmağa bakıyordu Bununla ne yaptığının çok geç farkına varacaktı.

Bir akşam, MAM'daki bürodan yorgun argın şöyle bir antikacı dükkânına uğramıştı. Dükkân kapalı olduğu saat olduğu hâlde ortalığı aydınlanmış buldu. Dükkânda, aralarında Bay Rigger olan baylar vardı. Yanındaki adamlara kitapları gösteriyordu. Rigger Fanny'ye Bay Macheath'in dükkânı satmak istediğini kuru bir biçimde söyledi. Fanny'nin bundan habersiz oluşuna şaşırmış görünüyordu. Fanny bir ağlama krizine tutulmuştu.

Macheath, ona durumu bildirmeyi unutmuştu aslında.

Ondan öylesine emindi ki, lâf arasında dükkâna yatırmış olduğunu söylemenin yeteceğine inanıyordu. Bu dükkâna yatırdığı para en bereketli sermayelerinden biriydi. Ama yine de, Fanny'nin yanında olduğu öğleden sonra, bunun hiç sözünü etmemişti.

Tamamen yıkılmış bir durumda döndü evine. Birkaç gün, çağrı üstüne de gelmeyince, Macheath ona uzunca bir mektup yazdı. Nesi olduğunu tahmin ediyordu tabiî, ama yine de özür dilemiyordu. Başka sıkıntıları vardı. Böyle durumlarda, hâlâ sadece bir memur olduğunu bilmesinde fayda görmüyordu.

Macheath geniş bir plân geliştiriyordu.

Tutukluluk durumu sertleşmişti. Birkaç gün onu ziyarete gelen bir yığın insan, görüş izni aldıktan sonra, bunu kullanmayıp bekleme odasından dönmüşlerdi. Ve «Ayna» gazetesinde Macheath'e çok fazla ziyaretçi izni verildiği büyülterek anlatılıyordu. Bunun sonucu olarak Brown, görüş izinlerini kısıtlamak zorunda kalmıştı. Bay Peachum seyrek de olsa böylece varlığını hatırlatmış oluyordu.

Ama Macheath'in ticarî işlerinin hiçbir kısıtlamaya tahammülü yoktu.

Dişi ağrıyordu, Brown bir dişçiye gitmesine izin verdi. Muayene odasının iki kapısı vardı. Ve polisler bekleme odasında beklerken, Macheath öteki kapıdan içeri giren ziyaretçileriyle görüştü.

Dişçi koltuğunda boynunda beyaz bir örtüyle oturarak bir yığın sırıtkan kadınla erkeği kabul etti.

Polly de muayeneye gelmişti. O arada kahvaltısını etmekte olan diş doktoruna ait yazı masasının üstünde oturuyordu. Bir deftere gelen ziyaretçilerin adını ve Macheath'in onlara verdiği paranın miktarını yazıyordu. Parayı yanında getirdiği ufak bir çantadan çıkarıyordu. Bunlar U-Dükkânlarının sırtından çıkarılan paralardı. Bir icra

memuru tarafından toplatılmıştı. Kadınlar, gitmeden önce, ona birer senet imzalıyorlardı. Polly gülüyor, kadınlar da gülüyorlardı. Durum çok eğlenceliydi.

«Ayna» da yine büyük puntolarla şöyle yazıyordu: KENTİN KÖPEKBALIKLARI DİŞLERİNİ TAMİR ETTİRİYORLAR. Ama bu arada halledilmesi gereken halledilmişti bile.

Macheath çok düzenliydi.

Aşağı Blacksmith Meydanından Grooch'u çağırdı ve bir püro içimi arasmda — tabiî yine dişçide — görüşüne göre MAM'da çalışanların ne kadarının işlerini bırakmak istediklerini sordu. Onlara bir fırsat tanımak kararındaydı.

Aralarında kadınlar da olan belirli miktarda ve belirli bir günde alışveriş edecek insana ihtiyâcı vardı. Ayrıntıları sonra öğreneceklerdi. Bu işe katılanlar, çok ucuza bir U-Dükkânı edinebilirlerdi. MAM belirli bir süre sipariş vermeyecek ve yüzde yüz namuslu bir biçimde temin edilmemiş malları almıyacaktı. Parlak bir gelecek vadeden dükkânlar da yeni bir hayata başlıyabilirlerdi; böyle becerikli insanların (becerikli olmayanlar onu ilgilendirmezdi) toplumsal değeri olan bir iş yapmaları onu sevindirecekti.

Bunun ardından, şaşkınlıkla kendisini dinleyen Grooch'a bir nutuk çekti:

Grooch diye başladı söze, **«siz eski bir hırsızsınız. Asıl işiniz soygunculuk. Bu mesleğinizin içinizde eski heyecanını sürdürdüğünü umuyorum. Başka türlüsü pek olamaz. Ama sadece dış görünüşte geri kalmıştır. Siz küçük bir zanaatkârsınız, hepsi bu. Bu, batmakta olan bir sınıf. Bir hırsız bir bonoya karşı nedir ki? Bir banka soyunu, bir banka kurmanın yanında nedir? Bir işçi kullanmanın yanında bir adam öldürmenin sözü mü olur? Bundan birkaç yıl önce bütün bir sokağı çaldık, tahta parkelerden yapılma bir sokaktı bu, bu tahta parçalarını kazıp**

çıkardık, yükledik ve götürdük. Yaptığımızın olağanüstü bir başarı olduğunu sanıyorduk. Aslında boşa uğraşmıştık. Kendimizi de boşuna tehlikeye atmıştık. Kısa bir süre sonra, belediye meclisi üyesi olarak ihâle dağıtımıyla uğraşmanın çok daha verimli bir iş olduğunu öğrendim. Bu yoldan bir sokağın ihâlesini alırdı insan ve böylelikle hiç bir riske girmeden, bir süre yaşayacak kadar para kazanırdı. Başka bir kez, bana ait olmayan, hemen hemen boş bir evi sattım. 'Üstüne, «Satılık, Bay xx'e müracaat» diye bir ilân astım. Bu xx bendim. Ne saçmalık! Gereksiz yere kanun dışına çıkmak gerçek bir ahlâksızlıktır. Yapılacak iş, biraz parayla, çürük-çarık ufak evler yapıp taksitle satmak ve alıcıların parasının tükenmesini beklemektir. O zaman hem paraya hem de evlere yeniden sahip olunur ve aynı iş tekrarlanabilir. Polisi de hiç ilgilendirmez bu Bizim şimdiki işimize bakın: gece yarısı, sisli havada dükkânlara girerek satmayı düşündüğümüz malları çalıyoruz. Niçin? Çok pahalı sattıkları için bir yığın dükkân iflâs ederken, malları, soygun için yapılması gereken masraflardan düşük, ama kanunî bir fiyâta elde edebiliriz pekâlâ. Eğer önemsediğiniz buysa, bu durumda da soygunculuk yapmış oluruz; çünkü iflâs etmiş dükkânların depolarındaki mallar, kendilerine: ya iş gücünüz ya da hayatınız; denen insanlardan çalınmıştır. En iyisi açık çalışmaktır. Bu da spor sayılır. Artık günümüzde barışçı metodlar uygulanıyor. Zorbalık demode oldu. Eğer icra memuru gönderebiliyorsan artık kiralık kâtil kullanmana gerek kalmadı demektir. Yapmak zorundayız, yıkmak değil, daha doğrusu kazancımızı yapmaktan çıkarmalıyız.»

Grooch'u kısık gözlerle ölçtü. Onunla anlaşırsa Fanny ile arasının düzeleceğini umuyordu.

«Mal Alım Merkezini dağıtmak ve bütün çalışanlara, siz de dahil, yol vermek niyetindeydim. Bu son kararım değişebilir. Ötekilere gelince, bunlardan kaçı, serbest kalacak olan U-Dükkânlarına talip olabilir sizce. Bir liste

yapın. Böylece çocuklardan birşeyler çıkarabilirim. Hepsini sokağa atmak gerekmeyebilir. Fanny'ye hangilerine güvendiğini sorabilirsiniz, böyle şeylerden anlar o. Anlıyorsunuz değil mi Grooch, yönümü değiştirmek istiyorum. Sizi çağırmamın nedeni, uyum yeteneğinizdir. Öyle insanlar vardır ki zamana uymadıkları için tarihin tekerlekleri üstlerinden geçer gider.»

Grooch sabırla onu dinleyip çağını anlamağa çalışır göründü. Sonra, O'Hara üstüne birşeyler mırıldandı.

«O'Hara mı» diye sordu üzülerek Macheath. «Onun aklı fikri kadınlarda. Mallarla ilgili faturaların gerektiği gibi düzenli olmadığına eminim. Günün birinde polis ona soracak, ne yapacak o zaman?»

Grooch'la anlaştı. Bundan sonraki yıllarda Grooch, Güney Londra'daki dükkânlara mal göndermek işini dikkât ve namusla gördü.

CHRESTON'UN REKLÂM HAFTASI

Neşeli bir sonbahar gününde, Chreston reklâm haftasını tek fiyâtlarla açtı.

Sabahın yedisinde, dükkânın açılmasından iki saat önce, bazı dükkânların demir kepenkleri önünde müşteriler birikmişti. Bu müşterilerin göze çarpan bir yanları yoktu, sadece çoğunluğu erkekti müşterilerin.

Millî Kredi Bankasından Miller'le Hawthorne açılışa gelmişlerdi. Zayıf, sinirli, uzun boylu bir adam olan Chreston'la merkez mağazasının bürosunda bekliyorlardı. Ön hazırlıklarını büyük bir özenle yapmıştı. Yaşlı adamlar son derece sinirliydiler Chreston'sa çok sâkindi. Dükkândaki görevliler gece yarısına kadar çalışmışlardır; dört

fiyât çeşidine, göre malları düzenlemek için. Saat tam dokuzda kapılar açıldı, halk içeriye doldu.

Daha işin başında, bütün Chreston dükkânlarında tuhaf ve hoş olmayan bir yığın olay oldu. Müşteriler alışılmadık bir biçimde davranıyorlardı.

İçeri girmeleriyle deli gibi alışveriş edişleri bir oluyordu. Daha ilk tezgâhta mal almağa başlayıp arka arkaya bütün tezgâhlara yayılıyorlardı. Bu insanlar, çok seçmeden aynı cinsten eşya yığınlarını yüklenip el çantalarına, hattâ çuvallara dolduruyor, bir yığın para ödedikten sonra, yine dönmek üzere gidiyorlardı.

Chreston ne olduğunu çok çabuk anladı. Bunlar normal alıcılar değildi, kendilerine müşteri denen, kuşkulu, kolay beğenmeyen, düşman tavırlı vatandaşlar değildi bunlar. Kimseyi düşünmeden ona buna dirsek vuruyorlar, zor beğenen müşterileri kabaca tezgâhların önünden itiyorlar ve ürkütücü bir etki bırakıyorlardı.

Bugünlerde, bir yenilik olarak satışa ortak edilmiş olan tezgâhtarlar ter içinde müşterilerini isteklerin karşılamağa çabalıyorlardı. Mallar küfürlerle ellerinden çekiştirilerek koparırcasına alınıyordu. Bu müşteriler sadece kasada dürüst davranıyorlardı. Burada malın fiyâtını yazan damgalanmış pusulalar veriliyordu.

Chreston polis çağırdı. Polis geldi, halkın aşırı ilgisini tesbit etti, müşteriler arasında bazı şüpheli şahısları tanıdı, ama bu durumda yapacak birşey yoktu. Bir dükkânda peşin para karşılığında alışveriş yapan halkın üstüne copla gidilemezdi.

Bu arada öteki dükkânlarında da aynı durumu gören Chreston dükkânlarını bir iki saat için kapattı. Gazeteciler ona bu konuyla ilgili soru sorduklarında dükkân kapılarını yeniden açmak zorunda kaldı. Sabahleyin ve akşamleyin, Polly'yle Grooch yakın bir meyhanede, dükkânlar-

dan alınan ödeme fişlerini gözden geçirdiler. Alınan mal oldukça çoktu.

Chreston akşam gazetelerinde, reklâm haftasının çok başarılı olduğunu ve halkın zengin depoları bir günde tükettiğini okudu.

Gerçekten de dükkânları vahşî bir savaştan çıkmış gigiydi. Sanki bir çekirge sürüsü herşeyi yiyip bitirmişti.

Akşama doğru, alınan mallar el arabları ve yük arabalarıyla Aşağı Blacksmith Meydanındaki bazı depolara taşınırken, Macheath O'Hara'yı hapishanede kabul etti.

«Ben özel girişim yeteneğini ve ataklığı severim» dedi ona sâkin sâkin. «Zor satılacak malları Chreston'a satmak düşüncesi çok parlak bir düşünceydi. Biz bunları öyle, doğru dürüst faturasız durumlarıyla kolay kolay saatmazdık. Şimdi faturalrımız elimizde. Çünkü o malları yeniden aldırdım. Para nerde?»

O'Hara şaşırmıştı. Kaçmadı fazla. Chreston'dan aldığı parayı Macheath'a verdi. Chreston mallar için ne fatura istemişti, ne de almıştı.

O'Hara durumu Macheath'in ufak söylevinden öteye açıklamağa girişmedi. Onun Macheath'e Macheat'in ona ihtiyacı vardı. Macheath tesadüfen açmıştı konuyu, yoksa O'Hara konuyu kendiliğinden açabilirdi. K imse bunun başka türlü olduğunu ispatlayamazdı. Başka türlü olduğunu iddia etmek gerçekten çok çirkin olurdu.

O'Hara gittiği zaman — bir süre konuşmadan oturmuştu — Macheath Brown''u çağırdı.

Birlikte bira içip püro tüttürdüler. Macheath yatağının üstüne toplanarak oturmuştu. ve ayak parmalarıyla, Brown'un yeniden odaya koydurduğu halıyı kaldırıyordu. Önce konuya giremedi, sonra açıldı.

«Bu yaz, Liverpool'da çalman âletler üzerine konuştuğumuzda bana söylediklerini hatırlıyor musun? Bana bir yol göstermiştin. O zamandan bu yana seni hergün daha

iyi anladım. Ben kendimi geçmişimin gereksiz bağlarından koparmak istiyorum. Uykusuz gecelerimde senin sözlerini düşünüyorum ve içimdeki kötülükle savaşıyorum.»

Anlamlı bir biçimde sustu. Brown oldukça şaşırmıştı.

«Sana kendi paramla yardımda bulunmuş olduğumu unutma. O da güme gitmesin.»

«İstiyorum ki» dedi Macheath kırgın bir sesle, «şu anda para sözü etmeyelim Paran güven altında, bana inan.»

«Şakayı bırak Mac!» diye söylendi Brown.

Macheath ona aldırmadan sözüne devam etti. «Sözlerini dünmüş gibi hatırlıyorum. Bu O'Hara'dan kurtarmalısın kendini, demiştin. Çevrenden kopmalısın. Bana bunun için zarar vermiştin. Şimdi artık sözünü tutabilirim.»

Brown'a ciddî bir yüzle baktı. «Alım Merkezinde bazı düzensizlikler oldu. Senin de tanıdığın O'Hara suçlu görünüyor.»

«Seni aldattılar mı?»

«Tam değil, Dükkânlarıma ve son olarak Aaron dükkânlarına sevkedilmiş olan malların geçmişi oldukça karanlık. Bir yığın fatura eksik. Durumu incelemem gerekiyor yoksa aynı işi baron yapar ve beni güç duruma sokar. Anlıyor musun?»

«Anlıyorum. Ama O'Hara kötü bir müşteri. Seni olayın dışında bırakmaz.»

«Belli olmaz.» dedi Macheath dalgın, «Belki de beni işin içine sokmaz. Bazı mallar için faturası var. Yalnız hepsi için yok. Faturalar MAM'de saklı. Fanny'nin elinde onlar.»

«Ya öyle mi?» diye mırıldandı Brown.

«Evet» dedi Mac memnun.

«Peki ben ne yapayım bu durumda?» diye daha sâkin bir biçimde sordu Brown.

«Onun hakkında belki başka bir suç daha bulursun.

Öyle bir şey olmalı ki bu suç, önce ele alınıp sonra, O'Hara'nın adam olması durumunda, uyutulabilmeli.»

«Bu mümkun tabii» dedi Bronw, «kancıklardan ben de hoşlanmam.»

«Özel hayatı da iğrenç» diye ekledi Macheath, «Uzun bir süre kadınlar'la karıştırdığı haltlara göz yumdum. Hep hizmetlerini düşünerek hoş gördüm onu. Evine gidemiyordum hiç. Artık sabrım taştı.»

Bir süre daha oturup sigara içtiler.

Bu konşmadan sonra Brown gitti.

Macheath de yavaş yavaş uyumağa çalıştı. Dertliydi.

«Ateş olmayan yerde duman çıkmaz»
(Atasözü)

12

BAY MACHEATH MARY SWAYER'İN ÖLÜMÜNDEN SORUMLU MU?

Swayer hikâyesi gitgide Macheath'in kafasını daha çok kurcalamaya başladı.

Peachum'un avukatı Walley, U-Dükkânları sahiplerini toplamıştı. Dördüncü sınıf bir lokantanın arka odasında toplanmışlar, felâket çanları çalıyorlardı.

Dava dolayısiyla U-Dükkânlarının durumu iyice ayyûka çıkmıştı. Şişman Walley, zarar gören küçük esnafın bir dernek kurmasını öneriyordu. Adam öldürmekle suçlanan büyük tüccârın İran halısıyla döşenmiş lüks bir hapishane odasında keyfettiğini söylüyordu. Uzunboylu, veremli bir ayakkabıcı büyük tüccârla öldürülen dükkân sâhibesi arasındaki tuhaf «dostluğa» dikkâti çekerek iş ve-

renle kadın memurlar arasındaki ilişkilerin soruşturulması gereğinden sözediyordu kızgın kızgın. «Burada »diye bağırdı, «idarecilik suistimal edilmiştir!»

Biraz daha sâkin olanlar onu ölçüye davet ettiler.

Yaşlı bir kadın, Bay Macheath'e yapılacak bütün ödemeleri dâva sonucuna atmayı ve ekim kiralarını ona yıkmayı teklif etti.

Bu davranış, «Bay Macheath'e artık ona güven duymamadıklarını göstereceği» gerekçesiyle sadece tek bir kişi tarafından uygun görüldü.

Sonunda aklıbaşında olanlar toplantıya hâkim oldular. Toplantıya katılanlar, itibarlarını sarsılabileceği düşüncesiyle malî konuların pek kurcalanmaması kararını aldılar. Yaşlı kadın da bu karara uydu.

Böylece malî konulardan sözedilmedi. Küçük insanlar, felâketlerin olağanüstü anlamlar vermekten hoşlanırlar. Sonunda topluluk oy birliğiyle, küçük esnafın korunmamasını protesto etti ve hangi sınıftan olursa olsun kâtilin cezalandırılmasını istedi.

Yine de bu toplantının Macheath'e zararı dokundu. Ona karşı olan hava daha da sertleşti. Gazetelerde, öksüz kalan çocukların resimleri yayınlandı. Resimlerden birinde, Mary'nin, üzerinde «bu dükkân bir asker karısına aittir.» levhâsı asılı olan camekânı görünüyordu

En kötü buluş yine Peachum'unki oldu; Dükkânların önüne, boyunlarında «buradan alış veriş eden, benden alış veriş eder» yazılı kağıtlar asılı olan dilenciler yerleştirdi, dükkân sahipleri buna karşı çıkamayınca, gazeteler bunların resmini çekip bastılar. Kalın puntolarla, «MACHEATH SWAYER'i ÖLDÜRDÜ MÜ?» diye başlıklar attılar. Oysa Macheath, cinâyet gecesi nerde olduğunu açıklamak zorunda kalmadan dâvanın düşmesine çabalıyordu. Herşey, Swayer'in intihar etmiş olduğuna inanılmasına bağlıydı. Birbuçuk yüzyıllık morukları dize getirmişti ve

elinde Chreston aleyhinde malzeme vardı. Bankaya giriş formalitelerinin tamamlanması için zaman gerekliydi ve elindeki bu malzemeyi değerlendirebilmesi için, banka'daki görevi başında olması gerekiyordu.

Cinâyet akşamı nerde olduğunu, Swayer'in ölümünün bir intihar olayı olduğu kabul edilirse gizleyebilecekti ancak. Başka bir açıdan, böyle bir intihar, dükkânları için hiç de iyi bir reklâm olmuyordu. Büyük jüri tarafından yapılan soruşturmanın akşamı, Brown, Macheath'e, Mary Swayer'i denize atlamadan bir süre önce limanda yalnız gören gözcülerin, yerin altına geçmişcesine yokolduklarını söyledi. Brown onları bulmak için elinden geleni yapmıştı, ama biri onları ortadan yoketmişti. Walley, polis müdürüne, gülerek, o iki gözcünün aslında yalan söylediklerini kolaylıkla tahmin ediyordu, herhalde onlar da Fevkoombey'in kaldığı otelde kalıyorlardı.

Kendisini mutsuz bir suratla dinleyen Brown'a.

«Ah» dedi.

«Elinden bazı şeyler gelmedikçe sadakât ne işe yarar? Bana bizim eski, iyi Skiller'i hatırlatıyorsun, o da bütün isteğine rağmen, bir türlü adam öldürmenin üstesinden gelemiyordu. Bütün düşmanların kemiklerini unufak etmeğe hazırdı. fakat kimin düşman olduğunu çok geç anlıyordu, dört banka bekçisi biraraya gelse korkutmazdı onu, ama soygun âletlerini evde unuturdu. Birlikte yaptığımız askerliğin anısıyla, dosyamda bulunan aleyhimdeki delilleri yoketmeden bir an bile çekinmezsin, fakat bu arada bir kaç kağıdı unutup unutmadığından emin olamam. Bunlar büyük zayıflıklar, Freddy! Siz memurlar, söz konusu olduğunda devletin emrinde olmaktan kaçınamazsın tabiî ki, ama sadece, açık pazarda başarı kazanamıyanların devlet hizmetine yanaşması gerçek bir mutsuzluk değil mi? En yüce ahlâk ilkeleriyle donanmış olarak görev yapan şu yargıçların hepsinin bir yetersizlik-

leri var. Kanunları baldırıçıplaklara ve komünistlere karşı bütün şiddetiyle uygulamağa heran hazırlar, ama onları ezmek, çenelerini kapatmak ve kıskıvrak yakalamak hiçbirinin elinden gelmiyor. Öte yandan kendi sınıf ve çevrelerinden biri karşılarına sanık olarak çıktığında ona büyük bir yakınlık duydukları hâlde anlayışsızlıkları ve bürokratlıkları yüzünden kanunu doğru dürüst kullanamıyan ve asıl istedikleri sonucu alıp adamı kurtaramıyorlar, kurtarsalar da bunu öyle beceriksizce yaparlar ki bu kez dayandıkları adalet mekanizması yara alır. Oysa bu mekanizma aslında kusursuzdur ve sadece akıl ve anlayışla kullanılmalıdır. O zaman bizlerden birinin kılına bile dokunma. Aramızdan birini kurtamak için kanunu çiğnemek gerekmez, kanunu akıllıca değerlendirmek başlıbaşına yeter. Ah Freddy bana karşı sâdıksın, biliyorum, ama elinden pek bir şey gelmiyor.»

O gece uzun bir süre birlikte oturup eski günlerin bazı güzel anılarını tekrarladılar. Brown Macheath'e, yanında çalıştırdığı Fanny'nin bile mahkemede aleyhinde tanıklık edeceğini, ancak giderken söyleyebildi. Ön sorguda, Macheath"la Mary arasındaki buluşmayı kabul etmişti.

Büyük jürinin toplantısı aydınlık, sevimli bir odada yapıldı. Yargıç, kısa boylu, sıska, odanın kireç beyazı duvarlarına, beyaz perdeli, aydınlık, güneşli pencerelerine çok yakışır iri mavi gözleri olan bir adamdı.

Adlî tabibin ve polislerin ifâdeleri zaman almadı. Dâva çok kısa bir süre sonra, Mary Sawayer'i öldürme töhmeti altında bulunan Macheath'a yöneldi.

Ücreti Peachum tarafından ödenen Walley, Mary'nin öksüz çocuklarının avukatlığını almıştı üstüne. Macheath'ı Rigger'le White savunuyorlardı. Mac'a mesleği sorulduğunda, büyük tüccar olduğunu söyledi.

Macheath, bu arada, sabıkası saruldığunda ufak bir

hata yaptı. Daha önce cezalandırıldığını sanmıyordu ve şöyle cevap verdi: «Sabıkam yok.»

Walley derhal araya girdi.

«Üç yıl önce bir pound para cezasına çarptırılmamış mıydınız sayın sanık?»

«Hatırlamıyorum» dedi Macheath, canı sıkılarak.

«Ya, demek hatırlamadınız. Belli bir saatten sonra içme yasağını çiğnemiş olduğunuzu hatırlamıyor musunuz?

O zaman ben hatırlatayım, sabıkalısınız.»

Rigger acı acı güldü.

«İçki saati yasağını ihlâlden sabıkalı! Bu Macheath'ın alıp alacağı son cezâdır.»

Walley yeniden kalktı ayağa:

Önemli olan suçun niteliği değil, önemli olan sanığın suçunu gizlemeğe çalışması. Özellikle sabıkasının ufaklığı, Macheath'ın suçlarını açığa vurmamayı alışkanlık durumuna getirmiş olduğunu kanıtlıyor. Dâva buna benzer davranışların benzerlerini açığa çıkaracaktır.»

Rigger mahkeme heyetinin etki altında bırakılmasına karşı çıktı. Ama White onu kolundan çekip oturttu. Şişman bir adamdı ve savunma hakkında Rigger'inkilerle benzeşmeyen düşünceleri vardı. Swayer'in intiharını isbatlamak istiyordu, Rigger ise tanınmayan kaatiller üzerinde duracaktı. Cinâyet saatinde Macheath'ın nerede olduğu asla ortaya çıkarılmıyacaktı.

Ne yazık ki Walley, davanın başında da isbatladığı gibi, dâvayı bütün şiddetiyle sürdürmek için emir almıştı.

Yalnız bir kadını, saat dokuz sularında, limanda gören iki gözcü tabiî ki yoktu ortada, ama buna karşılık sanığı bu yolda, adı geçen kadınla birlikte gören dilenciler mahkemeye gelmişlerdi. Bunlardan biri, yaşlı bir adam olan Stone, şunları söyledi:

«Kadınla birlikte giden adamı çok iyi hatırlıyorum.

İşte şurada oturan. Biz insanları tanırız. Bu, bir kaç kuruşu dilenciye vermeden önce cebini üç kez karıştıranlardan. Bunu da ancak yanlarında kadın olduğu zaman yaparlar. Yeterince az olan parayı o kadar uzun bir süre arar ki, en iyisi eve gidip oranın üstünü altına getirin, derim buna. Belki orada, sahte bir yarım kuruş divanın arkasına düşmüştür. Baylar! Dünmüşcesine hatırlıyorum. o gün bu bayın cebinde sadece büyük paralar varmış gibiydi, ama sonunda bir kuruş bulabildi!»

Bütün salon güldü. Rigger çantasından bir gazete çıkardı ve jüriye sundu. Bu gazetede, savaşa katılmış olanlara U— Dükkânlarında tenzilât yapıldığı ilânı yapıştırılmış olan camekânın resmi vardı.

«Bu fotoğraf bizim düşmanlarımız tarafından basıldı» dedi Rigger kızgın kızgın, «toplumsal duyguları zayıf olan bir insan böyle davranır mı, size soruyorum?»

Walley ise Macheath'ın toplumsal duygularını açığa çıkarmayı sonraya bıraktığım, Stone'un bu konuda sanığı iyi tanıdığını iddia etti. Milyonerlerin dilencilere düğme hediye etmeğe hukuken hakları vardı elbette, ne var ki düğmelerin nerden geldiklerini o kadar da önemsiz değildi.»

Bu çıkış, Macheath'ın ticâret yollarına vurulan ilk tokattı ve onu çok tedirgin etti.

Sinirli bir biçimde, düğmelerin fabrikalarda imâl edildikleri cevabını verdi.

Önemli olan, imalâtçıların, malların karşılığını alıp almamış olmalarıdır, dedi Walley. İşte bu sırada, Rigger ayağa kalkarak mahkeme heyetinin komünizm propagandasına izin verip vermiyeceğini sordu.

Yargıç iki tarafı da yatıştırdı. Tanığın ifadesi içinde önemli olan tek noktanın, Macheath'i, cinayet akşamı, limanda Swayer'le birlikte görmüş olması olduğunu belirtti.

Rigger söz aldı, ve bu ifadenin gözcülerin ifadelerini

tutmadığını ileri sürdü. İki tanığın sorgusunu yapmış olan komiserin çağırılmasını istedi. Komiser geldi ve ifadesinde, yalnız bir kadından sözeden gözcülerin ifadesini anlattı.

«Hangi kadın?» diye sordu Walley.

Komiser itiraf etti: maktûlun bir fotoğrafı gösterilmemişti kendilerine.

«Ne tanıklar!» diye zafer çığlıkları attı Walley. «Doklarda yürüyen herhangi bir kadın görmüşler. Sanki bunlardan sadece bir tane varmışcasına!»

Eliyle yaptığı bir işâret üstüne, yan odadan, aşağı sınıftan olduğu iyice belli olan bir kadın çıktı. Bir orospu olduğunu ve doklarda çalıştığını söyledi mahkemeye. O Cumartesi akşamı doklara işe çıkmıştı. Ama müşteri bulamamıştı. İyi bir yer değildi orası çalışmak için. Yüzündeki yara izini saklamak istediğinden az aydınlanan bu yerde çalıştığını sözlerine ekledi.

Rigger ona, o çevrede, kötü niyetli kişilerin çok sık dolaşması nedeniyle bir kadının oralarda çalışmasının doğru olup olmadığını sordu.

Kadın bu soruya,

«Bizim için değil» diye cevap verdi.

«Oradaki kadınlar yanlarında hazine gezdirmezler» diye açıkladı Walley.

Zevk için öldürrenlerin varlığı üstünde ısrar etti Rigger.

«Bunlar bizim için heryerde vardır.» diye cevap verdi tanık, pişkin.

Rigger, orospuların rekâbet savaşı hakkında bilgi edinmek istedi. Müşteri konusunda, kızlar arasında büyük bir nefret yok muydu? Oradaki adamlar, bu kızlar için ticâri değer taşıyorlardı sonuç olarak.

Hepimizin belirli bölgesi vardır, diye açıkladı tanık

«Peki o zaman niçin koruyucularınız var?»

«Benim yok.»

«Niçinyok?»

«Çok az kazandığım için»

«Yok canım, küçük hayvanların da pisliği olur. Bize burada hikâye anlatmayın. Koruyucular sadece müşteriler nedeniyle kullanılmaz, öteki orospulara karşı, şunun bunun bölgesinde çalışmağa kalkışanlara karşı kullanılır. Öyle değil mi?»

«Belki de» dedi tanık:

«Bütün bunların üstünde durmamın sebebi» diye jüriye döndü Rigger, «Swayer'in tanığın ifadelerinden çıkarılabilecek biçimde öldürülmüş olabileceğini mümkün saymadır.»

White onu arkadan bıçakladı.

Önündeki dosyaya bakarak mırıldandı: «Swayer'in nasıl öldüğünü biliyoruz, bırakın bunu.»

Tanık dışarı çıkarıldı. Salonda bulunan herkes, bu tanığın, gözcüler tarafından görülmüş olan, yalnız dolaşan kadın olabileceği kanısına vardı. Macheath de dilencilerin gördüğü gibi Swayer'le sonra oradan geçmiş olabilirdi.

Gazeteciler, ilk ifâdesindenberi ortadan kaybolan Fevkoowbey'in Walley tarafından tanık olarak çağrıldığını görünce heyecanlandılar.

Rigger ona nerde saklandığını sordu hemen.

Walley onun adına cevap verdi:

Özel olarak korunuyordu. Başına birşey gelmesini istemiyorduk. Bayan Swayer'in sonunu unutmadık.»

Fewkoombey, sakin bir sesle ölen kadınla arasındaki ilişkileri anlattı Macheath ona haber yollamıştı, ve Fewkoombey kendisinden ayrıldığında Macheath'i bekliyordu. Ondan maddi yardım isteyecek ve hattâ, onun hakkında bazı şeyler bildiği için belki de onu tehdit edecekti.

Rigger ayağa kalktı.

«Bayan Swayer tanıktan korkuyor muydu? »

«Anlamadım.»

«Kendisine birşey yapabileceğinden örneğin kendisini suya itebileceğinden korkuyor muydu?»

«Yok sanmam, yoksa onunla başka yerde buluşurdu.»

«Doğru Fewkoombey. Yoksa onunla buluşmazdı. Yani korkunun sözünü etmedi?»

«Hayır»

Şişman White o sırada kalktı. Genizden gelen yüksek sesiyle, Bayan Swayer'in Bay Mecheath'ten hiç mi korkmadığını, sordu. Ondan gelecek bazı ticâri uygulamalardan da mı korkmuyordu?

Eski asker cevap veremedi bir süre. Sonra şöyle cevap verdi:

«Ticâri açıdan kendisini dikkâte almıyacağını düşünüyordu. Bu konuda korkuyordu ondan.»

«Tamam» dedi White ve yerine oturdu.

Walley büyük bir dikkâtle dinlemişti. Şöyle konuştu:

«Üçüncü birşey daha var değil mi? Paraca yardım görmek arzusu, yoksulluğun ona verdiği, birşeyler kaparmak ihtiyâcı kendisine vücuda birşeyler olabileceği korkusundan fay'aydı. Siz biraz önce, sokak kadınlarını, kötü saldırılarda korunmak için ne kadar az şeyler yapabildiklerini duydunuz. Baylar, burada iki öksüzün haklarını korumak için bulunuyorum. Fewkoombey'in ifadesinden, bu kadının, çocuklarını beslemek için gözünü hiçbir şeyden sakınmıyacağı anlamını çıkarmalıyız.»

Bundan sonra Macheath, Swyer'i randevuya çağırdı pusulayı kendisinin yazısını kabul etti. Swayer'in yazısını tanıdığını inkâr etti. Bunu gerçekten tanımıyordu. Ama, uzun süre taşımış olduğu «Ustura» hakkında o mektubun sahibini bir zamanlar tanımış olabilirdi.

Jüri öğle paydosu verdi. Polly, yanında sadece avu-

katlarıyla duran kocasının yanına gitti. Bir köşede savunma metodu üstünde tartışıyorlardı.

Mac'la Polly bir sandoviç yediler. Dâva Macheat'in moralini çok bozmuştu. Walley'in saçma çıkışıyla ne demek istediğini sordu: imalâtçıların mallarının karşılığını alıp almadıklarının önemli olduğunu, söyleyerek.

«Çok utanmaz bir şey bu» dedi Mac. «Bu sözleriyle mallarımın çalınmış olduklarını imâ ediyordu tabiî kî, ben düğme satıyorum, diyelim ki bunları iflâs etmiş firmalardan satın alıyorum. Aslında bu, bunları çalmakla aynı şey yine de gerçek fiyatlarıyla satın alınmamış oluyorlar ya. Küçük firmalar tam fiyâtları da ödesem, gerçek üreticiler onlar değil ki. Üreticilerden, yani düğmeyi yapan emekçilerden, emekleri karşılığında kendilerine para da ödense düğmeler çalınmaktadır Tabiî kî emeklerinin tam karşılığını almıyorlar. Yoksa kazanç nasıl olur? Ben satmak ve çalmak arasında oynamıyorum. Walley bana yaptığını ödeyecek, Beni zarara uğrattı.»

Polly ona hak verdi.

Son zamanlarda hoşlaşmıştı. Bütün yaz çok yüzmüş ve güneşte yanmıştı, tabiî gebeliğine dikkât ederek. Kolları hafif yanmıştı. Dirsekleri beyazdı, bu elbiselerinin kısa kollarından belli oluyordu. Çok çekici oluyordu görünüşü ve kendisi de bunu biliyordu.

Dâva Walley'in isteği üstüne, Fanny Crys'er'in dinlenmesiyle sürdürüldü.

Fanny'nin gözlerinin altı morarmıştı ve çok sinirliydi. Antikâcı dükkanını kaybetmek çok yıkmıştı onu.

Sadece, ölünün Bay Macheath'e eski dostluk ilişkilerine dayanarak para istemek için gittiğini anlattı.

«Sanık hakında bazı şeyler bildiği tehditlerini de savurdu değil mi?»

«Evlenmesiyle ilgili durumları kastediyordu» diye cevap verdi tanık çabuk çabuk.

Bay Macheath onun evlenmesinde bir rol oynamıştı. Tabii bu rolün açığa kavuşmasından kendileri hoşlanmıyabilir.»

«Ustura hakkında ne biliyorsunuz?» diye sordu Walley ansızın. Fanny tül peçesinin adından hissedilir biçimde sarardı.

«Hiç» dedi zorlukla. «Sadecė gazetelerde yazılı olanları.»

«Ama Mary sanığı Ustura hakkında açıklamalar yapmakla tehdit etmişti.»

Fanny kendisini yeniden toplamıştı. Umursamadan şöyle konuştu:

«Bunu hatırlamıyorum. Çok sinirli olduğu ve bir tarafa atıldığını hissettiği için bir yığın saçma şeyler söylüyordu. Macheath için, Mary'nin aralarındaki ilişkinin sözünü etmesi bile muhakkak rahatsızlık verici bir şeydi.»

White, ansızın, ölünün malî durumu hakkında bilgi edinmek istedi.

«İyi değildi, ama öbür dükkân sahiplerinden de kötü sayılmazdı. Dükkânların hepsinin durumu kötü şu sıralarda.»

«Siz de sanığın yanıda mı çalışıyorsunuz-?» diye sordu.

«Evet.»

«Belki savunma avukatları, Macheath'ın malî durumu hakkmda, başka tanıklar, Macheath'in yanında çalışmayan tanıklar getirmek isterler.» dedi alaylı bir biçimde Walley.

White bozuldu.

«Meslekdaşım, İngiltere'de ticarî çıkarlarını dikkâte almadan doğruyu söyliyecek insan kalmadığını sanıyor galiba, bunu çok üzücü buluyorum.»

«Neyi üzücü buluyorsunuz? Böyle insanlar olmamasını mı, yoksa benim buna inanmamı mı?» Yargıç tartış-

mayı kesti. Walley, «Ayna» dergisinin bir yazarını içeri çağırdı. Bu yazar, rahatlıkla, ölünün kendilerine gelip, Macheath'ın «Ustura»nın kendisi olduğunu anlattığını söylediği zaman, Rigger söze karıştı:

«Bu durum, her tarafsız insana, daha doğrusu gazete okumayan herkese, dâvanın nasıl zayıf temeller üstüne oturduğunu gösteriyor. Bay Macheath «Ustura» imiş? Bizim büyük tüccârlarımız ne zamandır çilingir âletleriyle dolaşıp kasa kırıyorlar? Baylar hepimiz hasedin neler yaptırabildiğini az çok biliriz. Ama herşeyin de bir sınırı olmalıdır Bütün iddiâname, saygıdeğer tüccârlarımızdan Bay Macheath'ın aslında bir soyguncu, bir kaatil olduğu üstüne dayanıyor. Yoksa, iddiânamenin anlamı kalmıyor. Eğer bir kâtil değil de, U — Dükkânlarının bilinen sahibi ise, öldüğü için ahlâğı hakkında açıklamalarda bulunmak istemediğimiz birinin tehditlerine niçin aldırsın? Saçma bu!»

Gürültüyle oturdu yerine.

Walley, sanığa döndü:

«Ölünün hakkındaki tehditlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?»

Macheath yavaşça kalktı. Çekingenlikten sıkılmış görünüyordu.

«Baylar diye söze başlayarak jüri üyelerine sırayla baktı. «Bunun hakkında konuşmak beni sıkıyor. Bu konuda erkek erkeğe konuşabiliriz. Bu açıdan kendimi suçsuz hissetmediğimi söyleyebilirim. Sizler kendi açınızdan, kadınlara karşı son derece dürüst davrandığınızı, onlara istemeden de olsa acı vermediğinizi iddia edebilirsiniz. Ben kendim için aynı şeyleri söyleyemem. Benimle bir serseri tarafından öldürülen, ya da avukatım White'ın iddia ettiği gibi intihar etmiş olan Mary Swayer adındaki kadın arasında «ilişki» diye adlandırılan bir bağlantı yoktu. Ama belki o bağlıydı bana? Meseleyi açıkseçik koymak

gerekirse, ben onun şefiydim, eskiden onunla bir kaç kez buluşmuş, ona bazı umutlar vermiş olabilirim. Baylar, biz erkeklerden kaçımız bu alanda günah işlemiş olup olmadığımızı kesin olarak iddia edebiliriz? Sizler de en az benim kadar, bir şefin, yanında çalıştırdığı kadın memurlarla arasındaki mesafeyi korumakta ne kadar zorluk çektiğini bilirsiniz. Kim, genellikle çok çalışmak zorunda olan hayatlarının tadını çıkaramıyan bu zavallı kızların, daha yüksek sınıfa mensup ve onların çevrelerindeki insanlardan daha kültürlü olan şeflerine biraz âşık olmalarını ciddi olarak ayıplayabilir? Ve bununla gizli umutlar, gizli umutlarla kötü hayal kırıklıkları arasında da sadece ufak bir adım vardır! Bütün bu sözleşmelerime başka bir şey eklemememe izin verin lütfen.»

Akşam gazeteleri, bu konuşmayı büyük puntolarla bastılar. U — Dükkânları sahibinin «İnsanca dürüst» tutumu genellikle tutuldu. Sadece proleter bir gazete U — Dükkânları sahibine çamur atıyordu. Ama bu gazete, sportif olmayan bir tavırla, düşmanın «İnsanca dürüstlüğüne» hiç dokunmadığı ve özet olarak toplum düzeninin zor yoluyla değiştirilmesinden sözettiği için ciddiye alınamazdı.

Ne var ki dâva Macheath'ın kısa söyleviyle sonuçlanmadı.

«Tanık Crysler'in ifadesine göre bu ilişkiyi, Swayer'e para ödeyecek kadar ciddiye alan sizsiniz?» diye ve yargıça kendisinden memnun bir bakışla gözeterek sordu Walley. Yargıç ufak, kara kuru bir adamdı ve etkili konuşmalarla etkilenmediğini göstermekten hoşlanıyordu.

Macheath hemen cevap verdi:

«Baylar, bazı durumlarda insanlar tehdit edilmeden de para verirler, bazan da tehditlere rağmen, para isteyen çok kötü durumda olduğu için. Ben bunu yapmam. Ben sadece, zavallı kadının, kendisine para verdiğim halde «Ayna» dergisine yaptığı ziyaret gibisine olayları en-

gellemeye çalışırım. Bir iş adamı olarak, insan, üstüne düşürülebilecek her türlü gölgeden sakınmalıdır. Bu tehdide ne kadar değer verdiğim, kendisini izletmeyişimden ve ardından «Kızartma Balık» lokantasına gitmememden belli!»

«Ama onu oraya çağırdınız?»

«Ona acıdığım için yaptım bunu. Acıdığım için gidecektim de ama, iş toplantılarım buna engel oldu. Ciddiye alsaydım, böyle iş buluşmalarına aldırmazdım.»

Walley hareketlendi.

«Nasıl bir iş sözleşmesiydi bu? Eğer iş toplantınız olsaydı, cinâyet saatinde nerede olduğunuzu da isbatlardınız.»

Macheath avukatlarına bir göz attıktan sonra,

«Ben bu toplantıyı eğer gerekmiyorsa ticâri nedenlerle açıklamak istemiyorum.»

«Açıklamanız gerekebilir.» dedi kuru bir sesle yargıç.»

Ama Rigger'le White başlarını salladılar ve «Kızartma Balık» lokantası sahibini savunma tanığı olarak içeri çağırdılar.

Bu tanık, ölen kadının lokantasında yalnız oturduğunu, gittikçe uzursuzlaştığını, giderken şapkasını giymeyip eline aldığını anlattı. Arkadan kimse gelip onu aramamıştı.

Walley ona, lokantasının sokaktan görülüp görülmediğini sordu.

Cevap evetti.

Walley konuyu toparladı: Sanık kurbanını «Kızartma Balık» lokantasının önünde ya da dönüş yolunda yakalamış olabilirdi.

Sonbahar geldiğinden erken kararıyordu ortalık, salonun havagazı lâmbaları yandı.

Walley lâmbaların yakılmasını bekledikten sonra,

sözüne devam etti:

Biraz önce, alaycı bir ifadeyle, bu küçük dükkân sahibesinin büyük tüccar Macheath'ı neyle tehdit edebileceği soruldu. Şimdi bir tanık dinleteceğim.»

Bu uzun, sarkık kollu, Pazar giysilerini giyinmiş bir adamdı. Swayer'in dükkânının karşısında bir kunduracı dükkânı vardı ve Swayer'in birgün kendisine, sattığı malların nereden geldiğini bildiğini anlatmış olduğunu söyledi. Bunu öyle bir ifadeyle söylemişti ki, kendisi, bu malların kaynağının oldukça karanlık olduğu kanısına varmıştı.

Macheath ayağa kalktı. Hemen cevap vermek istiyordu. Ama Rigger, kulağına bir şeyler fısıldayarak onu oturttu. Macheath yerine oturdu ve Rigger mahkemeye biraz ara verilmesini istedi. Bu sonsuz konuşmalardan yorulmuştu ve müvekkilini, cinâyet saatinde nerede olduğunu açıklaması için ikna edecekti.

Yargıç ara verdi.

Ama koridorda Macheath onlara, cinayet akşamı nerede olduğunu açıklıyamıyacak durumda olduğunu kesinlikle belirtti.

İki avukatı, bu durumda sorgudan iyice şüpheli biri olara çıkacağını ve cinâyet suçuyla yargılanacağını söylediler White, mahkemeye Swayer'in intihar etmiş olduğunu yeniden inandırmaya çalışacaktı. Rigger'in konuşmaya devam edecek cesareti kalmamıştı.

Dâva, çeyrek saatlik bir aradan sonra yeniden başladı.

Macheath'ın avukatları, müvekkillerinin, cinayet saatinde nerede bulunduğunu açıklayacak durumda olmadığını söylediler. Susmasının nedeni tamamiyle ticâriydi. Yargıç bu özürü oldukça katı bir ifâdeyle dinledi. Bunun üzerine White, Swayer'in öldürülmeyip kendi canına kıy-

mış olduğu kanısında olduğunu söyledi. Bunu mahkemeye isbatlamak istiyordu.

White tanıklarını çağırtıp dinletti. Hepsi U — Dükkânları sahipleriydi. Durum'arını açıklamalarını istedi onlardan. Onlar da bu dileği getirdiler. Hepsi, bir ağızdan durumlarının dayanılmaz olduğunu belirttiler. Bir tanesi, aralarından birinin kendisini asmasının şaşırtıcı bir olay olmadığını söyledi. Özellikle mal akışı durduğundan beri ne yapacağını bilmiyordu insan. White bunlara teşekkür etti, sonra Swayer'in komşularını çağırıp sordu:

«Maktûl Bayan Swayer'in iş durumu hakkında ne biliyorsunuz?»

«Eh işte, bir komşunun bilebileceği kadar.»

«İş kadını o'arak beceriklimiydi?»

«Çalışkandı.»

«Peki para konularında nasıldı?»

«Para konusunda pek dikkâtli değildi. Parası olmayana da mal verdiği olurdu.»

«Yani alışılmış anlamda bir tüccâr değildi.»

«Biri ona delik çorabını gösterdiğinde, bir çorap veriverirdi. Ona yağmurlu bir günde gitmek şemsiye a'mak için yeterdi.»

«Yâni iyi bir iş kadını değildi.»

Tanık sustu.

«Baylar» dedi White, «eğer zavallı kadın bizim inandığımız gibi intihar etmişse iyi kâlplilik ve yumuşaklığın insanı nerelere götürdüğünü tanık ifâdeleri bir daha kanıtlamıştır.»

Yargıç gülümsedi. Yaşlı bir kadın tanık kürsüsüne yak'aştı.

«Anlatın bize» dedi White, «maktûl, dükkânına nasıl sahip olduğu hakında size ne söyledi?»

Yaşlı kadın beceriksiz bir biçimde burnunu sildi. Kırmızı mendilini göstermek istiyordu gâliba.

«Onu nerdeyse hediye sayılacak bir fiyâta aldı.»

«Para ödediğini sanıyordum?»

«Çok az, parası yoktu. Kocası askerdir.»

«Az da olsa parası vardı da bunu mu ödedi?»

«Öyle söylüyordu.»

«Ne kadar olduğunu söyledi mi?»

«18 ya da 19 Pound. Daha fazla parası olamazdı. Hiç bir zaman.»

«Bu kadar parası vardı ve bunu dükkâna yatırdı, değil mi?»

«Oturma bölümünü çocuklar nedeniyle daha iyi duruma getirmek istiyordu. Elindeki bütün parayı böyle bir işe yatırırdı o.»

«Peki bu parayı, bu 18 ya da 19 Pound'u, ödenmeyen kira ya da mal yüzünden vermek zorunda kaldığı zaman bulamazdı, değil mi?»

«Elbette. Bunu siz de hesab edebilirsiniz.»

«O zaman ne yapabilirdi?»

«Hemen hemen hiçbir şey.»

Yaşlı kadın sanki heran hapşıracakmış gibi mendilini ağzına götürdü. Sonra da katladı.

Dâva yavaş yavaş ilerliyordu. Ayrıntılar açıklanıyordu. Yeni konular açılmıyordu. Dükkânlarının kötüye gitmesinin nedeni sorulduğunda, bazı dükkân sahipleri bir ağızdan şöyle konuşuyorlardı: Fiyâtlar heryerde çok düşmüştü. Chreston bile yok pahasına satış yapıyordu. Böyle bir şeyin sebebi olmazdı. Bu bir mevsim, yağmurun az ya da çok yağması gibi bir şeydi. Durumu kötüleştiren mal akışının durmasıydı. Bunun nedeni de ucuz malların sevkedilmemesiydi. Bay Macheath, mal bulmağa çok çaba harcamıştı. Yeni adamlar tutulmasına, reklâm yapılmasına o karar vermemiş miydi? Eldeki malların bir an önce tüketilmesini istemişti. Ama mal bulamamıştı ve alım şirketi onu açıkta bırakmıştı.

Sonuç olarak White konuyu toparladı -Rigger tuhaf bir şekilde suskunlaşmıştı- ve bir intiharı inanılır kılmaya çalıştı.

Bayan Swayer'in bütün birikmiş paralarını bu küçük dükkâna yatırmış olduğunu ve bu yatırımın boşa gittiğini, sonunda da bu nedenle intihar ettiğini söyledi.

«Baylar, Mary Swayer'in diye haykırarak başladı söze,» bir kaatile hiç ihtiyacı yoktu. Ölümü durumları bilen ve bu durumda yaşamak zorunda olanlar için bir bilmece değil. Zavallı küçük esnâfın durumunu bilenler, böyle bir hayatın insanı nasıl bir sona getirebileceğini kabul ederler. Bu hayatı yaşayanlar, birgün kolaylıkla: Yeter artık! diyebilirler. Bir yana fırlatılıp atılması çok kolay bir yaşamadır bu. Borçlardan ve çıkar yol bulamamaktan gücü tükenmiş olan böyle biri için hiç bir değer taşımaz. Bu kadının oturduğu yere bakın (Özellikle evsözünü kullanmıyorum) Bu kadının çocuklarına bakın! Görmüyorsanız, onları kucağınıza alıp tartın. Böyle bir insanın gündelik yaşamına bir gün ortak olun ve bir «Pazar gününün olmadığını düşünün. Ve bu delikte de rahat değildi. Kapısını alacaklılar yumrukluyorlardı. Hayır, Mary Swayer'in Macheath tarafından öldürülmesi gereksizdi Mary Swayer bu hayata kendisi son verdi.»

Swayer'in hayatı seven biri olduğunu iddia edebileceklere, ondaki bir yaşama sevincinin, işlerinin kötüye gitmesi ve Bay Macheath'ın kendisine istediği yardımı yapmamasından duyduğu kişisel yıkıntı dolayısıyla tükendiği cevabı verilebilirdi. Bütün suçu, belki de derinden inanarak Macheath'e yüklemesine de şaşmak gerekirdi. Küçük esnâf, ticârî hayata hükmeden kanunları bilemezdi. Kriz dönemleri geldiğinde, genellikle suçu büyük tüccârlara yüklerlerdi. Büyüklerin yüzdeyüz belirli kanuna uygun ama kolay hesaplanamıyacak ekonomi oluşumlara

bağlı olduklarını ufaklar bilemezlerdi. Bir kriz doğar ve sonuç olarak ufak, zayıf işletmeler iflâs ederdi.

Artık ne söyliyeceğini bilemediği bir anda Walley sözünü kesti.

Bir saat önce, Macheath'i bir an için, ilginç delilini açıklamağa nerdeyse yönelten soruya dönmek zorundaydı. Şehirde, U — Dükkânlarında satılan malların kaynağı hakkında karanlık dedikodular yayılmıştı. Bay Macheath, bildiği kadarıyla malların MAM adında, bir alım merkezinden temin edildiğini sandığını söylemişti. Acaba Macheath bu şirket hakkında konuşmak ister mi?»

Macheath'la yaptığı kısa bir görüşmeden sonra Rigger «Hayır, Macheath bunu istemiyor» dedi.

Ama MAM her türlü kayıdı düzgün olan bir firmaydı ve yönetim kurulunda soylu bir kişiyle iki avukat bulunmaktaydı. Evet gerçi bu firma son zamanlarda Macheath'a karşı olan görevlerini yerine getirememişti. Ama bu onunla şirket arasında bir meseleydi ve dava konusuyla ilişkisi yoktu. Bu soruya cevap vermesinin nedeni, Macheath'in Mary Swayer'in malî çöküntüsünden sorumlu olduğunun sanılmaması içindi. Meslekdaşı White U — Dükkânlarının durumunu çok kötü olarak sergilemişti. Evet, dükkânlarının durumunun son zamanlarda çok kötüleştiği muhakkaktı, ama 3 ay Macheath suçlu değildi bundan; suç, ansızın mal akışını durduran MAM'ındır.

Macheath'in zor dönemlerde, dükkânlarını dolaşıp, sık sık kollarını sıvayarak yardıma koştuğunu kanıtlayan tanıklar çağırdı.

Macheath de bir kez daha söz aldı.

«Burda dendi ki..» diye söze başladı, «Bayan Swayer'in hayatı zor bir hayattı. Bu nedenden intihar edebilirmiş. Buna karşılık olarak, bizlerin, U — Dükkânlarımızda son gücümüzü bile harcadığımız anlar oldu. Halka hizmet etmek amacıyla, öyle uygulamalar yaptık ki bunun sonucu

olarak sadece en güçlülerimiz dayanabildi. Çok fazla ucuza satış yapıyoruz. Kazancımız çok az. Bizler, belki de, alım gücü çok düşük olan halka ucuza ve iyi mal satma konusunda fazla inatçıyız. Son günlerde bunun üstesinden gelip gelememiyeceğimizi kendime sık sık sorduğumu itiraf etmek isterim. Belki de fiyâtlarımızı yeniden yükseltmeliyiz. İnanın bana iş arkadaşımın ölümü beni gerçekten çok üzdü.»

Yargıç acele not alan gazetecilere soğuk bir bakış fırlattı, sonra Macheath'a bir kez daha cinayet saatinde nerde olduğunu açıklayıp açıklamıyacağını sordu. Hayır cevabı aldıktan sonra, jüriyi karar almak için öteki odaya davet etti.

Jüri on dakika sonra salona döndü ve şu kararı açıkladı: Mary Swayer jürinin görüşüne göre öldürmüştü ve tüccar Macheath olayda suçlu görülmekteydi.

Akşam gazeteleri Macheath olayıyla donatmışlardı başlıklarını. «Büyük puntolarla» «MARY SWAYER'İN ÖLÜMÜ ÜSTÜNDEKİ KARANLIK AYDINLANIYOR. Ya da: ESKİ METRESİ ÖLÜRKEN BÜYÜK TÜCCÂR HANGİ GİZLİ TOPLANTIDAYDI?» gibi başlıklar atmışlardı.

Davanın sürdüğü hafta içinde Macheath Aaron'dan haber aldı. Fanny Crysler, tutuklanmasından sonra ilk kez hapishaneye gelerek Aaron'la Ticaret Bnkasının son zamanlarda MAM'la iş yaparken çok soğuk davrandıklarını belirtti.

Aaron bir ziyaretinde, «birinin öldürülmesiyle mal akışının durması arasındaki bağlantı» gibi sözler mırıldanmıştı. Ride sokağında bir dedektif bürosunun memurları olabilecek kuşku verici kişiler MAM depolarını araştırmışlardı. Ve dün Ticaret Bankasının başkanı Jacques Opper onu çağırarak Aaron şirketine yapılan son sevkiyatla iligili belgeleri istenmişti.

Macheath'in çok canı sıkılmıştı. Biraz düşündükten sonra, yeni faturalar edinmesi ve ihtiyaten krediyle Belçika'dan mal alımına girişilmesini tenbihledi.

Fanny giderken şunları söyledi:

«Dâvan uzun sürerse, bu durumu kurtarmak mümkü olmaz; bunu biliyorsun umarım»

Aralarındaki ilişkinin sözünü etmediler.

Ekim ayının son haftasıydı.

Bay Peachum'la Macheath'in durumları bir sonuca bağlanmak üzereydi.

«Güzel Anna», «Genç Bahriyeli», ve «İyimser» gemileri boyanmış ve kalafatlanmış olarak yaşlı vücutlarını denize salmayı bekliyorlardı. «İyimser» son haftasını yaşadığı duygusundaydı. Peachum kızını, başında duvak, komisyoncunun kolunda, nikâh masası önünde görüyordu. Macheath onu başka bir çevrede ve davranışta düşünüyordu. U — Dükkânları umudu kesmişlerdi ve daha olgunlaşıp gerçeğin bilincine varmışlardı. Coax cep defterlerini anlaşılmaz rakamlarla doldurmaktan kurtulmuştu. Küçük esnaf Mary Swayer'in katili hakkındaki dosyalar boşuna doldurulmuştu ve dosya dolmıyacaktı artık. Asker Fewkoombey'inse yaşayacak 65 günü kalmıştı.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

SADECE BOLLUKTA YAŞAYAN RAHAT YAŞAR

Yalnız ödevlerini yaptıkça yaşayanlar
Anlamlarını yüksek amaçlarda bulanlar
—Şiirlerden edinme güzel duygular bunlar—
Hep iyi insanları yanlarına toplarlar.
Kuru ekmek namusla ve arla kazanılır,
Terden sırılsıklamken gururla koparılır.
Ah o yedinci emre ruhlarında uyanlar
Tendeki güzel tadı kolayca unuturlar.
Azla yetinenin var faydası, ama kime?
Hem sadece bollukta yaşayan rahat yaşar!
Pek kötü şey değil bu: yere uzanıp kalmak
Ve ancak aşağılık çıkarları kollamak,
Sonra serin banyoyla şöyle kendine gelmek,
Dolu bir masa bulup güzel karın doyurmak!
Burun büktünüz demek? Böyle düstur olmaz mı?
Sizin için bir insan, çalışırsa insandır!
İtiraf edeyim ki hoşuma gitmez bunlar.
Ben öyle soylu kökten hiç değilim çok şükür.
Benim için bu kadar pek kolayca çözülür:
Hem sadece bollukta yaşayan rahat yaşar!

(Rahat Hayat Şarkısı)

Son söz kıralındır.
(Prusya toplarının üstündeki yazı)

13

ÖNEMLİ KARARLAR

Bay Peachum, beş-altı tüccarla birlikte, bir odada pek göze çarpmazdı. İlişki kurduğu herkesle, kuruş hesabı yapmak zorunda olduğundan, yakın çevresi için be-

lirli, katı ve aldatılmaz bir tüccârın yüzüne sahipti. Herkesi dolandırıcı yerine koyan genellikle kendisine hiç güvenmez. Bay Peachum asla sağlam bir kişiliğe sahip değildi. İnsan ilişkilerine duyduğu aşırı güvensizlik, şehrin kötülüğü ve acımasızlığı onu çevresinin durmadan yenilenen isteklerine cevap verebilmek hırsıyla dolduruyordu. Hemşehrileri onu sadece «J. J. Peachum Dilenci Gardrobu» yöneticisi olarak düşünebilirlerdi, oysa Peachum daha kazançlı, daha az tehlikeli, ya da daha güvenli olan herhangi başka bir işe her an girişmeğe hazırdı. Ufak, sıska, neşesiz görünüşlü bir adamdı. Bu bile değişmez değildi onun için. Eğer ufak, sıska ve neşesiz görünüşlü adamların ticâret yapmaları yasaklansaydı, Bay Peachum bu kez orta boylu, iyi beslenmiş, ve iyimser bir adam olmanın yollarını aramak için kafa patlatacaktı. Ufaklığı, sıskalığı ve neşesizliği sanki sâdece kendi sunuşuydu, her zaman geri alınabilecek bir teklifti bu. Bu tavrında acınacak bir yön vardı, ama bu yönü, onun hiç de önemsenmiyecek başarısının nedeniydi. Acımanın ticâretini yapıyordu, kendi acınacak durumunun da. Hayat kavgasında karşısına çıkanların başına gelen tehlikeler onu da tehdit ediyordu. Bir yandan varlığını yitirmek kaygusu içinde çırpınırken, öte yandan büyük kazançları umudetmek, onu bir kaç hafta içinde, görünüşüyle de bir kaplana dönüştürmüştü. Coax için gemilerin tâmiratını sonuçlandırırken canlı kanlı, vahşi bir görünüş edinmişti.

Kollar sıvanmış, eller cepte karşılamıştı kumarda 100 pound kaybettiği için borç almağa gelen Hale'yi. Peachum ona bir kuruş bile vermedi.

Şirket ölüm kalım savaşındaydı.

Peachum, Hale'ile yaptığı görüşmeden sonra ortakları son bir toplantıya çağırmıştı. Hepsi geldiler. Başka zamanlar sessiz olan Moon, toplantının hamamda yapılmasına karşı çıktı. Hepsinden önce gelmişti ve herkesi

kapıda karşıladı. Sokağın ortasında, bu batakçı yerden bıktığını haykırdı. Böylece ortaklığın son toplantısı o çevredeki bir lokantada yapıldı. Peachum, Hale'nin şantaj denemesinden, böylesi şantajlara cevap vermek gereğinden ve bundan sonra da böylesi para sızdırmalar olacağından sözetti. Kendi açısından sabrının tükendiğini belirtti. Şimdi, derhal yapılacak genel bir hesaplaşmadan ve herkesin borcunun tesbit edilmesinden sonra, işi sonuna kadar götürmek üzere bütün yetkilerin kendisine devredilmesini istedi. Kendisine kimse karışmazsa işlerin takılmadan gelişeceğini garanti ediyordu.

Teklifi kabul edildi.

Ödenmesi gereken paraların toplanmasında Peachum bütün sertliğini kullandı.

Barondan onu belki de hayatı boyunca, ya da en azından aylarca Amerikalı kadının yatağında yatmak zorunda bırakacak olan çeki zorla aldı. Baron'un, homoseksüel olduğunu konusundaki son kaçamağını da kabul etmedi. Eastman, yine de daha kolay ödedi, bu onun için o kadar zor değildi, çünkü taşınma olanakları olmayan işçilerin oturduğu, kentin kuzey kesimindeki bloklarındaki kirâyı arttırmıştı.

Moon'un borcunu ödemesi ancak özel bir muameleden sonra mümkün olabilirdi. At yarışmalarından para kazanıyordu. Durmadan sayıları çoğalan dilenciler, yarışma bürosuna doluşmağa ve boyunlarında, «At yarışlarına oynayanın parası vardır-parası olan ödeyebilir» ya da «Ben de burada, ay yarışına oynamıştım» gibi cümleler yazılı levhâlar asılı olarak kapıda birikmeğe başladıktan sonra Moon 800 pound'u peşin olarak ve kalanı da bono karşılığında ödemeye razı oldu.

Crowl son anda kaçtı.

Bir sabah Old Oak sokağına gelip Peachum'u istedi. Birlikte durumunu görüştüler. Sonunda Crowl şu sözleri

söyledi: «Öyleyse beynime bir kurşun sıkmak kalıyor bana. «Peachum ona Coax'ın bürosunun adresini verdi.

Lokantacı aynı gün öğleden sonra, şehirdeki büroya daldı ve oradaki sekretere, komisyoncuyla randevusu olduğunu ve onu bekleyeceğini söyledi. İki saat onu bekledi, ama Coax gelmedi, sonradan böyle bir randevunun olmadığı da çıktı ortaya. Sekreter kız büroyu kapatmak istediğinde, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıp duvara döndü, ve şemsiyelikle yüzyüze gelerek ağzına bir kurşun sıktı. Evde, yazı masasının üstünde, kapalı zarfı üstüne «Karıma, geri dönmezsem, akşam saat 8 de açması için» yazılı bir mektup buldu karısı. Mektupta sadece şunlar yazılıydı: «Sevgililerim, sorumsuz soyguncular tarafından mahvedildim, sizler için herşeyin en iyisini isteyen beni affedin.» İmza: Albert Crowl, lokantacı.

En büyük zorluğu da sonunda Finney çıkardı.

Crowl'un intihar etmiş olduğunu öğrendikten sonra, kendisini ameliyat ettirmeğe karar verdi. Peachum bunu zamanında haber alıp Finney'in evine koştu. Ama Finney hastahaneye gitmişti bile. Peachum hizmetçiden kliniğin adresini koparabilmek için nerdeyse kaba kuvvet kullanmağa zorunlu kaldı. Finny'i ameliyattan yarım saat önce yakalayabildi.

Sınırsız bir öfke içindeydi, ama Finney'de sinirden yemyeşil görünüyordu ve hizmetçisinin işine derhal son vermeyi kararlaştırdı.

Peachum öylesine bağırıyordu ki hastahanedeki hemşireler sağa sola kaçıştılar. Baş hemşireye şunları söyledi:

«Bu adam tükürük hokkasının bile parasını ödemez. Daha büyük paraları ödememek için kendisini ameliyat ettiriyor. Cebindeki gazetede, aynı bu ahlâksız herif gibi, kaçmak amacıyla intihar etmiş olan lokantacı Crowl ile ilgili yazı var. Operatürünüzün hangi işlere burnunu

soktuğunu duyan okuyucular şaşacaklardır. Böylece intihar etmek isteyenlere yardımcı olacaksa o başka!»

Finney kötülüğün bu kadarıyla savaşacak düzeyde değildi ve ameliyathaneye girmeden önce parayı ödedi.

Bir hafta içinde Peachum, kurdukları şirketten koparabileceği rakkam hakkında kesin bir görüş edinebildi.

Crowl olayı Machcath için bir alarm ziliydi.

Fanny ona, Coax'ın bürosunda intihar eden lokantacıyla ilgili haberlerle dolu olan sabah gazetelerini getirdi. Macheath Fanny'yi bir süredir Peachum'u izlemekle görevlendirmişti. Kayınpederinin komisyoncu Coax'la ortak olduğu gemi nakliyat şirketi onu giderek daha çok ilgilendirir olmuştu. Polly, babasının ona Coax yüzünden iflâsın eşiğinde olduğunu itiraf etmiş olduğunu söylemişti. Crow'un intiharı, bu işin arka perdesini biraz aralıyordu.

Macheath Polly'den olay gecesi Coax'ın babasına geldiğini, ve büroda yarım saat kadar bağırdığını öğrendi. Kendisine karşı bir şey yapmakla suçlamıştı Peachum'u. Peachum'la Coax'un bir ölüm-kalım savaşı öncesinde olduklları belliydi, yalnız bu savaşın birbirlerine karşı mı, yoksa birlikte başka bir düşmana karşı mı verileceği bilinmiyordu henüz.

Öğleye doğru Fanny döndü. İntihar etmiş olan adamın evinden geliyordu ve çok şey öğrenmişti. Crow'un karısı çirkin, göz yaşları içinde ve kendini tutamayan bir kadındı. Beş dakika içinde, ölen lokantacı için bütün dünyayı ve tanrıyı suçlamağa başladı.

Fanny dehşet içinde şunları anlatıyordu: Kadın yaşlı babasının yanında şöyle bağırmıştı: «Bu harabeyle ne yapayım? Yaşlılık sigortası da gitti, altına da ediyor.»

Macheath bu davranışı ayıplayarak başını salladı. Ama çok huzursuzlaşmıştı.

Fanny'den öğrendiklerine göre «Gemi Nakliyat Şirketi «şimdi Peachum'un kontrolu altına girmişti ve çok kötü bir durumdaydı, Coax Peachum'u tamamiyle avucuna almıştı. «Senin Hawthorne'u aldığın gibi aşağı yukarı» diyordu Fanny. Şu şirketin kısa bir süre içinde büyük miktarda paraya ihtiyâcı vardı. Peachum, kendisi için taşınılmaz olan böyle bir harcamada bulunmamak için bazı plânlar yapıyor olmalıydı. Parasını hâlâ Milli Kredi Bankasına gitmesi gerekecekti bugünlerde.

Macheath, Peachum'un, kızını komisyoncu için boşatmak umudunda olduğunu biliyordu. Bunu beceremediğine göre para ödemek zorunda kalacaktı. Millî Kredi Bankasına gitmesi gerekecekti. bugünlerde.

Macheath'se hâlâ Millî Kredi Bankasının yönetimini alamamıştı ele. Ama formaliteler tamamlanmak üzereydi. Zaman kazanmasına bağlıydı herşey. Şimdi çeyiz parasına tutunması, bir an için de olsa karısını elden çıkarması gerekiyordu. O zaman Polly'yi kaybetmiş olmıyacaktı ki. Ne de olsa ondan bir çocuk bekliyordu ve onu kocasına bağlıyacaktı. İşini sonuçlandırmalıydı.

Hemen o akşam Peachum'un avukatını çağırtıp boşanmaya razı oldu.

Coax eskisi gibi Peachum'lara gidip geliyordu. Hattâ son zamanlarda kız kardeşini hep beraberinde getiriyordu. İki ailenin ilişkileri daha da yakınlaşamazdı. Coax'ın kızkardeşi Bayan Peachum'a ve Polly'ye bayılıyordu. Yaşlıca kadınlar salonda kâğıt oynuyorlar, Polly ise sessizce iş işliyorlardı; işin motifi, Lord Nelson'u Trafalgar Meydanında gösteriyordu. Akşamleyin komis-

yoncu kızkardeşini almaya geliyor ve kısa bir süre bayanların yanında oturuyordu. Her zaman olduğu gibi «Şeftâli» den piyanoda bir parça çalmasını rica ediyordu. O da bunu çok iyi yapıyordu. Hoş bir sesi vardı ve piyano çalarken elbisesinin kollarındaki tüller açılıyor, tombul kolları görünüyordu.

Coax onun piyano çalışını seyrederken, bir zamanlar onunla evlenmeği bile niçin düşünmüş olduğunu anlıyordu. Büyük yetenekleri vardı.

Şunları yazıyordu anı defterine:

«Bir genç kıza sahip olmuş olmak gerçekten çok şey ifade etmeli mi? İlk te tam anlamıyla gerçekleşmiş sayılamıyacak olan yatmanın ne önemi olabilir? Erkek en büyük kadını yenmek sanan, onun efendisi olmak isteyen bu hükmetme güdüsü üstünde iyice düşünmek gerekiyor. Yoksa kadını elde ettikten sonra duyulan umursamazlık çözümlenemez. Hattâ mesele bekâreti bozma meselesi olmadığı zamanlar bile duyuluyor bu duygu. Yoksa gönül hayatında rol oynayan duyguların asıl nedenleri ekonomik mi? Babasının iflâsın eşiğinde olması ve Polly'nin benim için bir vurgun olmaktan çıkmış olması mı bunun nedeni? Sonuç olarak bu kayba uğramasının nedeni benim Ama güdüler aslında suça bakmaz sonuca bakar Şöyle de böyle de olsa, duygularımda tam bir yabancılaşma olduğu kesin.»

Böyle duygular Peachum'dan gizli tutulmalıydı.

O da bunları gizliyordu. Eve gönderdiği karanfil buketleri büyüyordu.

Eylül sonunda, Coax, Polly'nin altı aydır Macheath adlı biriyle evli olduğunu öğrendi. Şaştı; sustu ve bu bilgiyi içinde gizledi.

Ardından Crowl intihar etti. Canının sıkılması için haklı bir nedeni oldu Caox'un da. Bu olay gerçekten onu zor durumda bırakmıştı. İşi gereği, kibâr bir kulübün üye-

siydi ve bürosundaki intiharla gazete haberi üstüne bu kulüpten çıkmak zorunda hissetmişti kendisini. Ama işin daha kötüsü, gemiler nedeniyle ortaya çıkabilecek bir skandaldan da adını sıyırmak mümkün olamıyacaktı.

Crowl olayı Coax'a Peachum'la arayı bozmak olanağı vermişti. Ama kızkardeşiyle birlikte Bayan Peachum'la Polly'i ziyarete devam etti. Bu kadarı, Coax'ın gelecekteki plânları konusunda Peachum'u yatıştırmak için yeterliydi. Ne var ki dok işçileri grevi başladığı zaman yeniden insanca bir yakınlık doğdu aralarında.

Peachum, deneylerine dayanarak tamirat ustalarının ücretlerini bir kaç kez azaltmıştı. Güzel bir sabah, 200 işçiden sadece 5 i iş yerine geldi. Öbürleri de başka işçilerin işe başlamamaları için kapılara gözcü dikildiler.

Bu çok tatsızdı, hattâ tehlikeliydi. Gerçi grev nedeniyle gemilerin teslim işlemi uzatılabilirdi. Karşısında bulundukları ortak zorluğun yarattığı yoldaşlık dugusuyla Coax hükûmetin Gemi Nakliyat Şirketinden gemi almak isteyişinin pek de o kadar büyük bir istek olmadığım anlattı Peachum'a. Yüksek makamların, daha fazla gerisine karşı koymıyacaklarını söyleyen Hale'ydi. Sözleşme imzalandıktan sonra, Hale tatsız soruşturmaları engellemek amacıyla, ordu kademelerindeki dostları kanalıyla, yeni alınan gemilere yüklenmek için yeniden asker sevkiyâtı yapılmasına karar verdirmişti. Bu askerler elbette başka gemilerle de taşınabilirlerdi. Coax'ın Southampton'daki yedek gemileri, işin tehlikesi geçene kadar elde tutmak kararı çabucak gevşedi. Hale tamamen dayanaksız kalmıştı. Her gün yeni şantajlara başvurabilirdi. Peachum işi yeniden yola koymak için elinden geleni yapıyordu. «Sendikaların vatan güç durumdayken şantaj yaptıklarını» söyleyerek Peachum bazı resmî kuruluşların arkasına saklanıyordu. Asker taşınması işini düşünüyordu boyuna.

Atölyelerinde durmadan üniformalar diktiriyordu. Grevcilere karşı eski askerlerle bir miting düzenletmek istiyordu.

Savaşta yaralanmış eski askerlerin bütün miletin duygularını savunacakları bu miting gazete sayfalarında büyük bir etki yaratmalıydı.

İşte bu çabaları sırasında, Walley Macheath'in boşanmağa râzı olduğu haberini getirdi. Peachum'ı dört aydan fazla bir süredir soluk soluğa bırakan belâlı iş, Coax'-la kurulacak aile bağı sâyesinde umutlu bir dönüş yapacak gibiydi.

İşte bu sırada, yakında gerçekleşecek olan boşanmasını babasının ağzından duyan Polly ona «ben gebeyim» diye bağırdı.

Peachum kendinden geçti.

«Yine de boşanacaksın» diye bağırdı kızına, «boşanacak ve doktora gideceksin. Senin yüzünden mahvolmağa göz yumacağımı mı sanıyorsun? Benim de sinirlerim var ve kimseyi tepeme çıkartmam. Çok ileri giderseniz, yatağa yatıp arkamı duvara dönerim ve her şeyi oluruna bırakırım. O zaman sizler de düşkünler evine taşınırsınız artık, allahın belâları!»

Bu günlerde ne sağa, ne sola bakıyordu, Bir av köpeği gibi izliyordu Coax'u.

Çok az şey biliyordu.

Kızının şansız evliliğini komisyoncunun çoktan bildiğini, kızının Bay Coax'un evine yaptığı kısa ziyarette neler olduğunu bilseydi, başka türlü davranırdı.

Polly aynı gün kocasını hapishanede ziyarete gitti.

Macheath ona boşanmanın biçimsel olduğunu anlattı tabiî. Bir boşanmanın ne kadar süreceğini de. Gerçek olmayan bir boşanma nedeni vermek yeterdi, o zaman son anda dâva geri dönerdi. Babası onu tümüyle avucunda tuttuğu için boşanma kararından başka çare yoktu.

«Beni astırabilir; sen de bilirsin ki yapar bunu.»

Polly, o zaman doktora gidip çocuğu aldırması gerektiğini söyledi. Kızgınlığı içinde babasına çocuğun sözünü etmişti.

Bu haber Macheath'i dehşete düşürdü. Bunu hesabetmemişti. Karısının yüzüne bakmadan, edalı bir sesle, çocuğunu kurban edemiyeceğini, böyle bir şeyi ancak bütün kalelerini yitirdikten sonra yapabileceğini söyledi.

Gerçekten de bu konu, Polly ağlamış bir yüzle gittikten sonra, uzun bir süre hücresinde uğraştırdı onu. Aile duygusu vardı onda ve oğlu olacağına seviniyordu. Acı çekerek oğlunu düşünürken, uyumadan önce, son zamanlarda giriştiği işlere hep onun için atıldığını anladı.

«Ah» diyordu, «Herşey bir gün ansızın bitecekse ve insanın arkasında bütün bunları bırakacak kimsesi yoksa, bu çabaların ne anlamı var? Eğer oğlum için değilse niçin bu hücrede oturuyorum. Bütün bunları aşabilmek için nerden güç alıyorum? Küçük eli avucumun içinde, bir gün onun olacak olan dükkânları dolaşacağız ve şöyle diyeceğim ona: «Unutma oğlum, bunlar alınteri ve çalışmayla oldu! Baban senin bunlara sahip olman için canını dişine taktı. Sadece kendisi için çalışmadı. Bunun için teşekkür istemiyor. Bunu yapmaz o, ama senle babanı nelerin bağladığını göstermek istiyor sana. Baban bir gün ölecek. Ama o zaman sen, senin için çalışmış olan babanı düşünerek çalışa .. evet senin için çalışmış olan - Bunları söyleyeceğim ona. O da ne dediğimi anlıyacak. Dick adını takacağım oğluma.»

Gerçekten etkilenmişti. Ancak ertesi gün öğleyin Polly'ye doktora gitmesi gerektiğini söyledi. Onun doktora gitmeyi bir kaç gün sallayacağım hesaplıyor, bu bir iki gün içinde de ameliyatı engelleyebilecek bazı şeyler yapabileceğini umuyordu. O da bunları düşünmeli ve babasına kuşku nedeni yaratmamalıydı.

Kendisi de, boşanmaya razı olarak sağladığı soluk alma olanağını Millî Kredi Bankasına yapacağı saldırı için değerlendirmeli ve soluğu kısa kesmemeliydi. Hawthorne'la Miller'den bankanın yeniden düzenlenmesi işlerini çabuklaştırmalarını istedi.

İkisini de hapishanenin bekleme odasında yarım saat bekletti. Görevlilere öyle tenbih etmişti. Böylece, son derece sıkkın ve ezilmiş olarak, üzüntülü ya da düşkün, ve üzgün, mahpus aileleri arasında beklediler.

Macheath onlara bağırarak, işin fazla uzun sürdüğünü, kendisini böyle batak bir işletmeye almak için bunca zaman beklettiklerini anlamadığını söyledi.

Sonra onlarla birlikte Chreston meselesini görüştü. Chreston bankadan başka para çekmeden ucuz satış haftasını sürdürmüştü. Bu eşyaları satın alan râkip firmaya şaşmakta devam ediyordu. Ama doğrusu fiyâtlar ortalamanın çok altındaydı....

Aaron ve U-Dükkânlarının yakınlaşmakta olan ve müşterilerin büyük bir ilgiyle bekledikleri ucuzluk haftası onu dertlendiriyordu. Bankanın Macheath'e devredileceğinden haberi yoktu henüz.

Macheath ona, reklâm haftası içinde sattığı bazı malların kaynaklarının karanlık olduğu haberini iletti. Birmingham'da çalınan malların tarifine uymaktaydı bu mallar. Bunların faturalarını istemekteydi.

Bu haberden sonra Chreston ona geldi. Bir doksan boyunda, et yemiyen, kuru bir adamdı. Çok şaşkın görünüyordu.

«Bay Chreston» diye kibar bir tavırla söze girişti Macheath, «Buraya gelmenize tatsız durum sebep oldu. Ucuz mal satışlarınız arasmda halka sattığınız mallardan büyük bir bölümünün karanlık kaynaklı olduklarını duyduğum zaman kulaklarıma inanamadım. Faturalarınız olduğunu umuyorum.»

Bay Chreston'un faturası falan yoktu.

Malları, ucuz oldukları için ve rekâbet savaşının keskinleşmesi sonucunda almak zorunda kalmıştı. Sanki, sarsılmaz ve derin inançlarına karşı olarak bir pirzola yerken yakalanmışcasına utançlıydı.

Macheath ona sert davrandı. Sahte bir sesle rekâbet savaşında uyulması gereken dürüstlük kurallarından ve hırsızlama malı satanla hırsıza aynı cezâyı veren kanunun doğruluğundan sözetti. Şimdi Macheath, kendi reklâm haftasında adı geçen malları sattığında elinde fatura olacaktı, Chreston mağazalarının satış fişleri. Oysa Chreston'un elinde fatura yoktu. Sonra, ona kısa ve kaba bir biçimde yakında Millî Kredi Bankasının yönetimini eline alacağını bildirdi. Macheath'ın yönettiği ve MAM'ın sevkiyât yaptığı ortaklığa girebilmesi için koşullarını bildirdi. Uzun boylu Chreston, rakibinin kendisini avucu içinde bulunduran bankaya girmiş olduğunu duyunca başına vurulmuş gibi oldu. Durumunun hemen bilincine vardı. gardiyanlara kâğıt kâlem getirterek üstüne bazı rakkamlar yazıp ellerindeki püroyla bu rakkamları gösterdiler birbirlerine. Macheath hapishane duvarına Londra'nın mavi-yeşil bir plânını yapıştırmıştı. Kalın bir kırmızı kâlemle, belirli şehir bölgelerinin etrafını çizdi; bu, U-Dükkânlarının şehir içindeki konumunu gösteriyordu.

Chreston'un dükkânlarından bazılarının yıkılması, bazılarının öbür dükkânlarla değiştirilmesi, bazılarınınsa satılması gerekiyordu. Macheath satılacakların üstüne kırmızı kalemiyle acımadan çarpılar çiziyordu. Bankasının paraya ihtiyâcı vardır. «Unutmayın ki banka bir çocuğundur» Macheath Chreston'a «Bu çocuğun parası sorumsuzca çarçur edildi. Başkalarının paraları da harcandı. Bu artık burada bitmelidir. Reşit olmayan banka sahibesine karşı sorumlu olacağım. Duygulu bir insan değilim, ama

çocuk soyduğunu da söyletmem arkamdan. Çocuklar İngiltere'nin geleceğidir, bunu asla unutmayalım.»

Fiyatlar yavaş yavaş yükseltilmeliydi. Reklâmlarda kalite sözcüğü kullanılmalıydı.

Macheath, Fanny'ye, Chreston'la arasında geçen görüşmeyi anlattı ve onun bir krokisini çizdi. «**Bu bir anlamda sessiz bir diyalog gibiydi. Ona: yaptığınızı savunabilir misiniz? diye soruyordum. O, çabucak: hayır, diye cevap veriyordu. Siz ne fiyata olursa olsun, kişisel özgürlüğünüzü korumak istemiyorsunuz, demek? diye sormaya devam ediyordum. Her fiyata değil, diye cevap veriyordu - Öyleyse yenilmiş olmağa ve önünde boynunuzu eğmeye razısınız? Evet, daha kolayıma geliyor bu, idi cevabı. Sağlam kişilik dediklerimizden değil, son derece mantıklı. Bugünlerde, bir de kişilik edinmek çok anlamlı bir şey değil.**»

Miller'le Hawthorne'a verilecek yeni acı haberleri vardı Macheath'ın.

Miller'den, Hawthorne'un haberi olmadan ve tamamen kendi sorumluluğu altında Peachum'un paralarını yatırım amacıyla kulanmış olduğunu kanıtlıyan bir kâğıt imzalamasını istiyordu. Banka bu konuda temiz kalmalıydı.

Miller tamamiyle yıkılmıştı. Başını iskemleye dayayıp ağladı. Sonra kendisini toparlayıp ayağa kalktı ve sessiz bir soylulukla şunları söyledi:

«Bunu yapamam Bay Macheath. Bankaya emanet edilmiş paraları spekülâsyon amacıyla kötüye kullandığımı yazan bir kâğıdı imzalayamam. Emanet kelimesinin anlamını biliyor musunuz?, alınteri dökerek kazandığınız paraları benim elime verdiniz, demektir. Bana: Bay Miller, işte malım mülküm, bunları sizin sâdık ellerinize emânet ediyorum, alın bunu ve benim adıma en iyi ve sorumlu biçimde yönetin! demenizdir. Size güvenim var! Siz

şerefli bir insansınız, ben de şerefli bir insanım. Şimdi ben nasıl, şimdi paranız yok, diyebilirim? Ben hâlâ varım, ama paranız yok. Asla. İyi dinleyin Bay Macheath, asla söyleyemem bunu.»

«Ama siz varsınız ve para yok!»

«Evet» dedi Miller ve şaşırmış bir çocuğun yüzüyle yerine oturdu.

Sonra, başını sallayarak ve kendi kendine bir şeyler mırıldanarak, hiç bir şey söylemeden çekip gitti.

İki saat sonra, yaşlı Hawthorne istenen yazıyı getirdi.

Miller'in adı açık seçik olarak, bir öğrenci tarafından yazılmışcasına görünüyordu.

Hawthorne Macheath'ten, heyecanlı bir sesle, Miller'in, para ödememek kaydıyla, masasına oturmasına izin verilmesini rica etti. Yaşlı adam karısma ve komşularına ne diyeceğini bilemiyordu çünkü.

Macheath bu isteği kabul etti.

Aynı gün Macheath Millî Kredi Bankasının yönetimini eline aldı.

Böylece büyük bir taş düşmüş oluyordu yüreğinden. Artık, Baron ve Opper MAM başkanının Macheath olduğunu öğrenebilirlerdi, çünkü artık Millî Kredi Bankasının müdürünün de adı Macheath'di.

Chreston'un iş ortağının Macheath olduğunu da öğrenebilirlerdi.

Polly öğle yemeğinden sonra, Bayan Crowl'a gitmişti. Babası göndermişti onu. Oldum olası, yoksulların koruyucusu olan babasının bazı görevlerini yüklenirdi. Bayan Crowl'u, içinde elma şarabı da olan yiyecek sepeti çok duygulandırdı. Kadın Polly'ye en gerekli olanlar dışında bütün eşyalarına haciz koyduran Gemi Nâkliyat Şirketinden ve hüzünle onları dinleyen babasından yakındı.

«Bununla ne yapayım» diye sızlandı, «Çocuktan da ter, onlar hiç olmazsa altlarını temiz tutuyorlar. Kocam emeklilik ikrâmiyesini de tüketti, şimdi beş paramız yok.

«Sizin biraz paranız olsaydı Bayan Crowl» diye konuştu acımayla, «Kocamı, size U-Dükkânlarından birini devretmesi için kandırırdım. O zaman kimseye muhtaç olmazdınız. Ama bunun için de ufak bir sermaye gerekli.

Bayan Crowl'a karşı çok iyi davrandı. Kucağında sepet, güler yüzlü oturduğu sürece iç karartıcı oda aydınlandı.

Bayan Crowl bir an bocaladı. Donuk gözleri, yaşlı adamı görmeden kırık dökük eşyaların ötelerine baktı. Sonra ansızın:

«Bir fırsat var elimde. Onun bir kızkardeşi var, çok parası yok ama, böyle güvenli bir işe biraz para yatırabilir.»

Sonra yaşlı adama döndü:

«Ne dersin?» diye sordu.

Yaşlı adam açmadı ağzını. Hiç bir şey anlamamıştı. Kafası yerinde değildi. İki kadın bir süre daha durumu görüştüler. Polly kalktığında, kocasını Bayan Crowl'a bir dükkân vermesi için kadıracağı sözünü vermişti. Ama bu sözü daha merdivenlerde unuttu. İnsanların kendisini sevmelerini istemek onun eski bir tutkusuydu.

Döndüğünde babası onu bürosuna çağırdı. Kuru sözlerle, kocasının kürtaja razı olduğunu kızına bildirdi. Bunu söylemek için Grooch adında birini göndermişti. Polly için de bir pusula yollamıştı, pusula yatak odasındaydı. Polly pusulayı okudu ve çok bozuldu. Mac oğluna bu kadar az mı bağlıydı? Smiles'i bilmediğine göre, onun oğluydu çocuk. Çok iğrenç bir şeydi bu! O kadar kırıldı ki annesine hemen o gün öğleden sonra doktora gitmek istediğini söyledi. Böyle bir doktor tanıyordu, bu iş için onbeş pound istiyordu doktor.

Bayan Peachum önce kininle işi halletmek istedi. İlk gün üç tane, ikinci gün dürt tane almak üzere günde yedi taneye kadar alınacaktı. Bu sayıyı aşmamak gerekirdi, ama kulak uğuldaması, kalp çarpıntısı ve miğde buluntısı durumunda vazgeçip de ilâcı kusmamalıydı.

Bayan Peachum çocuğun büyümüş olduğunu öğrenince, doktora gitmekten başka yol kalmadı. Hemen çaydan sonra gittiler. Doktor «Şeftâli» yi tanımamış gibi davrandı, muayenehanesi çok büyüktü. Ayrıca bu kez anayla pazarlık yapıyordu ve onun için, para konusunu kiminle konuşuyorsa hasta oydu. Silâhları arasında oturup güzel, yumuşak ve tamamen mikropsuz olmayan sakalını sıvazlayarak konuştu:

«Benden istediğinizin kanuna aykırı bir dilek olduğunu size hatırlatırım sayın bayan!»

Ama Bayan Peachum hemen sözünü kesti onun:

«Evet biliyorum, fiyatı onbeş pound.»

Kocasının yanında yaşadığı otuz yılın ve bol içkinin yardımıyla insanları tanımayı öğrenmişti.

«Onbeş peund'la bu iş olmaz, ayrıca bu sayıyı nerden çıkardığınızı da anlamadım. Ameliyat biraz daha fazlaya patlayacak. «diye karşı çıktı doktor, yumuşak sesiyle,» sorumluluk meselesi.»

«Ameliyatın daha pahalıya çıkacağını mı söylediniz? Ne kadara?» diye sordu Bayan Peachum.

«Diyelim ki yirmibeş pound'a sayın Bayan, ama önce böyle, oluşmakta olan bir hayatı yoketmek gibi önemli karar vermek durumundasınız. Yani bu isteğiniz, çocuklarına bakamıyacak durumda olan yoksul hastalarımda olduğu gibi, böyle bir ameliyatı haklı çıkarmasa da anlaşılır kılan, kaçınılmaz, hayatî bir gereklilik mi, değil mi?

Bayan Peachum ona dikkâtle bakarak şunu söyledi: «Evet çok gerekli sayın bay doktor.»

«Tabii o zaman iş değişir» dedi doktor, Bayan Peachum'la kızı kalktıkları için. «O zaman, lütfen yarın öğleden sonra tam üçte burada sizi bekliyeceğim. Evinize arkadan hesap gelmemesi için para peşin ödenir, sayın Bayan.»

Doktordan çıkıp pastahaneye uğradılar. Eve gitmek için çok erken olduğundan sinemaya da gittiler.

Bu sinema, ardı ardına filim oynatan ufak, ucuz sinemalardan biriydi. Perde, uzun bir elbezine benziyordu. Resimler üstüne sanki durmadan yağmur yağıyordu. Perde üstündeki insanlar da tuhaf bir dans eder gibiydiler.

Filmin adı: «Anne, Çocuğun Seni Çağırıyor»du.

Konusu şöyleydi: Genç, soylu bir kadın gece gezmeğe gitmek için süsleniyordu. Bir oda hizmetçisinin yardımıyla korsesini bağlıyor ve kulaklarıyla boynuna pırlantalar takıyordu. Aynada kendisine hayranlıkla baktıktan sonra, yatakta yatan çocuğunun odasına gidiyordu. Çocuk üç yaşlarında bir kızdı ve hastaydı. Ciddî yüzlü ve sakallı bir adam olan doktor çocuğun yanında oturuyor ve nabzını sayıyordu. Doktor anneye bazı çok ciddi sözler söyledi, ama ana bunlara hafif bir gülüşle cevap verdikten sonra kızını baştan savma kucaklıyarak dışarı çıktı.

Olayın ortasında, şişman bir adam olan anlatıcı çıktı ortaya.

«Hafiflik ve sefâhat düşkünlüğü» dedi kısıkça kalın bir sesle. «işte bu iki kusur genç bir anayı baştan çıkarıp ölmekte olan çocuğunu, kendisini çılgın eğlencelerin kucağına atmak için yalnız bırakmasına yol açıyor.

Sonra çok şık ve süslü bir salonda dansedenler görünüyordu.

«İşte eğlenenler, diye açıklıyordu kalın ses.

Genç anne salona giriyordu. Bir uşak bayanın geldiğini bildiriyordu. Baylar ayağa fırlayıp şanpanya ısmarlıyorlardı. Genç anne sallanan kadife bir divânda, iki kavalyenin arasında oturuyordu. Arada sırada dansetmek için kalkıyor ve birinin kollarından ötekine geçiyordu.

«Anne kucaktan kucağa uçarken saatler geçiyor.» diye açıklıyordu anlatıcı seyircilere.

Sonra perdede yine hasta çocuğun odası görünüyordu. Çocuk pek iyi değildi. Yatağında oturuyor ve kollarını orada olmayan anasına doğru uzatıyordu. Ansızın arkaya doğru düştü.

«Ah» dedi kalın ses, «Arkaya düşüyor, ölüyor, artık çok geç!»

Yeniden baloyu gösteriyordu filim. Anne şampanyasını yudumluyordu. Birden salon duvarı saydamlaşıyor ve çocuğun odası görünyordu: ölmüş olan kız çocuğu, yine saydam olarak, yatağında doğruluyordu. Omuzlarında iki kanat vardı, çünkü artık bir melekti o. Balo salonunda kendi havasındaki anasına doğru uçuyordu. Salonun arka duvarından, görevini düşünmeyen ananın önündeki masaya kanat çırpıyor, yere konduktan sonra kayboluyordu.

«Şaşkın ve dehşete kapılan ana çacuğunun ölü olarak, iç paralayıcı bir melek olarak kendisini ebediyyen terkettiğini görüyor» diye konuştu kalın ses.

Genç kadın bayılıyordu. Vestiyerde omuzuna acele acele bir şeyler giyerken görünüyordu perdede.

«Ah inşâllah geç değildir,» diye fısıldıyordu umutsuz kadın. Sonra yeniden çocuk odası beliriyordu perdede. Ana odaya koşuyor, yatağın önünde diz çöküyor, ölü kızını kucaklayıp ellerini ovuşturuyordu. Hepsi onu teskin etmeğe çalışıyorlardı, ama acısını ve suçluluk duygusunu gideremiyorlardı.

Kalın ses, boğuk boğuk şunları söylüyordu:

«Çok geç, çok geç! Mutluluk geçti!

Ne acı, ne de pişmanlık onu geri!»

İki kadın, filim boyunca dehşet duyarak seyirciler arasında oturdular. Kendilerine çukulata almışlardı. Ama melodramın daha başında boğazlarından geçmez oldu. Filim onları etkilemişti. Küçük kız, havai anasından uzakta, yalnız başına ölürken Polly'nin göğsüne bir bıçak saplandı. Karanlıkta anasının elini tuttu, ölü çocuk ellerini uzatarak ve sarı bukleleriyle kanatlanarak balo salonuna uçarken göz yaşlarını tutamadılar.

Sinemayı, bu sanat eserinden derinden etkilemiş olarak terkettiler. «Seni yarın öğleden sonra oraya getirmeyeceğim.» dedi bayan Peachum sokakta kızına. Polly ise çocuğunu nasıl edip de kurban edebileceğini bilemiyordu. O da baloya giden caniyâne hafiflikteki ana gibi değil miydi? İki kadın da sanatın etkisinden ancak geceleyin kurtulabildiler. Bayan Peachum, ayağında yün çoraplarla Polly'nin odasına geldi ve yatağın kenarına oturarak şunları söyledi:

«Yarın öğlen yemek yememelisin. Yoksa narkozdan sonra kusarsın.»

Polly bütün gece doktorun silâh koleksiyonunu gördü düşünde.

Bay Peachum çok meşguldü.

Aynı akşam, avukat White'la Crysler'i kabul etti. Damadının, mahkemede, «zinâ suçu» nu kabul edecek tanığın adını vermesini istedi. Emin olmak zorundaydı.

Macheath Bayan Lexer'in evindeki orospulardan birini önerdi ve White kadını Old Oak sokağına getirdi. Kadın bu işi yapmağa gönüllüydü, ama Bay Peachum buna karşı koydu ve bu tanığı reddetti. Kızını herkese karşı rezil edemiyeceğini söylemekle birlikte, aslmda, bir oros-

punun tanıklığının mahkemede kabul edilmiyeceğini düşünüyordu.

Macheath buna bir kızgınlık kriziyle cevap verdi.

«Kayınbabamın isteği ve düşüncesine göre kaç kadınla yatmış olmalıyım?» diye bağırdı.

Ama sonunda Fanny Crysler'i ileri sürmeyi kabul etti.

Artık bankanın yönetimini eline almıştı, ama Peachum'un iflâsı işine gelmiyordu: şimdi ona müşterisi olarak bakıyordu. Bu müşterisi düşmanıyla, bankadaki parasını çekmek zorunda kalmıyacak biçimde başaçıkabilirse, banka için daha iyi olurdu bu.

Polly ile gerçekten boşanmak düşüncesi bugünlerde Macheath'm aklmdan sık sık geçiyordu.

Grooch'u karşısına alıp Fanny Crysler'in tanıklığı konusunu her zamanki düşüncesizliğiyle konuşurken, şunları belirtti:

«Benle karımı ayırabilecek olaylar olabilir. O zaman benim tarafımdan bir kopma daha akıllıca bir tutum olur. Ama ben şimdi, Fanny ile aramdaki ilişkiyi kabul edersem, bu karımla aramdaki ilişkinin bozulması anlamına gelmez. Ne olursa olsun benden çocuk bekliyor ve kapris uğruna ya da ufak tefek nedenlerle beni bırakıp gitmez. Sadece bir kadını çok derinden sarsan nedenlerdir ki bu durumda boşanmayı kabul etmeğe zorlayabilir onu. Bu, gebe olmaktan sağladıkları yarardır onların. O zaman birinden ne alabildiklerini anlarlar. Tabiat kurnazdır Grooch. İstediğini kabul ettirir. Niçin? Kurnazdır da ondan.»

Grooch şiltenin üstüne oturmuş, düşünceli düşünceli sigara içiyordu! «Karımın başıma çorap örebileceği tek durum» diye düşünerek devam etti Macheath, «taşıdığı çocuktan gerçekten ayrıldığı zamandır. Bu böyle bir katı kalplilik isteyecektir ki ondan, bundan sonra ayrılmak vız gelecektir ona. Ben ne buna karşı ne de bunu kabul ede-

cek biçimde konuştum. Böylelikle kararı ona bıraktığımı belirtmiş oldum. Bu önemli bir sınav onun için. Yüreğe ve böbreklere inen bir sınav. Bu sınavı nasıl vereceğini bilemediğimi itiraf ederim. Herşeyin olup bittiğini bile tam olarak bilmiyorum. Çocuğu hâlâ karnında taşıyıp taşımadığını da. Bu beni ilgilendirmiyor da. Ama, ona, çocuk nerde? diye soracağım günler olacaktır. Onu ne yaptın? Hayatta hiç bir şey seni ondan ayıramazdı hani, yoksa öyle değil miydi? Bu an herşeyi belirliyecektir.»

Grooch yeniden salladı başını, ve Macheath bu anda söylediklerine gerçekten inanıyordu. Kesin talimâtlar vermek, sonra bunları uygulayanları sonuçlardan sorumlu tutmak Macheath'ın tipik özelliğiydi. White Fanny Crysler'i Peachum'a götürdü.

İkisini bürosunda ayakta karşıladı Peachum.

Fanny çok tabiîydi ve her zaman olduğu gibi tam bir hanımefendi gibi hareket ediyordu. Bay Macheath'in kendisinden istediği tanıklığı kabul edeceğini söyledi. Kimseye karşı bir sorumluluğu yoktu ve onun bunun dedikodusunu da umursamazdı.

«Dur bakalım» diye sözünü kesti Peachum kabaca. «Sözlerinizi, bay Macheath'a iyilik olsun diye yalancı tanıklık yapacağınız biçiminde mi yorumlıyalım? Bu durumda bize yardım edemezsiniz. Fanny şaşkınlıkla avukata baktı. Avukat bir köşede sıkkın bir yüzle yoksul odayı inceliyordu. «Şunu mu demek istiyorsunuz?» diye sordu Fanny, odadaki üç kişi arasında tek oturan oydu ve bir sigara yaktı. «Size damadınızla gerçekten yatıp yatmadığımımı söyliyeyim?»

«Evet.» diye onayladı Peachum.

Fanny güldü, sonra White'a döndü: Bay Macheath'ın böyle bir şeyden sözetmemi isteyip istemediğini bilmiyorum.»

White'a özellikle beyefendi demiyor, böylelikle aynı

sınıftan olduklarını, White'in müvekkilesi olduğunu belirtmek istiyordu.

«Bay Macheath'm isteyip istemediğini bilemem, ama ben mutlaka bilmeliyim» dedi Peachum acı acı. Eğer bir itirazınız yoksa karım da bilmelidir. Bütün bunlar oyun değil.»

Teneke kapıyı açtı ve karısını çağırdı.

Kadın yakında olmalıydı hemen geldi. Ellerini karnının üstünde kavuşturarak yabancı kadına merakla baktı. Bir hanımefendi değildi.

«Fanny Crysler» diye kadını tanıştırdı Peachum. Fanny sigarasını söndürmüştü, ama bacak bacak üstüne atmış durumunu sürdürdü. Gülümsüyordu. «Bayan Crysler, bana, Bay Macheath'le, nikâhından sonra da, yakın zamanlara kadar yattığını söylemeğe geldi. Öyle değil mi?»

«Evet doğru.» diye cevap verdi ciddî bir yüzle Fanny. Yabancı kadına kibârlık olsun diye sözlerine şunları ekledi:

«Bay Macheath'ın dükkânlarından birini yönetiyorum ve sürekli olarak onunla birlikte çalışıyorum.»

Sonra ayağa kalktı, ağızlığını ve çantasını alıp dışarı çıktı. White sıkılmış bir yüzle gülümseyerek kapıyı açtı ona.

Peachum, aylardır ilk kez olarak sâkin bir uykuya daldı.

Ertesi sabah, Coax'la önemli konuşmayı yapacaktı. Polly'nin hatâsını ona itiraf edecek ve aynı zamanda Macheath'ın boşanma rızasını önüne koyacaktı. Southampton gemilerinin satın alınmaları gereksizdi, bunun için gerekli olan para, Peachum'unki dışında, hazırdı.

Ama sabahleyin, Coax'a gitmek için traş olurken, içeriye bağırarak ve elinde bir mektup sallayarak Coax girdi:

«Bayım! Bana ne yaptınız? Kızınızla evlenmeğe kan-

dırıyorsunuz beni, aylarca beni onunla biraraya getirdiniz. Böylelikle kendinize işinizde özel bir durum yarattınız, size sizinle hiç farkları olmayan dolandırıcılara davrandığım gibi davranmamı engellediniz. Bu sabah kızınızın çoktan evlenmiş olduğunu; şimdi boşandığım, kocasının hapishanede yatan bir suçlu olduğunu öğreniyorum. Siz deli misiniz?»

Peachum, yüzü traş sabunuyla kaplı, bir elinde traş bıçağı, pencere tokmağına asmış olduğu ufak aynanın önünde kalakalmıştı. Pantalon askıları yerde sürünüyordu. Hırıltılı soluklar alıyordu.

«Cevabınız bu mu bayım?» diye sözüne devam etti Coax, buz gibi bir sesle. «Bana vereceğiniz cevap bu mu? Sadece bu gurultu mu? Çok cesurmuşsunuz bayım!»

Peachum traş bıçağını aşağı indirdi. Aslında kötü bir yüzü vardı, ama şu anda acısı o kadar büyüktü ki, nerdeyse iyi bir yüzü varmış gibiydi. «Coax» dedi boğuk bir sesle, «ama Coax, nasıl böyle konuşabilirsiniz?»

Ve acı ifâdesi öyle gerçekti ki, Coax sadece en gerekli olanı söyledi.

«İki saat içinde, evet iki saat içinde, Peachum, Gemi Nakliyat Şirketi adına ödenecek parayı bana, hem de büroma getireceksiniz; ardından da gözüme görünmiyeceksiniz, yoksa beş saat içinde, sevgili damadınızın yanında hapishanede olursunuz.»

Dimdik, gürültüyü duyup gelen Polly ile anasına çarparak çıktı. Yanlarından geçerken bıçak gibi bir sesle

«Günaydın Bayan Macheath!» dedi.

Bayan Peachum hemen büroya girdi. Kocasını bembeyaz bir suratla pencerede görünce ne olduğunu hemen anladı.

«Doktor işini bir süre bırakalım Polly» dedi çeyrek saat sonra kızına.

Peachum'un başına taş düşmüş gibiydi. Komisyon-

cunun tutkusuna çok fazla güvenmişti. Bu tutku çok çirkin göründüğü ölçüde inandırıcıydı onun için. Coax'ın çıkarlarını zevkine feda edeceğine inanıyordu ve onu bu yüzden aşağı görüyordu. Coax'ın değerini iyi biçmemişti...

Olaylar, Bay Coax'ın «şah» demesine doğru doğru gelişiyordu.

Peachum, bankasına gitti ve parasını çekmek istediği zaman bir yığın kaçamakla karşılaştı. Kuşkulandığı için, Miller'le görüşmek istedi. Onu beklettiklerini görünce, Miller'in odasına daldı. O sırada, başka bir kapıdan Hawthorne girdi odaya, büyük bir aceleyle. Yaş toplamları bir buçuk yüzyıl olanların yüzüne şöyle bakmak Peachum'un meseleyi anlamasına yetti. Ya da aşağı yukarı herşeyi.

Kısa bir görüşme sonunda da öğreneceğini öğrendi. Parasını alabilmek için Bay Macheath'le konuşmak zorundaydı. Bay Macheath dünden beri banka müdürüydü. Üstelik de hapisteydi. Peachum herkesi olduğu yerde bırakıp Coax'ın bürosuna koştu.

Saat onbirdi.

«Sizlere yarın öğleye kadar mühlet veriyorum; o zaman ya parayı getirirsiniz, ya da para karşılığı bono verirsiniz. Söylediğiniz gibi damadınız bankanın müdürü. Bana hemen hükümetle yapılan sözleşmeyi ve Crowl'la Baron'un kendi suçlarını, böylelikle de şirketin suçunu kabul ettikleri kâğıdı verin.»

Peachum yeniden gitti ve istenen kâğıtları getirip Coax'a verdi. Heyecandan her yanı titriyordu. Sonra evine gidip kendisini büroya kitledi. Hiçbir şey yemedi. İkiye doğru Fewkoombey'i otelden çağırttı.

Eski asker iyi görünüyordu, yüzü yuvarlaklaşmıştı. Sadece rengi kötüydü. Peachum her zamanki alışkanlığıyla köşedeki kör pencereye bakarak kendisiyle konu-

şurken kasketini kocaman elleriyle tutarak tek bacağıyla teneke kapının önünde duruyordu.

Peachum şunları söyledi ona:

İşine bazı suikastlar yapılmıştı. İşini ufaltmak ve bazı adamların görevlerine son vermek zorundaydı. Fewkoombey de işine son vereceklerinin arasındaydı.

Bay Peachum, bir süre işsizlik sorunu üstüne konuştu.

«Yanında çalıştırdıklarını sokağa atmanın ne demek olduğunu biliyorum. Bu davranışın attıklarım üzerinde yapacağı ahlâkî etki en kötüsü. Tipik bir işsiz, bir süre sonra bütün ahlâk ölçülerini yitirir. Açlığın ve soğuğun yıpratıcı etkileri altında ahlâk değerlerini korumakta zorluk çeker. Kendisine duyduğu güven sarsılır. Yük olduğunu anlar. Bu durumda kendisini düzenin düşmanı yapmak isteyen sorumsuz kışkırtıcıların kolayca kurbanı olur. Bütün bunları biliyorum, ama ne yapabilirim?»

Bazı adamlarını, bunlar arasında Fewkoombey'i işinden çıkarmaması için bir yol vardı. Londra'da Coax adında biri dolaşıyordu ve bu adam iç cebinde taşımaya hakkı olmadığı bir kâğıt taşıyordu. Bu Coax ortadan kaldırılmalıydı; hem de yarına kadar. Bu ortadan kaldırma işini yapacak ve şu kadar adamın işsiz kalmasını engelleyecek olanın, cinayet saatinde başka bir yerde olduğu hakkındaki delil hazırdı. Bu işi yapacak olan, işten sonra, gösterilen yerde geceleyecekti.

«Bu bir iş sorunu» diye bitirdi sözlerini Peachum, bir filozof tavrıyla. **İşin başka araçlar kullanarak yürümesi gerekiyor. Savaşı düşünün, siz ki bir askersiniz: tüccârların aklı yetmeyince sıra askerlere gelir. Bizim iş hayatımızda, genellikle daha başka, daha barışçı yollarımız vardır. Ama bu sadece şu demektir: bugün isteğimize ulaşmak için bıçaktan başka olanaklarımız var. Ama tabiî ayrıcalıklar olur her zaman.»**

Asker komisyoncu Coax'u tanıyordu. Ona bir mektup götürmüştü daha önce.

Konuşmadan sonra, Bayan Peachum onu avluda gördü. Onu son görüşüydü bu. Sonraları, kendisine çok tuhaf görünmüş olduğunu anlatmıştı herkese. Bir süre kurumak için asılmış olan çamaşırların arasında durmuş ve köpeklere bakmıştı. Yemeklerini yememiş oldukları ve açlıktan havladıkları hâlde yanlarına gitmemişti.

«Kimbilir orda dururken kafasında ne kanlı düşünceler vardı» demişti kadın, iç çekerek.

Aslında hiçbir şey, kendisini ıslanmaktan koruyan, soğuk, karton damlı sığınağının kendisi için nice değerli olduğunu hesaplamaktan başka hiçbir şey yoktu kafasında. Burada geçirebildiği zaman kısa sürmüştü. Ansiklopediyi bitirememişti.

Old Oak sokağındaki müzik âletleri dükkânını bıraktığında sağ arka cebinde bir bıçak vardı, kesin bir kararı yoktu henüz.

Aynı anda, Bayan Polly Macheath O'Hara ile konuşuyordu. Bu konuşma erkeğin evinde oldu.

Polly kocasının kendisine, artık huzursuz olmamasını yazdığını söylüyordu ona. Artık boşanmalarına gerek yoktu. «Gerek» sözcüğünün altı çizilmişti. Komisyoncu Coax'la karısının kendisini aldatmış olduklarını iddia edecekti; elinde Coax'un ahlâksız olduğuyla ilgili malzeme vardı. Bu konuda tamamen suçsuz da olsa, bir boşanma dâvasınn işletmeyecekti böylece.

Pusulayı O'Hara'ya gösterdi. Kurşun kalemle ve aceleyle yazılmıştı.

O'Hara çok şaşırmış görünmedi.

«Coax tanık olarak çağrılacakmış!» diye tekrarladı Polly kendinden geçmiş.

«Eee?» diye sordu O'Hara, yattığı divandan bile kalk-

madan; yeni yemek yemişti ve gazetenin spor sayfasını okuyordu.

«Ne mi? Bunu istemiyorum!»

«Onunla yattın mı?»

«Tabiî ki hayır. Ama istemiyorum.»

«O zaman tanık olmasını niçin istemiyorsun?»

«İstemiyorum da ondan. Yetmez mi? İstemiyorum, onun için yok olmalı. Davadan önce.»

«Doğru anladığıma göre, ortadan yokolmasını istiyorsun?»

«Tabiî ki istemiyorum bunu.»

Bir sessizlik oldu. O'Hara gazeteyi kaldırdı. «Eeeh?» diye sordu Polly. «Gazeteyi kaldır! Nasıl davranıyorsun bana? Sana bir şey soruyorum!»

«Öyle mi?» dedi O'Hara. «Doğru, ortadan yokolmalı. Peki yokolmazsa ne olacak?»

«O zaman ben, kendisiyle yattığım başka bir tanığın adını vereceğim.» dedi Polly yavaş yavaş ve hesaplı.

«Ah sen bir tanık adı vereceksin ha?»

«Sırıtmana gerek yok. Beni anlamıyorsun. Ben hiç bir zaman bu Coax gibi gülünç bir tiple mahkeme önünde rezil olamam. Eğer kocamı aldatmışsam, bu doğru dürüst biriyle olmalı. Şu Coax'u hiç gördün mü? Yaşlı bir koça benziyor, ama zina yapılacak adam değil, asla. Sen de pek bir şey değilsin, ama hiç olmazsa görünüşün iyi. Mahkeme için iyisin, yeterlisin.»

O'Hara'nın canı sıkılmıştı. Kadınlar üstünde pek de az olmayan deneyleri, Polly'nin, sıkışırsa, yani komisyoncunun mahkemeye çıkması durumunda, O'Hara'nın adını vermesi için önemli bir nedeni olduğunu hissettiriyordu ona. Ama bu patronu Macheath'le arasının zamansız bozulmasına, hattâ işlerin daha da sarpa sarmasına yol açabilirdi. Macheath'i Beckett adını taşıdığı zamanlrdan tanıyordu. O zamanlar böyle barışçı değildi.

O'Hara gazeteyi dikkatle katlayıp doğruldu.

«Kapa çeneni» dedi kabaca, «Yeterince konuştun, şimdi gidebilirsin.»

Şimdi artık ödemek zorunda olduğunu anlamıştı. Polly onu kızdırmak için gitti. O zamanın modasına uyarak, bir araba tekerleği büyüklüğünde, üstü boyalı tüylerle kaplı bir şapka vardı başında, şapkasının önü de tüllüydü; elinde şemsiye taşıyordu ve arkasım çıkartan bir korse giymişti. Dikkatle süslenmişti, biri cemekânda seyrediyordu kendisini. Böylelikle hangi erkeğin kendisine baktığını, ya da peşinden geldiğini biliyordu. Kocasını ziyarete, hapishaneye gitti.

Mac'a çok tath davrandı. Şuh bir tavırla, bacak bacak üstüne atarak hapishane yatağına oturdu. Elindeki şemsiyeyle havaya resimler çiziyordu. Coax'un adını anarak bütün dâvayı balon gibi söndürecek olan buluşu için övgüler yağdırdı ona. Mahkemede, şemsiyesiyle komisyoncuyu gösterecek ve şöyle diyecekti: Bu adamla mı yatmışım? Sonra da gülecekti. Bu sahneyi anlatırken gülüyordu çok.

Mac neşesizdi. Millî Kredi Bankasından Miller ona gelmişti ve bozuk bir havayla, Peachum'un bankaya yaptığı ziyareti anlatmıştı. Bu Coax, Peachum için gerçek bir tehlikeydi, tabiî onun parası için de. Polly ile doyurulacak gibi değildi. Eğer Peachum Coax'la başa çıkamazsa müdürü olmak için bunca çaba harcadığı banka batardı. Kayınbabasıyla arasındaki kader ortaklığını acıyla hissetti. Onunla konuşmak isteği doldu içine. Tıpkı, ailenin refahı tehlikeye girdiği zamanlar başka damatlarla kayınbabaların yaptıkları gibi.

Polly'yi yanında tutamıyacak kadar sinirliydi. Hemen gönderdi onu. Öpülmeden gitmedi Polly. Macheath, karısı gider gitmez, adamlarından Ready ile ciddî bir görüşme yaptı. En iyi kaatiliydi bu adam.

Bu arada Coax, Batı Hind doklarına doğru, Harrow sokağından aşağı gidiyordu. Peachum ona, dilencilerine greve karşı miting düzenleteceğini söylemişti. Hepsi asker üniforması giymişlerdi. Bu miting dok işçilerinin harisliği yüzünden savaş alanına gidememiş İngiliz askerlerinin duygularına tercüman olan eski muhariplerin gösterisiydi. Old Oak sokağında «Arkadaşlarımızın savaşmalarına engel oluyorsunuz» gibi cümleler yazılmıştı. Ya da «Ne kurbanlar verdiğimizi görün!»

Komisyoncu bu yaygarayı görmek istiyordu. Peachum gösterinin çok büyük olmayacağını söylemişti. Ama önemli olan gazetelere yansıyacak olanlardı.

Yolda komisyoncu, çok heyecanlı ve Peachum'un gösteriyi sabahleyin ertelediğini öğleden sonra ise miting düzenlenmesine yeniden karar verdiğini anlatan Beery'ye yasladı. Ama bütün katılacakları bulamadığı için düzenlenecek miting gülünç bir gösteri olacaktı. Beery, mümkün olanı kurtarmak için koşturdu.

Coax kendi kendine ıslık çalıyordu. Yani Peachum grev yapmıştı ve şimdi yeniden çalışmağa başlamıştı.

Doklara yaklaştıkça daha çok insana raslamağa başladı. Bazıları sokak köşelerinde bekleşiyorlardı, ama birçokları onun gibi doklara akıyorlardı. Hepsi bir şey bekliyor, ya da görmüş gibiydi. Sorduklarından, eski askerlerin dokların orada gösteri yaptıklarını öğrendi.

Kalabalık gittikçe sıklaştı.

Vardiya saatiydi. Çalışan işçiler doklardan ayrılmak zorundaydılar. Şimdiye kadar zorbalık olayları olmadığı

için işçileri mavnalarla iş yerinden uzaklaştırmak yoluna gidilmemişti, grev yapan işçilerin arasından geçmek zorundaydılar.

Limandan gürültüler geliyordu.

Birkaç sokak sonra komisyoncu yeniden Beery'e rastladı. Limana akan kalabalığa karşı yürümeğe çabalıyordu.

İki adam bir iki dakika karşılıklı durabildiler:

«Yine de çok etkili bir miting oldu.» diye anlattı Beery. «Bizimkilerden sadece üçte bir adam var. İnanılmaz ama, gerçek eski muharipler gelmiş. Bütün sokaklar, gerçek eski muhariplerle dolu. Bunu hesaplayamazdık tabiî ki. Bizimkilere miting için para vereceğiz elbette, savaşı görmediler ki onlar. Şimdikilerse gerçek asker. Millet için yeterli fedakârlıkta bulunmayan işçileri suçluyorlar! Nasıl bağırdıklarını duyuyor musun? Grev kırıcı işçilere kızan grevciler değil, işçilere karşı çıkan, savaşta vurulmuş askerler bunlar. Önce bu iş için gerçek emeklileri kiralamak istemiştik, Peachum onların maaşlarının çok az olduğunu ve çok yoksulluk çektiklerini, bir kaç kuruş için herşey, hattâ savaş için miting bile yapabileceklerini söylüyordu. Ama sonra, bizimkilere daha çok güvendiğimiz için bundan vazgeçtik. Şimdi, onlara bir şey ödemenin ne kadar yanlış olacağı ortaya çıktı. Bu işi bedava yapıyorlar! İnsanların aptallık derecesini hesaplamak mümkün değil. Bu bacaksız, kolsuz, kör adamlar hâlâ savaş taraftarı. Bu top yemleri hâlâ millet adına dayanıyor. Nefis bir şey! Bunlarla çok şey yapılır, inanın bana. Bizim yanımızda da tek bacaklı bir Fewkoombey var. Böyle bir şey yapabileceğini hiç düşünmemiştik. O barışın ne olduğunu öğrendi, ama şu önde yürüyen mutlaka öğrenmedi. Her zaman söylerim, hep savaş açmalı, o zaman iş olanakları sonsuz gelişiyor, o zaman yeni hırslar gün ışığına çıkıyor. Beklenmiyen sömürülmesi gereken güdüler! Sermayesiz

ticaret bile yapılabilir böyle zamanlarda. Hârika bir şey!»

Kalabalık birbirlerinden kopardı onları.

Sekizlik, onluk sıralar hâlinde, sokağı tamamen doldurarak, birlikte sürüklediklerivle duvarları sıyırarak, kahramanlık marşları söyliyerek ilerliyordu gösteri yapanlar. Hepsi, ya da çoğu sakattı. Bazıları koltuk değnekleri üstünde topallıyorlardı. Bazılarının boş pantalonları dalgalanıyordu. Bazılarının sakat kolları boyunlarına asılmıştı ve ceketlerini tek omuzları üstüne atmışlardı. Kararan gün içinde kirli beyaz sargıları bayrak gibi dalgalanıyordu. Bu gösterişli mitingçiler arasında körler bile vardı, gördüklerini sananlar tarafından yürütülüyorlardı. Bazıları, bacaklarını savaş alanında vatanları uğruna kaybettikleri için tekerlekli arabalar içinde katılmışlardı gösteriye. Kaldırımlarda duranlar onlarla şakalaşıyorlardı. Yaralılar ne derece zavallı görünüşteyseler, o derece çoğalıyordu alkış. Yürüyüşçüler arasında nerdeyse bir döküntü yarışı vardı. Tek kollu bir adam iki bacağını da savaşta yitirmiş biriyle nasıl başa çıkabilirdi? Üniformalılar arasmda, aynı adımlarla iyi giyimli genç adamlar da yürüyordu.

Ama hepsi gemilerin bir an önce yapılmasını istiyorlardı, bu gemilerin bir an önce genç, sakat olmayan, iki kollu ve bacaklı, sağlam gözlü insanlarla doldurulmasını istiyorlardı. Sakatlar, işe yaramazlar, kenara atılmışlar çoğalmak istiyorlardı. Sefâlet büyük bir üretme güdüsü gösteriyordu.

Gösteri yapanların polisce grevcilere karşı kesin bir tavır alınmasını sağlamak için parlâmentoya yürüyecekleri haberi yayıldı.

Coax dönmeğe karar verdi. Ortalık kararmıştı iyice. Sonbaharın geldiği belli oluyordu. Sağda solda toplanmış kişiler olayları konuşuyorlardı. Bu bölgede oturanların çoğunluğu işçiydi. Olayın nedenlerine oldukça yaklaşıyor-

lardı. Bunlar, gazetelerde sözü edilen «Londra Halkı» değillerdi anlaşılan.

Komisyoncu adımlarını sıklaştırdı. Bir olaya tanık olup ne olduğunu tam anlamadığı zamanlarda huzursuzluk duyardı. Civardaki ufak, pis meyhanelerden birine dalarak bir viski ısmarladı. Viskiyi çok kötü buldu ve şöyle düşündü: Bu adamların berbat bir zevki var.

Yeniden sokağa çıktığında, bir şeyler mırıldanıp kaçan bir adama çarptı. Adamın tek bacağı tahtaydı.

Çarpışma Coax'u ürkütmüştü. İyi giyimi yüzünden üstüne saldırılıp soyulacağından korktu.

«Aslında bize rastladıkları yerde üstümüze saldırmamaları anlaşılır şey değil.» diye düşündü. «O kadar da çok değiliz. Beni savunmak Peachum'a kalırsa durumum pek iyi olmaz. Ben de kanımı onun için dökmem. Burada oturan insanların en kötü yanı, bunların insan hayatına en ufak bir saygı duymamalarıdır. Herkesin hayatının kendi hayatları gibi değersiz olduğunu sanarlar. Üstelik de iyi durumda olan herkesten kendilerinden kafaca daha yukarı düzeyde olduğu için nefret ederler.»

Sokağın köşesine yaklaşırken peşinde ayak sesleri duydu, arkasına dönünce başına sert bir cisimle vuruldu. Sessizce yığıldı yere.

Kaldırıma düşmüştü, evlerden birinin duvarına doğru süründü, başına ikinci bir darbe yedi ve bir polis ekibi kendisini bulana kadar yattığı yerde kaldı. Polisler onu yerden kaldırıp karakola taşıdılar. Oradan da morga kaldırıldı, morgta kızkardeşi gelip kendisini tanıyana kadar yattı. Kızkardeşi onu Battersea mezarlığına gömdürdü; kırık bir sütun biçimindeki mezar taşında şunlar yazıyordu: William Coax, 1850 - 1902.

Fewkoombey bütün öğleden sonra komisyoncuyu izlemişti. Bay Peachum'un kendisine söylediği gibi, onu öğle uykusundan sonra evinden çıkarken yakalamıştı. Çok kısa

bir süre sonra, başka adamların da komisyoncuyu izlediklerini farketmişti.

Kesin bir kararı yoktu. Verilen görev hoşuna gitmiyordu. Ama yürümesi emredilmişti ve yürümek zorundaydı.

Old Oak sokağındaki yine de rahat denilecek bir kaç ay ve liman otelinde geçirdiği bir kaç hafta onu yozlaştırmıştı. Artık sokaklardaki sefil yaşayışa dönmek istemiyordu, hele şimdi kış gelirken.

Kalabalık içinde komisyoncuyu birkaç kez iyice yakalamıştı. Ama ona bir şey yapmayı istememişti canı.

Komisyoncu meyhanedeyken bıçağını da kaybetti. Dayandığı tahta parmaklığın üstünü çakısıyla kazırken çakısı çalılıktan çukura düştü. Aşağı inip onu almak istedi, ama komisyoncunun meyhane barında oturmadığını görüp koştu. Komisyoncuyla meyhanenin önünde çarpışınca kendisine suikast hazırlanıyormuş duygusuna kapılıp dehşet duydu.

İzlemeğe devam etti komisyoncuyu. Fewkoombey, bu işi kendisinden başka iki kişinin daha yaptığını açık seçik anlamıştı artık. Birbirlerinden ayrı yürüyorlardı, ama sokak tenhalaşır tenhalaşmaz çıkıyorlardı piyasaya.

Fewkoombey'in bıçağını yitireli komisyoncuyu öldürmek için hiçbir olanağı kalmamıştı. Ama düşünmüyordu bunu. Yürüyor ve kendi kendine konuşuyordu.

«Fewkoombey, sizi kovmak zorundayım.» diyordu kendi kendisine.. «Artık ihtiyacım yok size. Bana, artık ne yapayım peki, diye sorabilirsiniz. Size, bilmiyorum, diye cevap vermek zorundayım. Olanaklarınız çok kısıtlı. Bana gelmeden önce dilenciliği denemiştiniz. Kendi kendinize, bacağınızı yitirmiş olduğunuzu, bu bacak olmadan kendinizi besliyecek bir iş bulamıyacağınızı düşündünüz. Bütün hamalların, komilerin, arabacıların, ayak uşaklarının, ne bileyim yayaların, sizin artık eşya taşıyamaz,

eşya kaldıramaz, araba kullanamaz durumunda oluşunuz karşısında ezilip ekmeklerini kaderin sillesini yediğiniz için, sizinle paylaşacaklarını bekliyordunuz. Ne yanılgı! Sizin durumunuzla ilgili olarak herhangibir şey söylemeği zahmete ya da kötülüğe değer bulurlarsa, söyleyecekleri nedir biliyor musunuz? Ayrılıyor mu? Birinin ayrılıp birinin kalması neyi değiştirir ki? Yine de yeterince boşluk olmaz. Eğer bini ayrılsa, yine neyse. Bize ekmek verenler dört bir yana eşya taşıyacak biri olup olmadığını sormak durumundalar mı ki? İnsanlar çalışma süresinden koparmak için ne yapmak gerek biliyor musunuz? Çok şey Fewkoombey. Birçok adam bu işle uğraşıyor. İnsan eşya taşımak arzusuyla değil, taşımamak arzusuyla yaşar, işe kışkırtılmak, yalvarmak, para ödemek gerekir bir çoğuna. Ama bunun için, mutlaka az sayıda olmak zorundayız. Yeterli sayıda olduğumuz zaman rezâlet başlar. Şimdi dışardasın dostum. Doğrusu da bu. Böylece biraz çekilebilir olmaya başlıyorsun. Çok sempatik değil ama! Bundan şu sonucu çıkarabilir miyiz Fewkoombey? Size duyulan sempati sizi öylesine sevindirmeli ki sesiniz çıkmadığı zaman sizi izlemek zorunda kalmayalım. İçinde bulunduğumuz durumda da bundan fazlasını beklemeyin bizden. Ama size acımamızı istiyorsanız o zaman iş değişir. Ne akıl! Köprüden geçenler size acısınlarmış! Bu pişmiş, katılaşmış, her türlü sefâleti (bu arada sizinkini de) görmüş insanlar! Gerçek bir katılaşma ve pişkinleşmenin ne pahasına olduğunu biliyor musunuz? Doğuştan olmaz bu, öğrenilmek gerekir. Şu çiğneme makinalarına bakın! İsterseniz aynada kendinizinkine de bakın. Bu çenelerden dörtte biri yemekleri çiğnemeğe yeter. Ama çiğnemeden önce ısırmak gelir. Bu çiğneme makinalarından acaba kaçta kaçı, kurbanı yere yıkacak, onunla başedecek, onu öldürecek gerçek ısırmanın üstesinden gelebilir? Çok azı bayım, çok azı. Sizin bacağınız yok! Başka sunacak bir

şeyiniz yok. Açsınız! Hepsi bu mu? Çok ayıp! Bu, birinin sokak ortasında tek ayak üstünde durarak ilgiyi çekmeğe çalışmasına benzer. Böyle binlercesi var. Çok başka şeyler sunmak gerekir. Çok mutsuzsunuz. Siz daha mutsuz olanların acısını çekiyorsunuz. Bu sizi rekâbetle başedemez durumda bırakıyor. Rekâbet bayım! Eğer bilmek istiyorsanız, uygarlığımızın temeli burada. En beceriklilerin seçilmesi. İlerleyenin belirlenmesi. Geçecek biri olmazsa ilerlediğiniz nasıl belirlenecek? Böyleleri var çok şükür. Varlar ki geçilebiliyorlar. Bu dünyadaki bütün canlıların gelişimini sadece rekâbetle açıklayabiliriz. Yoksa niye gelişilsin? Solucanla rekâbet edilmiyecekse maymuna ne gerek var? Görüyorsunuz, sizin bacağınız eksik! Bunu ispatlıyabilirsiniz gerektiğinde (ama sizden bu delili almaya hazır olan başkasının varlığını unutmayın, bunu düşünmediniz değil mi?) Fakat öteki bacağınız yerinde buna karşılık. Kollarınız, başınız. Yok yok sevgili dostum, bu kadar kolay değil, öyle hemen sıyıramazsınız. Sizinki tembellikten, kötü ırklı olmaktan, yozluktan başka birşey değil. Aslında zararlı bir yaratıksınız. Size yararı olmadığı halde, varlığınızla, başkalarını, daha işe yararları, daha sefilleri zarara uğratıyorsunuz. Çok mu yoksul var? Nasıl mı yardım etmeli? Nereden mi başlamalı? Çok basit: felâketler çoğaldıkça, onlarla ilgilenmenin gereği o kadar azalır. Heryerde var nasıl olsa. Tabiat bu. Dünya böyle, ağaç nasıl yeşilse dünya da fena. Hadi yallah!»

Hava kararmıştı.

Asker kendi kendisine konuşurken öfkelenmişti. Bir sokak köşesinde, komisyoncuyu nasıl haklıyacağını düşünmeğe başlamıştı. Bu anda, bulunduğu köşeden, sıska birinin çabuk adımlarla komisyoncuya yaklıştığını ve bir

kum torbası ya da ona benzer ağır bir şeyle başının arkasına vurduğunu gördü. Fewkoombey ürktü. Aynı anda yerdeki doğrulup yolun kenarındaki evin duvarına doğru sürünmeğe çabaladı, amacı duvara dayanmaktı.

Asker bir kaç dakika olayı seyretti, sonra hâlâ sürünmekte olanın yanına vardı.

Yavaşça, ceplerini arandı, sonra pantalonunun arka cebine baktı. Ama umduğu gibi bıçağını bulamadı. Şaşkın bakışlarla boş ellerine baktı. Sonra, duvara dayanarak ve yerde sürünen adama soğuk bakışlarla bakarak tahta bacağını çözmeğe çabaladı. Bacağı vücuduna kayışlarla bağlıydı, ama sonunda çıkarmağı başardı. Bununla çevresine bakamayan adamın sırtına ve başına vururken, ve bir yandan da sağlam bacağı üstünde hoplarken hep bacağını çıkarmakta çektiği sıkıntıyı düşünüyor ve: Allahın belâsı bacak! diye söyleniyordu.

14

GÜÇLÜ OLAN SAVAŞIR

Beery Polly'nin pembe boyalı yatak odasının kapısını açıp babasının kendisiyle konuşmak istediğini haber verdiğinde Polly annesiyle bebek çamaşırı dikiyordu.

Elinde iğne iplikle aşağı indi.

Bay Peachum dışarı giysilerini giymişti ve kızına kısaca, onunla birlikte U-Dükkânlarını dolaşmak istediğini söyledi.

Old Oak sokağından aşağı şehrin merkezine yürüdüler. Güneşli bir sonbahar günüydü. Ağaçların yaprakları sararmıştı. Kanalda kestaneler yüzüyordu.

Kızıyla konuşacak bir şeyi olmadığı için Peachum konuşmuyordu. Ama Polly bu ikili gezintiyi mutlu bir işâret saydı. Bu yoksul mahallede bile, altın sonbahar havası dostane bir duygu verdiğinden neşesi yerindeydi.

O'Hara'dan bir haber alamamıştı. Coax ise Old Oak sokağında görünmemişti bir daha. Babası çok sâkin görünüyordu. Hafif bir gevşeme olmuş gibiydi herşeyde.

Back sokağında ilk dükkâna girdiler. İri bir kadın mutfak eşyaları ve âletler satıyordu. Polly'yi tanıyordu, bu nedenle suratsız bir biçimde de olsa Peachum'un sorularına cevap verdi. Çok az mal geldiğini anlattı. Eğer kocası yanısıra bahçe âletleri ve lâmba onarımı gibi işler ve demir işçiliği yapmasaydı çoktan açlıktan ölürlerdi. Ama onlara şimdi sürekli ve düzenli olarak demir dövme âletleri gönderileceğine söz verilmişti.

Kirâyı yalnız ödüyorlardı ama hep de gecikiyorlardı. Dükkânın ilk sahipleri değillerdi, kendilerinden önce başkaları yönetmişti dükkânı. Kendilerinden sonra gelen dükkân sahiplerinin kira borçlarını ödemeleri için dükkânın döşemesini devretmişlerdi eskiler.

«Başta her iş zordur», diye açıkladı Polly babasına, yollarına devam ederlerken. «Dükkanların hepsinin geçmişi en fazla altı ay. Mac'ın tutuklanması da bu adamların felâketi oldu. Ama işler daha iyiye gidiyor. Dayananlar yeşil birer tomurcuk açacaklar.»

Peachum cevap vermedi.

Sokakları konuşmadan geçtiler.

Bundan sonra uğradıkları dükkânın bitişiğinde bir ayakkabı tamircisi vardı. Yarım düzine çocuk vardı, ortada, büyükler yardım ediyorlardı.

Anlattıklarına göre yeterince deri gönderiliyordu kendilerine, şimdilerde de. Başka dükkânlara mal gönderimi yapılmadığı o kötü günlerde de kendilerine az da olsa deri verilmişti. Ama derinin büyük bir kısmı bozuk çıkıyordu, oysa onlar derinin bütün yüzeyini ödüyorlardı, böylece ödemiş oldukları deriyi atmış oluyorlardı.

Ayakkabıcı hasta olmuştu. Ayrıca çalıştıkları delikte bütün gün elektrik yakmak zorunda kaldıklarından çok fazla elektrik ödüyorlardı.

«Yine de fabrikada çalışmaktan daha iyi.» dedi kadın. «Oralarda hiç kazanç yok.»

Peachum başını salladı ve pabuç fiyâtlarının mal gönderen firma tarafından mı konduğunu sordu.

Cevap evetti ve çok düşüktü bu fiyât.

Yeniden sokağa çıktıklarında Peachum, «Ödeme yapıyorlar mı?» diye sordu.

Polly, dükkân sahiplerine ancak borçlarını ödedikleri zaman yeni mal gönderildiğini sandığını söyledi. Hiç lâf etmediği için, babasının dükkânları beğenmediğinden korkuyordu.

Üçüncü dükkânda soru sormadılar, çünkü dükkân sahibi derhal doklardaki huzursuzluktan konuşmağa başladı.

«Bu komünistler» diye başladı söze, «Bunların hepsini asmalı. Sanki fabrikadan hediye geliyormuş gibi camlarını kırıyorlar adamın. Bizim biraz da bir şeyimiz olduğu, kendilerinde hiç bir şey olmadığı için kıskanıyorlar bizi. Kendileri bir şey becerememiş oldukları için kimse bir şey beceremesin istiyorlar. Bütün işbilirlik dursun ve daha iyi olan düzensiz olandan farklı olmasın istiyorlar. Gerçek anarşistler bunlar! Burada da var bunlardan. İçmiyorlar, ama daha kötü şeyler yapıyorlar. İnsanın herşeyine el koymak istiyorlar, ellerinden gelse altımızdaki iskemleyi çekip alacaklar. Sanki başımızda yeterince belâ yokmuş gibi. Şu Bay Macheath şu Aaron yahudisiyle ortak olmayacaktı. Başına daha ne işler açacak o herif.»

Bu konuşma sırasında Peachum çevresine bakındı. Kabaca yapılmış camlı kutularda saatler vardı. Özellikle çalar saatler. Trikotaj ve tütün de vardı. Kapıda: «Çeşitli Mallar» yazıyordu.

Dükkân sahibi karıkocanın sağlıksız bir görünüşleri vardı. Adam bu dükkânın üçüncü sahibi, kendi ayakları üstünde durmaya çalışan üçüncü kişiydi. Kendisinin ve karısının görünüşlerine bakılırsa bu istekleri zor gerçekleşiyordu.

Adam ezik bir kişiliğe sahipti ve bu kişiliği görünüşüne hiç uymuyordu. Kadın susuyor ve karanlık bakışlarla bakıyordu.

«Bütün dükkânlar bunun gibi» dedi Polly sokağa çıktıklarında, «başka dükkân görmek istiyor musun?» Atlı tramvayla bir süre daha dolaşıp bazı dükkânlara daha uğradılar. Peachum bunlardan birinin önünde durdu ve anlaşılmaz bir yüzle kaldırıma bakmağa başladı. Dükkân sahibi, kaldırımın üstüne tebeşirle şık giyimli bir adam resmi çizmiş, yanına da reklâm fiyâtları yazmıştı. Bu tekniği Peachum biliyordu.

Sarı saçlı, genç bir adam, elbiseler asılı bir tezgâhın arkasından şunları söyledi: «Biliyor musunuz burada para kazanılıyor! Kâr çok. Daha ucuz mal alabilir ve daha pahalıya satabilirsek, bir de daha büyüklerin rekâbetinden yakamızı sıyırabilirsek fena bir yaşama olmaz. Herşey bir yana, sabah 5'te kalkıyor akşam saat 10, 11'den önce yatağa giremiyoruz. Bu sonuç olarak bir işe yaramalı, öyle değil mi?»

İçeri girdikleri başka bir dükkânda ise taşınılıyordu.

Taşınan insanlar son ana kadar oyalanmışlardı. Şimdi çocukları ve eşyalarıyla kireç badanalı dükkânın içinde duruyorlardı, yeni kiracılar ise mallarını kaldırıma yığmışlardı.

Çocuklar ağlaşıyor ve canı sıkkın ana ve babalarından tokat yiyorlardı. İri kıyım, sâkin insanlar olan ve çocukları da ağlamayan yeni kiracılar içeri girdiler. Kadın havagazı masrafı ve odaların duvarlarının nemli olup olmadıkları konusunda bir yığın soru sordu. Taşınanlar sövüyorlardı ve yeni kiracılar sıkılmışlardı .Soru sormakla hatâ yapmışlardı ve artık başka bir şey dinlemek istemiyorlardı. Ama aile boşalmıştı bir kez ve ağzına geleni söylüyordu.

«Söylediklerini ciddiye almamak gerekir» dedi yeni

kiracı Polly'ye ve babasına hafif kızarmış bir yüzle. «Acılılar, şimdi kendilerinden başka herkesi felâketlerden sorumlu tutuyorlar.»

Ama kadın aşağılayarak şunları söyledi:

«Bunlar fabrika işçisi. Dokuma tezgâhlarına, Lancashire'ye gidecekler. Böyle insanlar serbest hayata atılmamalılar hiç. Fabrika onlar için biçilmiş kaftan.»

Ama o da taşman kadının kendisine gösterdiği duvardaki büyük ıslaklığa düşünceli bakışlar fırlatıyordu. Evi kiraladıklarında bu lekenin önünde büyük bir dolap duruyordu.

Polly ile babası, ortalık yatışmadan uzaklaştılar oradan. Geri döndüler.

Polly anlamı kalmadığını düşünerek, konuşmuyordu. Ama evlerine dönmeden önce, bu insanların hiç olmazsa serbest olduklarını ve buna önem verdiklerini söyledi. Bunlar başlarında kimseyi istemiyorlardı. Gece yarılarına kadar çalışmayı yeğ tutuyorlardı.

Babasının kendisini dinleyip dinlemediğinin farkında değildi.

Oysa çok iyi dinliyordu babası.

Ertesi gün Peachum Millî Kredi Bankasına gitti. Orada saatlerce oturup Miller'le hesap yaptı. Macheath'le Aaron'un aralarındaki ilişki hakkında çok az şey biliyordu Miller. Ama Peachum bankayı sadece damadının kurtarabileceğini anlamıştı.

U-Dükkânlarının yönetimi Peachum'un üstünde iyi bir etki bırakmıştı. Örgütlenme kötü değildi. Bu yönetimle bu insanların sırtından çok para kazanabilirdi.

Polly, dükkânların yoksulluğundan babasının rahatsız olacağını boşuboşuna kurmuştu. Oysa babası, yoksulluğun, zenginliğin başka bir yüzü olduğunu biliyordu. Birilerinin yoksulluğu olmadan ötekilerin zenginliği ne demekti?

«Dünya düzelticilerle iş olmaz» derdi sık sık. «Gazetelerde, yoksul mahallerinin insanlara yaraşır yerler olmadıkları, sağlığa zararlı oldukları hakkında kopartılan yaygaraları hatırlıyorum. Bütün mahalleyi yıkmışlar ve içinde oturanları Stokton-on-Tyne'daki güzel, sağlam evlere taşımışlardı. Tam istatistikler tutuldu ve beş yıl sonra tâbelâlara bakıldığında ölüm oranının gecekondularda % 2, yeni evlerde ise % 2,6 olduğunu görülünce herkes şaşırdı. Yeni evler haftada 4-8 şiling daha pahalıya geliyordu ve kiracılar bu paraları yiyeceklerden kısmak zorunda kalıyorlardı. Tabiî bizim dünya düzelticileri ve insanseverler bu konuyu düşünmemişlerdi!»

Damadının yeteneği Peachum üstüne etki bırakmıştı. Sözleşmelerden sık sık başını kaldırıp boş gözlerle Miller harebesine bakıyor ve düşmanlığının kuşaklar arasındaki alışılmış çekişme olup olmadığını düşünüyordu. Damadının değerini bilememiş, onu sadece bir soyguncu yerine koymuştu. Oysa çalışkan ve ileri görüşlü bir iş adamıydı.

Hemen o gün, öğleden sonra, Peachum avukatı Walley'i evinde ziyaret etti.

İkisi, tavanları alçıdan zengin süslerle dolu, ekzotik halılarla kaplı, iyi döşenmiş büyük bir salonda görüştüler. Bir köşede, kocaman bir yazı masasının hemen yanında, gri emaye bir madeni vazoda, etli yaprakları olan bitkiler vardı.

«Boşanma hikâyesi için mi geliyorsunuz?» diye sordu Walley, soğuk bir biçimde. Bu dâva konusunda içimin rahat olmadığını açıkça söyliyeyim. Bay Macheath'in zina işlediği kesin ve kendisi kabul ediyor bunu. Eğer yanlış öğrenmediysem, kızınızın zina tanığı olarak iş ortaklarınızdan biri olan Bay Coax'un gösterilmesi, tabiî, bir bahane olmakla birlikte korkarım ki bu nedenle bir yığın kirli çamaşır dökülecek ortaya.»

«Bay Coax'ı tanık olarak kim gösterdi?» diye şaşkınlıkla sordu Peachum.

«Bay Macheath, birkaç gün önce.»

«Öyle mi» dedi Peachum, yavaş bir sesle. «Ama bay Coax iki gündür ortalarda yok. Evvelsi gün evine dönmemiş. Birlikte oturduğu kızkardeşi oldukça meraklanmış. Ne yazık ki münâsebetsiz insanlarla biraraya gelmesine yol açan bazı kötü eğilimleri var, bu da ortalarda görünmemesi hâlinde akla en fena ihtimalleri getiriyor. Başka türlü söylemek gerekirse, Bay Coax'u artık düşünmek zorunda kalmıyacağınızdan korkuyorum.»

«Ah» dedi Walley sadece. Karşısındakine iyi anlamamışcasma dikkatle bakıyordu.

«Bay Coax'la bütün iş ilişkilerimi kesmiş durumdayım.» diye sözlerini sürdürdü Peachum. «Southamtonı'da aramızda öyle bir olay geçti ki gözlerim açıldı. Gözlerimin önünde olan miğde bulandırıcı ve iğrenç sahneleri anlatmak istemiyorum. Ama o andan sonra bu adam benim için ahlâk açısından bitmişti.»

Sonra Coax konusunu bir yana bırakıp kızının kendisine Macheath'tan bir çocuğu olacağını söylediğini ve bunun herşeyi temelinden değiştirdiğini söyledi. Artık bir boşanma söz konusu değildi.

Avukat çok rahatlamış görünüyordu. Peachum kuru bir tonla konuşmayı sürdürdü. Damadının dâvasının durumu ve gelişimi üstüne sorular sordu. Dâvanın olumlu bir biçimde sonuçlanmasını istediğini duyurdu.

Avukat bıçak biçimindeki bir mektup açacağıyla oynuyordu.

Bay Peachum, dedi, «beni assanız da damadınız bu işten temiz çıkacak. Üstünde bir şüphe izi bile kalmıyacak. Buna güvenin. Olay saatinde nerede olduğu biliniyor.»

«Güzel» dedi Peachum ve kalkmak istedi.

«Yeterli değil.» dedi Walley kızgın. «Katil bulunmadan damadınızın serbest bırakılması çok zaman alır. Olay saatiyle ilgili delil önce incelenir. Hayır, sevgili Peachum, bizim de biraz yardımcı olmamız gerekiyor.»

Arkasına yaslandı ve ellerini göbeğinin üstüne kavuşturdu.

«Sevgili Peachum» dedi yayılarak. «Durumun, bayan Swyer'in ölmesine sebep olan olayın tam bir açıklığa kavuşması sizin de işinize gelir. Sanıyorum ki, sırasında. Büyük jüri önünde Swayer'in ölmek için bir katile ihtiyacı olmadığını, durumun intihar edecek kadar kötü olduğunu iddia eden avukatın adı White'dı.

Walley giderek daha yavaş konuşuyordu. Kemikli elleri dizleri arasında oturan Peachum'dan ötelere bakıyordu. Belirli bir hareketle sözlerini sürdürdü.

«Ne yazık ki» dedi sözlerinin üstüne basarak, «bu çözüm yolu, ortaya çıkan gerçeklerin ışığında ayakta kalamaz.»

Walley ayağa kalkmıştı. Çene kuvvetinin ona verdiği büyük adımlarla kalın halının üstünde gidip gelmeğe başladı.

«Bay Peachum» dedi anlamlı ve yürümesini sürdürerek, «Mary Swayer»in yanında, son zamanlarda, durumu belki ondan da kötü olan biri vardı, Fewkoombey adlı bir asker. Büyük jüri onu tanık kürsüsünde gördü. Sözü geçen akşam Bayan Swayer'in yanında olduğunu ve onu lokantaya kadar geçirdiğini söyledi.»

Avukat soluğunu tuttu. Peachum'un önünde durdu, ona keskin bakışlarla baktı ve şunları söyledi:

«Burada, ölüyü son gören biri konuşuyor ve kimse en yakın ihtimâli düşünmüyor. Aşağı sınıflardan gelen tanıkların gözlerini, kendilerinden yukarı sınıflara duydukları nefret böylesine kör ediyor. Kendi başına hareket edemez duruma gelmiş olan bahtsız Swayer «Ayna»

gazetesi yazı işlerine de bu Fewkoombey'le birlikte gitmişti. Deliler, var, elde delilller olmalı, onun bahtsız kadın üstündeki şeytâni kudretini belirleyen komşu ifadeleri falan. Swayer'in kocası, kendisi gibi bir asker, yâni dostu savaşırken, çocukların gözü önünde onunla ilişki kurdu. Bay Macheath'ın en aşağı düzeydeki işçisine bile gösterdiği dostluk ve babaca ilgiyi sezince, bu az raslanır imkânı kullanmak için kadını gece gündüz zorlamıştı. Bir utanç duygusuyla, aslında eskiden dürüst ve doğru bir kadın olan maktûl, büyük tüccâra şantaj yapmayı kabul etmemiştir, bu onların bir gece kavga etmelerine yol açmış olabilir... Şöyle ya da böyle, elimizde, adı geçen gecede Fewkoombey'i dokuzu çeyrek geçe sularında oralarda yürürken gören bir liman işçisi tanık var Bay Peachum! (Avukat sesini yükseltti) İyi durumda bir bankacı olan Macheath'in küçük esnaf Mary Swayer'i öldürmüş olabileceğine imkân vermeyen düşünce zinciri, sonunda, olanaksız, mahvolmuş eski bir asker olan Fewkoombey'in bu suçu işlediği kanısına varır. Bu bir insanın düşünce düzeyinin vardırdığı tabiî sonuçtur. Eğitim görmüş, geniş görüşlü insanları en soylu davranışlara iten savaş, eğitilmemiş, düşkün insanlarda en aşağı güdüleri uyarır. Kazanç hırsı kışkırtır onları. Her türlü kazanç. Salt öldürme zevki onları insan öldürmeğe itiyor. Bizim kültürlü sınıfımızdan olanları belirliyen, kendisini sürekli geliştirmek ve ilerletmek arzusu, yükselme hırsı, açık bütün güçleri uyandıran rekâbet, böyle bir adam için söz konusu değildir. Aldığı sınırlı okul bilgisi de onu yeterince etkiliyemez, onları okula çeken çoğunlukla sıcak sobadır, ya da üstlerine yağmur gibi yağan tokatlar. Para kazanmayı beceremez, bunun için fazla dar kafalı ve dar görüşlüdür. Bir şey kazansa da onu elinde tutamaz. Askerlikten eline geçen emeklilik ikramiyesi de su gibi avucundan akar. Kısa bir süre sonra elinde hiçbir şey kal-

maz. Siz bay Peachum, cebinde bir şey olmayan biri için Londra'nın bir çocuk bakım yurdu olmadığını herkesten daha iyi bilirsiniz. Dilenmeği dener. Yeterince sempatik olmadığından olacak, bunu beceremez. Artık, en ufak bir para kazanma umudunun ondaki bütün kontrolleri hiçe indirdiği bir durumdadır. Bir kaç şilin için adam öldürebilir! Armağanlarını eşit olarak dağıtmayan tabiatın ve eğitimin suçunu inkâr etmiyoruz.

Avukat bir an, tavandaki kristâl avizeye baktı.

«Sizlerin bana şu karşılıkları verdiğinizi duyuyorum.» diye hafif bir sesle devam etti. «Swayer, yoksul bir insandı, yanında birkaç penny'den fazla para yoktu. Ama ben size, acıması gereken bu adamın hareketlerini zorlayan nedenleri sergilemiştim. Ayrıca bu adam bir kaç şilin için de bunu yapmış olabilir. Bu da mümkündür, bu bile. Birkaç kuruş için bir insan hayatı mı? Böyle şey olabilir mi? Baylar! (Kendi sözlerinden kendi etkilenen avukat evinde olduğunu unutmuştu). Şehrimize fırlatağımız bir bakış, bizi bu dehşet verici, inanılmaz gerçekle karşı karşıya getirecektir bu mümkündür! Baylar sizler için bir kaç kuruş nedir ki? Hattâ bir kaç pound. Kaç paraya sizler... düşünce zincirini geliştirmek istemiyorum. Köprü altında geçirilen bir gecenin ne olduğunu biliyor musunuz? Bunu açıklamak istemiyorum.»

Avukat parmakları açılmış elleriyle iskemleye dayanarak duruyordu. Peachum'dan iki adım uzaktaydı, ona yukardan bakıyordu, sâkin, ama biraz dalgın bir edayla, harika savunmasının anısını beynine nakşedercesine bitirdi sözlerini:

«Son sözlerim şunlar: Mary Swayer'i intihara götürebilecek olan maddî olanaksıklıklar, maddî durumu daha kötü olan Fewkoombey'yi cinayete itti. Bir suç için suçlu arandığı zamanlar hep sorarım kendime: Kim bu

suçu işlemeğe ihtiyâç duymuş olabilir? Kimin ihtiyacı varsa sayın baylar, o yapmıştır!»

Yoksulluk konusunda uzman olan Peachum'de onu baş sallayarak dinledi.

BATI HİND DOKLARINDAKİ KAVGA

Fırtınalı gecede, kabarmış denizde,
Gemi direniyor son gücüyle,
Çanlar niçin çalıyor ürpertiyle?
Orada belirdi dalgalar;
Herkes yerinde, emre itaatkâr,
Denizle vatan için savaşanlar,
Ölümü, önden arkadan kovalayanlar,
Korkusuz ve cesur, hepsi burdalar,
Güvertede çalıyor şimdi çanlar,
Savaş boşuna, gemi su alıyor,
Hazır ol komutu veriliyor,
Sonsuzluğa yelken açılıyor!
Tanrı bizimle!
Uykuya yatacağız denizin dibinde.
Tanrı bizle!

(Gemicinin Kaderi)

Coax, öldürülüşünden üçgün sonra kızkardeşi tarafından Poplar morgunda bulundu. Basın, komisyoncu William Coax'un ölümünü kamu oyunu hergün daha çok uğraştıran dok işçilerinin grevine bağladı.

Şöyle yazıyordu gazeteler:

«William Coax'un vatanı uğruna öldüğü konusunda hiçbir kuşku yok. Bütün politik soruşturmalar grev yapan işçilerin adam öldürmeye kadar gittiklerini gösteriyor. Coax, hükûmetle birlikte Kapstadt'a asker sevki için yük gemisi bulmağa çalışıyordu. Eğer hükûmet, kendi-

siyle birlikte vatan için çalışanları korumak gücünde değildi, bundan sonra hiç bir iş adamı onlarla iş yapmaz. Bu değerli adamın, emekli askerlerin güzel bir gösterisiyle şöyle ya da böyle ilgili olarak gözlerini hayata yumması çok üzücü bir olay. Aynı Salı günü, yüzlerce sakat esker, Mafeking'de kuşatılmış olarak takviye kuvvetlerini bekleyen İngiliz askerlerinin, sorumsuz grevleri yüzünden, mahvolmalarına yol açan dok işçilerine karşı miting yapmışlardı. Bilindiği gibi grev birkaç kuruş daha fazla ücret için yapılıyordu. Grev yapan işçilerden hiçbiri, haftada bir kaç kuruş fazlasıyla bir çift pabuç alamaz. Vatan güç durumdayken, onlar vatanın çıkarlarını yok pahasına, şantajcılara da yararı olmayan bir hiç adına tehlikeye atmışlardır. Sanayiimizin en iyi kafaları tüketim masraflarının en aza indirilmesi için çalışıyor. İşte bugünlerde, çok ilgi çeken bir dava, ticâret dünyasının, hayatî ihtiyâçları en ucuzuna satabilmek amacıyla ne kurbanlar verdiğini kamuoyunun gözleri önüne serdi! Chreston Dükkânları bütün güçlerini tüketerek fiyatları indiriyorlar, Aaron Dükkânları da indiriyorlar fiyatları ve ünlü U-Dükkânları sistemiyle birleşmiş düzinelerle küçük dükkân sahibi ve usta da indiriyorlar fiyatları. Halkın bir kısmı, sâdece kendi haklarını düşünürse bu nasıl mümkün olur? İşçilerin öteki sınıftakiler gibi çalışmalarının karşılığını istemeğe hakları olduğunu kimse tartışmıyor. Ama burada hakkını almak için kulanılan yollar hiçbir şekilde anlaşılır gibi değil, hele İmparatorluk varolabilmek için savaşır, herkes de bu uğurda kurban vermek zorundayken. Hükûmetin şimdi işe el atması bekleniyor. Tüccâr William Coax'un öldürülmesi İngiltere'nin nereye geldiğini gösteren bir işarettir.»

Hükûmetin görevini anlaması için daha nice olaylar olması gerekti.

Gemi Nakliyat Şirketinin başkanı olarak Peachum

siyle birlikte vatan için çalışanları korumak gücünde değildi, bundan sonra hiç bir iş adamı onlarla iş yapmaz. gazetelere demeçler verdi. Yeri doldurulamıyacak iş ortağının ölümü için Şirketin duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Ölünün yüksek vatanseverlik değerlerini de övdü.

Peachum, Coax'un bulunması ve gömülmesi için geçen zamanda kendini tümüyle gemi işine verdi.

Coax'un kızkardeşi için, geriye kalan kâğıtları gözden geçirdi. 12.250 pound'luk yüzde hakkından sözetti kıza kâğıtlar arasında bulunan, Gemi Nakliyat Şirketinin iç işleriyle ilgili, Şirketin iki ortağının imzalarını taşıyan belgeyle Southampton gemilerine ilişkin teklifi yanına aldı.

Ayrıca, Gem Nakliyat Şirketi için gerekli olan eski gemilerin alım ve satım kâğıtlarını da aldı.

Sonra kâğıtlar arasında akıl durdurucu yeni bir belge, yeni bir hükûmet sözleşmesi buldu. Bu sözleşme yeni Southampton gemileri hakkındaydı. Coax Gemi Nâkliyat Şirketi sayesinde böylesine iyi durumda olan üç gemiye sahip olunca onları hükûmete sunmakta tereddüt etmemişti.

Bu işten edinilecek kazanç 120.000 Pound'u bulacaktı. Peachum'un gözü karardı.

Bir an kalbi duracakmış sandı.

Kapısı yarı açık olan yan odada, Polly Coax'un kızkardeşiyle oturuyordu. İki kadın yas giysileri dikiyorlardı. Peachum dakikalarca bir bardak su isteyip istememek için kendisiyle savaştı. Bayan Coax'un bundan bir anlam çıkarması tehlikesi çok büyüktü. Bunlar hayatının belki de en trajik anlarıydı. Bu anların içinden zafer kazanmış olarak çıkıyordu. Zorlukla nefes alarak ve her an yıkılmaktan korkup ellerini deli gibi çarpan yüreğinin üstüne bastırarak bir yudum su içmekten vazgeçmeğe karar verdi.

Görünüşü yeniden normalleştiğinde, —yüzünü kitap

dolabının aynasında kontrol ediyordu— duygulu sözlerle Polly'den ayrılıp Bahriye Bakanlığına gitti. ,

Hale'yi Orada her iki hükûmet sözlemesini kendi üstüne geçirmesi için zorladı. Bunun için, Coax'ın kendisine vermiş olduğu bin pound'luk avansla ilgili senedi hükûmete vereceği tehdidi yetti.

Hak, eski arkadaşının ölümünden, kendi ifadesiyle, hiç aşamıyacağı bir üzüntü duymaktaydı.

İlk gemi ticâretinden Peacmun'un kazancı 20.000 pound'du.

Gemi Nâkliyat Şirketi ortaklarıyla yapılan hesaplaşma sonucu:

Aralarından biri ölmüş olan yedi ortak, (ölen ortağın hissesini sağlığında Peachum üstüne almıştı), üç eski gemi, bu gemilerin tâmiri, rüşvet paraları, Coax'ın yüzdesi ve üç yeni gemi için (bunların üçüne 38.500 Pound ödenecekti) toplam olarak 77.450 pound masraf yapmışlardı. Buna karşılık kazanç hanesinde, hükûmetin ödediği 49.000 pound vardı. Peachum, masraf hanesinden, iddiasına göre Brookley-Brookley firmasına sattırdığı eski gemilerden alınan 2.100 pound'u düştü. Crowl, kaybettiği paranın 4/5'ini ölmeden önce gözden çıkarmıştı.

Ayrıca, Southampton gemilerinin gerçek fiyatı, Peachum'ın belgelerden çıkardığına göre, 30.000 pound'du. Coax'un ölüsünü yakma töreni bitince, şehrin kenar mahallelerinden evine dönerken, curcunalı geçen günlerden sonra ilk kez, kendisini düşüncelerinin akışına bıraktı.

«Çok tuhaf» diye düşündü. «karmaşık ticâri işler, eski çağlardan kalma yollarla çözümleniveriyor. Eski insanların, düşmanlarını topuzla yola koydukları zamanlarla çağımız uygarlığı arasında büyük bir başkalık yok. İş, sözleşmeler ve hükûmet damgalarıyla başladı, ama işin sonunda yine de bir soygun cinâyeti gerekli oldu. Oysa

özellikle ben, cinâyete ne kadar da karşıyım! Ne iğrenç bir barbarlık! Ama ticâret bunu gerektiriyor. Bunsuz olmuyor işte! Cinâyet işleyen cezâlandırılıyor, ama insan cinayet işlemeyince de daha beter cezâlarla karşı karşıya kalıyor. Örneğin Crowl'un kaderine bu gemi işindeki tutumu yüzünden ölmek düştü. Beni ve ailemi tehdit eden sefâlet hapishaneye düşmekten daha az kötü değil. Buralardaki evlerde yaşamak müebbed hapisten de beter. İnsan eğiltildikçe vicdânı da hassaslaşıyor, Coax'ın hayali hem benim hem de onun kâtili olan Fewkoombey'in gözü önünden uzun bir süre gitmiyecek, bu muhakkak - Ama ne eğitim, ne iyilik, ne de insanlık tek başına şu ya da bu biçimdeki ölümü uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak için yeterli değil; onunla edinilen kazançlar çok büyük, ondan vazgeçmenin getirdiği zararlarsa çok fazla. Bu Coax öldürülmekle birlikte aslında tabii bir biçimde öldü. Yaşasaydı herşey mahvolacaktı. Şimdi öldü ve nerdeyse herşey iyiye gidecek! Tabiî ki cinâyet son, en son çâre olmalı. Ama yine de başvurulabilir bir çâre. Sadece ticâret yapmak zorunda kaldığımızı bir düşünsek!»

Ertesi sabah, yeniden doklara gitti. Orada durum kötüydü. İş başında bir düzine işçi ya vardı ya da yoktu. Kimsenin iş başı yapmaması için gemilerin başında bekleyen gözcü işçilerin düşmânca tavırları onu dehşete düşürdü.

«Heryerde vahşet ve zorbalık» dedi acı acı bazı adamlarına. «Anladık, benim ödediğim paraya çalışmak istemiyorlar, peki ama niçin bu paraya razı olanların çalışmasına engel oluyorlar? Aileleri açlıktan öldüğü için çalışmak isteyenlerin ekmeklerine niçin engel oluyorlar? Herkes istediğini yapmakta az çok özgür olmalı.»

Peachum ne yapacağını bilemiyordu.

Tam bu zamanda kızıyla damadı şaşırttılar onu.

Coax'un ölüm haberi Peachum ailesi içinde garip bir hava yarattı.

Polly çok sinirliydi, Coax'un kızkardeşini teselli etmekten ve komisyoncunun cenâze işlemleri için gereken konularda ona yardımcı olmaktan memnundu. Bu işlerle uğraşmak ona huzur veriyordu.

Doklardaki grevle ilgili olarak, gazetelerde gördüğü haberler, babasının içinde bulunduğu zorluklar konusunda gözlerini açmıştı. Anası kanalıyla babasına, çalışmak isteyenleri korumak için adama iftiyâcı olup olmadığını sordurdu. Kocası isterse emrine bir kaç adam verebilirdi.

Bayan Peachum kocasına, «Bu günlerde karşılaştığı acılar gözlerini, başkalarının dertleri konusunda açmış gibi. Sana yardımı dokunup dokunamıyacağını bilmek istiyor.» Peachum önce, «O herif bu şehrin en büyük dolandırıcısı.» gibi cümleler mırıldandıktan sonra, kızına, bu konuda Beery ile görüşmesi haberini gönderdi. Anası da kızına babasının cevabını iletti. Polly konuyu kocasına açtığında, «Servet söz konusu olduğu zaman nefretin sesine kapılmamalı» diye cevap verdi Macheath. «Duygusal yönden birbirimize karşı olabiliriz, ama durumlar birleşmemizi gerektiriyor.»

O'Hara bir düzine adam gönderdi doklara. Bunlar, grevin kırılması için hemen bir yol uygulamaya başladılar. Grev yapan işçilere öylesine girişiyorlardı ki, polis bile şaşıp kalıyordu. Tam bir düzen anlayışı içinde, bütün kemikleri kırıyorlar ve aç görünen bütün suratları patlatıyorlardı. Gemi inşaat mühendisi, Peachum'a, bu konuda, bütün bu sert ve kaba adamların aslında iyi birer çekirdekleri olduğnu, sadece onları doğru yönde kullanmak gerektiğini söyledi.

Grev kırıcılar yeniden cesâretlendiler.

Sonra O'Hara'nın adamları, bazılarını, çevredeki yiyecek dükkânlarını yağma etmeğe kışkırttılar.

Sonuçta çıkan arbede «Batı Hind Doklarındaki Savaş» olarak nitelendirildi ve dok işçilerinin yenilgisini perçinledi.

Suskun bir işçi duvarının gözleri önünde Bully ve bir kaç adamı, birkaç cemekânı indirdiler. Ama dükkâna daldıklarında, yağmacılıkla ilişkili olmak istemeyen grevcilerin kollarına düştüler. MAM'ın adamları domuz salamları ve başka gıdalarla açların kafalarına vurmağa başladılar. Boylu poslu bir işçi, başına yediği bir öküz budu ile yere serildi. Bazıları, çökük yüzlerine serpilen tuz ve başlarına yedikleri tencerelerle bir şey göremez oldular ve polisin eline düştüler. Hattâ ekmek parçaları bile fırlatıldı. Fırlatılan ekmek parçaları bir kaç raşitik çocuğu yaraladı. Ekmek, vurucu bir silâh olmuştu. Boş bir pazar çantası taşıyan yaşlı bir kadının kolu, beş kiloluk ekmekle kırıldı. Bu kırık kol sonraki mahkemede grevciler aleyhinde tanık oldu.

Gazeteler, yağma olayı karşısında ateş püskürüyorlardı. Özellikle, «halkın» yiyeceklere karşı davranışına kızılıyordu. «İşte anarşinin yaydığı dehşet» diyorlardı gazeteler, «Boşalan güdüler» diyorlardı; «Sosyalist beyler, mevcut düzene çamur atarlarken işte böyle sahneler yaratmak istiyorlar!» diyorlardı.

İki gün sonra grevcilere karşı asker gönderildi. Güney Afrikada savaşmak için eğitilmiş yeni bir tabur asker, dokları çevirip grev kırıcı işçileri korudular. Bundan sonraki günlerde bazı çatışmalar olduysa da, nâkliye gemilerinin onarım işi güven altına alınmıştı artık.

Asıl savaş kısa ve acımasız olmuştu.

Bu çatışmalarda çarpışan askerler ilk kez savaşan yedeklerdi. İşçilerden daha iyi beslenmişlerdi, ama onlara işçi gömleği, ya da işçilere de üniforma giydirilseydi,

çatışanları ayırdetmek mümkün olamıyacaktı, aynı sınıftan oldukları için öylesine benziyorlardı birbirlerine. Gerçekten, üniformaları ve silâhları olmasa genç askerler de birbirleriyle kanlı bir kavgaya girişirlerdi.

Ayrıca hepsinin aynı dili konuştuklarını da unutmamak gerekir, hepsi aynı aşağı İngilizceyi konuşuyorlardı. Birbirlerine aynı küfürleri ediyorlardı. Askerin birinin elindeki silâhı bir işçi eline alıp salladığında, demir dövmeğe alışık kollarında silâh, askerinkinde olduğundan değişik durmuyordu. İşçiler belki savaş konusunda bu askerler gibi eğitilmemişlerdi ama, analarından emdikleri süt kendilerini korumadıklarında aç kalacakları bilincini yerleştirmişti kafalarına. Askerler de yine analarının sütünden, kendilerine boşa ücret verilmediğini öğrenmişlerdi. Böylece, yoksulluk, hastalık, açlık gibi, şehirlerin kendilerine sunduğu ve memleketlerinin kendilerini tehdit ettiği ortak düşmanla savaşırcasına birbirleriyle de savaşıyorlardı.

Gazeteler savaştan günü gününe haber veriyorlardı. Olayları genellikle şöyle başlıklarla yansıtıyorlardı:

«MAFEKİNG'DEKİ ARKADAŞLARININ YARDIMINA KOŞMAK ATEŞİYLE YANAN YENİ BÖLÜKLER KENDİLERİNİ SAVAŞ ALANINA TAŞIYACAK GEMİLER İÇİN SAVAŞIYORLAR.»

Artık gemi onarım işi az zamanda bitebilirdi.

Başlıca zorluk, milleti suistimallerden korumak için konmuş olan formalitelerin çokluğuydu.

Bir cuma günü, gemiler bir hükûmet komisyonunca teslim alındı ve bir hafta sonra denize açıldılar.

Çok sisli bir gündü. Limân, ufak, haftalık sevkiyâttan biri yapıldığı hâlde askerle doluydu; giden askerlerin aileleri, hükûmet üyeleri ve basın, geçirmeğe gelmişti gidenleri.

Olayı pek gören olmadı, herkes burnunun ucunu göremiyordu sisten.

Bahriye müsteşarı «Sevgili arkadaşlar» diye başladı söylevine, «İngiltere'nin geleceği gençliğin fedakâr ve cesur omuzlarına yüklendi. Bütün İngiltere, milletin genç filizleri olan 2000 gencin, bir cesaret örneği vermek için, majestelerinin gemilerine bindiği bu anı selâmlıyor. Kör bir nefretle dolu kişilerin önlerine çıkardığı engelleri aşmak zorundalar, sorumsuz ve ahlâksız düşmanların tehdidi altındalar, ama İngiltere İmparatorluk Ruhu onlarla beraber ve tanrının eli onların üstünde, bu da yeter de artar.»

Üç geminin, büyük iyi görünmeyen gövdeleri, ana ve karıların hıçkırıkları, bir bando mızıkanın çaldığı marşları ardında bırakarak herşeyi gizleyen sisin içinde açıldı denize.

Onbir saat sonra, «İyimser gemisi, daha Manş'tan çıkmadan, sisler içinde, taşıdığı insanlar ve farelerle birlikte battı.

BİR MİLLİ FACİA

Fırtınalı gecenin ardından
Denizin dibinde şimdi
Yunuslarla, köpek balıklarıyla gemi.
Bunca şen adamdan hiçbiri,
Ölümden kaçıp gidemedi.
Orada denizin dibinde,
Uyuyorlar soluk yüzlerle,
Denizlerin eski şarkısı
Yenileniyor sessizlikte.
Dikkât denizci, dikkât denizci!
Dinle rüzgârla denizin sözlerini.
Uyu, iyi uyu!
Mercanların arasında,
Sen de varsın şimdi.

(Denizcinin kaderi)

Peachum, sabahleyin otobüsle Oxford caddesinden geçerken gazete satıcılarının bağrışlarını duydu. Otobüsten indi ve gazetelerin ikinci baskısında, «İyimser»'in battığını, ve şehirde, asker sevkiyâtının sabote edildiği dedikodularının dolaştığını okudu. Nâkliye gemileri, denize açılamıyacak durumda oldukları hâlde limandan ayrılmışlardı. Bu işte sorumluluk taşıyanların ve İngiltere'nin güvenliğini tehdit edenlerin yakasına polisin yapışacağı umuluyordu.

Hemen evine döndü.

Gazetelerin ikinci baskıları Old Oak sokağına da ulaşmıştı. Peachum dükkânına girerken Berry'nin elinde bir nüsha gördü. Yüzü ölü beyazlığındaydı ve titriyordu.

Peachum onun yanından geçti, geçerken ona buz gibi bakışla yan yan baktı. Ama Berry ona görünüşünü değiştirmeden bakıyordu öyle.

Bayan Peachum, bodrumda bir süre kaldıktan sonra hep olduğu gibi güler yüzle karşıladı kocasını. Henüz hiç bir şey duymamıştı.

Peachum, yedek kartoteksin bulunduğu odaya girip kapıyı kitledi. Karısı, saatlerce odasında bir aşağı bir yukarı gezindiğini duydu. Akşam yemeğine çağırmak için kapısına vurduğunda cevap alamadı. Kapının önünde koyduğu yemeği de ellemedi. Tutuklanmayı bekliyordu.

İkinci baskının dağıtımından tam 14 sat sonra, geceleyin saat onbirde bürosuna inip zile basarak Berry'yi çağırdı. Beer'yi çağırdı. Beery gazete almadığını iddia ettiği için, onu en yakın meyhaneye gazete almağa gönderdi.

Gazetelerde büyük puntularla şunlar yazıyordu:

«MİLLÎ BİR FACİA» ve «İYİMSER SİS YÜZÜNDEN BATTI. «Ayrıca, bilindiği kadarıyla fâcia tâsvir ediliyordu. Özel baskıda belirtilen asıl nedenlerden tek kelimeyle bile sözedilmiyordu. Sadece Bahriye Bakanlığı-

nın bir soruşturma açtığı söyleniyordu.

Peachum hepsini iyice okudu, sonra harekete geçti. Beery ile birlikte atölyelerinin tümüyle değiştirilmesini plânladı. Atölyelerde çalışanların yarısından çoğu üniforma giyecekler ve sakat olacaklardı. Dilencilik ticâreti açısından böyle bir millî felâket, bir anlamda bir zaferdi. Felâketin sıcağı sıcağına, Londra'nın para ödemeye hazır olacağı muhakkaktı. Bugünlerde, üniformalı ve sakat olanlar kucaklarda taşınırdı.

Peachum saatlerce çalıştı, kısa bir uykudan sonra da kalktı. Dikiş, deri ve marangoz atölyeleri üniforma ve sakat uzuv imalâtına başladılar.

Peachum, sabahleyin, Hale'yi görmek için beş dakika Bahriye Bakanlığına uğradıktan sonra polis merkezine gitti.

Hale üstünde çok iyi etki bıraktı. Aldığı askerî terbiye, eski memura, kaderin darbelerini soğukkanlılıkla karşılamayı öğretmişti. Bakanlık tam bir hareket hâlindeydi. Hale kısa ve yerinde emirler veriyordu. Ertesi gün resmî yas töreni yapılacaktı. İlk işle ilgili bir skandal olmadıkça Southampton gemilerinin alımıyla ilgili hükûmet sözleşmesi tehlikede değildi.

Başkomiser Peachum'u belirli bir güvensizlikle karşıladı. Bu tutumu, Peachum kendisini, Nâkliyat Şirketinin Başkanı olarak tanıttıktan ve bugünlerde başlıyacak olan «Macheath Dâvası» için geldiğini belirttikten sonra görünür bir biçimde değişti.

Peachum, basma facianın nedeni olarak nasıl bir açıklama yapacağını sordu. Brown ona çekinmeden bilgi verdi. Geminin niçin battığı hakkında tam bilgileri yoktu, ama «Genç Bahriyeli» ninde fazlasıyla avaryalı olduğu haberini almışlardı. Herhalde bu iki gemi siste çarpışmışlardı.

Peachum oradan çabucak ayrılıp Eastman'a gitti.

Sabahı Eastman ve Moon'la birlikte geçirdi. —Finney ameliyat olmuş hastahanede yatıyordu.— Onlarla hesabı kapattı. Her iki bey de işin ayrıntıları üstünde duracak durumda değillerdi. Eski, zavallı gemilerin adlarıyla denize açıldığını sandıkları Southampton gemilerin hiç görmemişlerdi ve bir soruşturmadan korkuyorlardı.

Peachum, dönerken oyalandı. Sokaklarda, gelen geçenlerin konuşmalarını dinleyerek dolandı. Herkes faciadan sözediyordu.

Ufak, karanlık bir U-Dükkânınm önünde, dükkân sahibi yayalarla konuşuyordu:

«Rüzgâr ve havayla şaka olmaz.» diyordu. «İş fırtınaya geldi mi insan kafası para etmez. Sise karşı insan güçsüzdür. Bunlar tabiat âfetleridir, yıkar geçerler. Hayat yeterince zor değilmiş gibi, bir de Manş'ın dibine bat! Büyük bir millî felâket bu! Cuma günü, Trinitatis Kilisesinde büyük bir anma töreni yapılacakmış. İddiaya girerim ki bunu yapanlar komünistlerdir!»

Öğleden sonra, Peachum, Beery ile çalışmağa devam etti.

Yazıcıların önüne yeni dilenme mektubu örnekleri sürüldü. «Soğuk dalgaların mezarlığında uyuyan» hocaları adına küçük birer dükkân açmak için kurbanların karıları titrek ellerle yardım istiyorlardı; ayrıca Peachum'ın fabrikasında yazılan dilenme mektuplarında ilk kez U-Dükkânlarının da adı geçiyordu.

Zayıf yönleri özel olarak belirtilmiş olan yufka yüreklilere ait adreslerin bulunduğu kartoteks içinden, isimler büyük bir özenle seçildi.

Peachum'un fabrikası bu Millî Felâketi karşılayacak durumdaydı.

Akşama doğru Peachum, Brown tarafından çağrıldı

Brown'un suratı asıktı. Odada yüksek rütbeli iki polis memuru daha vardı.

Oda büyüktü. Yazı mamasının üstünde, büyük bronz bir küre duruyordu, kürenin boynunda tiktakları duyulan bir saat vardı. Duvarda Wellington'un bir resmi asılıydı.

Polis Müdürü, «Bay Peachum» diye söze başladı. «Şimdiye kadar yaptığımız araştırmalara bakılırsa, «İyimser» gemisinin gövdesinde ağır hasar varmış. Ortada en azından bir dümen kırıklığı söz konusu. Bahriye müsteşarı Hale'ye, üstleri tarafından, yeni bir duruma kadar evini terketmemesi ihtar edildi. Ayrıca bu emir gizlidir. Umarım ki siz bu konuda bilgi vermek isteğindesinizdir.»

Peachum önce kalakaldı.

«Böyle bir isteğim var» dedi, «Bir suç işlemiş olduğunu sanıyorum.»

Başkomiser ona, kabul etmek için değil, kabul ettirmek için varolan âmir bakışıyla baktı.

Kısa ve anlamlı bir sessizlikten sonra, Peachum sösüne devim etti:

«Baylar, dümen fırtına olmadığı ve dümenci kusur suz olduğu halde, sisli ama sâkin bir denizde kırılmış. Böyle bir durumda soruşturmak yerine düşünmek gerekir. Yönetimimiz ve başka uygar devletlerin yönetimi hakkında biraz bilgi yeter. Devletin temellerini korumakla görevli olan memurlarımızı nasıl seçtiğimize, onları nasıl eğittiğimize, onların millet için niçin ve nasıl çalıştıklarına şöyle bir bakış yeter. Sonuç olarak, yapılmalarının nedini, satılmalarının amacı ve satılmalarından sağlanması gereken kazanç hakkında yüzeyde bir bilgi, onların batmak zorunda olduklarını ortaya çıkarır. Bu gözlemleri yaptıktan sonra, istesek de istemesek de, şu kanıya varırız ki, ortada bir suç vardır.»

Odadaki baylar birbirlerinin yüzlerine baktılar. Şimdi, Peachum oturuyor, onlar yerlerinden kalkmış olduk-

ları için ayakta duruyorlardı. Peachum sözlerine devam etti:

«Başka gözlemler yaptığım zaman, baylar, başka sonuçlara varıyorum. Hükûmetimizin cömertliği, tüccârlarımızın ve firmalarımızın dürüstlüğü, savaşlarımızın haklılığı ve karnı tok, evi barkı düzgün, iyi giyimli vatandaşlarımızın çıkarlarına düşkün olmayışları gerçeğinden giderek, savaş gemimizin durgun bir denizde batmasında, bir soruşturma yapılsa da yapılmasa da, bir suçun söz konusu olamıyacağı ve olayın mutlaka bir kaza olduğu sonucunu çıkarıyorum.»

Bay Peachum, sözlerine devam etmeden önce, odadaki baylar'a aşağıdan yukarı baktı.

«Eğer, gözlerinizin önünde bu iki sonuçtan hangisinin beni tatmin ettiğini söylememi isterseniz, ikincisi oyumu kullanırım. Bu yeğ tutulacak olandır. Duyduğuma göre, iki gün sonra boğulmuş olan askerlerin anısına, majestelerimiz bir yas töreni düzenliyecekler. Bu törende, grevci işçilere karşı miting yapmış olan, aynı sakat eski muhariplerin gemilerin batması yüzünden miting yapmalarını ister misiniz? Duyduğuma göre, gazetelerin özel baskılarından birinde, doklarda böyle bir mitingin düşünüldüğü belirtilmiş».

Bay Peachum polis merkezinden elini kolunu sallayarak çıktı.

Heryede yas bayrakları çekilmişti. Koca şehir, oğulları için yas tutuyordu.

TEMİZLEME HAREKETİ

Father, Macheath'ı Beckett adını kullandığı zaman-

lardan tanıyan üç adamdan biriydi. Büyük ve kemikli bir adamdı. Ride Sokağında O'Hara'nın yanında çalışıyordu ve onun dostuydu. Macheath ona karısıyla O'Hara'yı gözlemesi emrini vermiş, o da dostunu hemen durumdan haberdar etmişti.

Birlikte depoya boşaltmışlar ve yoketmeleri gereken mallara baraber el koymuşlardı. Macheat'i eskiden tanıyan üç adamdan biri olan Grooch'un malları yoketme emrini uygulamasına Father engel olmuştu.

Father, Macheath'in karısıyla O'Hara ilişkiyi biliyordu, çok şey bilmenin yararlılığına inanırdı.

Komisyoncu Coax'u öldüren adamı da izlemişti. dostu O'Hara bunu bildiğini bilmiyordu. Bir sabah 28 numaralı evin arkasındaki depolara üç polis memuru daldı ve oradaki ufak bir odada yatan Father'i yataktan kaldırdı. Scotland Yard'ın bilinen nezaketiyle kendisinden depoları göstermesini rica ettiler.

Depolar hemen hemen boştu, ama yine de bir şeyler vardı ortalıkta. Arta kalan maları alıp vedalaşmadan gittiler.

Father yavaşça giyindi ve O'Hara saat 11'den önce gelmiyeceği için Macheath'ı görmeğe hapishaneye gitti.

Macheath kahvesini içiyordu. Hemen Father'in sözünü kesti.

«28 numaralı depoda hiçbir şey yok, oraya bakabilirler,» dedi soğukkanlılıkla.

«Bunu nerden biliyorsunuz?» diye sıkkın bir suratla sordu Father. Bu arada masaya oturmayı denedi.

«Boşaltılmalarını emretmiş olduğum için» diye kızarmış ekmeğinden ısırarak cevap verdi tüccar.

«Bu nedenle, beş hafta önce boşaltıldılar.» «Şu halde tam boş olmadıklarını öğrenin. Yarın tamamen boşaltacaktık, ama bugün yarı yarıya doluydu.»

Marheath sustu ve yemeğe devam etti. Sonra cevap verdi:

«Demek öyle. O zaman depoma ne doldurduğunuzu bilmek isterim. Aydınlığa çıkmasından korkacağınız şeyler değildir umarım. Faturalarınız da vardır.»

Father sarsılarak sustu. Bir süre sonra şunları mırıldandı:

«Doğrudan doğruya 28 numaralı depoya geldiler.»

«Fena» dedi Macheath ve Father'e, sulanan gözleriyle aşağıdan yukarı baktı. Father kendisini toparlayıp ani bir kararla masanın kenarına oturdu. Ve Macheath'ın dikkâtle masaya koyduğu takvimi büyük eliyle itti ve yüksek sesle ve kabaca konuştu:

Sizin için Old Bailey hapishanesine gideceğimizi sanıyorsanız yanılıyorsunuz Beckett. Bunu düşünmüyoruz.

O'Hara benim dostum ye birbirimize sıkı sıkıya bağlıyız, isterlerse başkaları en yakın dostlarına kancıklık ededursunlar. Anlaşıldı mı?»

Büyük tüccâr yemeğini yemeğe devam etti.

«İçinizden geçenleri boşaltın Father, ama masamdan aşağı inin, yoksa, eski dostum olmanıza bakmadan sizi oradan indirtirim.»

Father masadan indi, sinirden titriyordu.

«Anlaşıldı, safra atmak istiyorsunuz. Başındanberi, önce bir kaç düzine iyi insanı işinize sokarsınız, işin başında depolarınızın dolu olmasını istediğiniz için maaş ödersiniz, sonra mala ihtiyacınız kalmayınca iş başına para ödemeye başlarsınız. Hep nasıl işinize geliyorsa öyle. Şimdi de bizi polise teslim etmek istiyorsunuz. Sizse bir bankacısınız ve bütün bunlardan haberiniz yok, öyle mi?»

Macheath dikkatle onu süzüyordu.

«Ben kindar değilim» dedi düşman olmayan bir tavırla.

«İçinizi rahatça boşaltın. Ama benim verdiğim bir

emri yerine getirmemiş olduğunuzu düşünün. Evet O'Hara ile dostsunuz, ama ben bunu bilemem. O öylesine alçak bir köpek ki onun için hapishaneye gidebilecek bir dostu olabileceğini düşünemezdim bile.»

«Yok canım!» Father kızgınlıktan titriyordu. «Temiz karınızı takibettirin! Size verecek çok haberi olabilir. O'Hara'yı herkes sizin gibi çekilmez bulmuyor. Bilesiniz!»

Sinirden titriyordu. Ama konuşurken düşmanını inceliyordu.

Ama Macheath hiçbir şey belli etmiyordu.

Sadece şunları söyledi:

«Göründüğünüz kadar kötü olmadığınız belli oluyor Father. Yine de gözlerinizi açık tutmuşsunuz.»

«Evet Beckett, biraz.» Father beceriksiz bir biçimde başını eğdi. «Komisyoncu Coax'a ne yapıldığını da gördüm. Kum torbası gökten düşmedi.»

Macheath ansızın kaşığını bıraktı. Gerçekten ilgilenmişti.

«Father,» dedi değişik bir sesle. «Bu konuda bilgi verin bana, çünkü bir şey bilmiyorum ve Coax çok çabuk bir ölümle öldü.»

Father kendisiyle savaşıyordu. Macheath'ı tanıyordu ve şimdi doğru söylediğini anlıyordu. Eğer Coax'ın öldürülmsinden haberi yoksa, bu iş O'Hara'nın özel bir işiydi. Ama artık çok şey söylemişti.

Macheath dikkatle mimiklerine bakıyordu.

«Father» dedi dostça. «Artık hiç bir şey kurtaramazsınız. Kum torbasıyla sadece Giles çalışır. Onu şahsen tanımam, bunu siz de bilirsiniz. O'Hara'nın adamıdır o, değil mi? Artık yüze yüze kıyıya geldik, vicdânınızı boşaltın. Ride sokağından kurtulmağa, bir pasaportla yol parası edinmeğe bakın. Ben kötü bir insan değilim. Bana hep Beckett diyorsunuz, ama adım Macheath. Masamın kenarına oturduğunuzu da unutmak istiyorum. Karım hakkın-

da söylediklerinizi kızgınlıktan söylediniz. Saat onbire kadar bavullarınızı toplayarak berber dükkânına gidersiniz, o zamana kadar karar verilmiş olur. Ama O'Hara'ya tek bir kelime söylerseniz, örneğin 'allahaısmarladık' ya da 'bugün hava berbat' gibi, o zaman bugün saat tam 12 de hapishanede olursunuz. Anlaşıldı mı.»

Father başka bir şey söyleyemedi. Macheath bir şey dinlemek istemiyordu. Özellikle Polly ile O'Hara hakkında bir şey dinlemek istemiyordu. Bu karanlık konu hakkında tek bir düşünce bile sarfetmek istemiyordu. Kendisiyle bu konuda konuşmak isteyecek olan tek bir kişiyle bile karşılaşmak istemiyordu.

Bunu Father bilemezdi, ama bu onu kurtardı.

Canı sıkkın bir şekilde Ride sokağına döndü. Orada bavulunu topladı ve en iyi elbisesini giydi. Avlu kapısından çıkarken saat on buçuktu. O'Hara, sabah sigarası ağzında, ön kapıdan yeni giriyordu. Father ona bir şey söyleyip söylememek konusunda bir an bocaladı. Eski dosttular. Father O'Hara'nın anasını iyi tanırdı. Kararsızlıkla kapı kanadının ardında durdu. O'Hara kendisini görmemişti. Kapı kanadının arkasından çıktı. İçeri girenin yanından sessiz, yere bakıp kasılarak ve dudaklarını sıkarak geçip gitti.

O'Hara ona şaşkınlıkla baktı.

Father köşeyi döndüğünde rahat bir soluk aldı. O'Hara bavulu ve yeni, iyi elbiseyi görmüş olmalıydı.

Ama saat onikide O'Hara evinde tutuklandı.

Polis müdürlüğüne kendinden emin olarak girdi. Hırsızlıkla ve çalınmış malları satmakla suçlandırıldığını duyunca güldü. MAM'a giden malları satın aldığını iddia etti. Bunlarla ilgili faturalar şehirdeki MAM bürosundaydı.

Ona kendi hakkındaki ihbarın oradan yapıldığını söylendi.

Hemen bankacıyla yüzleştirilmek istedi.

Öğleden sonra yüzleştirildi. Macheath'ın hapishane odasında Lord Bloomsbury ve Scotland Yard'dan Brown vardı.

Bir şey söylemesine kalmadan Macheath ona doğru ilerleyerek şunları söyledi:

«Altı aydır dükkânlarıma gönderdiğiniz malları nerden temin ediyorsunuz bayım?»

Yeniden hapishanedeki hücresinde otururken şaşkınlığından kurtulma fırsatı bulacaktı ki, kum torbalı Giles'i yanına attılar.

Söylediği cümlelerden biri şefi Macheath'in beyninde yankılanırken, Father denize açılmıştı bile. Cümle aşağı yukarı şöyleydi: Kendi temiz karınıza dikkat ederseniz daha iyi edersiniz!

Dışarda yağmur yağıyordu. Macheath, elleri pantalonunun ceplerinde hücresinde gidip gelirken yağmurun sesini dinliyordu. Bazan duruyor ve yağmuru daha iyi dikkâtle dinliyordu. Sonra ayağıyla, kalın halıya vuruyor ve düşünüyordu:

Şu anda onun da hapis olması iyi. Adamlarım kararsızlığımdan şikâyetçiymişler. Ama karar anında her zaman karar verecek gücü bulmuşumdur kendimde. Nerede harekete geçileceğini herkesten iyi bilirim. İşte olup biten herşeyden haberim olmalı. Ve cerahatin toplanması beklenmeli. Sonra bir anda, açık havada çıkan bir şimşek gibi, şef olarak işe el koymalı. Ahlâksızlık, acımasızca açığa çıkmalı. Herşey kalakalmalı. Şef uzun bir süre seyretti, ama sonra işe elkoydu. İşte bir bozukluk olduğunu anladığı zaman, en eski arkadaşlarını bile korumadı; o böyledir, aldatılmaz.»

Birkaç adım daha yürüdü. Biraz durduktan sonra yeniden düşüncelere daldı.

«Bir kadına sahip olmak güçleşti» diye düşündü. «Eskiden avdan iki saat önce gelindi mi insan karısının yatağında eti budu yerinde bir delikanlının fırladığını görürdü. Yatak mı dedim? İnsanın karısını bir adamla aynı odada görmesi yeterdi. Bugün, iş hayatı onu, istese de istemese de, erkeklerin bakışları arasına itiyor. Hele bazı bürolarda el yıkar gibi sevişiliyor, özellikle iş verden iş saati çalmak için. Aldatma el yıkamak kadar önemsizleştikçe, böyle bir şeyi keşfetmek de önemini yitiriyor.»

Macheath, canı sıkılarak başını salladı. Sonbahar yağmurunu dinlemeğe devam etti. Bir süre sonra yazı masasına oturdu ve dâvasıyla ilgili belgeleri incelemeğe başladı.

Dava bir kaç gün sonra başlayacaktı.

HUZURSUZ GÜNLER

Çalışmak ve Üzülmemek

(Carlyle)

Old Aok Sokağındaki küçük fabrika gece gündüz çalışıyor, fazla mesai yapıyordu.

Terzihane duvarına, dikişçi Mary Walkley'in kahramanca ölümünü anlatan bir gazete kupürü iğneyle iliştirilmişti.

Kraliyet Terzihanesinde görevli yirmi yaşlarında genç bir kız olan Mary Anne Walkley, prensesin ilk balosuna katılacak soylu hanımefendiler için dikilen elbiselerin i-

malâtında çalışıyordu. Sezonun en yoğun dönemiydi. Her odada otuzar kız olmak üzere, havasız bir yerde günde yirmialtı buçuk saat çalışıyordu; geceleri iki kişi bir yatağı paylaşıyorlardı. Yattıkları yerler, çalıştıkları yerden paravanalarla ayrılmış karanlık köşelerdi. Fedakârane bir biçimde, en düşük ücret karşılığı kraliçelerinin emrine sundukları iş güçleri tükendiğinde, bunu vişne likörü, şarap ve kahveyle yeniliyorlardı biraz. Mary cuma günü hastalandı, dikişe devam etti ve pazar günü, Mafeking kahramanlarından geri kalmayan bir kahramanlıkla öldü.

Yine de Beery'nin isteksiz ya da güçsüz işçileri sokağa atma metodu, bu gazete kupürünün moral etkisinden daha iyi sonuç veriyordu.

«Vereminden sen kabahatli değilsin» derdi hep, «ama ben de sorumlu değilim.»

İşçi kızların ve işçilerin helâda sigara içtiklerini keşfetmişti. İşçilerin çok uzun süre helâda kaldıklarını farkedince, avluya çıkmış, oradan helânın minik penceresinden çıkan dumanı görerek bu parlak buluşu yapmıştı. Helâya eğri bir duvar yaptırarak işçilerin orada ancak eğilerek oturmalarını sağladı. Polly evine döndüğünde, avludaki kurumuş ağaca bakan bu yerde huzur bulmuştu. Burası iyiydi.

Çalışma ilerliyordu. Gazeteler, «İyimser» gemisiyle batanlar için düzenlenen anma töreninden sözediyorlardı; aynı gazetelerde, bu törenle aynı günde, bir perşembe günü, bankacı Macheath aleyhine başlayan davâdan sözediliyordu, soruşturmanın gelişimiyle ilgili olarak utanmasız suçlamalar yapılıyordu. Başkomiser susuyordu. Peachum, polisin doklarda incelemeler yaptığını biliyordu. Bazı tutuklamalar da olmuştu. Peachum bütün gazeteleri heyecanla inceliyordu, ama gazeteler, komiserliğin çalışmaları hakkında en ufak bir bilgi sızdırmıyorlardı.

Buna karşılık, Old Oak sokağındaki evin çevresinde bir yığın polis dolaşıyordu.

Bu günlerde Peachum çok acı çekti.

«En kötüsünün olacağı besbelli» diyordu, özellikle geceleri çalışıldığı aydınlık olan odalardan geçip koridorlarda duraklarken. «Hayat: en kötünün olmasıdır. Yine de polisin bu kez burnunu sokmaması mümkün. 'İyimser' battı. Bunu inkâr etmiyorum. Bu yüzden ben de mi batayım? Tabii arkada kalanlara çok yazık. Ama benim de batmamın onlara ne yararı var?»

Bu arada faciaya, kendisini verdiği ticarî buluş açısından teşekkür borçluydu.

Şöyle düşünüyordu:

«İyimser»inki gibi faciâlar önlenemez. Bunlar sık sık olacak. Savaşlar, fırtınalar, zelzeleler, ticarî girişimler, kötü ürün yılları kaçınılmaz olaylardır. İnsan tabiatını tanıyanlar, insan gücünün sınırlı olduğunu bilirler. Bu İncilde de var, ve dikkat edilmesi gereken bir gerçek. Aslında on insandan dokuzu, haklı olarak gelecekten korkar (En fazla, binde biri haklı olarak korkmaz gelecekten). Bundan bir sonuç çıkarmak gerekir. Çok iyi bir ticaret konusu çıkabilir bundan. Herkesin korktuğu şeyleri ele alalım: Hastalık, sefalet, ölüm gibi. Hayatı ve insanları bildikleri için korkanlara şöyle diyelim: sizi böylesine kaçınılmaz olan geleceğe karşı sigorta ediyoruz. Sizler sürekli olarak (böylece ödediğiniz paranın farkına bile varmayacaksınız) bize, iyi günlerinizde kazandığınız paranın çok az bir bölümünü ödeyeceksiniz, biz de size (ya da öldüyseniz, ailenize) kaçınılmaz felâket olunca para vereceğiz. İyi bir teklif değil mi? Bu buluşun selâmlanacağına eminim. İnsanlara yardım etmek gerek! Yardım biraz pahalıya çıkar. Bu işten sıyrılırsam, bu kez polis kaba elleriyle işe karışmazsa, bu düşüncemi gerçekleştireceğim, bu muhakkak. 'İyimser' gemisiyle batan askerleri düşü-

nelim. Çoğu genç insanlar, ama aralarında aile babaları da var. Askerler kendilerini deniz kazalarına karşı sigorta ettirmiş olsalardı ailelerin durumu çok değişik olurdu. Gemilere binmek emrine karşı gelemiyeceklerine göre, kendilerini sigorta ettirmekten başka yapacak şeyleri yoktu. Bunu dikkâte almadılar. Gazetelerde, 'İyimser' faciasını okuyanlar böyle bir sigortalanma işlemine hazırdılar. Facialar da öylesine bol ki. Yaşlanmak örneğin. Büyük şehirlerde yaşlanmak! Artık işe yaramıyanların son yılları! Kaçınılmaz, ama feci yıllar! İşsizlik de böyle bir kaza. Benim işçilerim, örneğin. Kendilerini sokağa attığımda nereye gideceklerini bilmediklerine bahse girerim. Onları elimden geldiğince eziyor ve bundan kazanıyorum. Yardıma büyük ihtiyâçları olduğuna eminim. Onlara yardımı etmekten de niçin başka bir kazanç yolu açılmasın? İçinde bu paraların yönetildiği büyük binalar yaptırılabilir. Hastalık sigortaları kullanılmadıkça bu şirketler gelişirler, kullanılırsa iflâs ederler. Yine de insan bu adamlarla işverenler arasına girse ve onların bir kaç kuruş daha kazanmaları için çaba gösterse, bu iş için biraz para koparabilir. Temiz bir iş olur. Çoğu iş başından ölürler ve ödediklerini isbatlayamazlar, v.s. v.s. Yine de işçiler bu gibi yardımları kendileri gibilerden, eski işçilerden kabul etmeği tercih edebilirler. Bunun için, iş olsun diye bir kaç eski işçi işin içine sokulabilir. Böyle sigortalara bütün şehrin ilgisi çekilebilir. İşçileri para ödemeye zorlayan kanunlar çıkarılabilir. Devlet, yığınların geleceklerini hafife alanlarla savaşabilir, onların dünyaya yabancı canice iyimserliklerini yenebilir. İşçilerin, küçük insanların durumları güven altına alınınca herşey iyiye gidecektir. Ne savaş ne de ekonomik krizler engel olunabilir. İşleri kazanç getirmez olunca adamları sokağa atmak gerekir. Evleri de kiraların imkân verdiğinden daha temiz kılmak mümkün değildir. İşte bütün bu nedenlerle onları sigorta

etmek gerekir. Bu kafa tembeli ve herşeyi hafife alan insanların asker, fabrika işçisi gibi sorumlu işler yaptıkları düşünülürse, bu duruma kanunlarla müdahale edilmesi gereği ortaya çıkar. Onları sigortalanmaya zorlamak gerekir. Bundan fazlası ellerinden gelmez, ama bunu yapmalılar. Kamu güvenliği için gerekli bu, ayrıca buna mecburlar. Böyle bir sigorta şirketi için sermâye gerekir. Gemi işinden kazanırsam sermayem olur. Ayrıca, yeni Southampton gemileri denize dayanıklı gemiler. Yeter ki polis karışmasın işe. Bu kez iş bozulmamalı!»

«İyimser» gemisinin batmasından bu yana dokuz gün geçtiği halde, Polis Müdürlüğü hâlâ bir açıklama yapmadığı için, resmi yas töreninden bir gün önce, çarşamba akşamı Peachum'un sabrı taştı.

Bir panik duygusuyla polisi baskı altında tutmaya karar verdi. Beery ile birlikte iki adamını polis müdürlüğüne gönderdi Yanlarında, üstlerine şunlar yazılmış pankartları vardı: **«İYİMSER NE OLDU?», «BAHRİYE BAKANLIĞI NE KADAR RÜŞVET ALDI?» «200 ESKİ MUHARİP CEVAP BEKLİYOR.», «İYİMSER GEMİSİNDEKİLER NİÇİN BOĞULDULAR?»** Hattâ, pankartların birinde **«PEACHUM KİMDİR?»** bile yazıyordu.

Beery polise, Peachum'un, Gemi Nakliyat Şirketi Başkanının yanından geldiğini söyledi. Pankartlar, onlardan müzik âleti kiralamaya gelmiş dilencilerden geçmişti ellerine. Ertesi sabah, buna benzer pankartların taşınacağı bir miting plânlanmaktaydı.

Bir saat sonra, Peachum polis merkezine gitti.

Brown onu başından savdı. Böyle bir mitingin onu mahvedeceğini, yüksek devlet memurlarına da çamur atılmasının ona hiç bir yararı olmıyacağını boşuna tekrarladı. Peachum Polis Merkezinden ne yapacağını bilmeyerek ayrıldı.

İlk rastladığı arabayla «Ayna» gazetesinin idareha-

nesine gitti. Yazı İşleri Müdürüyle görüşmek istedi. Adamla yaptığı ciddî görüşme sonucunda, yazı işleri müdürü, ertesi sabah 8'e kadar gazetesinin sabah sayısında, Gemı Nâkliyat Şirketi Başkanının «Gemi Fâciası Hakkındaki Sansasyonel Açıklaması» için iki sütun boş bırakmağa söz verdi.

Bundan sonra Peachum yürüyerek evine döndü. Ertesi gün düzenlenecek mitingin ayrıntılarını hazırladı, kendisini bürosuna kilitleyip bütün gece bir şeyler yazdı.

Ona soğuk davranmayı doğru bulmuş olan Brown da hiç iyi hissetmiyordu kendisini. Akşamleyin, doklara yeni bir baskın yaptırdı (yedinci baskın). Adamlarının merkeze getirdikleri yirmi işçinin ifadelerini aldı, sonra can sıkıntısı içinde, hapishaneye, Macheath'i görmeğe gitti.

Macheath yalnızdı ve bir mektup okuyordu.

Brown gardiyanları dışarı çıkarttı. Hücrenin bir köşesinde duran kasadan bir şişe bira aldı.

Dostuna içini boşaltmak için ağzını açmağa kalmadan, Macheath sinirli sinirli konuşmağa başladı

«O'Hara'ya ne oldu? Çok huzursuzum. Hâlâ itiraf etmedi mi?»

«Hayır» dedi Brown, yorgun yorgun.

«Allahın belâsı çenesini sıkı tutmazsa, cinâyeti isbathyabileceğimizi söyledin mi ona?»

«Evet, herşeyi. Seni dışarı salmaktansa asılmayı yeğ tutacağını söylüyor. Konuyu insanî açıdan ele alıyor sanırım.»

Macheath, kararsız adımlarla odasının içinde ileri geri yürüyordu. Davası ertesi sabah başlıyacaktı. Yarın, Mal Alım Merkezi'nin başkanı olduğunu açıklamak zorunda kalırsa, soygun işine de bulaşmış olmaz mıydı?

Sonunda yerine oturup daha sâkin bir tonla konuştu:

«Bu adam da deli değil ya.» dedi. Pürosunu yaktı.

Kör güdülerini değil, mantığının sesini dinleyecektir. Buna inanıyorum. Buna inanmazsam kendimi asarım. İçinde yaşadığımız şehir, uygarlığın bütün bu nimetleri mantıktaki gücün delilleridir. Bu insan da kör kinini yenecek ve dört ya da (bazı faturaları ortaya çıkarabiliriz) üç yıl hapsi asılmaya yeğ tutacaktır.»

Brown, O'Hara'ya yarın saat ikiye kadar zaman tanıdığını söyledi.

«En geç saat ikiye kadar bu konuda bilgim olmalı» dedi Macheath. «Dâvanın hemen ardından Chreston'la, belki de Aaron'la Opper'lerinde katılacağı bir toplantım var. Onların önüne bana mal gönderen adamın, soygunları üstüne alan itiraflarını belge olarak çıkarabilmeliyim.»

Bundan sonra, Brown, kişisel ve daha az önemli olmayan sorunlardan sözedebildi. «İyimser» olayı kötüye gitmekteydi. Batan gemiyle birlikte satın alınmış olan öteki gemilerin iyi durumda teslim alınmış oldukları kuşku götürmez bir gerçekti. Bu gemileri satan şirket, yakın bir tarihte başka bir felâketle karşılaşmıştı. Dokların orada öldürülen komisyoncu Coax'ın şirketle yakın ilişkileri vardı. Ölümü açıklanmış sayılamazdı. Grevden sonra tâhliye edilmiş olan dikkâtsiz davranışları bilinen bir kaç işçi tutuklanmıştı. Ama bunlarla ilgili ciddî delilleri yoktu. «İyimser» gemisinin batışı daha dalgalanacağa benzerdi. Mitingin yaratacağı etki hakkında Peachum'un tehditlerine pek aldırmıyordu Brown. Yas törenini her türlü tatsızlıktan korumak için yeterli polis tedbirleri alınmıştı. Daha kötü olan başka bir şey vardı.

Bundan sözederken başkomiser sesini alçalttı.

Bahriye Bakanlığındaki bir kopukluk sonucunda, öteki geminin, özellikle «İyimser» gemisiyle çarpışmış olması söz konusu olan geminin geriye dönmesi emri yerine gitmemişti. Her iki gemi de, açık denizde Kap limanı-

na doğru ilerliyorlardı. Bahriye Bakanlığı bu yüzden işi pek kurcalamamaktaydı. Brown da şaşkındı. Bu bakımdan mitinge yol açmamak daha doğru olabilirdi. Polis düzenden sorumluydu.

Tabiî herşey Peachum'un elinde değildi; bu nedenle onu geriye çağırma yetmiyebilirdi. Komünistler de resmî törene karşı gösteri düzenlemek niyetindeydiler. Bu gösteriler engellenemezdi.

«Peachum olmadan ellerinde belge olamaz» dedi Macheath, büyük bir püroyu yakarken.

«Hayır, ellerinde delil yok» dedi Brown, az buçuk rahatlamıştı; «bir türlü isbatlayamadıkları iddialarıyla kendilerini iyice gülünçleştiriyorlar.»

«Bakanlıklarda rüşvet alındığı, hattâ müsteşarın bu işten bir kaç bin kıvırdığı gibi çamurlar atacaklar. Bütün bunlar gülünç.»

Brown da bir püro yakarken şunları söyledi:

«Biliyor musun, bu dedikodu kumkumalarına, kanunları yeterince uygulamadığımız için kafa şişirdikleri için kızabilirim. Sanki kanunlar onların yararına yapılmış. Herşeyin ille de kanuna uygun olmasına çok meraklılar. Hale'ye, gözlerini yummak için gösterdiği çabanın karşılığının ödenmesini uygun bulan bir kanun çıksa, adamın aldığı bir kaç binin hiç sözünü etmezler. O zaman aldatıldıkları duygusuna kapılmazlar. Çok komik bir şey bu. Büyük politikada olsun, ticârette olsun herşey yeterince temiz değil. Küçük vergi mükellefi için, bütün bunları kabul etmek elbette zor. Bu işlerde büyük kazançlar dönüyor. Sadece bir kaç binin sözü mü olur? Küçük bir tekstil fabrikası bambaşka davranır. Sonra bizim «bilinçlendiricilerimiz» ıvır-zıvır üstünde kafa yorar dururlar. Şehir yönteminin rüşvet aldığı polisin siyaset dışına çıkamadığı gibi daha nice isbatlıyamıyacakları, gerçek dışı lâflarla kafa şişirirler. Böyle herşeyi siyah-beyaz görmek,

çamur atıcıların ileri sürdükleri bütün iddiaların inandırıcılığını yokediyor.»

«Senin şimdi söylediklerini yazan olsa, bu da siyah-beyaz boyacılığı sayılabilir» dedi Macheath düşünceli.

«İnanılmaz, asla inanılmaz!» diye sırıttı Brown.

Bir süre politikadan konuştular.

«Aslında benim düşüncelerimi yansıtan hiçbir parti yok» diye yakındı Macheath, «Parlâmentoyu bir gak-guk etme yeri görecek kadar ileri gitmek istemiyorum; bu doğru değil, mutlaka değil. Parlâmentoda yalnızca konuşulmuyor, ticaret de yapılıyor. Orada herşeyin ticareti yapılıyor, beyni umutsuz bir biçimde yıkanmamış olan herkes görebilir bunu. Ama asıl sorun, parlâmentonun önemli durumlarda yeterli olup olmaması. Benim görüşüme göre, benim görüşüm ciddî çalışan bir iş adamının görüşleridir, devletin başında olması gereken insanlar yok. Hepsi şu ya da bu partinin adamları, partiler ise bencil kurumlar. Görüş açıları tek yönlü. Partiler üstü adamlara ihtiyâcımız var, bizim gibi ticâret adamlarına. Biz mallarımızı fakir zengin farkı gözetmeden satarız. Herkese, görünüşüne bakmadan bir kilo patates satar, elektrik tesisatını yapar evini boyarız. Devletin yönetilmesi ahlâki bir görevdir. İşverenlerin iyi işverenler, işçilerin iyi işçiler olmaları sağlanmalıdır. Kısaca zenginlerin iyi zenginler, yoksulların iyi yoksullar olmaları sağlanmalı. Böyle bir devlet yönetiminin geleceği günlere inanıyorum. Böyle bir devlete bağlanabilirim.»

Brown içini çekti.

«Ne yazık ki böyle bir partimiz yok. Peki ben şimdi ne yapayım?»

«Gemilerin onarımı sırasında patlayan grev süresince neler olduğunu araştırdın mı?»

«Elbette. İlk grevdi bu. Ama orada hiçbir şey olmadı.»

«Niçin? Başarısız bir greve girmiş olan gemi yapım işçilerinin bir şeyler yapmağa hakları vardı. Bir insanın bu şartlarda çalışmayı nasıl kabul ettiğini hiç bir zaman anlamamışımdır! Bunlar gerçekten aşağılık insanlar.»

«Ama çalıştıkları zaman iyi çalışıyorlar. Onarmaya başladıkları gemiyi bozmayı düşünmüyorlar. Bu onlar da bir çeşit düşünme tembelliği, biliyor musun? Ama hiç bir zaman böyle bir şey yapmazlar.»

«Ama, grevden kısa bir süre sonra benim adamlarım ordaydı, daha doğrusu Peachum benim adamlarımı kullandı.»

«Yâni onların...»

«Elbette. Böyle şeylere kolaylıkla tanıklık edebilirler. İsterse Bully'i çağırayım.»

«Bunu yapabilir misin?» diye sordu Brown, az buçuk rahatlamıştı.

«Elbette.» diye cevap verdi Macheath içtenlikle. «Senin için yaparım bunu. Ayrıca seni kararlarında yine de serbest bırakırım: Peachum yine de benim kayınbabamdır. Sonuç olarak karımın çeyizi Millî Kredi Bankasının kasalarında duruyor. Kasalar, rekâbet savaşı sonucu büyük bir düzensizlik içindeler, bunu tesbit ettim. Bu kasaları kendi kasalarım olarak nitelendirebilirim. Aile açısından. Sonra, bir yığın küçük hesap sahibi var; şimdi «İyimser» fâciasından sonra, paralarının yerinde yeller estiğini anladıkları zaman koparacakları yaygara geminin batmasından sonra yavaş yavaş hareketlenen millî duygulara zarar verecektir. Kayınbabamla aramda duygusal bağlantılar yok, ama inan bana, onu bu işin dışında bırakman daha iyi olacak.»

Brown yarı yarıya inanmış olarak ayrıldı ondan ve tutuklanmış bir kaç gemi yapım işçisinin daha ifâdesini aldı.

Ama geceleyin kötü uyudu ve sabaha karşı kötü bir düş gördü.

Taymis köprülerinden birinin üstünden geçiyordu. Birden bir ses duydu, bir gurultu. Arabadan indi, köprünün parmaklığından aşağı sarktı, ama hiç bir şey göremedi. Geriye koştu. Köprünün kıyısından çevreye baktı. Şimdi köprüyü yeniden görüyordu, ama aşağıdan. Ufak bir toprak parçası vardı orda ve nehrin suları bu toprak parçasının dört yanından aşağı akıyordu. Köprünün üstünde siyah bayraklar ve bu bayrakların yanısıra İmparatorluğun renklerini taşıyan bayraklar dalgalanıyordu. Bayraklarla kaplı köprünün altındaki toprak parçasında insana benzeyen bir şey genişliyor, büyüyordu; nerden çıktığı belli olmayan bir şey. Sanki nehrin bilinmez, yeni bir derinliği vardı ve bu yığın gittikçe büyüyor, genişliyor, köprünün yeni boyanmış parmaklıklarını aşıyor, bayraklara ulaşıyordu. Bu küçük toprak parçası sayısız insan kusuyordu, bitmiyorlardı, tükenmiyorlardı. Bir başladı mı, bitmez. Evet, polis denen bir şey var, işte orada duruyor, köprüyü kapatacak, orada tanklar duruyor, ateş açacaklar, ayrıca asker var, onlar da ama yoksulluk ortalığa çıktı artık, ilerliyor, sıra sıra, sıraları arasında hiç boşluk yok, caddenin genişliğini tümüyle kaplıyor. Heryere su gibi yayılıyorlardı, her şey su altında kalıyor gibiydi. Elbette polis buna karşı öne atılacaktı, elbette coplar savrulacaktı havada, ama coplar yığınların dalgaları arasında boşa sallanıyorlardı, sefâlet polisi aşarak uyuyan kentin üstüne yürüyordu, tankları, dikenli telleri aşıyordu, gürültüsüz ve sessiz, polisin 'dur' haykırışları arasından, makinalı sesleri arasından, kirli bir ırmak gibi kaplıyordu evleri. Sefâlet bölükleri, sessiz yürüyüşlerinde, saydam ve belirsiz yüzlerle, durdurulmaz bölükler duvarlar boyunca yürüyorlar, kışlalara dalıyorlar, lokanta-

lara, resim galerilerine, parlâmentoya, mahkemelere doluyorlardı.

Brown gecenin bundan sonraki yarısında düşün etkisiyle kıvrandı. Ayağa kalktı ve erken erken daireye gitti. Solcu gazetelerin düşünü görmekten nefret ederdi. Ama bir kaç yüz eski muhabirin yas törenindeki ciddîliği bozmalarının hiç de hoş olmıyacağını düşündü.

Dairesindeki temizlikçi kadınları dışarı çıkardı, masasının başına oturdu, yeşil lâmbasını düzeltti, ve gazetelere verilecek haberi kendi elleriyle yazdı.

Bay Peachum da yazı masasının başındaydı. Önünde mürekkep hokkası, elinde kalem, şapkası arkaya kaykılmış, gömleğinin kolları sıvanmış olarak, bütün gece masasının başında durmuştu, ya da sobanın çevresinde dönmüştü.

Komisyoncu Coax'la Bahriye Bakanlığı yüksek bir memur arasındaki ilişkileri konusunda kamu oyunu aydınlatan bir yazı hazırlıyordu.

Nâkliye gemileriyle ilgili ticâretin ayrıntıları açığa çıktığında âleyhine dava açılacağından kuşkusu yoktu. Ama Bahriye Bakanlığındaki uygunsuzlukların açığa çıkması, hükûmeti, bu konudaki ceza davalarını geçiştirmeğe zorlıyacaktı. En önemlisi, yeni iş, asıl iş suya düşecekti.

Peachum arada sırada dışarı çıkıyor ve atölyelerindeki çalışmaları kontrol ediyordu. Atölyelerinde, üstlerinde şunlar yazılı pankartlar vardı:

«NAKLİYATTAN PARA KAZANILMASI İÇİN Mİ GÜNEY AFRİKA'YA GÖNDERİLİYORUZ?», «BİZİ CEHENNEME GÖNDERİYORSUNUZ, BÂRİ ORAYA VARMAMIZI SAĞLAYIN!», «İYİMSER'İN KURBANLARI KAZAYA UĞRAMADILAR, ÖLDÜRÜLDÜLER!» «Sonra, sabaha karşı saat beşte, aşağı inerek, petrol lâmbasının ışığında, uykusuz gözlerle pankartlara yazı yazan

boyacılara yeni bir cümle yazdırdı: «**İŞ ADAMLARIMIZIN KAZANMA HIRSI, FIRTINA VE SİSTEN DAHA TEHLİKELİDİR.**»

Sabahleyin, «açıklaması» bir zarf içinde, Beery'nin tahta böcekleri tarafından yenmiş masası üstünde duruyordu. Adamları da el arabalarına yerleştirdikleri pankartlarla, mitingi başlatmak için şehrin dört bir yanına dağılmaya başlamışlardı.

Bir saat sonra, bir sabah gazetesinde, «İyimser» gemisine delik açtıkları iddiasıyla bir kaç komünistin tutuklandığı haberini okudu.

Beery'yi derhal adamlarının toplanma noktalarına gönderdi. Miting yapılmayacaktı. Sonra soluk alarak çayın başına oturdu.

Polis müdürlüğündeki adamlar sonunda akıllarını başlarına toplamışlardı demek ki. Gazeteleri son günlerde kaplayan millî duygu dalgasına, sosyalistlerce kışkırtılmış işçilerin gemileri denize dayanamaz duruma getirdikleri haberi, Bahriye Bakanlığındaki bir yolsuzluk haberinden çok daha iyi yakışacaktı.

Bayan Peachum, Polly'nin yatağının yanına geldi. Hava daha aydınlanmamıştı; Bayan Peachum babasının evlenmesini artık hoş gördüğü haberini vererek kızını şaşırttı.

Kocasını nasıl kandırdığını duygulu cümlelerle anlattı.

«Bu iki genci birbirinden ayırma» diyordum hep ona, «onlar birbirlerini seviyorlar! Tanrının biraraya getirdiğini insanlar ayırmamalı. Bizler de bir zamanlar genç ve sınırlı da olsa sorumsuzduk. Aşk acısından kendisini mahvetmesini ve karnında oluşan hayata zarar vermesinin sorumluluğunu taşıyabilir misin? Birbirlerinin olmaktan öte bir istedikleri yok. Kötü zamanlar geçirdiler, ama aşkları galip geldi, bu da az şey değil. Böyle bir aşkın bağı

koparılmamalı. Biliyorum sen kızını Coax'a vermek istiyordum. Evet, önemli ve su götürmez bir kişiliği vardı. Ona, iş hayatındaki başarısından dolayı okadar değer veriyordun. Ama şimdi öldü. Artık onu mezarından çıkaramazsın Macheath'e niçin karşısın? Herkes onun da çok becerikli ve kazanç peşinde biri olduğunu söylüyor. U-Dükkânlarının sahipleri kimsenin gözünün yaşına bakmadığını söylüyorlar adamın. Onun işletmelerinde tembelliğe yer yok. Polly'yi mutlu edecektir. Onunla konuştum. Çok iyi bir koca olacak. Böyle adamlar çok iyi aile babası olurlar. Sen kızının mutluluğunu hep çok gördün. Çocuk için değilse niçin gece gündüz çalışıyorsun, Aranızdaki ilişkilerin kötülüğüne rağmen, Batı Hind doklarındaki adamlarını emrine verdiğinde sen de bunu söylememişmiydin? Aile ahlâkın temelidir, o bu davranışıyla sana aile mülkiyetinin herşeyden önemli olduğunu ispatlamadı mı? Ailenin temeli ise aşktır, dinle beni! Aileler olmasa, herkes birbirini yer ve insanlar arasında doğru dürüst ilişki olmaz. Ne olursa olsun, insan istediğini yapamaz; din de bunu emreder, aile kutsaldır. Bunun için en güvenli yerdir aile, bunun için kadın hayatındaki ilk erkeği unutmaz. İlk görüşte sevdiler birbirlerini. Onlara bir iyilik yap Peachum! Bunu hiç unutmayacaklardır. Bizim Polly, ana babasının isteğine karşı gelerek mutlu olabilecek bir kız değildir.»

Bayan Peachum, sözlerinden duygulanarak, mahkemeye birlikte geleceğine söz verdi. «Dâvanın sonucundan korkma» dedi kapıdan çıkarken. «Baban bu işi halledecek.» Aynı anda Peachum kahvaltı masasından kalkarak pencereye yaklaştı.

Hava daha aydınlanmamıştı. Ama kalın, beyaz sis kaplamıştı ortalığı. Ellerinde o feci pankartları taşıyan kalabalığı durdurmanın Beery için kolay olmıyacağı sezgisi kapladı içini.

İşte geldik mutlu sona
Kocadılar bir yastıkta
Eğer cepte para varsa
Varılır mutlu sona.

Bulanık suda avladı
Diye Hinz saldırdı Kunz'a
Ziyafet sofrasındaysa
Yendi yoksulun hakkı.

Çünki kimi karanlıkta
Kimi ise aydınlıkta
Gözlerimiz hep ışıkta
Bakmıyoruz hiç onlara.

(Beş paralık film)

CİNÂYET AKŞAMIYLA İLGİLİ DELİL

Sabah 8 sularında Polly annesiyle birlikte hapishaneye gitti. Londra sokaklarının üstünde kalın bir sis vardı. Gaz lâmbasıyla aydınlatılan hapishane odasına girdiklerinde Macheath daha kahvaltısını etmemişti, ama odası iş adamlarıyla doluydu. Chreston oradaydı, Miller oradaydı, Grooch oradaydı. Baylar, dudaklarının arasma sıkıştırdıkları pürolarla, Ticaret Bankasına karşı yürütecekleri savaşın en son ayrıntılarını konuşuyorlardı.

Dâva çabuk sonuçlanmalıydı. Çünkü öğleden sonra saat ikide, Millî Kredi Bankasında bir toplantı yapılacaktı. Hawthorne, Aaron ve Jacques Opper'e, bankaya gelmeleri için bir mektup yazmıştı. Bay Macheath'in Millî Kredi Bankasının yönetimini eline aldığı yazıyordu bu mektupta. Küçük tüccârlar arasında yürütülen ve çekilmez duruma gelen rekâbet savaşı hakkında bazı görüşler ileri sürecekti Bay Macheath.

Macheath, yargıca, cinayet akşamı, MAM toplantısında bulunduğunu ve toplantı kayıtlarına adının Bay X diye geçtiğini kanıtlayan bir belgeyi sunmuştu önceden. Bloombsbury'nin, Macheath'in «Bay X» in ta kendisi olduğunu noterlikçe tasdik eden yeminli belgesi de vardı. Yargıç Rigger bu belgeleri kuşkuyu kaldırır nitelikte bulduğunu ima etmişti. Ama büyük jürinin kararı üzerine dâva görülecekti.

Macheath, yine de saat ikide Millî Kredi Bankasındaki toplantıya yetişmeyi umuyordu. Mahkemenin hemen arkasından MAM'ın başkanı olduğu hakkındaki açıklamayı karşı tarafın öğrenmiyeceğini umuyordu.

İki hanımın ziyareti toplantıya son verdi.

Polly sade, siyah bir elbise giymişti. Aynı elbiseyi Coax'ın cenazesinde de giymişti. Annesi de yas giysileri giymişti. Dâvadan sonra, kaza kurbanlarını anma törenine gideceklerdi.

Macheath kaynanasını görünce oldukça şaşırdı. Onu odasındakilere tanıştırdı. Londra'nın sisi üstüne bir konuşma açıldı.

Bu arada Macheath, karısıyla, kahvaltı masasının durduğu köşeye çekildi.

Polly kocasına, alçak bir sesle, babasındaki değişikliği anlattı.

Macheath başını salladı. Polly'nin komisyoncu Coax'un ölümünde nasıl bir rol oynadığı konusunda henüz tam bir fikri yoktu. Ready'den, Coax'u yere yıkanın Giles olduğunu öğrenmişti. Ama O'Hara tarafından gönderilmiş olması gereken Giles'in Coax'la ne alıp veremediği olabilirdi? Polly Coax'un boşanma dâvasında tanıklık etmesine mi karşıydı? Öyleyse O'Hara üstünde ne gibi bir etkisi vardı?

Aslında Macheath bu konuyu Polly ile fazla kurcala-

mak niyetinde değildi. Kürtaj konusunda da bir şey sormadı. Bu konuda Polly açıklama yaptı.

Çiçek açarcasına kızaran, mutluluğunu gizleyemeyen ve siyah giysisinin çok yaraştığı bir yüzle, annesiyle birlikte seyrettiği bir filmin kendisini bu işten caydırdığını anlattı. Sâde bir sanat eserinin derinlere işleyen etkisi onu içindeki oluşan hayata karşı günah işlemekten alıkoymuştu. Sinema perdesindeki iç parçalayıcı çocuk görüntüsü zafer kazanmıştı.

«Bu filmi seyrettikten sonra çocuğu aldırmam mümkün değildi. Kendimi bir câni sayacaktım hayatım boyunca. Bunu anlaman gerekir Mac. Yapamazdım bunu.»

Macheath'e tam açılamamak Polly'i biraz rahatsız ediyordu. Ona daima gerçeği söylemek isterdi aslında, ama mümkün değildi bu.

«Şu O'Hara konusunu ele alalım. Birgün bunu anlarsa feci olur. Onu aldattığımı sanacaktır. Onun için sustuğuma hiç inanmıyacaktır. Gerçekten ona doğruyu söylersem benim hakkımda tamamen yanlış şeyler düşünecektir. Benim sorumsuz bir kadın olduğuma inanacaktır. Bu hem yanlış, hem de mümkün olamıyacak bir şey. Kendisine gerçeğin söylenemiyeceği kadar kuşkulu bir insan o. Kadınlar hakkında da kötü düşünceleri var. Çok zor bir adam.»

Macheath ilk fırsatta filmi göreceğine söz verdi. Bu arada da kahvaltısını etti. Yumurtasıyla meşguldu. Gelecekte dükkânlarına vereceği görünüşten sözediyordu. Bir yığın akıllıca sözler söylüyordu, ama Polly daha çok yumurtayla ilgiliydi. Öğrenmesi gereken çok şey vardı, ilerde, bir iş kadını olarak bilmesi gereken -ve çok şey bildiğini ilerde gösterecekti- çok şeyi, kocasının yumurtayı nasıl yediğini seyrettiği anda öğrendi. Kocası şehirdeki küçük dükkânlardan sözederken yumurta şişman parmakları arasında ufalıyordu. Ama onu nasıl özenle tutuyordu par-

makları! Tam kaysı pişmişti yumurta, tam dört buçuk dakika. Beyazı katı, sarısı yumuşak. Daha az pişseydi, yıvışık olacaktı, daha çok pişseydi katı. Küçük dükkânlar konusunda da beklemeyi bilmeliydi, ama anında da harekete geçmek gerekirdi. Yumurta pişirmek, kişisel disiplin isteyen bir «iş yapmama» türüydü. Yine de bir işti ama. Becerikli bir ahçı, yanısıra başka bir iş yapabilirdi. Sonuç olarak bir yumurta bir yemek değildi. Macheath yumurtanın sözünü bile etmedi, sadece yedi onu. Yumurtanın başına kaşıkla vuruşu yumurtanın tepesini kesişi yumurtanın beyazını ortaya çıkarışı, hepsi anlatıyordu düşüncelerini. Kaşık âni bir hareketle yumurtaya daldırıldığında, yumurtanın yapısı çıkardı açığa. Yumurta yerken sarısının dökülmemesine dikkât etmek gerekirdi. Kaşığı ustalıkla döndürüp sapıyla tuzluktan tuz almak ve tuzu yumurtaya dikkâtle serpmek. Böylece yumurtanın tadı çoğaltılacaktı. Yumurta sarısıyla birlikte hep bir parça da yumurta akı kaşığın içine alınacaktı. Sol el yardımcıydı bu işte. Yumurtayı kaşığın çevresinde hafifçe döndürecekti. Böylece yumurta iyice boşaltılacak, hiç bir şey kalmıyacaktı geride. Yumurta boşaldıktan sonra havaya kaldırılıp içinde bir şey kalıp kalmadığına bakılacaktı. Sonra yumurtanın kesilmiş olan başı alınacaktı ele. Yumurta yenmeden önce özenle yandaki tabağa konmuştu bu baş, ele alınıp içindekiler sıyrıldığında bir kaşığın içi tamamen dolacaktı.

Polly, hayranlıkla seyrediyordu. Böyle bir seyri herzaman bulmak mümkün değildi. Başındanberi Mac'ın yüzü ifâdesizleşmiş, nerdeyse düşünceli bir görünüm almıştı. Sanki sadece bu yumurtayla beslenmek zorundaymış gibiydi. Sanki bütün vücud gücü bu yumurtaya bağlıydı, önemli bir işti bu. Sanki yumurtanın üstünden vücuduna vücudundan yine yumurtaya bakıyordu. Kabuk boşaldığındaki düşünceli bakışının nedeni de buydu. Üzülmüyor-

du ama, bir kaç dakika sonra yumurta kabuğunu tabağı kirlettiğine aldırmadan, (kaşığı daima gerekli olacak bir âlet olarak yavaşça ve dikkâtle bir yana koydu) bıraktı ve umursamaz bir tavırla döndü arkasını.

Çok sâkindi. Önündeki dâva formaliteden ibaretti. O'Hara için de dert etmiyordu kendisine. Adamın mantığına güveniyordu. Öldürme suçuyla yargılanmamak için soyguncuların sorumluluğunu üstüne alacaktı. Anlaşılacağı üzere özel meseleleri yüzünden ticâri başarısından olmuştu.

Rigger geldi. Mahkemeye gitme zamanı gelmişti.

Macheath hazırlandı. Chreston ile Miller gittiler. Millî Kredi Bankasındaki toplantının son hazırlıklarını yapmak niyetindeydiler.

Macheath zamanında geleceğine söz verdi.

Mahkemeye giderlerken, Rigger dâvayı yürütecek olan yargıç hakkında bazı açıklamalarda bulundu.

Büyük Jüri aşamasındaki yargıç Broothley gibi yılın onbir ayında sarhoş olan (sadece balık avlamak için gittiği İskoçya'da bir ay ayık kalan) bir adam değildi yargıç. Broothley bu dört hafta boyunca tek bir damla içki içmezdi. Şöyle derdi: balıklar kolay yakalanmayacak kadar kurnazdırlar, onlar adalete inanmazlar.

Yargıç Laughers'in içkiye ihtiyacı yoktu. Çok iyi bir hukukçuydu ve düşüncelerini bir noktada toplamakta üstün bir yeteneği vardı. Karşısındaki yüzüne karşı içini boşalttığında hiç bir zaman sinirlenmezdi, çünkü böyle şeyleri duymamaya alıştırmıştı beynini. Dâvaya iyi hazırlanarak gelirdi. Dâvanın hukukî yönünü çok iyi incelerdi ve şaşırtılamazdı.

«Hukukçu bir dâvaya sanıktan çok değişik açıdan bakar. Sanık ayağa kalkıp konuşur ve masum olduğunu iddia eder, ve o arada, hapishane hayatına katlanamıyacağını ve ailesine kimin bakacağı gibi konuları düşünür.

Ah o gün teyzeme giderken keşke yanıma bir tanık alsaydım, gibi düşüncelerle doludur kafası. Yargıç ise sadece olayı yargılar, kafası sadece dâvayla ilgili olduğu için sanıktan her zaman üstün durumdadır.»

Salon oldukça kalabalıktı. Gazete sataşmalarının etkisi olmuştu.

Gerilerde, Rigger'in kendisini hemen göreceği bir yerde, Aaron kardeşlerin büyüğü oturuyordu. Köşede bir yerde oturuyordu, silindir şapkasını yanındaki koltuğa koymuştu, sinirli sinirli üstünü silkeliyordu. Yanında temsilcisi, Bay Power vardı.

Salonun büyük bir bölümü U- Dükkânları sahipleriyle doluydu.

Macheath, hakkında mahkemece cinâyet isnadı ileri sürüldüğündenberi dükkân sahipleri arasında bütün sempatisini yitirmişti. Aralarında oturan Grooch şunları işitiyordu boyuna:

«Çok basit bir hayat yaşadığını, ne sigara ne de içki kullanmadığını, hattâ et bile yemediğini duymuştum. Kişi olarak leke sürülemeyeceğini, tamamen inançları için yaşadığını söylemişlerdi. Hep çevresindeki adamların kötü olduğunu, kendisinin olanlardan haberi olmadığını duyardım. Ama şimdiki suçlamaları duyduğumdanberi herşeyi bambaşka gözlerle görüyorum.»

İyi insanlar çok sinirliydiler. Dâva edilen bankacının cinayet saatinde nerede olduğunu isbatlayan bir belgeyi mahkemenin geri çevirdiğini duymuşlardı. Mahkeme belgeyi delillerin tartışılmasında dikkate alacaktı. Şişman Walley'e bağlamışlardı umutlarını ve parmakla birbirlerine onu gösteriyorlardı.

Macheath siyah sokak elbiseleriyle göründü. Ondan başka, herhalde buradan doğrudan doğruya anma törenine gitmek isteyen başkaları da siyahlar giymişlerdi

Bu seyircilerin sadece şöyle bir uğramak için buraya gelmiş oldukları sanılabilirdi.

Baylar son yazışmalardan sözediyorlardı, ya da iş hayatındaki yeni gelişmelerden. Hepsi ayakta duruyorlar ve birbirleriyle şakalaşıyorlardı.

Dâva gecikmeyle başladı. Yargıç Laughers'in başka işleri vardı. Avukatlarından biri ona hemen incelemeğe başladığı bir sürü kâğıt vermişti. Seyirciler bunları dâvayla ilgili belgeler olduğu sanucuna vardı; aslında bunlar, Miller'in gönderdiği, son toplantıyla ilgili tutanaklardı.

Walley, herkesin gözü önünde Rigger'le White'ın yanına gitti ve onlara dosyayı gösterdi. White ilgilenerek dosyayı alıp karıştırmağa başladı. Sonra Rigger'le birlikte müvekkilerinin yanına gittiler ve ona belgeleri göstermek istediler. Ama Macheath onları eliyle savdı başından, kendi önündeki kâğıtlara dalmıştı. Önündeki kâğıtlarda yazılı olanları düzeltiyordu, bir yandan, arada şaşkınlıkla başını sallayabilmek için yarım kulakla avukatını dinliyordu.

Sonunda, Langhers başında peruka, ve üstünde yargıç cübbesiyle salona girdi. Herkes sustu. Yargıç duruşmayı başlattı.

Konuya bir formalite olarak baktığı belliydi. Dâvaya sadece düşebilirliği yüzünden bakıyormuş etkisi bırakıyordu. Walley sanık Macheath'ı tanık olarak çağırdı. Mac onun sorularına kısa rahat cevaplar veriyordu. Tanık olarak Fewkoombey çağrıldığında onun mahkemeye gelmemiş olduğu ortaya çıktı. Walley bu işe çok kızmış görünüyordu. Onu sadece Fewkoombey ilgilendiriyordu, o ise yoktu ortada.

Sonra, White ayağa kalkıp uzun bir nutka başladı:

«Sayın baylar» diye başladı söze, «Bay Macheath aleyhine açmış olduğunuz dâva, sanığın Mary Swayer'in öldürüldüğü akşam nerede olduğunu açıklamaktan kaçın-

ması üstüne dayandırılmıştı. Bu delil verilseydi -bay Macheath kendi açısından bu delili mahkemeye sunmak istemedi- suçlama başından temelsiz olacaktı. Bu durumda, Mary Swayer ister intihar etmiş olsun ister öldürülmüş olsun, Bay Macheath'in bu ölümle hiçbir ilişkisi olamıyacaktı. Böyle bile olmasa, iddianname tümüyle inandırıcı değil. Büyük tüccâr ve bankacı Bay Macheath, yanında çalışan böyle zavallı birini niçin öldürsün? Soruşturma sırasında Büyük Jüriye, Mary'nin Macheath'i tehdit etmiş olduğu söylendi. Mary Macheath'i gerçekten tehdit etmişti, hem de «Ayna» gazetesinin yazı işlerine giderek. Ama yazı işlerinde çalışanlar ne yaptılar? Sadece güldüler. Peki bay Macheath herkesin güldüğü tehditler için niçin kılını kıpırdatsın? Ama bu konu üstünde durmak istemiyorum. Bay Macheath'in, 20 Eylül akşamı nerede olduğunu isbat eden deliller elimizdedir. Bu deliller kendisinin aynı akşam bir cinâyet işleme olanağını tümüyle elinden almaktadır. Size, burada, Mal Alım Merkezi Yönetim Kurulunun aynı akşam yapmış olduğu ve bay Macheath'ın başkan olarak yönettiği toplantının tutanağını sunuyorum.»

White protokolü yargıca verdi.

«Tanık olarak MAM'ın burada bulunan üyelerini, ki bunlar tutanağın altını imzalamışlardır, çağıracağım. Burada, bay Macheath'in, ticarî nedenlerle, Bay X adıyla tutanağa geçmiş olduğunu tasdik edeceklerdir.

Yargıç, imzaları olanların adlarını not ederken ve Bloombsbury, Fanny Crysler, avukat Rigger'le White tanık kürsüsüne ilerlerken salonda ufak bir karışıklık oldu. İki adam ayağa kalkarak dinleyiciler arasından dışarı çıkmak için kendilerine yol açmağa çalışıyorlardı.

«Yeterli bilgiyi edindim.» dedi adamlardan biri oldukça yüksek bir sesle, «bu toplantı bana mektup yazdığı

toplantı, bu toplantıdan sonra dükkânlara jilet bile gelmedi ve Macheath bu toplantının başkanıydı.»

Bütün dinleyiciler gibi Macheath'de çıkışı görmüş, oldukça şaşırmıştı.

Burada bir ad daha var» diye mırıldandı yargıç, «Galiba O'Hara adı, burada mı kendileri?»

Macheath sinirli bir biçimde ayağa kalkarak çabuk çabuk şunları söyledi:

«Bu bay, MAM başkanı olarak benim yapmış olduğum bir ihbar üzerine, çalınmış mal satmak suçuyla tutuklanmış bulunuyor. Suç benim tutuklu bulunduğum süre içinde işlenmiştir.»

Yeniden otururken, Aaron kardeşlerden büyüğünün çıktığı kapıya huzursuz bakışlarla baktı. Fanny Crysler, Bloombsbury, ve iki avukat, tutanakta adı geçen başkanın Macheath olduğuna yemin ettiler.

Sonra White bir kez daha, kolunun altında dâvanın başında Walley'in kendisine sunmuş olduğu bir dosyayla ayağa kalktı.

«Gerçek kaatili bulmak ve mahkemeye adını vermek müvekkilimin görevi değildir.» dedi rahat bir ifadeyle. Ama yanında çalışan birinin ölümünün açıklanmasına önem verdiği için, mahkemeye, gerçek katilin kim olduğunu ortaya çıkaran delilleri sunuyorum.»

White, yargıcın önüne bir yığın dosya koyduktan sonra, yorgun bir tavırla yerine oturdu. Seyirciler gürültüyle yerlerinden kalktılar ve aralarında konuşmağa başlladılar. Bu arada Macheath yeniden saatine bakmıştı. Çok sinirliydi.

Jüri, beraatine karar vermek için çekilirken, kendisini izleyen bir polisle birlikte gazetecilerin yanına yürüdü. Polly'ye bazı şeyler fısıldadıktan sonra, onları boş bir odaya soktu.

Polis, suçluların gazetecilerle samimî olmalarına alı-

şıktı ve fazla önem vermedi. Baylar salondan içeri girmeye çalışırlarken o kapıyı kapadı ve koridordan yürüdü.

Kimse dikkât etmedi ona. Sivri, şapkasız başından akan terleri kurulayarak indi merdivenleri.

Kapının önünde Polly onu karşıladı.

Önce Polis Merkezine, arkasından Millî Kredi Bankasına gitmek zorundaydı.

Polly ile birlikte arabaya binerken, Grooch arkalarından koştu. Araba polis müdürlüğüne doğru, hava çok sisli olduğu için, yavaşça ilerledi.

MANTIĞIN ZAFERİ

Peachum, ufak bürosunda, «Ayna» için «İyimser» gemisinin batışına yeraltı örgütlerinin sebep olabilecekleri konusunda yeni bir makâle yazarken, bütün sabah boyunca şehre yayılmış adamlarını boşuna toparlamağa çabaladı. Bazı haberciler, buluşma noktalarında kimseyi bulamadıklarını söyleyerek geri döndüler, öbürleri ise geri dönmediler.

Öğleye kadar Peachum sükûnetini yitirdi ve Polis Müdürlüğüne gitti. Komiser, yas töreni için siyahlar giyinmişti. Ama bir sorgudan çağrıldığı belliydi.

Peachum ona, eski muhariplerin üzerlerinde korkunç şeyler yazan pankartlarla bir gösteri yapmalarını engellemenin artık elinde olmadığını söyledi. Deneylerine göre, bu gösteriye sonradan sayısız insan katılacaktı. Yürüyüş, Trinitatis kilisesine yönelecekti.

«Ateş açın» dedi Peachum. «Hepsi bir yığın kanun kaçağı! Size adlarını verebilirim bu serserilerin. Pankartlarıyla «İyimser» gemisindeki arkadaşlarının hesabını so-

ruyorlar, savaşın kime hizmet ettiğini. Mutlaka ateş açmalısınız! Onların sorularına kimse cevap veremez, ateş açmak zorundayız.»

Brown ter içinde kaldı.

Not defterine buluşma yerlerini yazdıktan sonra gitti.

Peachum, dertli dertli Millî Kredi Bankasına yöneldi.

Onun hemen ardından Macheath, Brown'un odasına daldı.

Komiser, polislerle yaptığı toplantıdan dışarı çağrıldı. Bu arada bankacı, yanında bir polis, şapkası elleri arasında köşede oturan O'Hara ile pazarlık etti. Peachum'un gelişi yüzünden, Brown'un sorgusu yarım kalmıştı.

O'Hara sâkin sâkin baktı, neşeliydi ve neşeli konuştu:

«Şimdi senin suçunu itiraf edeceğim Mac» dedi «Böylelikle vicdanını rahatlatacağız. Vicdanını boşalttığım zaman için rahatlayacak.»

Macheath kendisini tanıyan polisi yanından uzaklaştırdı.

«Aklm başında değil O'Hara. Seni idamdan kurtarmak için bir kaç dakikamız var, sense burada nutuk atıyorsun. Brown'a Giles'i salmasını rica ettim, yoksa Coax'u öldürmesini kimin emrettiğini açıklayacaktı. Anlıyor musun?»

«Anlıyorum. Hapishanede çürüyüm istiyorsunuz.»

«Sana faturalar bulacağız, elimizden geldiği kadarını, sana karşı bir şeyim yok, tam aksi! Birinin bu soygunları yüklenmesi gerekli, o kadar. Ben gerekliyim, yoksa herşey batar. **İş için** bende hapis yattım.»

«İş için altı yıl hapis? Söz konusu bile olamaz. Benim de canım var. Hepinizin balonunu patlatmak asılmaya değer.»

«Patlayacak pek büyük bir balon yok sandığın gibi.

Benim hakkımda kimse bir şey isbat edemez, sen de. Senin itirafın sadece işe zarar verir. Ayrıca altı yıl yatacak değilsin. En fazla dört yıl. On ya oniki soygunu kabul edeceksin, fazla değil. Ötekiler için sana fatura verilecek. Şehirdeki dükkân namuslu çalıştı. Son aylarda yolunu şaşırdığını söyliyeceksin.»

«Sen yokken değil mi?»

«Evet ben yokken. Bunu da acıma duyguları yüzünden yaptın. Dükkânlar iflâs edeceklerdi, mal, diye inliyorlardı. Buna seyirci kalamadın. Sen de bu çevrelerden geliyorsun. İnsanların kaderi söz konusuydu. Ayrıca, ticarî hırsın seni ucuz mal sevketmeğe kışkırtıyordu. U-Dükkânları Londranın en ucuz mallarını satarlar.»

«Bunu da mı söyliyeceğim?»

«Zararı olmaz. Aklını başına topla ve soruna iş açısından bak. Hemen karar ver, gitmek zorundayım.»

Brown içeri girdi.

Sorgu yeniden başladı. Bir saatten fazla sürdü. O'Hara bir kez daha bağırdı. Macheath, dünyanın ve Londra'nın en iyi çetesini mahvetmişti. O'Hara yüzündeki maskeyi indirecekti.

Sonra toparlandı. Konuşma gerçeklere yöneldi. İki ya da üç soygundan fazlasını kabul etmek istemiyordu, beş üstünde anlaştılar.

Macheath bütün öteki mallar için fatura vermeği taahhüt etti.

Sonunda el sıkıştılar.

«Gördüğün gibi, mantık zafer kazandı. Başka türlü davranamazdım, İnsan olarak bu durum beni rahatsız ediyor. Bu gece benden daha iyi uyuyacaksın.»

Macheath, Brown'la bir kaç dakika daha yalnız kaldı. Ona, ufak, mühürlenmiş bir zarf verdi.

«Borcumu ödüyorum.» dedi candan. Ardından duygulu cümlelerle ekledi: «Ayrıca bu günü kutlamak için bazı,

çoğaltmalar yapmak hakkını tanıdım kendime.» Brown zarfı açtı ve dostuna sarıldı. Eski silâh arkadaşı duygulanmıştı.

Ona açık, dürüst bir bakışla bakarak, «Bu parayı dost olduğumuz için alıyorum. Başka türlü olmadığını anlıyorsun, değil mi Mac?»

SİS

Millî Kredi Bankasının toplantı odasında sekiz adam bekliyordu. Bir köşede Peachum, Hawthorne, Miller ve Chreston grup hâlinde duruyorlardı. Başka bir köşede, prensin heykeli altında, Ticaret Bankasının iyi yöneticisi, Aaron ve yardımcısıyla birlikte duruyordu. Gruplar birbirlerine bakmamağa çalışıyor ve alçak sesle konuşuyorlardı.

Aaron Opper kardeşlere dâvayı anlatıyordu.

Hawthorne'un çağrısını aldıklarında, Aaron, Macheath'in açık ikili oyununa en az şaşan olmuştu aralarında. Ortağı Macheath'in kendilerine bunca kötülüğü dokunan MAM'ın başkanı olduğu ve bir süredir rekâbetle aynı çatı altında çalıştığı hakkındaki açıklamalar karşısındaki tutumu, bir iş adamına yakışır olgunluktaydı. Duyguların akışına kapılmayıp, durumu, değişen yönleriyle yeniden ele almak taraftarıydı. Ticaret Bankasının yöneticileri onun görüşünü paylaşmıyorlar ve objektif olamıyorlardı.

Macheath'ın bugün yüzlerine nasıl bakacağını merak ettiğini söyledi Aaron.

Macheath Grooc'la birlikte içeri girdi.

Kapıda durdular ve salondakileri selâmladılar. Her iki gruptakiler de başlarıyla bu selâmı karşıladılar.

Grubun içinden, kötü yüzlü ufak biri çıktı ve yeni girenlere doğru ilerledi.

«Bu baylardan hangisinin Bay Macheath olduğunu öğrenebilir miyim?» diye sordu.

Macheath başıyla selâm verdi.

Peachum, kırk yaşlarında, tıknaz, turp başlı bir adam gördü karşısında.

İkisi aynı anda:

«Nasılsınız? Sizi tanımaktan memnunum.» dediler.

Sonra, Peachum, pencerenin oradaki grubun yanına döndü. Damadıyla Grooch, kapının yanında kaldılar. Macheath, Aaron'la ve buz gibi bakışlarla kendisine bakan Opper kardeşlerle göz göze gelmemeği daha akla yakın buldu. Böylece, sıkılmış bir tavırla yardımcısı Grooch'un yanında duruyordu. Her ikisi de salondaki bütün beyler gibi siyahlar giymişlerdi ve gaz lâmbasının ışığında iyice seçiliyorlardı.

«Sadece sözleşme yapabilmeği düşünüyorlar» diye düşündü Macheath iğrenerek. «Oysa eski sokak soyguncusu olan ben bu sahtekârlardan iğreniyorum. Burada oturuyor ve yüzdelerle uğraşıyorum. Almak istediğimi bana vermedikleri zaman niçin bıçağımı alıp üstlerine saldırmıyorum? Pürolardan nefes çekerek sözleşmeler hazırlamak ne onur kırıcı bir şey. Cümleler bulmam, imalar yapmam gerekecek. O zaman niçin, işin başında, ya paranı, ya canını demiyeyim? Silâhla aynı sonuç alınacaksa niçin sözleşme yapmalı? Hep bu onur kırıcı, yargıçların ve icra memurlarının ardına gizlenmeler. Bu insanı kendisine karşı küçük düşüren bir şey. Günümüzde, basit, sade sokak soygunuyla yaşanmaz artık. Yelkenli gemilerin buharlı gemilere dönüşmesi gibi onlar da tüccâr bürolarına dönüştüler. Ama eski zamanlar daha insancaydı. O

eski, namuslu, toprak mülkiyeti, nasıl da yokoldu. Eskiden büyük toprak sahibi, kâhyasını döver, onu kuleye atardı. Şimdi mahkeme önüne çıkmak zorunda ve kâhyanın oğlu olan yargıç, elinde kanun kitabıyla onu, kâhyasını sokağa atabilmek için bir yığın kâğıt doldurmağa zorluyor. Eskiden bir işveren işçilerini dilediği gibi sokağa atardı; eğer işçiler ücretlerinden ya da işveren onların getirdikleri kazançtan memnun değilse. Belki bugün de sokağa atıyor onları ve eskisinden de daha iyi kazanıyor, ama ne onur kırıcı koşullar altında. Önce sendika yöneticilerinin ağzına püro tutuşturmak zorunda kalıyor, sonra beyinlerine, işçilere ne demeleri gerektiğini akıtmak zorunda kalıyor, ancak ondan sonra bu beyler onun kazancını onaylıyorlar. Köpekçe bir davranış bu! Doğru dürüst bir insan bu durumda kazancından zevk alamaz. Kazancı karşılığında insanlık onurundan çok büyük bir fedakârlıkta bulunmuştur. Hükümet için de aynı şey. Evet bugün de, yığınlar, çalışkan ve fedakâr bir hayat yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Ama neler pahasına? Onlara hadlerini bildirecek olan polisi seçmeleri için kendilerine yalvarılmasından utanılmıyor. Buradaki tavırda da aynı onursuzluk var. Bu adamlara, benden, eski bir soyguncudan, bir zamanlar, kendimi soyguncu diye nitelendirebildiğim zamanlar, böyle aşağılık durumlara kendimi hiç düşürmiyeceğimi söylemeliyim onlara!»

MAM mensuplarından Bloobsbury'yi bekliyordu herkes. Bloombsbury Macheath'den yarım saat sonra geldi ve iki eliyle sıktı onun elini.

«Beraat ettiniz» dedi dostlukla. «Mahkemeden kaçtığınız için bir para cezasına çarptırıldınız.»

Fanny Crysler onunla birlikte gelmişti. Polly ile birlikte müdür odasında oturuyorlardı. Macheath kayınbabası dolayısıyla onun içeri girmesini istemiyordu. Beyler, üstünde su dolu bir sürahinin, altı bardağın ve bir püro

kutusunun bulunduğu yuvarlak ve büyük bir masanın çevresine oturdular. Hawthorne noter ve ev sahibi olarak toplantıyı açtı.

Toplantıdakileri selâmladıktan sonra, sözü hemen, «sizlerce de tanınan, U-Dükkânları sahibi Macheath, eğer mektubunu doğru anladıysam, sizlere bazı tekliflerde bulunacak» cümlesiyle Macheath'a verdi.

Aaron etli elini kaldırdı.

«Bizim için çok önemli olan bir hususu açıklamama izin verir misiniz? Yoksa Bay Macheath'ın açıklamalarını huzurla dinleyemeyiz. Konu, Mal Alım Merkezindeki düzensizliklerle ilgili.»

Macheath ayağa kalktı. «Bu konu hakkında bilgim var» dedi yavaşça. «Dükkânlarıma mal gönderen O'Hara adında birinin tutuklanması sonucunda çıktı bu dedikodular. Tutuklanmasına benim yaptığım ihbar sebep oldu. Bazı malların kaynakları bana karanlık göründü. Yaptığım soruşturmalar onların gerçekten çalınmış olduklarını ortaya çıkardı. Bu arada O'Hara da polise itirafta bulundu. Hakkında dâva açılmış durumda.»

Aaron şaşırmış görünmüyordu. Fazla dikkat göstermeden başını sallıyordu. Macheath sözü tekliflerine getirdi. Konuyu elden geldiğince kısa kesti.

Dükkân işi kriz dönemine girmişti. Rekâbet savaşı nedeniyle fiyatlar öylesine düşmüştü ki kazanma olanağı kalmamıştı. Reklâm haftaları ve tek fiyatlı satışlar müşterilere bir hizmetti. Ama bu hizmeti sürdürebilmek için sağlam ve dayanıklı olmaları gerekirdi. Bu sınırsız rekâbet sistemi bankacılığa aşırı bir darbe vurmuştu. Aaron, Chreston ve U-Dükkânları, bir dükkânlar sandığı olarak birleşmeli, sağlam bir satış plânı hazırlanmalı ve geçerli fiyatlar saptanmalıydı.

Aaron kardeşlerin büyük, Ticaret Bankasındaki beylere baktıktan sonra, rekâbet savaşını sonuçlandırmanın

kendisi tarafından da istendiğini söyledi yavaşça. Oda sessizleşti Ticaret Bankasının başkanı söz aldı.

Kısık bir ifadeyle şunları sordu: «Bay Macheath'in ileri sürdüğü konuda görüşmeler yapılmış mıdır? Bildiğim kadarıyla, bu ana kadar, Bay Macheath'in U-Dükları bizimle ilişkilidir, o bakımdan bazı kararların ortaklaşa alınması gerekir.»

Macheath her sözünü dikkâtle seçerek konuştu.

Ailevi ilişkiler sonucu -bir el hareketiyle, karşısında oturan ve yüzünün kılını bile kıpırdatmayan Peachum gösterdi -Millî Kredi Bankasının yönetimine bakmak durumunda kalmıştı; bu banka Chreston dükkânlarıyla birlikte çalışıyordu. Bu dükkânlarına geleceği böylelikle ailesinin elinde kalmış, bu nedenle bilgi edinmek amacıyla Bay Chreston'la görüşmüştü.

«Peki bu görüşmelerin sonucu ne oldu?» diye sordu Aaron, banka ortaklarına bakmadan.

«Tam bir anlaşma» diye cevap verdi Chreston, Macheath'in adına. Aaron güldü.

«Bu görüşmelerde» diye soğuk bir ifadeyle sözü aldı Ticaret Bankasımn Başkanı,

«Aile ocağındaki bu bilgi edinici konuşmalarda MAM' ın rolü üstünde de duruldu mu?»

Hiç bir şey anlamadığım için mutsuzlukla iskemlesine kaykılan Bloombsbury'e baktı.

Macheath, büyük bir sükûnetle onun adına cevap verdi.

«Bu soruyu bana sorabilirsiniz» dedi.

«Sorumu MAM'a yöneltiyorum» diye Jacques Opper cevap verdi.

«Yani bana» diye diye üsteledi Macheath, son derece sâkin. «MAM'ın bir süredir benimle yakın ilişkiler içinde olduğu gizlenmeyecek bir gerçektir.»

«Ailevî yakınlıklar mı?» diye alayla sordu genç Opper.

«Hayır dostâne ilişkiler» diye dostça cevap verdi Macheath. «Bloombsbury ile ben yakın dostuz.»

«Çol ilginç» dedi Henry Opper ve bu arada Aaron'a baktı.

Tatsız bir sessizlik oldu. Hawthorne bardağına su doldurdu ve toplantıya katılanların sözlerine dikkat etmelerini rica etti.

«Yani Macheath, siz...» diye sesine biraz dostluk katarak ve kara mizah duygusuyla, toparladı düşüncelerini, «Siz MAM'ın başkanı ve Millî Kredi Bankasının da müdürüsünüz, değil mi?»

Macheath ciddî bir baş hareketiyle onayladı.

«Öyleyse Opper, bu gerçek durumu değiştirir.» diye bağladı Aaron hemen. «Eğer yanılmıyorsam, niye yanılayım ayrıca, şimdi Chreston MAM'dan yeni mal temin edebilir. Akrabalık ve dostluk ilişkileri iş ilişkilerine dönüşünce arada tam bir uyum olur, bunun sonucu olarak ortada taraf kalmaz. Bu durum yarın bizi zor durumda bırakabilir, ya da bugün zor durumda kalırız, en iyisi hemen baylar! Böyle çorbalara kaşığı hemen daldırmalı. Siz ne düşünüyorsunuz?»

Macheath söze karıştı: «MAM kötü bir fiyat sistemi uygulamadığı sürece iyi bir örgüt. Şirkete bağlı olmayan serbest dükkânlardaki fiyat düşürümü yüzünden uygulamak zorunda kaldığı bu tutumun sonu kötü geldi. Bir yığın iflâslar oldu. İnsanî açıdan üzücü bir durum. Ama dükkân işinin ayakta kalmasına yardımcı oldu bu. İflâs etmiş olan dükkânlardan çok ucuz fiyata mal ele geçirildi. Hasta olan ölür, güçlü olan savaşır baylar!»

Aaron tırnaklarına bakıyordu. Kimse bir şey söylemek istemiyordu. Macheath sözüne devam etti.

«Reklâm haftasını başlatmayacağımızı ilân etmek

hiç doğru olmıyacak, sevgili Aaron. Londra müşterileri savaşımızı izlediler. Burada temsil edilen firmalardan isteyenler bundan vazgeçerler, isteyenler sürdürürler.»

«Ya demek öyle,» dedi Aaron, «Eğer anlaşmazsak siz reklâm haftasına girişeceksiniz? MAM'ın depolarında şu sıralarda malın tükenmiş olduğunu sanıyordum?»

«Elbette» diye açıkladı Macheath, «Ama bende biraz yedek mal var. Chreston'un satışlarından aldım bunları. MAM'ınkilerden biraz daha pahalıydılar. Ama şimdiki fiyatlarla kıyaslanırsa çok ucuz.»

«Sizin ileri sürdüğünüz gibi firmalar zincirinde» dedi Aaron, «MAM'ı da siz temsil ettiğinize göre sizin güçlü bir durumunuz olacak, öyle değil mi Macheath?»

«Sorumluluk diyelim.» diye dostça cevap verdi Macheath.

«Ne diyorsunuz?» diye sordu Aaron, Ticaret Bankasının temsilcilerine.

Henry Opper kardeşine baktı ve sertçe konuştu:

«Bay Macheath'le bu üç ilişkiden hiçbirisinin kurulmamasını söylerim, bana kalırsa. Ayrıca, sizden bizimle birlikte odayı terketmenizi rica edeceğim.»

Ayağa kalktı.

Aaron ona mutsuzlukla baktı.

«Ama niçin» dedi şikâyet edercesine, yerinden kalkmadan. «Önce dinleyin beni!»

Henry Opper bir an ona soğuk, aşağılamayla dolu bir bakış fırlattı. Sonra, sessizce, sanata düşkün kardeşiyle birlikte, kısa bir baş selâmının ardından odadan çıktı.

Aaron şimdi odadakilere açıkça baktı.

«Dostlarım şakadan anlamıyorlar pek. Ben, burada, şakadan anladığımı göstermek için kalıyorum, iş arkadaşlarının birbirlerinin bu özelliklerini baştan bilmeleri

yararlıdır. İşim şapa oturursa ben kalkıp gidemem.» diye kızgınlıkla bitirdi cümlesini.

Kimse sözünü kesmeyince devam etti:

«Açıklanması gereken bir husus var. Ticaret Bankasının maddî yardımından vazgeçebilir miyiz?»

Peachum ilk kez ağzını açtı.

Kuru bir sesle başladı söze. «Damadımın bunu yapabileceğini sanıyorum. Yöneticisi durumunda olduğum Gemi Nakliyat Şirketi, feci kazadan maddî zarara uğramadan çıktı. Böylece insan kaybına bir de maddî zarar eklenmemesi mutluluğuna erdik. Hattâ, söz aramızda, hükûmetle yeni bir sözleşme yapma olanağımız var. Kısaca, ben, geçici olarak, oluşturmakta olduğum bazı yeni plânları gerçekleştirene kadar bu yeni ortaklığı desteklemek kararındayım.»

Aaron oturduğu yerden eğildi. Sonra düş görüyormuşçasına Macheath'e baktı. Yumuşak bir sesle şunu söyledi:

«Sanıyorum ki konuyu anladım Macheath, beni ve Ticaret Bankasını, MAM'daki akıl almaz ucuzluktaki mallarınızla ,Chreston'la bir rekâbet savaşına girmeye kışkırttınız. Böylece Chreston'un altındaki toprağı kaydırdınız. Tükendiği ve Millî Kredi Bankasının parasını da mallarını bizimkiler kadar ucuzlatabilmek için harcadığı sırada, Millî Bankanın ona yaptığı yardımı kestiniz. Kendi dükkânlarınızla birlikte benim dükkânlarıma, rekâbet savaşının tam ortasında MAM'ın mal sevkiyâtını durdurdunuz. Şimdi de benim Ticaret Bankasıyla olan ilişkilerimi, aynı Chreston'un Millî Kredi Bankasıyla olan ilişkilerini kestiğiniz gibi kestiniz. Hârika! Bunu bir de içki sofrasında konuşalım. Ama şimdi ticaretî bırakalım. Sanıyorum ki bir çoğumuz yas törenine katılmak istiyoruz. Bunun için şimdi gitmemiz gerekiyor. Ayrıntıları bugün çözümleyemeyiz nasıl olsa.» Öteki baylar bu teklifi kabul ettiler.

Aaron-Chreston ve Ucuzluk Dükkânları Sandığı Macheath'in yöntemi altında ticaret yapacaktı.

Müdürlük odasında bekleyen Polly ile Fanny birbirleriyle iyi vakit geçirmişlerdi. Fanny mahkemeden gülünç olaylar anlatıyordu. Beraattan sonra, bazı U-Dükkânları sahiplerinin kendisiyle birlikte Macheath'i aradıklarını söylüyordu gülerek. Bankacının elini sıkmak istiyorlardı ille de.

Kendilerini kışkırtmış olan Walley'ye sövüp duruyorlardı.

«Kimbilir Walley'in ne kötü niyetleri vardı» diyorlardı öfkeyle. Fanny dükkân sahiplerini bunca sevindiren beraati sağlayıcı delilin, Macheath'in cinayet saatinde MAM toplantısında olduğunu ispatlayan belgeler olduğunu anlattı Polly'ye. Bu belgeler, aynı zamanda, mal sevkiyatının durdurulması kararının, yani U-Dükkânlarını mahveden kararın verildiği toplantının Macheath tarafından yönetildiğini de isbatlıyordu oysa.

Polly bu olaya çok güldü, iki kadın sonbahar modasından konuştular. Toplantı bittiğinde birbirlerini evlerine davet etmişlerdi bile. Polly, babasıyla kocası bugün ilk kez tanıştıkları için sinirliydi biraz.

Babasını kocasıyla birlikte toplantı odasından çıkarken gördü. Sessizce yürüyorlardı, ikisi de kendi düşüncelerine dalmıştı.

Atlı arabayla kiliseye gidildi. Polly arabalardan birinde kocasıyla yalnızdı. Kocasının elini tutuyordu sıkı sıkı. Aşkları bütün engelleri aşmıştı işte.

Millî Kredi Bankasındaki toplantı süresince sis koyulaşmıştı. Arabalar zorlukla ilerliyorlardı. Bazı yol ayrımlarında arabacılar birbirlerine yolu soruyorlardı.

Peachum, Fanny ve Bloomsbury ikinci arabada oturuyorlardı. Bloomsbury, büyük bir hayranlıkla dostu Macheath'ın dehâsından sözediyordu.

«Çok ağır çalışan bir işçi» diyordu saygıyla. «Aslında herzaman çalışıyor. Kendisini hiç düşünmüyor, aklı hep işinde. Kendisine hiç tatil hakkı tanımıyor, öğlenleri ağzına bir iki lokma atıveriyor. Ancak hapishanede dinlenebilirdi ashnda.»

Sonra Fanny, Bay Peachum'la Hampstead'daki dükkân kiraları üstüne konuştu. Bu konuda hemen çekişmeğe başladılar. Fanny Crysler, Peachum'a yandan bakarak onun yalancı olmadığını kendisinin de bilmesi gerektiğini söyledi gülümsemeyle.

Peachum zorlukla sırttı.

Yüzü kurşunîleşmişti ve yaşlı görünüyordu. Korkuyordu. Sisin ardından, kendi yazdığı ürkütücü pankartları taşıyan insan müsveddelerinin belirsiz görüntülerini görüyordu.

Arkasına dayanarak «bu sisin olması bir şans» diye düşündü. «Ama her an dağılabilir, o zaman ne olacak? Evet, tehdit altında yaşıyorum, ama buna karşılık ben tehdit dozunu fazla kaçırdım. Bu iş boynuma mal olabilir. Tek güvencim polis, ama ya polis de yeterince çaba göstermezse? Onlar sis içinde yürüyorlar. Buradakiler fazla iyimser. Boyunlarında sallanacak olan pankartlarda yazılı olanların farkında değiller.»

Grooch, Chreston ve yardımcısı hâlâ yanında olan Aaron aynı arabadaydılar.

Aaron Macheath'den etkilenmişti. Mahkemede, Macheath'in MAM'ın yöneticisi olduğunu duyduğu an, onu Sandığın yöneticisi yapmayı düşündüğünü itiraf etti.

Arabacılar, yolun doğru olduğundan emin değillerdi pek. Sık sık duruyorlar, birbirleriyle yüksek sesle tartışıyorlardı. Bir kaç kez de geri döndüler.

Sonra yine durup, nerede olduklarını kendileri de bilmeyen yayalara yolu soruyorlardı.

Bir polisin yaptığı yol tarifi üzerine, artık nereye

gittiklerini biliyormuş gibi atlarını kamçıladılar.

Macheath sık sık pencereden bağırıyordu:

«Trinitatis Kilisesine!»

Sonunda Aaron'la Grooch arabadan inip sokağın öbür tarafına geçtiler ve sokağın bir yanında boş tarlaların uzandığını gördüler.

Arabacılar tahmin yürütmeğe başladılar. Bir yanı tarla olan yolları saydılar. Bir anlaşmaya varamadıkları için yollarına devam ettiler. Hawthorne Miller'e -bir buçuk yüzyıllıklar en son arabadaydılar- korkarak şunu söyledi: «İnsan nerde olduğunu bilemez oldu artık.» Yarım saatlik bir yolculuktan sonra, Macheath'in sabrı taştı ve Polly'ye birden:

«Bundan sonraki ilk köşede inelim ve önümüze çıkan ilk eve girelim. Bu böyle olmaz.» dedi.

Gerçekten de indi, onunla birlikte ötekiler de indiler.

Yanına vardıkları evin yüksek bir duvarı vardı ve hernekadar sisten fazla birşey görünmüyorsa da, çok büyük bir eve benziyordu. Duvar uzadıkça uzuyor, kapısına varamıyorlardı bir türlü. Kapıyı bulduklarında, Old Bailey Hapishanesi önünde olduklarını anladılar. Gülerek geri döndüler, şakalar yaparak arabalarına bindiler. Yollarını adamakıllı kaybetmiş oldukları açıktı artık.

Bir rastlantı sonucu yeni bir polis memuruyla karşılaştılar; memur bayların Trinitatis Kilisesindeki tören için resmi davetiyeleri olduğunu duyunca, arabacıları, dosdoğru gidecekleri bir köşeye kadar götürdü.

Törene bir saatten fazla geciktiler.

Kilisenin önündeki meydanda, dilenen eski muhariplerden başka insan yoktu pek.

Peachum, arabanın içinden kilise kapısına baktı; gözlerine inanamadı.

Orada, yoksul ve yağmurdan ıslanmış, düzinelerle adam duruyordu.

Bunlardan birini yana çekerek, Beery'nin buluşma yerine zamanında gelmediğini, yine de gösterinin yapılmadığını öğrendi. Sabahın köründe, tam bir isyan çıkmıştı. Adamlar pankartlarını fırlatmışlar ve böylesi ticarî bir günde pankart taşıyarak işlerine engel olunmasına karşı çıkmışlardı.

«Kendi bildiğimizi okuyalım» demişlerdi. «Polisin dikkatini çekmemek gerek bugün. İngiltere'nin büyüklüğü ve haşmeti için kol ve bacaklarını vermekte devam etsinler diye, halk zavallı askerlere para vermeğe hazırken, hükûmetteki hiç tanımadığımız insanları ne demeye suçlayalım? Yarın nasıl olsa, dilenen askerleri polise teslim etmeğe başlarlar. Bugün onları kutluyorlar. Hergün de bu gemi batmaz ya. Rüşvete karşı durgun zamanlarda da gösteri yapabiliriz.»

Böyle düşünerek dağılmış olmalılar.

Çevredeki sokaklara dağılmışlardı. Ama sis işlerine çok sekte vuruyordu. Sık sık, para vermeğe hazır kurbanların yakınları yerine, törene katılan hükûmet tamsilcilerine yanaşmışlardı.

Peachum soluyarak kiliseye girdi.

Askerî kordon dizilmemişti henüz. Bu işle görevlendirilmiş olan bölük, yarı kör bir durumda, Chelsea'de dönmüş dolanmış, sonunda Taymis'e varmıştı. Nerdeyse nehre düşecekti. Severek geri dönmüşlerdi. Onlar boğulmuş arkadaşları için yapılacak töreni kalabalığın doluşmasından korumak amacıyla şeref nöbeti tutacaklardı, suyun taşmaması için değil.

Askerî kordon tören yerine vardığında, kilise yetkilileri de gelmemişlerdi. Siste yollarını kaybetmişlerdi ve kilise yerine mezbahaya gitmişlerdi. Piskopos, arka cebinde kahramanlar için hazırladığı nutukla, kapıyı arayacağım diye yolunu kaybetmiş, sonunda kesilecek hayvanların yürütüldüğü dar yollarda ne yapacağım şaşırmış bir

hâlde dolaşmağa başlamıştı. Mezbaha bekçileri onu bulduklarında, boş bir koyun ağılında oturuyordu.

Kilise yetkilileri geldikten sonra, kurbanlar için yas töreni, kahramanlar için saygı duruşuyla başladı.

İlgili makam sahipleri gelmişlerdi. Macheath Brown'u resmini gazetlerde görmüş olduğu yüksek bir memurun yanında otururken gördü. Brown'un başkaları için böyle ulaşılmaz görünmesi hoşuna gitti ve onunla gurur duydu.

Brown'un yanındaki Hale'di. Peachum hemen tanıdı onu. Brown'un arabası siste Hale'inkiyle çarpışmıştı. Yollarını daha kolay bulacakları umuduyla birlikte gelmişlerdi.

Halk için ayrılmış olan sıra yarı yarıya doluydu henüz. Ölenlerin ailelerinin fazla kalabalık olmıyacakları hesap edilmişti, ama cephedeki askerlerin yüzlerce olduğu tahmin edilen yakınları da geç kalmışlardı. Kadınlarla analar, sokaklarda dolanıyorlar ve her sokak köşesinde, hattâ evlere ve dükkânlara dalarak kahramanların onuruna düzenlenen yas töreninin nerede yapıldığını soruyorlardı.

Tören günün anlam ve önemine uygun bir müzikle başladı. Sonra, hâlâ mezbahadaki maceranın etkisiyle titreyen piskoposun söylevine sıra geldi. Piskopos söylevine, İsa'nın «emânet para» üstüne söyledikleriyle başlamıştı. Önce Hazreti İsa'nın dört hayat hikâyesinden Luka'nın şu bâbını okudu:

Soylu bir efendi, başka krallıklar fethedip dönmek üzere uzak ülkelere giderken kâhyalarının herbirine birer gümüş para verir. Geri döndüğünde kâhyalarından birinin parayı beş misline çıkartmış olduğunu görür. Soylu efendi bu kâhyasına on kentin yönetimini verir. İkinci kâhya parasını beş misline çıkarttığı için buna da beş göre. **Ama onun için bunun üstünde ayrılık gayrılık yok.**

Vatanımız, büyük işler yapmış büyük insanlara sa-

kentin yönetimini verir. Üçüncü, hiç bir kazanç sağlayamamıştır, o zaman soylu efendi vermiş olduğu parayı ondan alıp on misli kazanç yapmış olana verir. Becerene verilecek, beceriksizin elindeki alınacak, der.

Bu bâp'tan sonra sözlerine şöyle devam etti:

«Dostlarım, 'İyimser'in Manş'ta batışı ülkemizde vatanseverlik havasının esmesine yolaçtı. Geçen Perşembe kahvaltı masalarındaki sabah gazetelerinde İngiltere'nin başına bir musibet olarak gelen korkunç olayı okuyanlar, unuttukları vatan görevini hatırladılar.

Gözlerin açılmasından neyi kastediyorum? Dostlarım, hayattaki bütün olayların ki -hayat olaylardan ibârettir- bir ön, bir de arka yüzleri vardır. Bir olayın, bizim gemi olayında olduğu gibi, görünürdeki ve arkadaki nedenleri vardır. Bazı insanlar sadece öndekini görüp, arkadakini görmezler. Aslında geride yatan nedenler, gerçek nedenlerdir ve bunları bilenler hayatı da bilirler.

Bizi ta yüreğimizden vuran bu faciânın nedenleri, asıl nedenleri nelerdir? diye soruyorum sevgili dostlarım!»

Piskopos, arkasına yaslanarak daha dik göründü. Rahat ve sâkin bakışlarını, kiliseyi dolduran, hükümet temsilcilerinin başlarında Hale'le birlikte oturan Bahriye Bakanlığı subaylarının, tüccârların, ve asker ailelerinin üstünde gezdirdi.

«Dostlarım» diye sürdürdü konuşmasını bu incelemeden sonra, «Bâb'ımızdaki efendi çok sert bir efendi. Parasını faiziyle, faizin faiziyle geri istiyor. Bu konuda kimsenin gözünün yaşına bakmıyor. Parasını olduğu gibi geri vermek isteyen kâhyasını, dişlerin tıkırdadığı ve gözyaşlarının aktığı karanlığa atıyor. Evet dostlarım Tanrı, tasvirlerimizdeki efendi Tanrıdır, Tanrı çok sert bir efendidir ve faizini ister. Ama hakseverdir de. Bütün kâhyalardan aynı faizi istemez. Birinden on, ötekinden beş alır. Ne verilirse onu. Sadece kazanamayan, tembel ve beceriksiz olan, sa-

dık olmayan kâhyanın hiçini geri çevirir. Bu adamı Tanrı kabul etmeyecektir artık. Ondan, kendisinde olan da, Tanrının herkese eşit olarak verdiği başlangıç sermayesi de geri alınacaktır. Bu bâb'ın derin anlamı şu şaşırtıcı cümle içinde gizlidir: Herkes servetine göre.

Burada gümüş para kavramı üstünde durmak istiyorum. İncilde, sözünü ettiğimiz Bâbın iki ayrı anlatımı vardır. Birinde paradan sözedilir, ötekinde yetenekten. Yeteneğin de iki anlamı vardır: birincisi eski Yunanlılardaki gümüş paradır, ötekinde kafa yeteneğidir. Bu güzel bir ikili anlamdır. Yetenekler paradır ve beceri de zenginlik. Tabiî bu sözlerim sadece bir giriş.

Arkadaşlar, dünyada her adımda eşitsizliğe rashyoruz. Her insan dünyaya çıplak bir vücudla doğuyor. Bu durumda bir bebeğin ötekinden hiçbir farkı yok. Ama biri merdivenin aşağı basamaklarında kalırken öteki yükseliyor. O birlikte yaşadığı insan kardeşlerinden daha akıllı, daha çalışkan, daha tutumlu, daha enerjik ve bu yetenekleriyle ötekileri aşıyor. Daha zenginleşip güçleniyor. Daha çok saygı görüyor. Eşitsizlik beliriyor. Burada Tanrının aldığı tavır ne? İnsanlara değişik mi davranıyor? İyi duruma gelmeyi becermiş olan kulunu, mütevâzi başarıları olanlardan daha çok mu seviyor? Hayır dostlarım, Tanrı bunu yapmaz. Sadece başarıya fiyatını ödüyor. Birine beş şehrin yönetimini veriyor, herkese yeteneğine göre. Ama onun için bunun üstünde ayrılık gayrılık yok. Bunun ötesinde bütün kâhyalarını aynı derecede seviyor. İşte bu, Tanrının görünüşü sevgili dostlarım!

Dostlarım, gümüş para hakkında ki bu Bâp «İyimser» gemisindeki arkadaşlarımızın kurban oluşlarına hangi açıdan bakacağımızı gösteriyor bize.

Vatanımız, büyük işler yapmış büyük insanlara sahiptir. Devlet adamlarımız, gece gündüz demeden devlet gemisine kumanda ediyorlar. Generallerimiz, haritaların

üstüne eğilerek savaş plânları hazırlıyorlar. Bizler, Tanrının uşağı olan bizler, bu mihraptan insanlarımızın yüreklerini güçlendirmek için konuşuruz. Askerlerimiz gemilere binerler. Ve eğer Tanrının buyruğu öyleyse, gemilerle birlikte batarlar. Bizler, gümüş liramızı faiziyle geri veririz, onlar da kendininkilerini. Ve hapimiz birlikte, ülkemizin, bir bakımdan, Tanrının emânet ettiği parayı çoğaltmağa çaba gösteririz, böylece, onun huzuruna çıktığımız an, deriz ki; Tanrım sen bize devlet adamları, tüccârlar, askerler verdin, bak biz onlardan ne sonuçlar aldık! Eğer bizler, herşeyi iyiyi ve kötüyü bu açıdan değerlendirirsek, o zaman, 'İyimser' in batışı gibi bir millî felâket karşısında, herşeylerini bu dünyaya bağlamış olan bazıları gibi davranmayız. O zaman gözlerimizin önündeki perde kalkar ve asıl nedenleri görürüz, askerlerimizin bahriyelilerimizin, savaş alanına varmadan ölmüş de olsalar, boşa ölmediklerini biliriz. Çünkü, kalın sis tabakası içinde batan 'İyimser' gemisinin adı boşuna 'İyimser' değildi. İyimserliği, batışının milletimiz tarafından doğru anlaşılacağına duyduğu inançtan geliyordu. Bizler de batmak zorunda kalan gemiden bazı şeyler kazandık: bu gemi faizi, faizin faizini ödedi, büyük Tanrım!»

Anma töreninden sonra, Bay Peachum ile Macheath çifti ve Millî Kredi Bankası yöneticileri ile A-C-U Dükkânları Sandığının üyeleri gelişimleri özel olarak kutlamak amacıyla, hep birlikte bir lokantaya gittiler.

Önce Aaron konuştu:

«Sayın bayanlar, baylar.» diye girişti; «İngilterenin küçük ticâret hayatı için, bugün, önemli bir temel taşı sayılır. Büyük dükkânlar sandığının başında, son zamanlarda bu alanın yönetici niteliklere sahip bir beyni olduğunu bizlere isbatlamış olan birini selâmlıyoruz. Yarından sonra tanık olduğumuz ve değer vermeği öğrendiğimiz bölünmemiş gücünü, tükenmez enerjisini, insan yönetebilme

sanatını, eşsiz ticârî bilgisini ortak işimizin emrine verecek. Halk bu yeni gücü tanıyacak. Artık biz tüccârlar gücümüzü birbirimize karşı savaşarak tüketmiyecek, ortak bir savaş yürüteceğiz. Biraz önce, İsâ'mızın para hakkındaki eşsiz sözlerini dinlediniz. Bay Macheath'ın yönetimi altındaki yeni ortaklığımız, genişlemiş boyutlarıyla kazandığı sermâyeyi mümkün olduğu ölçüde çoğaltacaktır.»

Bay J. J. Peachum ise, sofra konuşmasında şu ilginç teklifi yaptı.

«Kızımın Macheath'le olan evliliğini başındanberi olumlu karşılamış olduğumu söylemek istemiyorum. Kızımın iyi bir seçim yaptığına, damadımın gerçekçi uygulamalarına tanık olduktan sonra karar verdim. Aşağı sınıflarara hizmet etmek ilkesinden gittiğini gördüm. Bu ad benim hassas tarafıma dokundu. Genellikle aşağı tabakalar üstünde çok az düşünülür, ama büyük bir haksıklıktır bu. Onlar daha az eğitilmiş olabilirler, tutumları daha kaba, hattâ yırtık olabilir, insanların, ister yüksek ister aşağı sınıftan olsunlar birlik ve beraberlik içinde, birarada yaşamak zorunda oluşları sonucunda herşey, hayvanca bir duruma —ki bu durum çoğunlukla onların durumudur— dönüşmemeli; birlikte yaşamak zorunluluğu değişmiyeceğine göre, onlarında bu zorunluluk hakkında ufak bir bilince sahip olmaları gerekir. Şimdi pratik bir teklifte bulunmak istiyorum: Sizler ve sen sevgili damadım, jilet saat, ve ev eşyaları, ne bileyim daha bir çok şey satıyorsunuz, ama insan sadece bununla yaşamaz. Traş olması ve saatin kaç olduğunu bilmesi yeterli değildir ona. İlerlemelidir. Ona kültür de satmalısınız; kitaplar demek istiyorum, ucuz romanlar, hayatı kara yüzüyle değil, parlak renklerle yansıtan kitaplar, günlük insana daha yüksek bir hayatı, yüksek sınıfların daha ince alışkanlıklarıyla tanıştıran, toplumdaki mutlu azın-

lığın yaşama tarzını gösteren eserler. Bundan çıkarılacak kazançtan sözetmiyorum —çok fazla olabilir bu—, kendisine böylelikle bir hizmette bulunulabilecek olan insanlıktan söz ediyorum. Kısaca, ufak bir kışkırtmadan.»

Bay Aaron, A-C-U-Dükkânları Sandığı adına Bay Peachum'a teşekkür ettikten sonra yaşlı Hawthorne ayağa kalktı ve şakacı bir biçimde geçmiş aylarla ilgili bir ayrıntıyı anlattı:

«Burada bunu saklamak istemiyorum.» diye neşeli bir tavırla başladı söze: «Bizi, büyük satış ortaklıklarının öldürücü savaşına son vermek için herşeyi yapma kararına ufak, insanca bir olay itti. Bu olay, şimdi aramızda oturan Bayan Peachum'un bankamıza yaptığı bir ziyâretle ilgili. İşten sözetmedi bize. Bize insanca konulardan sözaçtı. Ama sözleri bizleri öylesine duygulandırdı ki —yaşlı insanların da kâlpleri vardır— suçsuz olarak hapishanede yatan kocasına bir ziyârette bulunmaktan ve birleşme konusunu konuşmaktan kendimizi alamadık. Burada, demek istediğim buydu, ne kadar demode gelirse gelsin kulağınıza, burada bu çapraşık durumda, çıkış yolunu bulan ticaret duygusu değil, aşktı.»

Polly'de ayağa kalktı. Konuşmasını yaparken herzamanınkinden daha çok yeni açmış bir şeftâli çiçeğine benziyordu:

«Biz kadınların iş kadını olarak görünmelerinden pek hoşlanılmadığı için nutuk atmamız da hoşa gitmez pek, buna rağmen, hep duygularımın sesini dinlediğim ve kocama duyduğum sevgiden hiç şaşmadığım için duyduğum kıvancı burada dile getirmek istiyorum. Biz kadınlar yaratıcı erkek dünyası gibi düşünmeyiz, ama benim örneğimde olduğu gibi gerçek sevgi bazen çok düğümü çözer. Yeter ki bu sevgi yeterince güçlü olsun ve kimsenin ona yan bakmasına izin verilmesin. Kocalarımızın yaptığı akıllıca plânlar çok yararlı olabilir, Ama biz ka-

dınlar, aşkımızla, bu aşk nerdeyse bilinçsiz bir şeymiş gibi de görünse, kazanırız bazan. Ben de, sık sık, Mac'ın, o soğuk iş adamının, yüreğinin seçimi olan beni kaybetmemek için herşeyi kaybetmeği göze aldığını gördüm, öyle değil mi Mac?»

Son sözü Macheath aldı:

«Sevgili karım, sevgili kayınbabam, sevgili dostlar! Çeşitli anlaşmazlık dönemeçlerini aşarak vardığımız bu sonuçtan memnun olduğumu belirtmek isterim. Aşağı tabakalardan gelme biri olduğumu saklamıyorum. Herzaman böyle sofralarda oturmadığım gibi, böyle saygıdeğer kişilerle birlikte yemekde yemedim. İşime ufaktan, bambaşka çevrelerde başladım. Ama sonuç olarak aynı kalacaktır işim. Genellikle bir adamın yükselişinin nedeni olarak onun hırsını, ya da yaptığı plânın büyüklüğünü ve karmaşıklığını gösterirler. Açık söyliyeyim, benim pek öyle büyük bir plânım yoktu. Sadece düşkünler yurdundan sıyırmak istiyordum kendimi. İnancım: Hasta olanın öldüğü, güçlü olanın savaştığı sloganında ifadesini bulmuştu. Sonuç olarak sadece benim gibi olanlar yükselirler. Biri yükseldikten sonra bu sloganı unutursa kısa bir süre sonra tepetaklak olur. Ben, dostum Aaron'un, ticaretin benim çapımda adamlar istediği görüşünü paylaşıyorum. Ötekiler başlangıçta ellerine verilen olanaktan hiçbir biçimde yararlanamıyanlardır. Kehânette bulunmak istemiyorum ama, sandık, üstüne düşeni yapacaktır. Şurası kesin, fiyâtlar şu sırada oldukları gibi kalamazlar! Şu sloganla kapatıyorum konuşmamı: Daima ileri! Güçlüklerle boğuşan yıldızlara ulaşır! Ve: Asla arkaya bakmamalı!»

Bay Macheath'ın son sözlerini dinleyenler derin bir ciddiliğe kapıldılar. Bu cümlelerinde yatan temel sorunu hissettiler.

Düşünceli bir tavırla bardaklarını diktiler.

FAKİRİN PARASI

Paraları olmayanlar,
Onlar ne yapsınlar peki?
Ölsünler mi onlar şimdi?
Onlarsız olur mu sanki?

Olmaz, çünkü olmasalar
Ne yaparız paralarla? ?
Nasırlarla, acılarla,
Bizi onlar yaşatırlar.

(Çocuk Şarkısı)

ASKER FEWKOOMBEY'İN DÜŞÜ

Asker Fewkoombey de gelmişti Trinitatis kilisesine. Komisyoncuya yapmış olduğu saldırıdan sonra Old Oak sokağında bir kez görünmüştü. Beery onu hemen kovmuştu. Trinitatis kilisesine, orada Bay Peachum'la karşılaşmak umuduyla gitmişti. Onun, batan gemiyle bir ilişkisi olduğunu biliyordu. Ama yanına yaklaşamadı. Bunun üstüne, hiç olmazsa ısıtılmış bir yer olan kilisede para üzerine yapılan konuşmayı dinledi.

Bundan sonra, başını sokacak bir yer bulamadan, yalnız ve polisten kaçarak doklarda dolaştı. Gün gün daha çok düşkünleşti. Gazete okumadığı için, Mary Swayer'in dâvasının gelişimini de öğrenemedi.

Soğuk bir ekim sabahı, Batı Hind sokağında, bir ekmekçinin önünde kargaşalık oldu.

Küçük bir oğlan çocuğu ekmekçinin tezgâhı üstünden bir ekmek çalıp kaçtı. Fırıncıların kopardığı yaygara üstüne yayalar da hırsızın kovalanması işine katıldılar. Hırsız, bacaklarının bütün gücüyle koştu, ama çok kaçamadı. Bir sokak köşesinde adamın biri ona çelme taktı, oğlan kaldırıma düştü, dükkâna geri getirildi ve polisler tarafından götürüldü.

Birikenler söverek dağıldılar.

Hırsız çocuğu kovalayanlar arasında, yaşı belli olmayan, partal giyimli bir adam vardı. Çocuk polislere teslim edilirken doklara doğru yürüdü. Orada geceliyebileceği bir yer biliyordu.

Aslmda oğlana çelme takan oydu. Bu hareketi düşünmeden, şöylece yapıvermişti.

Köprüsünün altına geldiğinde cebinden kokuşmuş birşeyler çıkardı, kâğıdı açtı, yavaş yavaş yedi, bacaklarında sürüklediği papuç kalıntılarından kurtuldu, belirli bir taşı kaldırıp altmdan iki gazete çekti, sırtını arkaya dayadı, çıkardığı ceketin üstüne başına yasladı ve mümkün olduğu kadar vücudunu toparladı. Uyudu ve rüya gördü.

Sefillik yıllarından sonra zafer günü geliyordu.

Yığınlar ayağa kalkıp kendilerini ezenlerden kurtuluyorlardı, onları teselli edenleri —belki de en tehlikeli düşmanlarını— bir elde temizliyorlardı, bütün umutlarını bir anda yitirip zafer için savaşıyorlardı. Herşey temelinden değişiyordu. Kötülük gücünü kaybediyordu, yaralı önem kazanıyordu, aptallık haklarını yitiriyor, zorbalıkla ticâret yapılıyordu artık.

Sonra, hemen başlarda değilse bile, ikinci, üçüncü aşama olarak büyük bir yargılama oluyordu.

Bununla ne demek istendiğini herkes bilir. Bu mahkemenin sözü edilmiştir hep. Eski çağlardan beri bu mahkemenin başlaması beklenmiştir. Bütün halklar bu mahke-

meyi kendilerine göre tasvir etmişlerdir. Bazı insanlar en sona bırakmayı denemişlerdir bu mahkemeyi. Ama bu uzağa atış kuşku çekmiştir, çünkü halk okadar beklemek itemez. Halka göre, bu mahkemenin bütün ömürlerden sonra atılması kabul edilir şey değildir, çünkü ancak bu mahkemeden sonra gerçek hayattan sözedilebilir.

İşte bu mahkeme şimdi gerçekleşiyordu.

Rüyanın sahibi mahkemeyi yönetiyordu. Tabiî, bu işe yığınla istekli çıkmış olduğu için, bu görevi, çılgınlar gibi sağa sola saldıran ve bağıran öteki isteklilerle giriştiği acı bir savaştan sonra elde ediyordu. Bir düş kahramanının zafer kazanmasına kimse engel olamıyacağından, bizim dostumuz, kendine göre gelmiş geçmiş en gerekli en büyük ve en halklı mahkemenin başkanı oluyordu.

Yalnız yaşayanları değil, davranışları ya da sözleriyle yoksulların ve savunmasızların hakkını yemiş olan bütün ölüleri de yargılamağa yetkiliydi.

Böylesi bir mahkemenin başkanı olan eski muharip Fewkoombey'in işi çoktu. Dâvaların birkaç yüzyıl sürmesini uygun gördü. Çünkü şu ya da bu zamanda ezilmiş dâvacı olabilmeliydi.

Aylarca süren düşüncelerden sonra, mahkeme başkanı, ölen askerler için düzenlenen yas töreninde Piskoposun söylevine konu olmuş ve çağlardanberi dünyanın çeşitli kürsülerinde dile getirilmiş bir benzetmenin mucidi olan ve kendi düşüncesine göre çok önemli bir suç işlemiş sayılan kimseyle başlatmağa karar verdi duruşmayı.

Mahkeme, türlü çamaşırların kurutulmak için asılmış olduğu bir avludaydı; bir kafesin içinde ondört köpek duruşmayı dinliyordu. Karınları doyurulmamıştı, mahkemenin sonucuna kadar doyurulmıyacaktı da.

Sanık, iki dilenci tarafından yargıcın önüne getirildi.

Bu, ucuz, düzenli giyiminden ve parlayan kolalı yakasından anlaşılacağı üzere, esnaftan biri ya da bir ustaydı.

Yargıç kürsünün üstünde, bir bıçak ve dosya numarası taşıyan mürekkeple yazılmış bir mektup vardı.

Dâva, başyargıcının sanığa yönelttiği, söylemiş olduğu cümlelerin ne derece yaygın olduğunu bilip bilmediği sorusuyla başladı.

Sanık cevap verdi: Bir din kurucusu olarak heryerde tanınıyordu.

Cevabı, bütün öbür cevapları gibi, başyargıcın, düzenliliği nedeniyle, bu iş için seçmiş olduğu dilenci Smithy tarafından not ediliyordu. Smithy, bir zamanlar, Fewkoombey'in sokak dilenciliğinden kazandığı parayı akıl almaz bir şaşmazlıkla kayda geçirdi; kendisinden böyle istendiği için.

Yargıç sanığa, yaptığı benzetmede gerçekleri değiştirip saptırmış olmak suçunu kabul edip etmediğini sordu.

Sanık heyecanlanarak böylesi bir suçu reddetti.

Bir gümüş paradan, çalışarak ve akıllıca bir iş idaresiyle, beş ya da on gümüş para kazanmanın mümkün olduğunu iddia etti.

Nasıl bir iş yönetimiyle? sorusunu, uygun ve bilinen iş idaresi, diye cevapladı.

Baş yargıcın ısrarı üzerine, ticâri işlere ve ayrıntılara ilgi göstermediğini itiraf etti. Bunun hakkında az şey biliyordu.

Başyargıç ona dik dik baktı, amacı sanığın doğru söyleyip söylemediğini anlamaktı; sonra masaya yumruğuyla öyle bir vurdu ki mürekkeple yazılı mektup ve bıçak havalandı.

Ama bir şey söylemeyip sormağa devam etti:

«Siz, yalnız bazılarına değil, bütün insanlara bu paranın verilmiş olduğunu söylemişsiniz? Bunun dâvanın en önemli noktası olduğu konusunda sizi uyarırım.»

Sanık böyle şeyler söylemiş olduğunu kabul etti. Bunun ana nokta olmasına kırılmış görünüyordu.

«O zaman söyleyin bize» diye sâkin bir sesle devam etti yargıç,» o zaman bize, dünyadaki bütün insanların beş, ya da on misline çıkan parayı ele geçirmiş olduklarını nerde duyduğunuzu söyleyin.»

«Hepsi söylüyorlardı bunu.» diye yavaşça cevap verdi sanık, hâlâ bu noktanın en önemli nokta sayılmasının nedenini düşünüyordu.

«Size bunları söyleyenleri çağırıp onlara soracağız» dedi yargıç, ciddî.

Önündeki çanı çaldı ve çamaşırların ardından, sanık gibi giyinmiş, onun gibi kolalı yakalı dostları, gençlik arkadaşları, komşuları, öğretmenleri, ustaları ve akrabaları olan kişiler çıktı ortaya. Yargıç kürsüsünün önüne yaklaşıyorlardı ve yargıç soruyordu onlara.

Hepsi bu anlamda bir para aldıklarını kabul ediyorlardı. Bu paranın, aslında, sağlam mantıkları, iş bilgileri ve çalışkanlıkları olduğunu söylüyorlardı.

«Başka bir şeyiniz daha var mıydı?» diye soruyordu yargıç.

O zaman biri, bir marangoz atölyesi olduğunu söylüyordu, bu adam sanığın babasıydı. Başka biri okumak için ana ve babasından para almıştı. Bu sanığın öğretmeniydi. Bir üçüncüye bir baharat dükkânı miras kalmıştı. Bu sanığın komşusuydu.

Yargıç, bütün bu ifâdeleri dinlerken başını sallıyor ve başka birşey de beklemiyormuş gibi davranıyordu. Kafesin parmaklıklarına saldıran köpeklere bakıyor ve onlara sessizce gülümsüyordu.

«Böyle bir paranın yanısıra bir yığın şey gerekmiş değil mi?» dedi sadece. Sonra tanıklara.

«Elinizdeki parayla başkalarını sömürdünüz mü? diye sordu.

Hepsi yüksek sesle, ellerindekini kaptırmamak için bu parayla başkalarını kullandıklarını kabul ettiler, Bunu çoğaltmak, çocuklarının hepsine de bu paradan dağıtmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Yargıç yine köpeklerine bakarak güldü. Sonra yine sanığı karşısına aldı. Bu tanıkların belirttikleri anlamda paraları olmayan başkalarına raslayıp raslamadığını sordu. Sanık başını salladı.

O zaman başyargıç yine çanını çaldı ve çamaşırların ardından başkaları çıktılar. Bunlar öncekilerden daha kötü giyinmişlerdi ve daha zorlukla ilerliyorlardı.

«Siz kimsiniz?» diye sordu yargıç. «Niçin burada duran tanıkların uzağında duruyorsunuz?»

Bunların ötekilerin uşakları, hizmetçileri ve kâhyaları oldukları çıkıyordu ortaya. Efendileriyle aynı yerde duracak kadar görgüsüz ve utanmaz davranmak istemiyorlardı.

«Sanığı tanıyor musunuz?» diye soruyordu onlara yargıç.

«Tabiî» diye cevap veriyorlardı. Bu onlarla sık sık konuşan kişiydi. Onlara, başka şeylerin yanısıra, herkesin Tanrıdan bir gümüş lira ile birlikte, çoğaltmak zorunda olduğu akıl ve vücut gücünü almış olduğunu söylemişti. Bunları onun ağzından işitmişlerdi.

«Yâni sizi tanıyordu, öyle mi?» diye sordu yargıç.

«Elbette» diye cevap verdiler ve sanık onları tanıdığını kabul etmek zorunda kaldı.

«Peki sizin paranız çoğaldı mı?» diye sertçe sordu başyargıç.

İrkilerek «hayır» diye cevap verdiler.

«Peki sizin paranızın çoğalmadığını görmedi mi?»

Bu soruya hemen ne cevap vereceklerini bilemediler.

Ama biraz düşündüten sonra aralarında biri öne çıktı, bu, asker Fewkoombey'in kaçarken tahta ayağını önüne koyarak düşürdüğü, ekmekçiden ekmek alıp kaçan oğlana tıpatıp benzeyen bir çocuktu. Cesaretle yargıcın önüne geldi ve yüksek sesle konuştu:

«Görmesi gerekir, çünkü soğukta üşüdük ve yemekten önce ve sonra aç kaldık. Bak da hâlimizden bunun belli olup olmadığını anla.»

İki parmağını ağzına soktu ve ıslık çaldı, çamaşırların arasından, Mary Swayer'e benzeyen, çamaşırlardan daha ıslak biri çıktı.

Baş yargıç, daha iyi görmek için onu inceledi.

«Geldiğin yerin soğuk olup olmadığını sormak için çağırdım seni Mary» dedi yüksek sesle. «Ama bunun gerekli olmadığını, geldiğin yerin soğuk olduğunu görüyorum.»

Onun yorgun olduğunu görünce, şöyle dedi:

«Otur Mary, çok dolaşmışsın.»

Mary çevresine bakınıp bir iskemle arandı, ama çevrede bir iskemle göremedi. Yargıç yeniden çan çaldı. O zaman gökten, sadece belirli bir noktaya, bir sütun halinde kar yağmağa başladı; bu ağaç gövdesi kalınlığındaki yağış Mary Swayer'in oturabileceği kardan bir bank oluşana kadar sürdü. Yargıç bu süreyi bekleyerek geçirdi, sonra şunu söyledi:

«Biraz soğuk, ama ısınırsa da bank erir, o zaman yeniden ayakta durmam gerekecek, yapacak başka bir şey de yok.»

O zaman tanıklara şunları söyledi:

«Sizlerin gözyaşlarıyla ve çene takırtılarıyla dolu bir karanlığa atılmış olduğumuz isbat edildi.»

«Hayır» dedi cesaretlenen biri, «biz asla içeri alınmadık.»

Yargıç hepsine düşünceli düşünceli baktı. Sonra yine sanığa döndü.

«Durumunuz kötü sevgili dostum. Bir avukata ihtiyacınız var. Ama bu size uygun biri olmalı.»

Yeniden çan çaldı ve evden kötü suratlı ufak bir adam çıktı.

«Avukat siz misiniz?» diye mırıldandı yargıç, «O zaman sanığın arkasında durun.»

Avukat sanığın arkasında durunca sanık sarardı. Kendisine bu avukatı seçen yargıcın niyetinin kötü olduğunu anlıyordu.

Yargıç mahkemenin görüşünü açıkladı. Sanığın, paranın kullanıldığına, daha doğrusu kazanıldığına ve kazanamıyanların karanlığa itildiğine ilişkin iki iddiasının ispatlanmış olduğunu, ama bütün insanlara aynı paranın verilmiş olduğunu ispatlamamış olarak kaldığını söyledi.

«Mary Swayer» diye devam etti başyargıç, «Sen Bay Macheath'le sözleşme yapmıştın, öyle değil mi? Bu sözleşmede senin dükkânına komşu olarak başka dükkân açılamıyacağı yazıyor muydu?»

Swayer kendisini toparladı ve cevap verdi.

«Hayır.»

«Bunun sözleşmede eksik olduğunu niçin farketmedin?»

«Bilmiyorum Few.»

Başyargıç çan çaldı. Çamaşırların arasından uzun boylu, bastonlu biri çıktı. Bu intihar eden kadının öğretmeniydi.

«Sen öğrencilerine okumasını öğretmemişsin.» diye suçladı onu, «Neden bu?» Uzunboylu adam oturan kadına sertçe baktı ve açıkladı:

«Okumasını biliyor.»

«Ama sözleşmeleri değil, sözleşmeleri değil,» diye öfkeyle cevap verdi yargıç. Öğretmen dargın bir surat takındı.

«Whitechapel'deki öğrencilerimin sözleşme okumaya ihtiyâçları yok» diye söylendi. «Çalışmayı öğrensinler, o zaman sözleşmelere ihtiyaçları olmaz.»

«Association» ne demek? diye çabuk çabuk sordu yargıç.

«Birleşme» diye cevap verdi öğretmen şaşkınlıkla.» Bunun ne ilgisi var?»

«Doğru» diye cevap verdi yargıç tatmin olarak. «Birleşme.» Peki «Attica» ne demek?

Öğretmen tutularak sustu.

Başyargıç hayal kırıklığına uğramış gibiydi, ama sormaya devam etti.

«Eğitim gördünüz mü?» diye, başı göğsü üstüne düşmüş olarak duran sanığa sordu. Ve sanık başını kolalı yakası içinde eğince, soruyu tekrarladı.

«Attica nedir?»

Ama bunu bilmiyordu. Bunu kendisine söylemeğe çalışmıştı öğretmen. Sanığın bu kadar az bilmesini uygun bulmuyor gibiydi.

«Evet» dedi yargıç, «az şey biliyorsunuz.»

Ama söz alan ve avukatlık yapan kısa boylu adam bağırdı:

«Yeterince biliyordu. Bizim için yeterli bilgisi vardı.»

«Elbette» dedi yargıç dalkavukça, bu tavrı farkına varmadan takınmıştı.

Çanını yeniden kaldırdığında, garson gömleği giymiş iri bir adam yargıç kürsüsünün önüne geldi. Bu adam, asker Fewkoombey'in bir zamanlar işletmiş olduğu meyhaneyi ondan önce işletmişti.

«Bu adam yazı yazmak bilir mi?»

Yargıç bu soruyu öğretmene yöneltmişti. Öğretmen tanığı süzdü, öğrencisini hatırladı ve koca başını salladı.

«Ama bana» dedi yargıç tanığa, öfkeyle, «benim için hazırladığın sözleşmeye müşterilerin sadece civardaki yeni inşaat süresince geldiklerini yazmadın.»

«Bunu yazamazdım» diye cevap verdi garson, «Bu meyhaneyi işletmeğe başladığımda yeteri kadar param yoktu ve inşaat süresince borçlarımı ödeyip yeniden garson olabildiğim için memnundum.»

«Demek ki yazı yazmayı bilmiyormuş!» diye bağırdı yargıç. Çok öfkeliydi yine.

Sonra, kendini tutup oturuma ara verdi.

Hepsi mahkemenin devamını beklerlerken yargıç, öğretmene yaklaşıp ona dostça, hattâ dalkavukça bir sesle «Attica»nın gerçekten ne anlama geldiğini sordu. Kendisinden geri aldıkları kitapta oraya kadar gelmemişti. Ama öğretmen ona bakmakla yetinip cevap vermedi.

Başyargıç iç çekti ve duruşmaya yeniden başladı. Dâvayı nasıl yürüteceğinden emin değildi.

Baştanık Mary Swayer'»e baktı ve onun yeniden dikiş dikmeğe başladığını gördü. Mal sevkiyatının durması yüzünden elinde dikilecek kumaşı yoktu ama, yine de iğneyi batırıp çıkarıyordu. Yâni boşa dikiyordu ve sonuç olarak bir gömlek çıkmıyordu ortaya.

«Mal sevkiyatı durmasaydı» diye düşünceli bir tavırla ve yavaşça sordu ona yargıç, «Yeni dükkân açılmasaydı, o zaman başarı kazanır mıydın?»

«Niçin olmasın?» dedi, yorgun. «Dikişçi kızlarım vardı.» «Mesele burda» dedi başyargıç çabuk çabuk. «Ama biz ilerliyemiyoruz. Bu konuda açıklık kazanmanın bunca zor olacağını hiç düşünmemiştim.»

Ayağa kalktı ve parmaklığa yürüdü. Köpekler kendilerine yiyecek verileceğini umdukları için sevinçle kuy-

ruk sallamaya başladılar. Oysa bilmece çözülmemişti daha.

Yargıç gözünün ucuyla öbür yana baktı. Orada savunma tanıkları duruyorlardı, bunlar sanığa hak veren, iyi beslenmiş, iyi giyimli, şansları ve başarıları olan kişilerdi; onların karşısındaysa kötü beslenmiş, erken yaşlanmış insanlar, kardan bankın üstüne oturup boşu boşuna dikiş diken kadınla, kolu ekmek taşıyorcasına kıvrık olan, ama ekmek taşımayan çocuk duruyordu.

Yargıç tahta bacağını sürekleyerek iskemlesine döndüğünde sanığın önünden geçti. Düşündü ve geçerken şunu söyledi:

«Anlamıyor musun?»

Ama kolalı yakalı adam omuzunu sallayıp cevap veremedi.

«Bu farklılık» diye içini çekti yargıç, «hem de nedensiz! Ama yine de bir suç olmalı, ama hangi suç?»

Bir süre karar veremeden durdu, yeniden yargıç iskemlesine oturmanın bir anlamı olup olmadığını düşündü.

«Hep bilgisizliğinden» diye düşündü, «bunu anlamak için çok cahilim. Şu paranın ne mene bir para olduğunu bilsem!»

Ansızın toparlandı. Yeni edinmiş olduğu gücü hatırladı. Masasına yöneldi. Kolunu sallayarak çanını çaldı. Çamaşırların arkasından Britanya Ansiklopedisinin 40 cildi çıktı. Hepsi saygıdeğer ve şişmandılar.

Başyargıcın önünde dörder sıra hâlinde asker gibi dizildiler.

«Dostlarım» diye saygılı bir sesle söze başladı yargıç, «bizlerden bazılarımızın, çok azımısın, İncil'de sözü edilen ve beş, hattâ on katına çıkartılması istenen parayla mülklerini çoğaltabilmesinin, buna karşılık çoğumuzun çalışmayla geçen uzun hayatlarımız süresince sadece yok-

sulluğumuzu arttırabilişimizin nedenini biliyor musunuz? Dostlarım, duyduğuma göre mutlu insanların arasında yoğun savaşlara yolaçan, onlara böylesi kazanç getiren para nasıl bir paradır? Neden oluşmuştur?

Kırkı toplanıp birbirlerine danıştıktan sonra bir tanesi öne çıktı:

«**Sermaye** hakkında bilgi verebilirim.» dedi kaba, yüksek ve kendisine güven duyan bir sesle.» İneğin süt vermesi gibi faizini veren paradır. Sahibi olan, faizini alır, kime kalmışsa onun olur. «Belki bu size bazı şeyler söyler.»

Yargıç Swayer'e döndü:

«İyi hatırladığına göre senin de paran vardı. Anla beni, bu parayı nerden aldığını sormuyorum. Biraz paran vardı. çoğalmadı.»

«Evet» dedi umursamadan «Biraz param vardı. Ama hemen tükendi.»

«Süt vermedi ha!» diye sertçe sordu yargıç.

O zaman başka bir cilt çıktı öne. «**Emek** hakkında bazı şeyler biliyorum.» dedi yüksek sesle. «İnsan iş gücünü bir yere yatırırsa, o zaman değer kazanır.» dedi. «Taş pek birşey sayılmaz, ama bir ev, anlıyor musunuz!»

«Ah» dedi yargıç yorgun. «Bu olamaz. İş gücüne hepimiz sahiptik. Ama bunu yatırdığımız yer bize ait değildi, ya da çabucak batıyordu, öyle değil mi Mary?»

Başka ciltler öne çıktılar, ve «**buluşlardan, örgütleme yeteneğinden** ya da **tutumluluktan**» sözettiler. Ama başarılıların parasının neden oluştuğunu anlatamadılar.

Sonunda, yargıcın onları sayması için sıraya girdiler; yargıç eksik olup olmadıklarını anlamak için saydı hepsini, eksik değillerdi. O zaman yargıç onları geri gönderdi, şimdi daha da düşünceliydi.

Yine, baş tanık dikişçi Mary Swayer'e doğru baktı.

«Sirius» diye mırıldandı. Yerine oturdu ve yemek ça-

nını çaldı. Çamaşırların ardından sirius çıktı.

Beş büyük kuyruğu ve iki küçük ayağı vardı.

«Son zamanlarda Terâzi borcunun izine girdiniz mi?» diye sordu başyargıç.

Sirius düşündükten sonra başıyla «hayır» işareti yaptı.

«Eğer Terazi burcunun ya da başka bir burcun izine girmiş olsaydınız, sizin görüşünüze göre, Bayan Swayer'-in dükkânı için bir tehlike teşkil eder miydi bu?»

Sirius fazla düşünmeden başını «hayır» anlamında salladı. Çok kırgın görünüyordu.

«Yâni siz de değilsiniz?» dedi. «Buna siz de sebep olmuyorsunuz ha? Bu sunucun nedeni kötü şans da değil, demek?»

Yargıç onu gönderdi. Çenesi göğsüne düşmüştü, canı sıkkın oturuyordu.

İddia tanıkları arasında bir huzursuzluk havası esti.

«Şimdi gitmek zorundayız» dediler. «Bu işin nedenini bulamıyorsunuz. Büyük bir eşitsizlik var ve başkaları bizden akıllı.»

«Eşitsizlik çok büyük» diye söze başladı avukat; şapkası arkaya kaymıştı. «Tahta bacaklı bir adamla iki bacağı ve gözleri olmayan biri arasındaki fark çok büyük. Bu farkın maddî sonuçları var, Fewkoombey.»

Yargıç avukatı büyük bir dikkâtle dinliyor, söylediği her sözle ilgileniyordu; açıkça belliydi bu. Yargıç bunun belli olduğunu biliyordu.

«Muhasebecim ve yöneticim Beery'yi çağırın!» diye küstahça talep etti avukat. «Kömür kuyularında çalışan bir işçinin çocuğudur.»

Yargıç düşündü. Sonra çanı çaldı ve Beery geldi.

Sorulmadan bankada bir hasabı olduğunu söyledi.

«Ama bazı buluşlarım da oldu» diye övündü, «Eğik tavanlı helâlar benim buluşumdu.»

Avukat onun adına konuştu: «İnsanlardan iş çıkarmağı biliyordu, bütün mesele burda.»

İddia tanıkları mırıldandılar.

«Susun!» diye azarladı onları başyargıç.

Yargıcın gözü, masanın üstünde duran bıçakla mektuba ilişti. Ayağa kalkıp masanın öteki tarafına gitti. Masanın öte yanında bir tanık gibi durarak şunları söyledi yukarıya:

«Ben para olarak bu bıçağı aldım.»

Hızla koltuğuna doğru topalladı ve sert bir sesle kokonuştu:

«İşte önemli bir nokta daha. Mary sana ne verildi?»

İfadesini etkilemek için mektubu gösterdi onu.

«Para olarak bu mektubu aldım.» dedi anlayarak; böylelikle onun bir adım ilerlemesine yardım etmiş oldu.

«Mektupta, sana ekmek veren hakkında onu hapis

«Mektupta, sana ekmek veren hakkında onu hapise götürebilecek bazı şeyler bildiğin yazıyor. Bu bir şantaj öyle değil mi?»

«Elbette» dedi Mary.

«İşte bizim paramız bu, böyle bir para bu» diye mırıldandı, «ama sizinki nasıl?»

Başı ellerinin arasında oturuyor, düşünüyor, çok şaşırmış görünüyordu.

«Aydınlanmıyor» diye mırıldandı. «Bu U-Dükkânları, bu gemiler! Kazançlar üstüne kazançlar! Nerden geliyor bunlar, gerçekten? Böyle büyük ticaretler, böyle sa vaşlar, böylesi eşitsizlikler! Nasıl yapıyorlar bunu?»

O sırada ayakta duran Berry'yi gördü ve aklına bir şey geldi. Bir zamanlar patronu olan yazıcıya döndü «Smithy» diye sordu ona, «bir zamanlar beni dilencin olarak elinde tutabilseydin başarı kazanır mıydın?»

«Niçin olmasın?» dedi Smithy.

«O zaman, besbelli bir şey.» dedi yargıç, sesi heye-

candan titriyordu. «Paranızın ne olduğu isbatlandı! Kalk Mary. Öne gel, çocuk, onların yanında dur, Smithy! «Sonra zaferle sanığın akrabalarına döndü.

«İşte sizin paranız! Bizleriz bu! İnsan insanın parası! Sömürmek için insanı olmayan kendini sömürür! Ortaya çıktı! Sizler gizlediniz bunu! İşte evin duvarı - nerde duvarcı? Parası ödendi mi acaba? Bu kâğıt, bunu biri yapmak zorunda kalmış olmalı. Buna karşılık yeterli parayı aldı mı yapan? Ya bu masa!

Bunun için tahtayı yontana hiç borçlu kalınmadı mı? İplere asılı duran şu çamaşırlar! İp! Hattâ, kendi kendini buraya dikmemiş olan şu ağaç! Buradaki bıçak! Bütün bunlar ödendi mi? Elbette hayır! Emeklerinin tam karşılığını almamışlar aranıyor, diye bir genelge göndermeli heryere. Tarihçiler ve hayat hikâyecileri yeterli değil. Ücret bordroları nerde?»

Sonra sanığa dönerek en yüksek sesiyle şunları söyledi:

«Suçun isbatlandı! Hepsi yanlış! Yazdığın herşey; Gerçek olmayan şeyleri yaygınlaştırdın! Seni mahkûm ediyorum! Suça teşvikten! Kullarının eline, bir anlamda bir para olan bu kitâbı verdiğin için! İnsan bununla sömürülüyor. Böyle bir şeyi başkalarına veren ve içindekini anlatanları da mahkûm ediyorum! İdama! Daha da ileri gidiyorum, böyle bir şeyin anlatılmasına izin verenleri, hemen engel olmamaya cesaret edenleri de mahkûm ediyorum! Bunları dinleyip susanları da, bu yüzden kendimi de ölüme mahkûm ediyorum.

Ter içinde kalarak yerine oturdu.

Birkaç gün sonra eski muharip Fewkoombey tutuklandı. Mary Swayer'i öldürmek suçuyla mahkeme önüne

çıkarılışına çok şaştı. İdama mahkûm edilip küçük esnaftan, dikişçi kızlardan, eski muhariplerden ve dilencilerden oluşan bir kalabalığın alkışları arasında asıldı.

Brecht, 1934 yıllarında, 5 Paralık Opera'sını epiğe uygulayarak 5 Paralık Romanı yazdı. Beş Paralık Roman gülünçlü bir haydutluk öyküsüdür. Romanının kahramanları olan toplum -dışı ve toplum-içi haydutlar, 20. yüzyıla geçiş dönemi kapitalizminin soyguncu temelini sergilerler. Bu kahramanları, 5 Paralık Opera'dan tanırız: çetebaşı Mac, dilenciler kralı Peachum, kızı Polly yine karşımızdadır. Ne var ki bu kez aralarına bankacılar yüksek devlet memurları, tüccârlar da katılmıştı. Mac başı bozuk çete reisliğinden büyük tüccârlığa doğru bir atlama yapar. Mac, toplum-dışı haydutluk mesleğinin artık modasının geçtiğini; belâsının kazancından fazla olduğunu anlamıştır çünkü. Böylelikle kendine toplum içinde bir yer yaparak Tüccâr olur. Peachum'da dilenci krallığının şen sınırlarıyla yetinmez, devletle iş yapmağa, daha doğrusu devlet yoluyla zengin olmaya kalkışır. Rüşvetçi büyük memurların ahlâksızlığı sayesinde de bu işten kazasız belâsız çıkar. O da meşru bir kazanca sahip olur böylece. Haydutluk üstüne epik bir çeşitleme olan bu yapıt, da adi hırsızlarla bankacılar çatışmasını, iki tarafın bu çatışmadan çıkardıkları faydalı sonuçlarla biter.

10 Şubat 1898 doğumlu Brecht, 20. yüzyıl Alman edebiyatının en büyük şair, yazar, tiyatrocu ve kuramcılarından biri hatta en önemlisidir. Düzen çarkındaki çürük tahtaları ince bir alayla sergileyen Brecht, çağımız tiyatro sanatına büyük yenilikler getirmiş bir kuramcı olduğu kadar güçlü bir yazar ve şairdir. Nazi döneminde ülkesinden kaçmış, Avusturya, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Rusya, Amerika, İsviçre'de çalışmalarını sürdürmüş ve 1948 de vatanına geri dönmüştür. Karısı, büyük oyuncu Helene Weigel ile birlikte Berlin'de kurdukları ve Brecht'in epik tiyatro üstüne tezlerini gerçekleştirdikleri, «Berliner Ensemble» topluluğu dünya ölçüsünde ün kazanmıştır ve dünyanın en başarılı tiyatro topluluklarından biri sayılmaktadır. «Cesaret Ana», «Sezuan'ın iyi insanı», «Puntikla ağa ile Uşağı Matti», «Üçüncü Reich'ın korku ve sefaleti» oyunları kadar şiirleri ve en çok da tiyatro tezleriyle yeri tartışılmaz bir yazardır Brecht. Ve kendi deyimiyle: «Okurların tüketimi» için yazmaktadır.

Yazarın düşüncelerini ve dünya görüşünü başarılı bir biçimde yansıtan bu romanın «okurların ihtiyâcına» cevap vereceğini umuyoruz.

SİNAN